

SIMION RETEGAN

SATELE NĂSĂUDENE
LA MIJLOCUL SECOLULUI
AL XIX-LEA

Simion RETEGAN

**SATELE NĂSĂUDENE
LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIX-LEA
MĂRTURII DOCUMENTARE**

BIBLIOTECA MUZEULUI BISTRITȚA
Seria HISTORICA 4

Serie coordonată de Comeliu GAIU

Simion RETEGAN

SATELE NĂSĂUDENE
LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIX-LEA
MĂRTURII DOCUMENTARE

Accent
2002

ISBN 973-85540-8-x

© Editura **Accent**, 2002

Cluj-Napoca, tel. 064-164336, 094-775732

E-mail: accent@mail.dntcj.ro

Culegere text: Elena Pandea

Cuprins

I. INTRODUCERE	7
a. DISTRICTUL NĂSĂUD ÎN ANCHETA TOPONIMICĂ DIN 1864 A GUBERNIULUI TRANSILVANIEI	7
<i>Arabilul, fânașul, pășunea, pădurea și numele lor</i>	11
<i>Memoria trecutului</i>	15
<i>Repere ale vieții economice a satelor la 1864</i>	18
<i>Peisajul toponimic năsăudean</i>	28
b. CRÂMPEIE ȘCOLARE ȘI BISERICEȘTI NĂSĂUDENE	36
c. DOUĂ GENERAȚII DIN FAMILIA PREOȚEASCĂ COȘBUC	42
II. DOCUMENTE	52
a. Districtul Năsăud în ancheta toponimică din 1864 a Guberniului Transilvaniei	52
b. Crâmpeie școlare și bisericesti năsăudene	179
c. Două generații din familia preoțească Coșbuc	247
Lista documentelor	268

I. INTRODUCERE

a. DISTRICTUL NĂSĂUD ÎN ANCHETA TOPONIMICĂ DIN 1864 A GUBERNIULUI TRANSILVANIEI

Spațiul istoric al Năsăudului, unul dintre cele mai puternic individualizate teritorii ale Transilvaniei, a suscitat un interes istoriografic mai precoce și mai puternic decât acela de care au avut parte zone asemănătoare, precum: Făgărașul, Hațegul, Maramureșul. Existența, mai întâi, a graniței militare cu tot ce a însemnat ea, moștenirea binefăcătoare pe care aceasta a lăsat-o în urma ei după 1851, a făcut ca în satele năsăudene numărul oamenilor cu carte români: preoți, învățători, ofițeri, notari să fie mai ridicat decât în oricare altă parte a Transilvaniei. De aici, din părțile libere ale Năsăudului, cu conștiința lor mai înaltă, cu resurse materiale mai mari, cu tradiții ale acțiunii organizate, vor fi aduși în satele abia ieșite din iobăgie ale comitatelor, până departe pe Câmpie, până adânc în Sălaj, până în fundul Maramureșului, zeci și zeci de dascăli ai noilor școli care se pun pe picioare în epoca de regenerare națională de după revoluția de la 1848.

Acest avans școlar al Năsăudului – „*Blajul românimii nordice*” – s-a menționat și după desființarea graniței, prin deschiderea în 1858 a Preparandiei greco-catolice (mutate în 1868 la Gherla)¹, prin instituirea, în 1861, a marelui fond grăniceresc pentru acordarea de burse școlare², prin înființarea, în 1863, a Gimnaziului în ale cărui matricule vor fi înscriși George Coșbuc și Liviu Rebreanu.

¹ Marțian Grigore, *File din istoria învățământului pedagogic năsăudean*, în „Arhiva Someșană” IV, 1977, p 119-124; Popeangă Vasile, *Preparandiile românești din Transilvania* în „Ziridava” XII, 1980, p 249-258.

² Ureche Lazăr, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851-1918)*, Presa Universitară Clujeană, 2001.

Nu este, așadar, întâmplător că încă de la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul secolului următor unele sate năsăudene își vor avea, asemenea marilor comunități rurale din Mărginimea Sibiului, propriile lor monografii, câteodată lucrări foarte documentate³, că încă de atunci serioase investigații vor fi dedicate școlilor⁴, că după 1918, pe de o parte prin periodicele „Arhiva Someșană”, „File de istorie”, „Revista Bistriței”, pe de altă parte printr-o lungă suită de volume independente, zona Năsăudului a stat mereu în atenția istoricilor. Acestui bogat travaliu științific pe care ea l-a suscitât de-a lungul timpului vine să i se adauge și aportul documentar al volumului de față.

Este vorba, întâi de toate, despre cele 46 de răspunsuri pe care juzii, jurații, notarii satelor districtului năsăudean le dau, în 1864-1865, unui mare chestionar lansat de către Guberniul Transilvaniei privind numele român, maghiar, german, din trecut și din prezent, al localităților, întemeierea lor, informațiile scrise sau orale existente, referitoare la originea numelui și, ceea ce constituia esența chestionarului, denumirea tuturor părților de hotar din fiecare localitate în parte (doc. nr. 2-47). Emis la 7 mai 1864 printr-o circulară a Prezidiului gubernial, aflat atunci, din cauza lucrărilor dietei, la Sibiu, chestionarul a fost întocmit și a fost lansat la cererea și în beneficiul istoricului maghiar din Timișoara, Pesti Frigyes⁵, concomitent prin autoritățile centrale din Ungaria ca și prin

³ Buzilă Ștefan, *Monografia comunei Sâniosif, comitatul Bistrița-Năsăud*, Bistrița 1910; idem, *Monografia comunei Leșu*, Bistrița, f.a.; Grapini E., *Monografia comunei Rodna Nouă*, Bistrița, 1903; Șotropa Virgil, *Ciplea Al.*, *Năsăudul*, [București, 1924]; Bichigean Gavril, *Istoria bisericii catedrale din Năsăud*, f.l., f.a.; Mălin Milu, *Maieru*, Cluj 1936.

⁴ Șotropa Virgil, Drăganu Nicolae, *Istoria școlilor năsăudene*, Năsăud 1913; Manoliu Sandu, *Icoana unei școli dintr-un colț de țară românesc*, Năsăud 1930.

⁵ Pesti Frigyes (1823-1889) publicist și foarte apreciat istoric maghiar originar din Timișoara, participant la revoluția din 1848-49; între 1850 și 1864 a activat la Timișoara unde a condus Camera de comerț și industrie, a înființat ziarul *Delejtű* (1858-1861) iar apoi a deținut funcția de primar al orașului; în august 1864 de mută la Pesta unde a inițiat și condus

cele din Transilvania. Ca urmare a concursului forurilor statale, s-a adunat un impresionant material documentar, păstrat astăzi la Biblioteca Széchenyi de la Budapesta în mai multe zeci de volume, ordonate pe comitate, scaune, districte, orașe. Colecția, din care publicăm aici materialul referitor la districtul Năsăud, ne-a fost semnalată cu foarte mulți ani în urmă de către regretatul istoric și geograf brașovean, Paul Binder, memoriei căruia în păstrăm o pioasă amintire.

Ceea ce face interesul cu totul aparte a răspunsurilor năsădene la întrebările lui Pesti Frigyes, în comparație cu cele venite din alte unități administrative este, lăsând la o parte folosirea exclusivă a limbii române, ambiția și chiar emulația notarilor de a prezenta o imagine cât mai completă a satelor lor. Gradul de pregătire școlară mai înalt, tradiția încă vie a scripturisticii germane de o mare rigoare, vanitatea unei vechi libertăți sociale cunoscuta „fală năsăudeană” își spun într-un fel sau altul cuvântul. În afară de aceasta, suntem în 1864, la foarte puțin timp după introducerea de către autoritățile austriece a cadastrului, după executarea măsurătorilor funciare, care au permis celor mai mulți notari să furnizeze date foarte exacte privind extensiunea globală a hotarelor, întinderea și calitatea diverselor părți ale acestora, numărul exact al parcelelor pe care le cuprindeau, venitul lor, numărul caselor, al familiilor, al sufletelor.

În aceste împrejurări, cel mai adesea, chestionarul lui Pesti Frigyes, cu cele 7 întrebări ale sale, care nu sunt lipsite de anumite

Societatea istoricilor maghiari. Este ales membru corespondent al Academiei maghiare în 1859 iar în 1877 membru plin. Dintre lucrările sale istorice menționăm: *Krassó-Torontál és Temes vármegyék kereskedelmi és iparos viszonyainak leirása 1853-1856* (Descrierea situației comerciale și industriale a comitatelor Caraș, Torontal și Timiș 1853-1856), Timișoara 1858; *A Szörény vármegyei hajdoni oláh kerületek* (Vechile districte românești din comitatul Severin), Budapesta 1876; *A szörényi bánság és Szörény vármegye története* (Istoria Banatului de Severin și a comitatului Severinului) I-III, Budapesta 1876; *A helynevek és a történelem* (Numele de localități și istoria), Budapesta 1872; *A Krassó vármegye története* (Istoria comitatului Caraș) I-IV, Budapesta 1883-85; *Magyarország helynevei* (Toponimia Ungariei), Budapesta 1888.

repetări, ambiguități, stângăcii (doc. nr. 1) devine un simplu pretext al unor foarte întinse expuneri, unele de 20-30 de pagini, fundamentate pe date statistice, împănate cu bogate explicații etimologice, argumentate de lungi digresiuni istorice, împodobite cu citate din diverși autori, care dau laolaltă celor mai reușite dintre ele anvergura unor adevărate dizertații științifice. Ele au fost trimise Guberniului, prin intermediul administrației districtuale din Năsăud, începând cu 14 iulie 1864 (Coșna, doc. nr. 13) până în 4 decembrie 1865 (Cârlibaba, doc. nr. 21) și au fost aranjate aici în ordinea alfabetică a satelor (după numele maghiar), ordine pe care am păstrat-o și noi.

În completarea acestui set omogen și extrem de interesant de documente am adăugat o suită de acte școlare și bisericești (doc. nr. 48-66), provenite din aceleași sate năsăudene și din aceeași perioadă istorică, acte care vin să întregescă informația preponderent toponimică și economică cuprinsă în prima parte a volumului. Elementul lor de noutate constă în aceea că ele se referă exclusiv la școlile rurale, privite mai ales sub aspectul realităților materiale. Considerăm astfel de mare interes publicarea situației, din 1871, a fondurilor bănești ale școlilor satești din districtul Năsăudului, fonduri care s-au constituit începând din 1836 din venitul cârciumăritului celor trei luni de toamnă – de la Sf. Mihai până la Sf. Vasile – dăruit de comunitățile grănicerești tinerelor instituții educative (doc. nr. 62). Câteva din aceste mărturii documentare provin din Arhiva Guberniului Transilvaniei de la Arhivele Statului din Budapesta iar celelalte din Arhiva episcopiei greco-catolice a Gherlei păstrată la Direcția din Cluj a Arhivelor Naționale.

Volumul se încheie cu un grupaj de 17 acte referitoare la familia preotească Coșbuc din Hordou, între 1852 și 1882, provenite și ele din aceeași arhivă, de un foarte mare interes istoriografic, a episcopiei din Gherla (doc. nr. 67-83). În concret, este vorba despre câteva documente referitoare la tatăl poetului, Sebastian Coșbuc, la fratele su Leon, preot în Leșu, la unul dintre cumnații săi, Ioan Catone, preot în Salva, la sora sa, Angelina, preoteasa lui Constantin Pop. Nu sunt acte de natură să schimbe imaginea care a existat până acum asupra

ascendenței poetului ci doar să o fixeze mai precis în anturajul ei rural și să o nuanțeze mai mult, cu deosebire în ceea ce privește aspectele materiale ale vieții.

După această succintă privire de ansamblu asupra conturilor generale ale volumului încercăm să facem o prezentare mai detaliată a fiecăruia din aceste trei compartimente ale sale în parte.

Arabilul, fânațul, pășunea, pădurea și numele lor

Nu știm să se fi publicat până acum la noi, pentru secolul al XIX-lea cel puțin, o descriere a hotarelor și un repertoriu al numelor toponimice ale satelor unei întregi regiuni, așa cum le cunoșteau și cum le declară, comunitate de comunitate, juzii, notarii, bătrânii acestora. Cu alte cuvinte, cât și unde este „pământul de hrană” al oamenilor și animalelor, arabil și fânaț, și care sunt numele pe care el le poartă, câtă, unde și cum este folosită pășunea, câte, de ce fel și care sunt numele pădurilor, care sunt denumirile localităților și înfățișarea lor generală, care sunt cursurile de ape: râuri, văi, pâraie, care le străbat, care sunt drumurile care le traversează și traectul metelor care despart hotarele satelor unele de altele. Acesta este răspunsul satelor năsăudene la chestionarul guberniului transilvănean din 7 mai 1864, simplu pretext, de cele mai multe ori, a unei foarte extinse descriții în care forurile sătești își etalează cunoștințele despre realitățile din prezent și din trecut ale comunităților lor.

Iată, pentru exemplificare, expunerea, din 30 septembrie 1864, a notarului din Hordou, Grigore Turda, care nu este, nici cea mai mare, nici cea mai savantă dar pe care o preferăm altora fiind vorba despre satul copilăriei și tinereții poetului George Coșbuc.

Descrierea trimisă din Hordou, făcând o totală abstracție a formularului gubernial, care nu este nici măcar pomenit, debutează cu o prezentare foarte amănunțită a itinerariului mieziunelor hotarului sătesc. Se dau nume de proprietari, nume de locuri din Hordou și comunitățile vecine: Năsăud, Salva, Rebrișoara Runcu, Bichigiu și Telciu, reperele de hotar cele mai importante, naturale sau făcute de mâna omului: ridicături de pământ, cruci ale pâraielor, stânci, stâlpi, distanța în pași de la unul la altul, unde se sfârșește granița cu un sat

vecin și începe cu altul. Între aceste repere mejdea „curge” printre locurile lui cutare și cutare, apucă către răsărit sau asfințit, coboară pe cursul unui pârâu, urcă pe „fața” unui deal, pogoară pe „dosul” lui, aleargă pe spinarea altuia, iese sau intră pe o vale sau alte, „bugnește” la un anumit punct în granițele Năsăudului și Rebrîșoarei, într-un așa numit „triplex confinium”. În mersul său sinuos, mejdea ține linia dreaptă „fuge oblu”, cotește la dreapta sau la stânga, se ridică sau coboară „apucă plaiu”, „ține pârâul”, „taie valea”, se împreună cu mieziunile altor sate, etc. Este menționat cu mare precizie un semn de hotar cu Salva, pus în august 1794, de către o comisie a fostului regiment, urmare, desigur, a unui litigiu de hotar.

Teritoriul satului astfel delimitat cuprindea în sine, potrivit recentelor măsurători cadastrale, 8 părți de hotar, numite aici și câmpuri sau, cu derivatul german, riduri. Ele cuprindeau laolaltă 3446 de parcele cu un venit anual de 3716 florini, ceea ce însemna o medie de 31 de florini anual pe o gospodărie.

În continuare actul inventariază sistematic fiecare câmp sau rid în parte, cu toate denumirile pe care el le cuprinde, felul pământului, apele care îl străbat, etc.

Cum este firesc, se începe cu câmpul sau ridul satului propriu-zis, care avea în 1864, 604 locuitori și 120 de case, biserica – încă tot cea veche de lemn – și școala. Gospodăriile lui erau înșirate de o parte și de alta a râului Sălăuța, legate între ele cu mai multe punți din trunchiuri de copaci, totdeauna luate de ape atunci când veneau puhoai mari, astfel încât adesea satul rămânea despărțit în două. Alături de apa Sălăuței este drumul ce vine din Maramureș și „curge” până unde el se împreună cu drumul ce cobora pe apa Rodnei.

Urmează, pe rând, celelalte 7 părți de hotar ale satului: Valea Hordoului, Pleștioarele, Zăpodia lui Mailat, La Higa, Valea lui Clim, Pârâul Fântâniei și Runcurile. Fiecare dintre acestea cuprindea la rândul lui între 6 și 15 subcâmpuri, consemnate cu numele lor, felul pământului: arabil, fânaț, pășune, pădure, tăietură, calitatea lui: loc de șes sau de coastă, pământ bun, mijlociu sau slab, loc de față, însoțit și roditor, loc de dos rece și acru care se lucrează cu multă trudă și rodește puțin. La păduri, aproape toate pe dosurile dealurilor, se precizează de fiecare

dată specificul lor: pădure bătrână de fag pentru lemn de lucru, pădure mestecată pentru lemn de foc, pădure de tufe pentru pari și nuiiele, tufişuri care se păşunează. Trăiesc în ele: urşi, lupi, mistreţi, fiare ce atacă vitele și strică bucatele, dar și capre sălbaticе, iepuri, vulpi, jderi, ce se vânează, fie pentru blană, fie pentru carne.

Sunt descrise amănunțit toate drumurile precum și toate văile și pâraiele ce brăzdează hotarul. Deoarece ne aflăm în vecinătatea poalelor munților Țibleș, unele dintre acestea, primăvara la topirea zăpezilor, vara în timpul unor ploi torențiale, se umflă, pornesc într-o curgere vijelioasă inundând luncile și acoperindu-le cu piatră, stricând pădurea, rupând drumurile, sfărmand sau mănând punțile din hotar și din sat. Chiar în vara anului în curs, 1864, se jeluiesc autorii actului, viiturile apelor au provocat mari stricăciuni locuitorilor. Valea Runcului, în schimb, în timpuri ploioase poartă două mori de făină, dintre care una, știm din alt document al volumului, e a preotului Anton Coșbuc, apoi a fiului său, Sebastian, tatăl poetului.

În descrierea hotarului sunt menționate atent locurile ieșite din comun: o gaură pe un vârf de deal, asemenea unei pivnițe, folosită odinioară ca ascunzătoare a oamenilor, o prăvălitură de pământ, un bolovăniș, o pădure veche, frumoasa de fag, o fântână cu apă bună și rece, o culme cu o largă deschidere în jur, etc. Astfel, despre Vârful Higii se spune că e o creastă romantică din a cărei înălțimi se văd un șir de sate, mai apropiate și mai îndepărtate din afara districtului. Despre Vârful Măgura citim că este o culme rece „asemenea unei Alpe”, locul în care “bugnesc” unul în altul hotarele Hordoului, Telciului și Rebrîșoarei, locul de pe care, când e vreme senină, se vede o bună „dărăbă de țară”. La rândul ei, Zapodia lui Mailat este „un loc frumos, adevărat cu mare priveghere în jurul lui, dar pe lângă aceste toate de mijloc roditor”. Putem presupune, desigur, că în copilăria sa, feciorul popii va fi bătut și el aceste culmi, cu învățătorul, cu frații lui, cu copiii ai vecinilor.

Ceea ce impresionează cu deosebire în această descripție este abundența debordantă a denominațiilor locurilor, fenomen general, bine cunoscut lingviștilor și istoricilor. Deși nu survin elemente toponimice neobișnuite, această lungă înșiruire de nume nu este lipsită

de o anumită poezie în felul în care se umanizează, ca pretutindeni în lumea sătească, formele de relief: fața, dosul, fruntea dealului, piciorul, umărul, spinarea muntelui, capul lazului, obârșia luncii, gura văii, piciorul plaiului, etc. Același fenomen de umanizare a naturii survine în expresii verbale sau substantive ca: panta culcată, loc așezat, apă care „povățuește” drumul, „săritura apei”, întruparea pârâului, înecarea văii, etc. Unele forme adjectivale sau diminutive primesc și ele o tentă umană: Plaiul cel Bătrân, Plăiuțul.

Pentru istoric este foarte frapantă, de asemenea, frecvența numelor de persoane în peisajul toponimic al satului, desemnate rând pe rând prin prenume, prin patronimic, prin poreclă, prin ocupație. Enumerăm dintre acestea: Fața Petrii, Piciorul Blidarului, Fața, Piciorul, Dosul, Valea lui Mailat, La Mariș, Ariei lui Chifor, etc. Iată, pentru exemplificare, cum sună cele 15 nume consemnate în partea de hotar denumită Vale: Podu Hordoului, Fața Petrii, Coasta Cornilor, Dosu Hordoului, Clăița, Bălțile, Piciorul Blidarului, Secăturile, Râpa, La Cioroaie, După Valea Rea, Vârful Bălților, Streginoasa, Dumbrava și Coasta Văii Rele.

La fel ca peste tot, în această perioadă, în satele de deal ale Transilvaniei, întreg acest hotar era împărțit în două sole, „două călcături”: țarina cu semănăturile de toamnă și mai ales de primăvară și îmașul sau locul de pășunat, atât de important într-o zonă în care se țin multe animale, cele două părți schimbându-se între ele în fiecare an.

În ceea ce privește ocupațiile locuitorilor, textul declară laconic că ele sunt creșterea animalelor și cultivarea pământului. Trăiesc din „arăture și cosituri” căci „alte izvoare de industrie, măestrie sau meșteșug nu se află” iar vânătoarea și „pescăria” câtă se făcea aici, aduceau prea puțin.

Este surprinzător faptul că răspunsul Hordoului, care face prin conținutul și structurarea lui notă aparte, este aproape cu totul lipsit de informații privind trecutul satului. Este frapantă, de asemenea, lipsa oricăror explicații etimologice ale toponimiei sale, elementele care abundă în descrițiunile celor mai multe comunități. Nici măcar sunetul neobișnuit, foarte probabil slav, al numelui Hordou, care va

suscita în timpul nostru interesul lingviștilor⁶ nu suscită vreun comentariu.

Textul este semnat de notarul Grigore Turda, care, judecând după expresiile germane presărate ici și colo, cunoștea scrierea gotică, de judele satului, Iftene Bugnariu, știutor de carte, viitorul cuscru al tatălui poetului și trei săteni „pricepători de lucru”, care și ei își scriu numele cu propria lor mână, ceea ce nu se întâmplă în această vreme aproape niciodată în satele de foști iobagi.

În contrast cu răspunsul original venit din Hordou, care deși hotar în hotar cu Năsăudul, reședința districtului, pare să fi ignorat conținutul real al interogațiilor guberniale, restul textelor încearcă să se conformeze, mai evaziv sau mai detaliat, acestora. Dacă unele dintre ele se mulțumesc să înșire telegrafic, chiar pe hârtia formularului oficial, numele părților mari de hotar, eventual întinderea lor (Budacul de Sus, Gledin, Nepos, Monar, Mărișelu, Ragla și Sântioana), cele mai multe prezintă, în afara informațiilor toponimice și istorice cerute, bogate și interesante relatări de natură economică, lămuriri etimologice și chiar descripții botanice (Rodna). Încercăm acum să schițăm conținutul lor istoric și apoi cel economic.

Memoria trecutului

Istoria, investigată de Pesti Frigyes în punctele: 4 (care a fost numele inițial al localității?), 5 (de unde s-a împopulat ea?) și 6 (ce se știe din tradiția orală și izvoarele scrise despre numele său?) ale chestionarului nu pune câtuși de puțin în încurcătură pe notarii năsăudeni.

Cu excepția a doar trei dintre ei, care declară că nu știu nimic în această privință (Maieru, Sântioana și Telciu), ceilalți se arată, în general, sfătoși. Atâta doar că deplasează punctul de greutate al răspunsurilor lor dinspre componentul lingvistic, mai subtil, mai greu

⁶ Drăganu N., *Toponimie și istorie*, în “Anuarul Institutului de istorie națională”, I, 1923, p 249-251; Idem, *Toponimie și istorie*, Cluj, 1928, p 49-54; Petrovici E., *Etimologia toponimicului Hordou*, în “Cercetări de lingvistică”, IV, 1959, p 153-157.

sesizabil al vieții din trecut, prevalent în întrebările istoricului din Timișoara spre diverse evenimente și evoluții concrete ale istoriei.

Primele lor comentarii de această natură se referă la perioada de întemeiere a localităților în cauză. Luându-se unii după alții dar și într-un anumit consens cu istoriografia romantică a epocii, mai mulți notari ai satelor foarte vechi plasează începuturile comunităților lor în epoca romană. Sunt, așadar: „devinitori ai Coloniilor traiane” (Josonii și Mijlocenii Bârgăului), „urmași ai coloanelor romane” (Susenii Bârgăului), „impopulați din Dacia cu romani” (Rusu Bârgăului), urmași „ai coloniilor romantice aduse de Traian în anu 105, cari, parte au venit prin Marmația, parte prin Banat și Basarabia” (Tiha Bârgăului), „urmași ai coloniilor romane aduse de Traian din Italia” amestecând pe biblicul rege Solomon cu Ladislau cel Sfânt al Ungariei (Năsăud). Alți notari ai satelor bârgăuane precizează ca primă menționare documentară anul 1070 „în care a fost bătut regele unguresc Solomon, cu Geza și Ladislau pe cumani în Munții Bârgăului”. În 1070 a avut loc, într-adevăr, cunoscuta victorie a regelui Ladislau cel Sfânt împotriva cumanilor.

Certitudinea imperturbabilă a ascendenței nobile, latine din Năsăud și Bârgae este pusă de către notarii din: Văleni, Mititei, Poieni, Runcu, Zagra și Suplai în alternativă cu începuturile mai îndepărtate sau mai apropiate ale evului mediu. Satele lor, declară ei, s-au urzit fie în timpul romanilor, fie mai târziu în perioada migrațiilor, când populația băștinașă „asuprită de invaziunile cele dese ale popoarelor varvare s-a tras din câmpuri și din mișlocul patrii pe sub poalele munților, unde așezându-se au deschis aceste locuri și au împopulat aceste comune”. În Rebra și Rebrășoara se precizează că urzirea acestor sate s-a făcut „înainte de invazia tătară”, a Ilvei Mici: „cam pe la 1400, în timpul Majestății Sale, împăratului Sigismund de Brandenburg”, a Mocodului „înainte de venirea ungarilor”. Cel puțin, țin să se acopere cei mai mulți notari, așa povestesc părinții lor, zicând că au auzit de la moși și strămoși.

Unic în felul său în această primă categorie a așezărilor străvechi este excursul istoric amplu al opidului Rodna Veche, unde judele Gavril Anca urmărește, savant, evoluția istorică a localității, citând autori

români, maghiari, germani, în perioada dacică, când ea purta, crede el, numele de Rudava, în cea romană, când se numea Rucanium, în evul mediu, unde se fac largi referiri la cunoscutele distrugerii provocate de tătari în 1241, la încorporarea, în 1472-1475 a văii Rodnei în districtul Bistriței, la privilegiile sale din 1520, etc.

Date istorice la fel de precise sunt evocate adesea pentru satele mai noi ale districtului. Începutul câtorva dintre acestea: Parva de la 1700, Ilva Mare și Coșna de la 1735, premerge granița dar cele mai multe sunt asociate mutațiilor apreciabile de populație pe care ea le-a antrenat. Astfel la Morăreni se menționează anul 1762, la Nepos anul 1769, la Șanț (Rodna Nouă) anul 1774, domnia lui Iosif al II-lea (1780-1790) la Bistrița Bârgăului și Sâniosif, anul 1808 la Mureșenii Bârgăului.

În fine, la Maieru, Rușii Munți și Cârlibaba se știe, după patronimicul oamenilor, de unde au venit primele familii dar nu se precizează anul colonizării lor în granița militară.

Ceea ce impresionează cel mai mult la capitalul istoric este persistența cvasigenerală a amintirii împăratului iluminist, atât de binevoitor față de români, Iosif al II-lea. Acesta, scrie cu vădită emoție notarul Salvei, călătorind prin districtul Năsăudului și „aflând într-însul adevărați strănepoți a[i] lui Romulus, înzestrați cu toate însușirile de romani au pus numele la 4 comune din district, adică: Salva Parva Nepos Romulis”, „Eternă îi fie memoria”, exclamă el.

La mai puțin de un deceniu și jumătate de la desființarea graniței, survenită cum se știe în 1851, dâra adâncă pe care aceasta a lăsat-o în urma ei poate fi întâlnită la tot pasul. În memoria oamenilor suita îndatoririlor și servituților grele pe care ea le-a comportat apar acum învăluite într-o nostalgie deschisă în care se amestecă fumul, mereu puternice, ale unei străvechi libertăți sociale, mândria unor remarcabile fapte de arme, regretul vechilor scutiri fiscale grănicerești, atașamentul nedisimulat față de figura mistică a împăratului, cu tot ce a însemnat ea până atunci pentru românii transilvăneni. Când același notar al Salvei ajunge să descrie în răspunsul lui șesul numit „Mocirla”, el relatează, înduioșat, că acela era locul pe care chiar de la începutul graniței s-au ținut mai multe adunări și exerciții mari militare, locul în

care „au jurat străbunii noștri cel dintâi jurământ ca soldați sub strălucitele flamure împărățești austriece la anul 1762”. Nu departe de acolo, continuă el, se aflau cimitirele satului „cu oasele străbunilor noștri” ca și ridicătura de pământ care a fost locul de pierzare al lui Tănase Tudoran și consorților săi și pe care, cu un an în urmă, în 1863, s-a oficiat Te Deum-ul ce a deschis marile festivități ale jubileului împlinirii unui secol de la înființarea graniței.

Aceeași stare de spirit transpare și din descrierea pe care o face notarul din satul Șieui, Râului Curții, „șesul frumos” pe care se înălța curia militară și pe care un „divizion” de grăniceri, mai precis compania primă și a doua, făceau în tot anul manevre, cu participarea unor generali și a altor ofițeri superiori.

Trăiesc, de asemenea, vii în amintirea oamenilor strămutările de populație pe care le-a prilejuit înființarea graniței. Astfel cei din Ragla știu că au venit de pe Valea Dipșei din satul Vermeș, devenit în felul acesta exclusiv săsesc.

Asemenea relatări despre momente mai îndepărtate ale trecutului nu sunt deloc singulare, în vreme ce evenimente mai apropiate rămân, cu excepția câtorva referiri laconice la revoluția din 1848-49, înafara interesului naratorilor.

Repere ale vieții economice a satelor la 1864

Informațiile de natură economică, deși nu erau înscrise în circularul gubernial, sunt incomparabil mai frecvente și mai consistente decât cele istorice. Ele vizează mai întâi întinderea, calitatea, venitul, parcelarea pământurilor de cultură, arabile și fânețe, întinderea, felul, calitatea pășunilor și pădurilor, despre care, fiindcă ne găsim la abia câțiva ani după efectuarea măsurătorilor funciare și întocmirea cadastrului, existau în cele mai multe sate date foarte exacte.

Survin, în al doilea rând, relatări despre ocupațiile principale ale locuitorilor, creșterea animalelor și agricultura, cărora li se asociază în satele de sub munte, comercializarea lemnului, fie sub forma unor produse finite, fie în formă brută, transportat cu plutele pe apa Someșului Mare.

Informațiile despre meșteșugurile casnice, cu deosebire cele textile – în 1853 funcționau în această zonă circa 60 de piue⁷ – despre exploatarea zăcămintelor minerale, despre traficul de mărfuri, spre sau dinspre Bucovina, pe drumul Bârgaelor către Vatra Dornei, spre sau dinspre Maramureș peste dealul Ștefăniței, completează tabloul.

Iată, de pildă, ce aflăm despre viața economică a două sate pe care, pentru contrast, le selectăm de la extremele scalei de dimensiuni și aptitudini naturale ale localităților. Este vorba despre satul Parva, de habitat dispersat, cu circa 100 de gospodării a 508 locuitori și despre marea comunitate de habitat concentrat a Salvei cu 250 de case, 291 de familii și 1400 de suflete.

Parva sau Valea Vinului, așezată sub Munții Rodnei pe cursul superior al râului Rebra avea, ca toate satele montane, o întindere mare, de 8.664 de jugere, dintre care abia 586 jugere era arabil, restul fiind fânaț (1.956 jugere), pășune (2.218 jugere) și mai ales pădure (3.634 jugere). Luate la un loc, cu bune cu rele, aceste pământuri erau înscrise în cadastru cu un venit anual de 2496 florini, ceea ce însemna o medie de circa 25 florini de gospodărie.

Satul în sine era situat, parte, pe lunca Rebrei, de o parte și de alta a apei, parte pe Dealul Vinului – loc frumos, de față, pe care se răsfirau o treime din căscioarele existente și care, declara oamenii, a fost vatră de locuire a strămoșilor lor de pe care „au coborât satu” în Parva –, parte pe izvorul Moisiej, teren așezat și însoțit cu locuri roditoare de arat și cosit.

Cum vedem din extensiunea foarte mare a fânațului și a pășunii, cu 2/3 a spațiului agricol – invers proporțional ca întindere cu fertilitatea solului – oamenii trăiau cu precădere din creșterea animalelor. La fel ca și azi, principala muncă a anului era cositul, uscatul, transportatul și depozitatul fânului, mai rar a otăvii, care asigurau hrana animalelor în timpul lungilor ierni montane. Nu ni se spune, din păcate, care era numărul animalelor ținute de parveni la redactarea actului dar cu certitudine el era mare, deoarece vorbindu-se despre munții Poiana lui Corman și Fruntea Căldărușii se declară că pe ei vărau, an de an,

⁷ “Gazeta Transilvaniei”, XIV, (1853), nr. 36 din 6 mai, p 135.

mai multe turme de oi, cirezi de boi, o stâna de cai. Un singur gospodar al satului, Grigore Alexa, îngropat de viu, în aprilie 1846, împreună cu două slugi ale sale și cu toată turma sa, de o lavină pornită de pe vârful muntelui Burlea, stăpâna el singur 250 de oi și capre. Se menționează, de asemenea, în mai multe rânduri lăzuri mai vechi și mai noi de păduri 'sau de tufișuri care devin fânațe. "Dealurile și munții, coastele și costișele, scrie în această vreme un corespondent năsăudean al „*Gazetei Transilvaniei*” au fost lăzuite pentru fânațe cu care oamenii își cresc oile și vitele, fiindcă moșiile de o familie s-au împărțit acum în trei și patru familii iar astfel n-au ce să-și facă capului, nu pot, nu știu, n-au înlesnire să trăiască”⁸.

Pământul arabil, puțin, pietros, rece, era împărțit și aici în două călcături, țarina și imașul, care se alternau în fiecare an. Se seamănă, cu un mare consum de energie al oamenilor și animalelor, plante de primăvară, ovăz, orz, cartofi, ceva porumb dar clima fiind foarte rece bucatele sunt stricate adeseori, fie de brumele târzii care cad „în mustul primăverii”, fie de brumele și zăpezile timpurii ale toamnei, fie de animalele sălbatice. Se deplâng cu deosebire pagubele pe care le suferă micile culturi de porumb, planta cea mai îndrăgită a țaranului, baza săracei sale alimentații, planta care asigură nu numai nelipsita mămăligă de seara și de dimineața ci și mălaiul prânzului.

Ceea ce nu se poate scoate aici din „pământul de hrană” se scoate cum am văzut din animale și din exploatarea pădurii. Actul menționează că pe Valea Paltinului se aduc bârne în sat, unde se fac plute și se coboară pe Rebra până în Năsăud. Pe aceeași vale se aduceau trunchiuri, „tăiate în scânduri în moara cea de fereștrău” din Lunca Rebrei. Alături de aceasta, umbla o „moară de fărină” și o piuă. Actul menționează, de asemenea, fântâna și izvoarele de borcut – apă minerală – din Valea Vinului.

Cel de-al doilea exemplu, cel al Salvei, situată la confluența Sălăuței cu Someșul Mare, înfățișează diferențe economice apreciabile, deși distanța dintre cele două sate era mică. Cele 250 de

⁸ Idem, nr. 99 din 12 decembrie, p 387.

gospodării ale satului se înșiruie ca la Hordou de o parte și de alta a Sălăuței, legate unele de altele printr-un pod, atunci în construcție, lângă care se înălța școala comunală de piatră, ridicată în 1834. Din această „Uliță Mare” se desprindeau alte 6 mai mici: a Zăgranilor, a Larienilor, a Morilor, a Bisericii, a Hordoului și a Capului Podului. Existau case izolate și pe Coastele Gruetului, Mocirlii și Morăreștilor.

Toată această aglomerație sătească era vegheată de două umile biserici de lemn, vechi și mici, care, spune actul, nu puteau cuprinde mulțimea credincioșilor nici măcar în duminicile obișnuite necum în marile sărbători, când oamenii erau siliți să asculte liturghia în fața ușilor și ferestrelor lăcașurilor de cult. Nici vorbă nu putea fi de îngenuncheat, conform uzului ritului ortodox.

Casele erau cea mai mare parte de lemn, acoperite cu draniță sau cu pae dar foarte adesea, aici în graniță, cu trei încăperi: „cea dinainte” – odaia de reprezentare, tinda și „casa dinapoi”. Călătorul englez Charles Boner care vizitează ținutul Năsăudului tocmai în acești ani le vede trainice și chiar frumoase în curățenia și simplitatea lor, remarcând în ele paturile înalte cu multe perini, mulțimea icoanelor, a farfuriilor, a ștergarelor de pe pereți⁹.

Cât privește hotarul, la măsurătorile cadastrale din 1859, Salva era înscrisă cu o suprafață de 5344 de jugere, cu ceva mai mult decât jumătate cât avea Parva. O suprafață care putea fi străbătută până la limitele sale cele mai îndepărtate în 2-3 ore cu piciorul sau la pasul animalelor.

Ca în imensa majoritate a satelor transilvănene care cunoșteau comasarea doar din auzite, această suprafață era împucătățită în 7810 parcele, ceea ce însemna o medie de 30 de loturi de familie. La prima vedere s-ar părea mult, chiar dacă bucățile erau, în general, mici dar trebuie să se țină cont ca existau diferențe mari între familii, că solamentul bienal reducea la jumătate arabilul folosit într-un an, că aptitudinile naturale ale solului erau reduse. În orice caz această

⁹ Charles Boner, *Transylvania, its products and its people*, apud V. Bichigean în “Arhiva Someșană” I, 1924, p 44-46.

fârâmițare a proprietății reprezenta pentru țărani un fel de asigurare fiindcă, dacă bătea gheața într-o parte a hotarului, o alta rămânea neatinsă, dacă în unele locuri se făcea mai bine mălaiul în altele rodeau mai bogat grâul, secara, ovăzul, dacă era inundată cu totul o luncă altele suferă mai puțin. Este unul din motivele pentru care oamenii satelor, chiar și acolo unde nu împărțeau hotarul cu latifundiari, rămân mereu refractari comasărilor.

În Salva, spre deosebire de ceea ce am văzut sub munte, în Parva, efortul principal al sătenilor se îndreaptă spre cultivarea pământului care, deși hotarul era în cea mai mare parte de deal, furnizează cu precădere resursele de existență. Solul, scrie notarul Isidor Bodescu era „de căpetenie călduros” dar în unele locuri pământul era „arinos, nisipos, rece sau clicos”.

Potrivit recentelor măsurători cadastrale, hotarul Salvei cuprindea 7 câmpuri sau riduri, dintre care două, satul și Prundul cu 600 și, respectiv, 650 jugere, numai cu arături și cosituri. Celelalte 5 câmpuri cuprindeau atât arabil și fânaț cât și pădure și pășune, fără să se precizeze, ca la Parva, care era extensiunea fiecăruia. Doar în cazul pădurilor de stejar „Poiana lui Stan”, cu lemn gros de lucru, a cărui valoare se ridica la mii de florini, se precizează suprafața. Se seamănă și se cosește, prin urmare, în toate cele 7 câmpuri, cu precizarea că, în ceea ce privește calitatea, pământurile erau, ca în toate zonele de deal, foarte amestecate. Sistemul de cultură era și aici cel bienal: o jumătate a hotarului țarină, o jumătate imaș. Face excepție șesul numit „Prundul”, arabil și fânaț, cu cel mai bun și aproape pământ, unde se practică o agricultură continuă. Planta cea mai mult cultivată este porumbul, pe lângă care se seamănă grâu, secară, ovăz, care în solul sărac al hotarului, predominant de a II-a și a III-a clasă, rodesc slab.

Fânațele, situate, în general, în luncile inundabile ale văilor și pâraielor, toate „de o natură furiată”, care adesea, primăvara și vara, în timpul cu ploi mari aduceau cu sine mari cantități de piatră, lemne, nămol, încărcând și pustiind cele mai înflorite câmpuri, grădini, livezi. Ne dăm seama de aportul economic foarte mare al animalelor – hrană, forță de tracțiune, îngrășământ – din grija cu care se vorbește

despre locurile de cosit și despre pășuni. Semnificativ este faptul că în cadastrul satului fânățele de categoria I-a erau înscrise cu un venit anual de 4 florini și 40 creițari la jugăr, în timp ce arabilele din aceeași categorie figurează doar cu 3 florini.

În concluzie suntem aici în fața unei agriculturi de subzistență care asigura traiul familiilor de la o recoltă la alta, de la un an la altul, cu prețul unei munci grele și permanente. Existau, desigur, diferențe mari de la o gospodărie la alta, în funcție de dotarea economică – pământ și animale – de înzestrarea cu forță de muncă, sânguință, cruțare, noroc. O agricultură alternativă de tip tradițional, de un foarte scăzut nivel tehnic, de o foarte slabă rentabilitate, care nu cunoștea încă nimic din minunile occidentale ale cultivării plantelor furajere, a plantelor tehnice, a tehnicizării, a zootehniei intensive, etc.

Cu toate acestea, surprindem printre rândurile documentului, înafara acelei extensiuni a spațiului agricol despre care am vorbit la Parva, o anumită ameliorare a cultivării pământului. Ea se manifestă printr-o fertilizare mai mare a loturilor și mai ales prin creșterea volumului de muncă pe care pământul o încorporează. Este un lucru cât se poate de firesc, și mulți contemporani remarcă acest fapt, că după dispariția, în 1851, a obligațiilor militare ale bărbaților, aceștia sa se aplece, bine, rău, cum știau de la părinții lor, mai mult și cu mai multă dăruire asupra pământului lor.

Survine, de asemenea, într-o măsură mai mare decât în trecut, acum când fiecare își știe pământul înscris pe numele lui în „cărțile de moșii” elementul afectiv, atașamentul față de pământ, care influențează cantitatea și calitatea muncii. Sentimentul posesiunii proprietății funciare nu are încă în această vreme caracterul răvășitor pe care îl înfățișează romanul *Ion* al lui Liviu Rebreanu, dar este totuși puternic. Pământul, citim printre rândurile acestor acte născudene, este izvorul principal al celor necesare vieții, mijlocul de a asigura vieții grele țărănești o anumită siguranță a zilei de mâine, întruparea bogăției, materializarea rangului social. „Sărmanul țăran, scrie Barițiu în 1851, priviți la dânsul cum în aceea duminica sau altă zi de sărbătoare iese la țarina sa, la care sosind, stă ca înmărmurit, o

privește, o judecă, suspină, stă să o îmbrățișeze și în cele din urmă scapă cuvântul: scumpul meu iubit pământ”¹⁰.

Între comunitățile Parva și Salva, cu condiții oarecum extreme, celelalte sate năsăudene înfățișează fiecare propria sa personalitate, deosebită chiar și atunci când ele stăteau unul lângă altul, hotar în hotar, pe firul aceleiași văi, de o parte și de alta a aceleiași cununi de dealuri, precum și propria lor configurație economică, apropiindu-se sau depărtându-se de cele două exemple, în funcție de înzestrarea naturală a hotarelor lor, de întinderea acestora, de obișnuințele locale, etc.

Cele mai mari similitudini cu Parva, ca mod de viață, le are satul Romuli (Strâmba) de pe cursul superior al Sălăuței, așezat, spune notarul lui „pe un loc strâmt, în gura unui izvor de munte repede și pietros”, la granița cu Maramureșul. Hotarul lui cuprindea nu mai puțin decât 13129 jugere de pădure, în cea mai mare parte de brad și molid, plină toată, citim în același act, de animale sălbatice. Se trăia mai cu seamă din creșterea animalelor și lemnărit, făcându-se scânduri, poște, lețuri, grinzi, dranițe, coveți, transportate, pe cai sau cu plutele, pe Someș¹¹ și vândute până departe în părțile Satului Mare.

Puțina agricultură care se face „mai mult la noroc” se reduce la câteva semănături de primăvară: ovăz, orz, cartofi, hrișcă și „câteodată și puțin grâu”. Se vânează, pentru blană: vulpi, râși, viezuri, jderi – din care, relatează notarul „se fabrichează coarnele evreilor de sabăș”, se vânează, pentru carne: iepuri, capre negre, găini de munte, potârnichi, se pescuiește peștele alb, păstrăvul, lipanul, al apelor de munte. Prin sat, strâmtorat între firul apei și rândul de case care îi urmează cursul, trecea, ca și azi, peste Dealul Ștefăniței, drumul spre Maramureș, bătut în fiecare săptămână de un număr mai mare sau mai mic de negustori evrei și români. Se poartă negustorie cu mălai, grâu, secară, cu animale, cu ceva produse manufacturate, transportate, când vremea era uscată, cu carele dar de regulă, drumul fiind foarte rău, pe spinarea cailor.

¹⁰ “Gazeta Transilvaniei”, nr. 83 din 15 octombrie 1851, p 342.

¹¹ Vasile Bichigan, *Plutăritul pe Someș*, în “Arhiva Someșană” nr. 27, 1940.

De același tip prevalent pastoral sunt, cu variații sensibile de la o comunitate la alta, Monorul și Gledinul - sub Munții Călimani, Telciul, Suplaiul, Runcul - sub Munții Țibelșului, Leșu, Ilva Mare, Bâргеle - sub Munții Bârgăului. La Telciu, spre exemplu, 70,2% din hotar este pădure (28748 jugere), 13,1% fânațe și grădini (5390 jugere), 8,9% pășune (3677 jugere) și abia 6,4% (2636 jugere) este pământ arabil, restul fiind neproductiv. Și ce frumusețe de arbori: brazi, molizi, fagi, frasini, paltini, tei, mesteceni, arini, exclamă autorul actului, se găsesc în aceste păduri!. Ce bogăție s-ar putea scoate chiar și numai din trunchiurile de fag culcate la pământ de furtuni, dacă s-ar face drumuri, dacă s-ar curăța văile pentru a pluti când vin apele mari, dacă s-ar arde de întreprinzători pentru potasă! Cu mijloacele rudimentare, tradiționale, pădurea se exploatează totuși pretutindeni. Se menționează ca un fapt mai puțin obișnuit că pe apele împreunate ale Coșnii și Teșnii se scot bârne uriașe de brad pentru catarge de corăbii, care se duc spre vânzare până în Constantinopol și Alexandria.

Relatările notarilor celor 8 Bârgae: Rusu Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Susenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Bistrița Bârgăului și Tiha Bârgăului, înșirate unul lângă celălalt pe Bistrița și „drumul împărătesc” spre Bucovina, construit în 1783-84, când au fost militarizate aceste sate¹², refăcut în 1818-20, relevă, în mare, o configurație economică asemănătoare. Ariditatea solului este dublată și aici de vicisitudinile obișnuite ale climei de munte, unde, scriu mai mulți notari, cam trei din patru părți ale anului se țin de iarnă și numai a patra parte de vară.

În aceste condiții pantele de față, fără păduri, au, unde și unde, declară aceeași notari, locuri de arătură dar cel mai adesea se folosesc ca fânaț și mai ales ca pășune. Deoarece numărul animalelor, adevărata bogăție a familiilor, este mare, aceasta constituie aici un fond indispensabil. Cu oi și capre se pășunează și în păduri, cu vite mari și în poieni și luminișuri, se folosesc și pentru unele și pentru

¹² Krammer Friederich, *Beiträge zur Geschichte der Militärisierung des Rodnaer Thales*, Bistrița, 1880.

altele pășunile pe care le oferă munții sau părțile de munte aflate în proprietatea satelor, unde animalele sunt lăsate peste vară în grija unor vâcari, păcurari, stăvari. Se practică, cum vedem că se întâmplă pe Muntele Piatra Fântânele, aparținător Prundului Bârgăului, ca și la Tiha Bârgăului, sistemul „caselor de câmp”, a „odăilor”, adăposturi temporare pentru oameni și animale, unde se consumă la fața locului fânul pe care îl produce pământul.

Ca în toate satele de munte și în Bârgae se face pe scară largă negoț cu lemn, fie în trunchiuri, plutite pe Bistrița și Someș până în Ungaria, fie sub formă de scânduri, grinzi, șipci – la Prundu Bârgăului sunt menționate, înafara vechii manufacturi de hârtie, 7 „mori de firez” –, fie ca lemn cioplit.

În comparație cu toate aceste sate de crescători de animale, comunitățile de pe valea mai largă a Someșului Mare: Năsăudul, Rebrișoara, Neposul, Feldrul, Mocodul și chiar Șieul, Sântioana, Șieutul de pe apa Șieului, unde condițiile naturale sunt mai favorabile, evidențiază, ca și Salva, o orientare plugărească mult mai puternică. Semnul cel mai învederat este ponderea incomparabil mai mare a arabilului față de fânaș și pășune în împărțirea spațiului agricol. La Rebrișoara, a doua localitate a districtului ca populație, acesta are o întindere de 2314 jugere față de 3592 jugere fânaș. La Șieut pământul arător (1640 jugere) acoperă 60% din hotar (2699 jugere) iar împreună cu fânașul (668 jugere) 85%. El era însă extrem de fărâmițat: 7333 de minuscule parcele, cu o suprafață medie de familie de 53 de bucăți. Ceea ce ne impresionează aici, înafara atestării unor foarte întinse defrișări realizate la începutul veacului, este existența într-un trecut ce nu pare prea îndepărtat, a mai multor vii, existența unor întinse pometuri, funcționarea mai multor mori. Una dintre acestea, scrie notarul satului, dăruită „în timpurile vechi” bisericii de către o văduvă, aducea un venit anual de 150 florini, din care s-a ridicat, încă în 1834, un foarte frumos edificiu de cult, de piatră, cu orologiu, după modelul săsesc.

În toate aceste sate prevalent agricole se consemnează masive defrișări, mai vechi și mai noi, a căror amintire este perpetuată, cum vom vedea, de toponimie, se atestă o mai largă dezvoltare a

pomiculturii și se conturează chiar o ușoară tendință de specializare. Mocodul, spre exemplu, acoperit de pomet de la un cap la altul va fi un sat specializat în cultura cepei, leguma cel mai mult folosită, după cartof și fasole, în bucătăria țărănească.

În fine, pentru ca tabloul ocupațiilor economice să fie complet, să mai menționăm exploatarea minereului de plumb „fodinele metalurgice” de la Rodna, 9 la număr, care erau $\frac{3}{4}$ proprietatea Erariului statului și $\frac{1}{4}$ proprietatea familiei Desan, precum și micile exploatare miniere de la Șanț și Cârlibaba. Aflăm aici că între 1854 și 1859 s-a încercat redeschiderea vechilor mine de la Prundu Bârgăului, abandonate, una câte una, ca nerentabile.

Scaldele de la Rodna, Sângeorz-Băi și Maieru care atrag din an în an un public tot mai mare, sunt și ele menționate. În Rodna, scrie judele localității, se află mai multe fântâni și izvoare de „apă acră”, cele mai multe pe Anieș, unde existau scaldători, încălzite și reci, stabilimente pentru primirea oaspeților în timpul sezonului, cârciumi. Și în alte localități sunt menționate „fântânile de borcut”, ca și fântânile de slatină.

Se vorbește, în schimb, mai puțin despre căraușia pe care știm că o făceau, cu deosebire în timpul iernii pe sănii, Bârgaele. Se aduceau din Bucovina pentru marile depozite militare din Bistrița și din Cluj, dar și pe seama unor particulari, în primul rând cereale iar din Galiția animale pentru tăiat, destinate abatoarelor de la Pesta și Viena. Contemporanii evocă cu nostalgie anii războiului crimeic, când prezența unui mare număr de unități militare austriece în Transilvania a mărit foarte mult cererea de produse agricole, prețul acestora, circulația lor. Cei care controlau majoritatea acestor întinse schimburi erau marii speculanți evrei¹³.

Pe acest fundal al ocupațiilor oamenilor, apar uneori imagini, fragmentare ale înfățișării satelor în care ei trăiau. Se evocă fugitiv când configurația generală a așezării, când biserica și cimitirul cu „casele strămoșilor”, școala și cancelaria comunală, când casele satului. Cele mai multe dintre acestea arată o oarecare stare, căci,

¹³ “Gazeta Transilvaniei” nr. 4 din 15 ianuarie 1855, p 13.

deși de lemn și, în general joase, au două sau trei încăperi, sunt acoperite cu șindrilă sau chiar cu țiglă, sunt înconjurată de acareturi și pometuri, au adesea în fața lor stupini. Ce sistem arătos, exclamă notarul din Tiha Bârgăului, alcătuiesc casele acestei comune așezate în două șire frumoase de o parte și de alta a „drumului împărătesc” spre Bucovina!

Peisajul toponimic năsăudean

Centrul de greutate al anchetei guberniale, cum o arată chiar numele, era conscrierea sistematică, pe cât posibil chiar exhaustivă a micro-toponimiei, obiectiv cuprins în punctul al VII-lea al chestionarului, față de care toate celelalte întrebări au mai mult un rol pregătitor. Deși răspunsurile satelor năsăudene diferă, cantitativ și calitativ – unele înregistrează doar denumirile părților mari de hotar, altele și pe acelea din interiorul fiecărei părți – luate laolaltă ele alcătuiesc un tablou toponimic de o apreciabilă anvergură. În total sunt consemnate sute de nume de locuri, fără a include aici pe acelea ale pâraielor, văilor, râurilor.

Deoarece cei mai mulți notari întrebuințează ortografia latinizantă, deformatoare, a timpului sau pur și simplu alterează particularitățile fonetice ale graiului vorbit, transcrierea unor toponime, potrivit normelor ortografice actuale, comportă dificultăți și incertitudini. Fiind vorba de texte care nu se adresează exclusiv specialiștilor, am redat, acolo unde am putut, formele fonetice așa cum se pronunțau și se pronunță și azi în graiul țărănesc dar le-am păstrat neschimbate acolo unde am avut ezitări. Recunoaștem că nu sunt excluse interpretări eronate sau poate chiar unele transcrieri greșite, scuzabile din partea unuia care nu a putut bate cu piciorul, cum trebuie în toponimie, toate aceste sate pentru a identifica la fața locului, cu localnicii, fiecare toponim în parte. Peste aceste neajunsuri, cele 46 de documente în cauză constituie, pentru lingviști și pentru istorici, deopotrivă, un material documentar important care intră acum în circuitul științific. Valoarea sa e cu atât mai mare cu cât, fiind redactat la abia câțiva ani după întocmirea cadastrului, localizarea celor mai mari părți a toponimelor este mai precisă, cu

atât mai mare cu cât mulți notari încearcă sa explice așa cum cred ei înțelesul acestora.

Prima tentație a istoricului, după ce constată densitatea mare a denumirilor teritoriale, ceea ce denotă, lucru bine cunoscut, o umanizare profundă a locurilor, este aceea de a opera o anumită clasificare a acestora.

Fără să fi făcut o inventariere statistică riguroasă, constatăm de la prima lectură că cele mai frecvente toponime sunt cele care desemnează forme de relief, numite fără nici un fel de trimitere sau raportare la poziția lor față de sat, față de soare, la proprietarul lor, la flora, fauna, caracteristicile solului, întinderea lor. Survin așadar, foarte multe microtoponime ca: Șesu, Dealul, Valea din Sus și din Jos, Lunca Mare și Mică, Coasta din Sus și din Jos, Fața și Dosul, Poderei, Măgură, Colnic, Runc, Vârtoape, Tarniță, Gruet, Braniște, Prelucă, Gropi, Gropile, Săcătură, Vătaștină, Bâtcă. Forme rare, arhaice, pline de savoare ca: Dălbânoasa (Zagra), Dalbidanul (Prundu Bârgăului), derivație a lui dalb, senin sau Fățata (Mocod) exprimă expunerea optimă a unor locuri la lumina soarelui, poziție importantă nu numai pentru culturile agricole ci și pentru fânaș, nu numai pentru locuințele permanente ci și pentru cele temporare: căsoaie, stâni.

Toate aceste nume apar foarte frecvent în asociere cu un proprietar, individual sau familial, al lor, dintr-un trecut mai apropiat sau mai îndepărtat, desemnat fie cu numele de familie, fie cu cel de botez, fie cu porecla, cu profesia, etnia lui. Cei mai mulți sunt anonimi dar există și posesori identificabili, ca și, mai rar, oameni în viață. Iată câteva exemple: Valea, Dosu lui Clim (Hordou), Dealul lui Costan, al lui Hârceag, al lui Clampașu, al lui Ivan (Ilva Mare), Dealul Ușierilor (Tiha Bârgăului), Valea Tâmbulii, Valea Fătului (Salva), Tăul Blidariului, Dealul Popii, Lunca Rusului (idem), etc. Nume din hotarul Hordoului ca: Zăpodea și Valea lui Mailat sau Șghiabul lui Marian din hotarul Zagrei, conservă memoria voievodului Transilvaniei, Ștefan Mailat, care a avut aici o ciocnire cu o oaste turcească și tătarească¹⁴ și,

¹⁴ Virgil Șotropa, *Tătari în Valea Rodnei*, în "Anuarul Institutului de istorie națională", III, Cluj 1924-25, p 258.

respectiv, pe aceea a vicarului Marian, mort în 1846, a cărui personalitate puternică era încă vie în amintirea oamenilor. Este interesant faptul că printr-o îndelungată folosire, unele nume proprii primesc o conotație adjectivală: Păscăneasca de la Pascu, Dolhaia de la Dolha, Vlăicoaia de la Vlaicu (Năsăud), Tăpălăgescu de la Tăpălagă (Ilva Mare) Tomoroaia de la Tomoiaga (Leșu), Vlongi de la Vlonga, Bruhoaia de la Bruhoianu (Năsăud).

Asociate unor animale, domestice sau sălbatice, sau unor păsări, numele locurilor derivate din forme de relief sună ca acestea: Valea Calului, a Boului, a Scroafei, Dealul Ursului, a Ursoaicei, a Lupului, a Viezurii, Dealul Cucului, Valea Ciorii, Piciorul Uliului, Lunca Corbului. Survin însă adesea forme abreviate precum: Buhăitoarea, loc cu buhe (Zagra), Cerbea, loc cu cerbi (Mocod), Corburi de la corbi (Poienile Zăgrii). Existența în trecut a miticului zimbru e consemnată în toponimicele: Fața și Dosu Zâmbroii (Prundu Bârgăului), Tăul Zâmbrului, Părăul Zâmbriței (Rebra), Zâmburu (Tiha Bârgăului), care vin să adauge acelor semnalate mai demult la Zagra și în alte locuri¹⁵.

Este frecventă, de asemenea, asocierea formelor de relief cu nume de arbori în combinații de o sonoritate neobișnuită: Fruntea Paltinului, Dosul Ulmului, Piciorul Mărului, Vârful Curpenilor.

În a doua mare categorie de toponime am putea include pe acelea care desemnează particularități ale solului, flora, arborescent sau erbacee, pe care acesta o hrănește, apele care îl brăzdează. Întâlnim așadar, nume ca: Piatra, Pietrișul, Pietriceaua, Glodul, Tinoasa, Tinașița, Vătaștina (loc umed), Zăpodea (dos cu zăpadă), Răstoci, Răstoacă (albie), Săcătura, Săcături (loc fără izvoare), Slatina, Borcutul, Valea, Lunca, Dealul Vinului, etc.

Numele foarte frecvente legate de plante sunt dintre cele mai frumoase. Iată câteva: Ariniș, Frăsișiș, Plopiș, Cărpiniș, Cărpiniște, Făget, Socet, etc. sau: Buciniș (de la bucini), Leurdiș (de la Leurdă), Ierboasa, Ierbiceaua, Mătrăguna, Iedera, Limba, Trestia, etc. Pădurile

¹⁵ Ioan Corbu, *Zimbrul în ținutul Năsăudului* în "Arhiva Someșană" I, 1924, p. 89.

de stejar, rare și foarte valoroase, poartă în această zonă numele de Dumbravă, Dumbrăviță.

În fine o a treia mare categorie de toponime sunt cele care conservă prezența într-o formă sau alta, mai timpurie sau mai tardivă, individuala sau colectivă, lucrativă sau contemplativă, continuă sau episodică, a ființei umane.

Atenția istoricului este atrasă în primul rând de toponimele care au prin ele însele un conținut istoric. Ne sar, așadar, primele în ochi numele de: Cetate, Cetățuie, Cetățea, dintre care însă unele desemnează doar simple ridicături naturale asemănătoare unor locuri de apărare. Celelalte, trei la număr: Rodna, Salva – unde „arându-se și săpându-se, scrie notarul, se află mai multe urme de antichități, adică cărămizi, serbe de oale groase, pietri colosale, ce ar chema cu sine aducerea aminte că pe acest loc să fi existat cândva o cetățuie” – și Maieru, aceasta din urmă neșemnalată, după știința noastră, în lucrările de specialitate¹⁶.

Ne atrag apoi atenția toponimele legate de mănăstiri de la Zagra (Dosul și Gura Mănăstirii), Rebra (Mănăstirea) și Bighigiu (Valea Mănăstirii), cele care perpetuează amintirea lui „Pintea Tâlhariu”: Dealul Pintii, Comoara (Zagra), Obcina Pintii (Suplai), cele care atestă evenimente sau acțiuni militare anterioare înființării graniței: Tabăra, Coasta Taberei (Mocod), Lunca Taberei (Salva), La Haituri (Șanț), Dealul lui Mailat (Hordou) și din timpul acesteia: La Șanț (Năsăud), Magazinul (Salva), Râțul Curții (Șieuț), Valea Străjii (Mureșenii Bârgăului), Păsuș (Romuli) sau toponime ca: Nedeia (Rebra), Poiana Căstauălor – de la akasztó, spânzurătoare (Ilva Mare), Dosul lui Marte (Poienile Zăgrii), acesta din urmă asociat de către autorul actului „zeității păgânești” cu același nume.

Mai puțin spectaculoase dar nu mai puțin importante sunt pentru istoric numeroasele denumiri de locuri care atestă procesul lung de extensiune a spațiului cultivat prin desțeleniri ale pășunilor și defrișări

¹⁶ Ștefan Dănilă, *Contribuții la cunoașterea unor cetăți din Nord-Estul Transilvaniei*, în “File de istorie” II, 1971, p 67-107.

de păduri și tufărișuri. Mișcarea de expansiune agricolă a fost, ca pretutindeni în Transilvania, mult mai veche decât granița militară dar a primit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul veacului următor, când autoritățile militare întemeiază noi sate și le măresc pe multe din cele existente, prin colonizări, un caracter sistematic și organizat. Coordonată de oficialități, ea a îmbrăcat ca atare aspectul unei acțiuni colective, cu participarea tuturor bărbaților satului, acțiuni care a schimbat masiv caracterul locurilor și care a lăsat urme masive în toponimie. Nimic nu arată mai clar factura preponderent colectivă a acestui proces decât toponimicele unei localități de colonizare ca: Morăreni, unde nu mai puțin decât 9 părți de hotar memorează acțiunea de departajare familială a noilor spații agricole puse în valoare prin efortul masiv al întregii comunități. Toponimicele de aici: Delnițele celea de Trei Brazde, Delnițele la Șanț, Delnițele după Școală, Delnițele după Grădini, Delnițele de Sus de Țigău, Delnițele la Cruce, Cânepiștile după Grădini, vorbesc de la sine.

Același fenomen dar cu o tentă care pare mai mult individuală decât colectivă este ilustrat de o serie întreagă de toponime din hotarul Năsăudului. Locurile: Tăbloaele, În Poieni, Lazuri, Bruhoiaia, Groșii, În Sângeris, Dumbrăvița, explică notarul opidului M. Grigoriță, au fost ocupate înainte de păduri și tufărișuri în mijlocul cărora, în decursul timpului, oamenii au „deschis” ici și acolo câte o bucată de pământ, „și-au scos loc”, pe care l-au arat și l-au lucrat iar bucățile înmulțindu-se, au sfârșit prin a se uni unele cu altele și a forma adevărate hotare. Astfel de pământuri cu adevărat curățate de pădure, spune el, se numeau aici: Poieni, Lazuri, Lăzulețe, Table. Numărul mare al acestor denumiri atestă anvergura procesului de extensie a arabilului, proces al cărui punct culminant pare să se atingă la răscrucea veacurilor, în perioada războaielor cu Franța, când conjunctura agricolă extrem de favorabilă s-a putut resimți și la nivelul lumii țărănești.

Uneori procesul de deștelenire este fixat precis în timp. Astfel notarul din Șieut scrie în amănunțita sa relatare că terenurile costișe ale hotarelor: Tăetura, Mălinișu, Anașiu, Lazuri, Ultoi, Braniștea au

fost, până în urmă cu 40 de ani, păduri mari în ale căror rădăcini gospodarii își rupeau încă adeseori fiarele plugurilor. Semnificativ pentru factura, aici preponderent colectivă, a defrișării este numărul foarte mare de parcele existente în aceste hotare ca și faptul că pe unul din ele s-a înființat o plantație de meri și peri „ultoi” – creație poate a vreunui ofițer străin –, devenita însă cu timpul arabil, pământ din care grănicerii dădeau anual o cota parte din recoltă în folosul fondului de uniforme. În aceeași localitate se consemnează totodată hotarul Coasta Hotinului, după numele, spun bătrânii, unui proprietar care, „l-a scos din pădure”, a sădit pe el vie și pomet, din care au mai rămas pe alocuri, sălbăticiți, butuci de vie și gutui. Acțiunea pionerească a acestui om, localnic sau străin, nu a rămas fără imitatori căci orientarea anterioară, viticolă și pomicolă, a Șieuțului este atestată și de toponimicele: Nucetul, Fața Viilor, Râtul Viilor, de la viile, scrie actul, „care în timpurile vechi se cultivau [aici] iar acum se samănă cu grâu, cucuruz și ovăz”. Să asociem oare această extensie a arabilului în detrimentul livezii și viei unui puseu demografic local – având în vedere reducerea la jumătate a „pământului de hrană” în cadrul sistemului bienal – sau pur și simplu inerției care urmează primilor inițiatori?.

În afara toponimelor declarativ agrariene, al căror șir cuprinde și nume ca: Valea Mălaiului (Monor), Valea Grădinilor (Nepos), Baraboi (Mititei), Ovese (Văleni), Cânepi, Cânepiști, Gardul Țarinii (Rebra), Locuri, Locșoare, Arsurile (Zagra), Pleșa, Cânepiștile, Măzăriștile (Salva), Soarte (Șanț), Lăzuleții (Telciu), prezența umană în natură apare, toponimic, în multe alte ipostaze, în postura sa pastorală în toponimice ca: Staniștea, Stâna, Stâncica, Coasta Stânilor, Erboasa, Erbiceaua, Conțenu, Conțenita, Odăile, Piciorul Cășariului, în ocupația sa viticolă în denominații de genul: Fața și Dosul Viilor, Via Mare și Mică, Viița de Sus și de Jos, După Vii, etc., în postura sa apicolă în nume ca: Prisaca (Ilva Mică), Prisăcile (Tiha Bârgăului), Stupini (Zagra), Valea Prisăcii (Sângeorz-Băi), Valea Prisacelii (Telciu), Pârâul Știubeilor (Rebra), în condiția sa meșteșugărească și extractivă în denumiri precum: Valea Cărbunariilor și Varului, Poiana Sgurilor

(Rodna), Piciorul Șindililor (Ilva Mică), Valea Cuților (Sângeorz-Băi), Făuriștile (Runcu). Acestei ultime categorii i se subsumează și toate numeroasele derivații de la nelipsita moară, fie a unei familii, fie a unei biserici, fie a unei comunități. Toponime ca: Valea Carelor, Dealul Șiregletelor vorbesc deschis despre exploatarea pădurii.

În același timp toponimele cu o accepțiune umană generală, foarte numeroase și interesante și ele, precum: Colibi, Colibițe, Colibița, Colibile Mari, Colibile Mici, Hrubile, Crucea, La Cruce, Fântâna lui cutare și cutare, Popasu, Valea Cinii (aceasta din urmă putând fi și un nume propriu) ne scot din sfera îndeletnicirilor obișnuite pentru câștigarea hranei de toate zilele, evocând aspecte mai puțin lucrative dar nu mai puțin caracteristice ale vieții din trecut: adăpostiri temporare, momente de odihnă, forme ale pietății țărănești.

Într-adevăr, frecvența toponimelor cu o mare încărcătură afectivă, care evocă, într-o formă sau alta, simbolul cel mai cunoscut al creștinismului certifică, o dată mai mult, obișnuința lumii rurale de a înălța cruci nu numai în fața bisericii, în cimitire, în fața unei case, la intrarea și la ieșirea din sat – toate spații așezate sub protecția lui Dumnezeu – ci și la întretărirea unor drumuri, la confluența unor hotare, pe vechile vetre de locuire. Cu deosebire cele din afara perimetrului locuit propriu-zis apar în mărturiile toponimice. Mult deasupra perisabilității semnului material, acestea perpetuează, după generații și generații, gesturi individuale sau colective ale devoțiunii oamenilor din trecut.

Ceea ce am vrea să subliniem în încheierea unor considerații, care nu sunt ale unui lingvist ci ale unui istoric, este densitatea debordantă a denominațiilor. Intensitatea acestui fenomen de umanizare a teritoriului descrește dinspre vatra satului spre pământul de cultura, dinspre acesta spre pășune și pădure, dinspre fețele înșorite, sudice spre versanții nordici, arizi și reci dar rămâne activ și la periferiile spațiului de existență.

Acestea sunt, în cazul satelor năsăudene, munți, aflați în hotarele satelor sau în afara acestora, „din străvechime” câte unul, câte doi, dar adesea și ca părți de munte, pentru pășunarea animalelor în

timpul verii, pentru fânaș, pentru pădure. Iată, spre exemplificare, unul dintre cei doi munți ai Prundului Bârgăului: Zâmbroaia, acoperită cu pășuni, păduri, locuri de cosit – fiecare cu căsoaia și grajdul ei – legate unele de altele cu cărări și drumuri de câmp, care purta ea singură 10 toponimice deosebite: Fața Cicerii, Prislopul Moldovanului, Prislopul Vrășmășenilor, Fața Zâmbroii, Dosul Zâmbroii, Optioara, Dealul Tihuții, Fântânelele, Cicera Corbii și Piatra Fântânele desemnând tot atâtea pante și dealuri. Al doilea munte al Prundului Bârgăului: Dalbidanul, unul dintre cei mai mari ai zonei, și el cu locuri de pășune, de cosit, cu păduri de molid și brad, cu case de câmp, avea la rândul lui 10 părți deosebite, cu tot atâtea numiri cărora li se mai adăugau 3 din partea comunității din muntele Piatra lui Orban.

Pe de altă parte, ca pretutindeni în Carpați, munții au, în analogie cu ființa umană, cap (Capul Craiei), frunte, față și dos, care coboară în trepte, în umeri și picioare de munte, în picioare de plaiuri, etc. Tot astfel: muchia, fața și dosul dealului, gura văii, firea pământului.

În ceea ce privește cursurile de apă: pâraie, văi, râuri, ne rezumăm aici la menționarea faptului, și el bine cunoscut, că adesea acestea poartă în una și aceeași comunitate sătească două sau chiar trei nume, desemnând tot atâtea segmente ale cursului lor. Cel mai frumos exemplu în această privință este cel al Văii Caselor din Năsăud care poartă pe cursul ei superior numele de Pârâul Huștoaicei iar pe cel mijlociu pe acela de Valea Halașteului.

Semnalăm, în fine, savoarea limbajului folosit de notarii năsăudeni din 1864-64, încărcat de expresii, de fraze tipice țărănești, de cuvinte arhaice. Apariția prefixului în forme ca: a se încuibări, a se înfurci, a se împreuna, participii precum: întărnițat, îndosit, întrupat, adjective exotice ca: lupos, păros, dălbănos, sâlhos, erotos; diminutive neobișnuite precum: plăiuțul, lăzulețul, prislopașul, viița, prefac unele din textele volumului în adevărate monumente de limbă.

b. CRÂMPEIE ȘCOLARE ȘI BISERICEȘTI NĂSĂUDENE

Când, în anii 1850, în epoca de regenerare națională de după revoluție, sute și sute de sate românești abia ieșite din iobăgie, puneau pe picioare, la stăruințele autorităților laice și bisericești, modeste creații școlare, comunitățile libere năsăudene aveau în această privință avansul unei întregi generații. Pe urmele celor 5 școli sătești așa-zise triviale, create în foarte scurt timp de la înființarea graniței, în anii 1825-1828 se instituie școli elementare în toate școlile regimentului¹⁷.

Spre deosebire însă de alcătuirile școlare din satele iobăgești ale comitatelor, acestea erau, de la început, instituții comunitare stabile și incomparabil mai viguroase în toate privințele. Ele nu colindă dintr-un spațiu închiriat în altul, din casa parohială în cea a cantorului, din aceasta în tinda bisericii, ci sunt instalate de la început într-o „casă de școală”, o construcție joasă de lemn, aidoma celorlalte case ale satului dar care este și rămân proprietatea sa, dispun de un dascăl cu o pregătire școlară mai bună, în măsură să asigure transmiterea aceluși minim de cunoștințe care se cere și să impună o frecvență a copiilor mai ridicată, dispun de o modestă înzestrare didactică, beneficiază, din resursele comunităților, de mici plăți pentru învățători, folosesc în cele mai multe locuri mici „grădini de pomărit”, etc.

După numai un deceniu, în 1836-38, marele vicar Marian face ca satele să doneze școlilor cârciumăritul lunilor de toamna, așa zis cantoral,

¹⁷ Virgil Șotropa, Nicolae Drăganu, *Istoria școalelor năsăudene*, Năsăud 1913; Manoliu Sandu, *Icoana unei școli dintr-un colț de țară românesc*, Năsăud 1930; Septimiu Pop, *Din istoricul învățământului în județul Bistrița-Năsăud*, în “File de istorie”, Bistrița 1971, p 209-237; Valeriu Șotropa, *Districul grăniceresc năsăudean și locul său în lupta pentru progres social și libertate națională a românilor din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1975, p 191-196; Ioan Pop, *Situația învățământului pe teritoriul regimentului II românesc de graniță în programa revoluției de la 1848-49*, în “Arhiva Someșană”, nr. 3, 1975, p 52-78.

de la Sf. Mihai până la Sf. Silvestru (29 septembrie-31 decembrie) care le aparținea. Se pune astfel temelia construirii câte unui fond bănesc școlar, proiectat pentru cele 18 sate mari ale regimentului la 4000 de florini, pentru cele 12 sate mijlocii la 2500 de florini, pentru cele 14 comunități mici la 2000 de florini¹⁸, din venitul cărora urma să se asigure remunerația învățătorilor și să se acopere toate celelalte nevoi ale școlilor. În 1871, cum vedem din tabelul pe care îl dăm acum publicității, după o capitalizare de peste trei decenii, aceste fonduri, care variau între cca. 6000 de florini în Năsăud și cca 800 de florini în Gledin și Suplai, ajung să depășească în cele mai multe locuri sumele preconizate de vicarul Marian. În întregul district aceste sume, administrate central, împreună ce celelalte mari fundații grănicerești, se ridicau la 120583 de florini (doc. nr. 36).

Nivelul relativ înalt, în general, corespunzător exigențelor timpului pe care îl ating majoritatea acestor școli sătești ale districtului se vede și din modul în care se desfășoară aici, în prezența vicarului, examenele de iarnă și cele de vară, consemnate în protocoale aparte. Aproape de fiecare dată actele de după 1850 remarcă, alături de carențele mai mari sau mai mici care există și aici, prezența acceptabilă a copiilor în sălile de clasă, buna pregătire și zelul celor mai mulți învățători, rezultatele mulțumitoare ale strădaniilor lor, conlucrarea dintre preoți și dascăli, buna desfășurare, în duminici și sărbători, a învățământului numit repetițional, pentru tinerii între 12-15 ani. Chiar dacă și în zona Năsăudului plățile învățătorilor erau mici, ele se primeau întregi și, în general, la timp, scutind adesea pe aceștia la penibilul colind pe la case, atât de obișnuit în toate celelalte sate, pentru a-și aduna, adesea pe calea execuției, micile contribuții în bani și în produse ale familiilor. La rândul lor dascălii, prin situațiile la care ajung cei mai buni elevi ai lor, prin sobrietatea comportamentului lor, prin situația lor materială care impune atât de mult în mediul rural, dobândesc autoritate, creează funcției un anumit prestigiu social care lipsește, în general, acolo unde se fac abia primii pași pe acest drum.

¹⁸ Arhivele Naționale Direcția Cluj, Fondul Episcopiei greco-catolice Gherla, 1858-1041.

O imagine mai directă a vivacității școlii sătești năsăudene schițează poetul moldovean Gheorghe Sion care, în vara anului 1848, în timpul exilului său transilvănean, rămâne uimit de rânduielele occidentale ale satelor grănicerești pe care le vizitează, se extaziază ca în fața unui spectacol inedit în fața școlilor trainice, pline de copii, înconjurate de grădini, a înzestrării și ordinii care domnea în ele, a deprinderilor ostășești transmise de învățători „E o plăcere scrie el, să treacă cineva prin aceste sate. Organizațiunea lor, disciplina și viața locuitorilor lor merită a le studia orice bărbat de stat”¹⁹. Deoarece autoritățile militare și apoi, cu timpul, chiar familiile de grăniceri nu concepeau ca tânăra generație să fie lipsită de luminile instrucției școlare, știința de carte este aici mai răspândită decât în oricare altă parte a Transilvaniei. Este, cu certitudine, și contribuția școlii că, după alte patru decenii în marile sate năsăudene de la sfârșitul veacului, ființează, aproape ca în comunitățile săsești, reuniuni de citit, de asigurare, de înmormântare, agenturi ale Astrei, că se văd țărani ducând cu ei la munca câmpului câte o carte pentru odihna amiezii, că în duminici și sărbători grupuri-grupuri de oameni ascultă la porțile caselor ce scriu ziarele. Contemporanii vorbesc, totodată, despre rânduiala și frumusețea gospodăriilor, despre bogăția portului, fastul ceremoniilor, despre înnoirile care se fac în cultivarea pământului, despre răspândirea mare a pomăritului, legumiculturii, stupăritului, despre numărul mare de meșteșugari: fauri, zidari, dulgheri, tăbăcari, rotari, morari, piuari, etc. care se găseau în aceste comunități.

Străbatem în același timp perioada când satele, contaminate unele de altele, își înlocuiesc vechile bisericuțe de lemn cu edificii de zid, ridică noi clădiri școlare, făcute să corespundă exigențelor înalte ale legislației școlare dualiste, dublează sau chiar triplează numărul învățătorilor, construiesc case parohiale, pun pe picioare diverse fundații colective și individuale cu rosturi școlare și bisericesti, măresc porțiile canonice ale preoților, etc.

¹⁹ Ștefan Meteș, *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi*, Cluj 1939, LIV.

Ceea ce publicăm în partea a doua a acestui tom, care este o selecție de acte școlare și bisericești nășăudene, sunt trei protocoale de examene – două din 1865, unul din 1868 – două rapoarte mari, provenite din Arhiva Guberniului Transilvaniei, de la Arhivele naționale din Budapesta, privind situația locativă a Școlii normale din Năsăud, o foarte extinsă prezentare a căpitanului suprem Alexandru Bohățel, adresată Consistoriului episcopiei Gherlei privind situația fondurilor bănești ale foștilor grăniceri în 1866, două rapoarte ale vicarului Grigore Moisil, adresată aceluiași for, două contracte din 1866 privind remunerația învățătorilor din Șieuț și Budacul Român și, în fine, un act de danie a comunității greco-catolice din Rodna, care dăruiește în ziua Crăciunului a anului 1871 o grădină și un edificiu școlii sale confessionale.

Sunt, așadar, câteva acte cu o cuprindere generală și câteva cu caracter local, care, considerăm noi, se completează fericit unele pe altele. Ele aduc în circuitul științific o serie de informații noi, foarte multe de natură cifrică, importante într-un domeniu al istoriografiei care, în locul analizei documentate și sistematice, a excelat prin simplism, selectivism și triumfalism. Imaginea școlii pe care aceste documente o conturează în fața noastră este una mai puțin omogenă și mai puțin luminoasă decât ceea ce suntem tentați să ne imaginăm.

La fel ca și în alte compartimente ale vieții sociale, generalizările, sunt pernicioase: existau școli bune dar și școli mai slabe, multe aspecte pozitive dar și întregi laturi necorespunzătoare exigențelor timpului, multe realizări dar și serioase curențe. Nu este totuși mai puțin adevărat că, scos din contextul lor general teritorial, acest eșantion documentar nășăudean, rămâne lipsit de termenii de comparație pe care îi comportă o analiză mai aprofundată. Ca să luăm pentru exemplificare doar exemplul frecvenței școlare a copiilor, unul dintre punctele cele mai slabe ale învățământului elementar românesc, este suficient să spunem că oricâte plângeri se ridică în această privință și în zona Năsăudului, situația de aici este incomparabil mai bună decât în satele iobăgești.

Încercăm, în continuarea volumului să ilustrăm unele aspecte ale vieții bisericești sătești din ținutul Năsăudului prin publicarea câtorva documente referitoare la acest domeniu despre care la noi nu s-a

scris prea mult în ultimele decenii. Căci oricât de umilă ar fi fost imaginea micilor biserici de lemn care ne întâmpină până la mijlocul secolului trecut și în cele mai multe sate grănicerești²⁰, ea reprezenta o realitate omniprezentă a vieții țărănești, simbolul și chiar inima ei. Mai bine înfiptă în sol decât curia proprietarului feudal, acolo unde aceasta există, mai importantă decât casa judeului, mai veche decât școala care se naște și crește în umbra și sub protecția ei, ea îndeplinește funcții sacre și funcții profane fără care viața satului nici nu ar putea fi concepută. Cum am putea, într-adevăr, înțelege existența celei mai mici, mai sărace, mai izolate comunități umane fără biserica în care se oficiază liturghia, suprema rugăciune publică, în care se încheie căsătoria tinerilor perechi, se botează copiii, se pomenesc morții care se odihnesc în cimitirul din jurul edificiului de cult, se iau adesea hotărâri importante privind viața colectivității, se redactează și se păstrează toate actele de stare civilă, etc.

Tot astfel, preotul sătesc, figura atât de familială a „popii” ortodox sau unit, este, desigur, în primul rând un slujitor al altarului, un duhovnic sufletesc dar și un model de comportament și uneori, în situații critice, un conducător din umbră sau pe față, al colectivității. În deceniile de la mijlocul secolului trecut suntem astfel martorii unor frecvente animozități cu autoritățile locale de stat, care tind să sisteze orice amestec al clerului rural în treburile seculare.

Nimic nu ne arată mai clar această funcție laică a preotului decât investigația care se face în 1856, din porunca Guberniului Transilvaniei, în Maieru asupra bătrânului preot Ioan Hangea, învinuit ca a îndemnat oamenii în biserică să nu se supună judeului, ba chiar

²⁰ În cele 44 sate ale fostului regiment năsăudean existau la 1860 doar 11 biserici greco-catolice de zid, dintre care 4 erau din secolul al XVIII-lea (Năsăud, Feldru, Mocod și Rodna), 3 din prima jumătate a secolului al XIX-lea (Maieru 1836, Șieuiț 1840, Șanț 1845) și 4 de după revoluție (Bistrița Bârgăului 1850, Tiha Bârgăului 1852, Leșu 1855, Rușii Munți 1859) cărora li se adăuga biserica ortodoxă din Prundul Bârgăului, în *Schematismus cleri diocesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicarum pro anno a Christo nato MDCCC*, Szamosujvárini, 1900.

să nu plătească dările. Lunga scrisoare a popii din Maieru adresată episcopiei Gherlei este impresionantă prin convingerea cu care acesta apără dreptul parohilor de a acționa în apărarea credincioșilor nedreptățiți dar, mai ales, printr-o anume siguranță a omului care simte în spatele său sprijinul unei întregi colectivități. Începe prin a enumăra pe membrii familiei sale: tatăl, fratele tatălui, doi frați ai lui, doi feciori ai săi, care au servit sau servesc împăratului în armată, fiecare cu campaniile pe care le-a făcut. Iată ce scrie în apel: ca om bătrân, de 76 de ani, care a servit 18 ani ca dascăl și 39 ca preot, ca om care și-a purtat întodeauna funcția cu cinste, consideră că are căderea „de a răspunde și a învăța pentru binele de obște” cel puțin în măsura pe care o are orice sătean de rând care își plătește dările față de stat. Aceasta cu atât mai mult cu cât, scrie el, până la „spargerea” regimentului, întodeauna preoții, poftiți de ofițeri, au luat parte la adunările satelor, în fața cărora au dat, oral și în scris, socoteala despre veniturile și cheltuielile bisericești. Cât privește fondul chestiunii, preotul din Maieru dezmințe acuzația că ar fi îndemnat din ușile altarului oamenii să nu plătească dările împărătești înscrise în „cartea porției”. Înșiruie, în apărarea sa, o foarte lungă listă de abuzuri ale unui jude incorect, impus și ținut cu sila pe capul oamenilor de către pretorul locului, un jude care ieșise de mult timp din anul judeciei lui, pe care satul umbla de mult să-l schimbe. Cazul este clasat la Guberniul din Sibiu²¹.

Înțelegem mai ușor din acest exemplu, unul din zecile care ar putea fi date, de ce până târziu aproape de zilele noastre, în graiul țaranului român din Transilvania biserica este denumită aproape întodeauna cu apelativul de maică iar preotul cu acela de părinte. Acesta la rândul lui numește pe enoriași și, cu unele rare excepții îi și consideră, fii săi sufletești.

Selecția de documente bisericești născădune asupra căreia ne-am oprit: 4 acte foarte mari asupra averilor imobile și capitalului bisericii din Năsăud, în anii 1864-1872, când se făceau pregătirile pentru

²¹ Arhivele Naționale, Direcția Cluj, Fondul Episcopiei greco-catolice Gherla, 1857-663.

ridicarea noului edificiu de cult terminat în 1884²², două acte privind pământurile și retribuția preotului din Sângeorz-Băi și două contracte ale satelor Rebra și Parva din 1874, referitoare la taxele ce urmau să fie plătite de enoriași (stola), va ilumina, sperăm, unele din realitățile cele mai directe ale instituției ecleziastice și ale vieții sătești în ansamblul ei.

c. DOUĂ GENERAȚII DIN FAMILIA PREOȚEASCĂ COȘBUC

Despre familia Coșbuc în veacul al XVIII-lea Virgil Șotropa a publicat în 1924 lucruri extrem de interesante²³. Ea apare frecvent la mijlocul acestui veac în actele arhivei Bistriței, pe de o parte angajată în apărarea intereselor sale particulare – procesul mare cu familia nobiliară Petricsevics-Horváth, care îi revendica pe Coșbucenii din Hordou, după 150 de ani, ca urmași ai iobagilor lor, fugiți din satul Ilișua, la 1600, în timpul tulburărilor legate de stăpânirea lui Mihai Viteazul în Transilvania, pe de altă parte în postura de purtători de cuvânt sau chiar inițiatori ai unor demersuri la nivelul întregului district năsăudean. Ceea ce a scos această familie din masa țărănească anonimă, a fost însă nu atât schimbarea, într-un moment favorabil bine exploatat, al statutului ei juridic, din starea de iobagi în aceea de oameni liberi, cât agoniseala apreciabilă pe care reușește să o adune, ascensiunea sa la treapta judeciei sătești, pătrunderea, după numai trei generații în statul preoției²⁴, o anumită înzestrare nativă, care, luate laolaltă, îi conferă un cert prestigiu social.

²² Gavril Bichigean, *Istoria bisericii-catedrală din Năsăud*, f.a., f.l.

²³ Virgil Șotropa, *Obârșia familiei Coșbuc*, în “Arhiva Someșană” I, 1924, nr. 5, p 58-76

²⁴ Deși legenda familială, consemnată de către preotul Leon Coșbuc, preluată și transcrisă de către unii biografi ai poetului (Oct. C. Tăslăuanu, George Coșbuc. *Schiță biografică și bibliografică*, în “Luceafărul” IV, 1905, nr. 8; Sandu Manoliu, *Obârșia și spița neamului Coșbuc*, în *Icoana unei școli dintr-un colț de țară românesc*, Năsăud 1930, p 359; Iuliu Bugnariu, *Contribuții la viața și activitatea lui George Coșbuc*, în “Arhiva

S-a scris și s-a publicat însă mult mai puțin despre antecesorii direcți ai poetului, bunicul și tatăl său, despre fratele lui Leon, toți trei preoți greco-catolici, verigile mediane ale unui lanț ce se întinde „din popi în popi” pe mai bine de 170 de ani²⁵. Deși informațiile și documentele pe care le publicăm aici, provenite toate din arhiva Episcopiei greco-catolice a Gherlei, nu sunt spectaculoase, ele aduc totuși multe precizări privind familia poetului și sunt interesante prin luminile ce le aruncă asupra mediului preoțesc românesc și mai departe asupra lumii țărănești transilvănene pe care o cântă lirica bardului năsăudean. Cele din urmă se referă la tatăl, unul din frații și unui din cumnații săi.

În arhiva episcopală a Gherlei, una dintre cele mai bogate arhive românești pentru a II-a jumătate a secolului al XIX-lea, nu se păstrează nici un act scris de mână lui Anton Coșbuc (1790-1871), bunicul poetului, preot în Hordou timp de aproape o jumătate de veac. Din informații disparate aflate aici, ca și din alte surse se știe însă că era fiul preotului Larion (1764-1845), menționat în șematismele Blajului din 1836 și 1842²⁶, că a fost sfințit ca preot, foarte probabil chiar pe Hordou, cum se obișnuia, în 1825 de episcopul Bob, ca, împreună cu

Someșană” 1926, nr. 6, p 77-78; Iuliu Moisiu, *Poetul George Coșbuc*, Năsăud 1937, p 4) respinge ascendența iobăgească a familiei susținând o filiație preoțească neîntreruptă, din tată în fiu, timp de 12 generații, primul preot cu numele de Coșbuc, cert menționat documentar, rămâne, după cel mai recent biograf al poetului, Larion (1764-1837), consemnat la 1784: Lucian Valea, *Pe urmele lui George Coșbuc*, București 1986.

²⁵ Ultimul preot din familia Coșbuc este, după G. Călinescu, George Coșbuc, născut în 1894 și decedat în 1957, era fiul fratelui poetului, Aurel, rămas în sat, unde a îndeplinit funcția de colector de dare și cantor, George Călinescu, *Istoria literaturii române*, p 583; cf. și S. Manoliu, *Obârșia....*; vezi și Preot George Coșbuc: *Două scrisori ale preotului Coșbuc*, în “Arhiva Someșană”, 1936, p 372; Idem, *Din scrisorile unchiului meu*, în “Arhiva Someșană”, 1926, p 38-39.

²⁶ *Schematismus venerabilis cleri greci-catholicorum dioceseos Fogarasiensis in Transilvania pro anno a Cristo, nato MDCCCXLII*, Blasii, p 190.

tatăl său al cărui „cooperator” era, a deschis în 1827, odată cu celelalte sate ale regimentului, școala pe care, zece ani mai târziu, a instalat-o într-un modest edificiu de lemn ridicat în acest scop, că, la porunca vicarului Marian a constituit un fond bănesc al acesteia din venitul cârciumăritului celor trei luni de iarna, care era al satului, fond care avea în 1871: 2200 de florini (doc. nr. 62). În Hordou, nefiind casă parohială, locuia în casa familiei și oficia într-o biserică mică de lemn cu hramul Sf. Paraschiva, înălțată la 1782. Moare la 1 noiembrie 1871, la 81 de ani ai vieții și 47 ai preoției. Din păcate, chiar și Protocolul preoților decedați ai Episcopiei, având la el rubricile necompletate, nu ne dă obișnuitele informații asupra studiilor, văduvei, copiilor, averii răposatului²⁷.

În schimb, de la fiul lui, Sebastian Coșbuc, tatăl poetului (1818-1900) ni s-au păstrat în arhiva Gherlei cinci scrisori autografe pe care le publicăm aici. Cu o singură excepție, ele nu aduc informații de natură să modifice imaginea cunoscută a acestui modest preot greco-catolic de sat dar sunt totuși interesante, deoarece reflectă gradul lui de cultură, felul lui de a fi, aspecte ale condiției sale materiale, cu implicații toate, asupra formării poetului.

Prima scrisoare a lui Sebastian Coșbuc, din 1852, este o recomandare a cererii unuia din enoriașii săi, adresată episcopului blăjean Alexandru Sterca Șuluțiu pentru a primi o dispensă de rudenie pentru căsătorie. Cum se obișnuia pretutindeni în Transilvania, suplica însăși, notabilă pentru precizia redactării, este scrisă de mâna preotului Sebastian.

Următoarele două scrisori, ambele din 1857, sunt adresate de data aceasta vicarului Năsăudului, Grigore Moisil, și se referă la un litigiu material al lui Sebastian Coșbuc cu preotul Baziliu Dolha din satul vecin Bichigiu. Acesta din urmă, suspendat temporar din oficiul și beneficiul lui din cauza unui proces, refuză să dea popii din Hordou, desemnat să-l suplinească pe timpul interdicției, drepturile materiale care i se cuveneau. Este vorba despre valoarea a jumătatea fânului

²⁷ Protocolul preoților decedați, Arhivele Naționale Direcția Cluj, Fondul Episcopiei greco-catolice din Gherla, protocol nr. 686, f. 31.

și otăvii, făcute în vara anului 1857, pe pământurile porției canonice din Bichigiu, în valoare de 15 florini, pentru care preotul Sebastian intervine de două ori, în 7 și 27 septembrie 1857, la vicarul Năsăudului. Remarcăm în cea de a doua intervenție tonul hotărât, chiar dur, oarecum surprinzător pentru firea blajină a tatălui poetului. Cu toate acestea, el nu era despăgubit nici în primăvara anului următor, când se ordonă din Gherla vicarului să suspende din nou pe preotul din Bichigiu, dacă acesta în termen de opt zile nu își va achita obligația²⁸.

Ultimele două scrisori, trimise amândouă episcopului Mihail Pavel al Gherlei, sunt din anul 1871 și privesc direct funcția preoțească a lui Sebastian Coșbuc. Una este demisia sa, la 18 septembrie 1871, din postul de titular al parohiei Salva, în favoarea exclusivă a ginerelui său, Ioan Catone, soțul fiicei sale Elisabeta. Cealaltă este cererea pentru acordarea parohiei Hordou, rămasă liberă prin moartea tatălui său. Nici una, nici cealaltă nu sunt foarte bogate în detalii dar clarifică totuși definitiv data titularizării tatălui preotului pe Hordou, rămasă incert până acum²⁹ și oferă unele informații generale asupra condiției sale materiale. Căci primul argument pe care îl invocă petiționarul în favoarea sa era tocmai periclitarea „averii frumoase părintești” din Hordou, care, spune el, lipsită de supravegherea stăpânului se devastează în mare parte. El se referă, înafară de aceasta, la faptul că parohia Salva fiind foarte mare și tăiată în două de apa Sălăuței, era mai potrivită unui preot tânăr, cum era ginerele lui, decât unui om de acum în etate. Aceasta cu atât mai mult cu cât Ioan Catone nu numai că era înzestrat cu toate aptitudinile spirituale și fizice cerute unui slujitor al altarului dar, născut în Salva, era dorit de întreg poporul satului.

²⁸ Idem, 1858, nr. 1882.

²⁹ Lucian Valea afirmă că Sebastian Coșbuc se stabilește în Hordou, după un periplu prin Runc, Salva și Telciu, cel mai devreme la sfârșitul lui 1867, Lucian Valea, *op.cit.*, p 27; C-tin Catalano, la rândul lui, scrie că venirea lui definitivă la Hordou a fost înainte de 1866, deoarece poetul s-a născut aici, C-tin Catalano, *Pagini din istoria unei case muzeu*, în “Arhiva Someșană”, III, 1974, p 502.

Dacă invocarea argumentului împrăștierii averii poate fi doar de circumstanță, căci în Hordou trăia fratele său Clement, cantor al bisericii, învățătorul școlii și fiica sa cea mai mare, Raveca, căsătorită cu notarul satului, Iftene Bugnariu, referirea la inconvenientele vârstei poate fi întru totul justificată. Într-o vreme când durata medie a vieții era incomparabil mai mică decât cea de azi, un om la 53 de ani, cu un fiu aflat la mijlocul studiilor seminariale, cu două fiice înzestrate potrivit rangului preoțesc și așezate la casele lor, cu povara altor trei copii mai mici, un om care păstorise mai mulți ani la rând parohia mare a Salvei, care făcuse o casă încăpătoare de piatră, foarte impozantă pentru aceea vreme³⁰, care pendulase vreme îndelungată între cele două comunități vecine³¹, putea să se simtă ajuns la vârsta senectuții.

Ceva mai puțin parcimonios în informații este vicarul Grigore Moisil în scrisoarea prin care el îi recomandă episcopiei Gherlei pe

³⁰ Date foarte interesante despre casa din Hordou a lui Sebastian Coșbuc, ridicată de meșteri sași, planul ei, soarta sa ulterioară: C-tin Catalano, *Pagini din istoria unei case muzeu*, în: "Arhiva Someșană" II, 1973-1974, p 510-520; Idem, *Coșbuc la Hordou*, în "Arhiva Someșană" III, 1974, p 501-502; Idem *Un desen din 1934 al casei părinților poetului* în "Arhiva Someșană" II, 1974, p 514.

³¹ Chiar dacă Sebastian Coșbuc a fost numit definitiv preot al Hordoului abia în 1871, el a funcționat aici și mai înainte, fie ca ajutor al tatălui său „cooperator”, fie ca unic paroh. Astfel, în 1859 într-un tabel al parohiilor născădune, întocmit de vicarul Grigore Moisil, *Hordoul* (628 greco-catolici, 7 romano-catolici și 5 izraeliți) este înscris ca păstorit de preotul Sebastian: Arhivele Naționale Direcția Cluj, Fondul Episcopiei greco-catolice Gherla, 1859-3779. Foarte probabil că vacantându-se în acești ani Salva, ale cărei venituri ecleziastice erau mari, el a ocupat-o, ceea ce i-a permis să ridice, cu meșteri sași, casa de piatră din Hordou, lăsând acum din nou Hordoul tatălui său. Ca preot al Salvei, Sebastian Coșbuc a obținut, în 1865, de la Erariu, cvartirul foștilor locotenenți, dăruit de stat pentru a fi folosit drept casă parohială; Idem, 1882- 6702. Pendularea între cele două sate învecinate a popii Sebastian, sau chiar păstorirea Salvei din Hordou, este presupusă nu numai de existența casei și gospodăriei din Hordou, ci și de înscrierea în matricolele acestei parohii a ultimilor săi fii: George și Aurel, cf. S. Manoliu, *Icoana unei școli*, p 503.

cei doi solicitanți. Sebastian Coșbuc, ține să precizeze vicarul, are în Hordou casă proprie, acareturi economice, moară, pământ, din care, pe lângă micul venit anual parohial, va putea trăi mult mai ușor decât un preot străin. Inexistența în Hordou a unei case parohiale, imposibilitatea edificării ei de către locuitorii sărăciți în lungul șir al anilor cu recolte slabe, pledau și ele în favoarea candidatului. Acesta, încheie vicarul, abia ridicat din pat după o boală gravă, cu greu va putea administra parohia mare și incomodă a Salvei în timp ce Hordoul, mai mic și mai concentrat, era întru totul compatibil posibilităților unui preot „bătrân și debil” (doc. nr. 76).

Răspunzând acestor solicitări, consistoriul episcopal al Gherlei, în ședința sa din 30 decembrie 1871, numește preot al Hordoului, pentru care nu mai existau alte cereri, pe Sebastian Coșbuc iar în Salva pe ginerele său, Ioan Catone (doc. nr. 78). În felul acesta parohiile treceau, ca în atâtea zeci de cazuri, de la tată la fiu, de la socru la ginere, fără ca măcar să se drezeze obișnuitul inventar al bisericii și descriere a porției canonice.

Foarte multe alte informații despre preotul Sebastian Coșbuc, despre biserica și parohia Hordoului din timpuri păsătoririi sale, în arhiva Episcopiei Gherlei nu apar. Cu certitudine el face parte din acea categorie de sacerdoți, redusă în această vreme, care având propria sa avere, nefiind foarte avizi, se mulțumesc cu venitul pământurilor preoțești, atâtea câte și cum erau ele, se tem să impună obligații noi, lasă taxele stolare așa cum le-au găsit. Evită astfel ciocnirile cu enoriașii, frecvente în această zonă, în care, după 1851, într-o vreme de foarte mare devalorizare a monedei, unii preoți încearcă, cu de la ei putere, să aducă la zi baremurile stolare din 1829 sau să introducă obligația mierței de mălai și a zilei de lucru de familie, generale în restul Transilvaniei. Și unele și altele, suscită însă adesea lungi, înverșunate, costisitoare procese cu satele, procese ce sar în ochii cercetătorului în arhive. În același timp, preotul Sebastian, cu povara unei familii grele, cu o fire poate mai contemplativă, cu înclinații spre lectură, posesorul unei biblioteci, nu a fost cătuși de puțin omul unor mari inițiative publice privind biserica în care oficia, școala pe care o patrona, inițiative

care presupun, în general, impuneri de natură să stârnească animozități. Astfel încât, în timpul lui, școala sătească rămâne tot în modesta clădire de lemn, cu planul obișnuit al unei case țărănești, ridicată de bunicul lui înainte de revoluție, foarte departe de a răspunde exigențelor înalte ale legii școlare maghiare din 1868, ca și necesităților reale ale unei populații școlare de două-trei ori mai mari³². Este ceea ce determină autoritățile comitatului Bistrița-Năsăud, în mai 1900, când bătrânul preot Sebastian mai era încă în viață, să reclame episcopiei Gherlei că în anul școlar trecut instrucția celor 117 copii de școală s-a făcut, împotriva tuturor prescripțiilor legale, de către un singur învățător în locuința sa privată. Se cer măsuri urgente pentru edificarea unei noi clădiri școlare, cu cel puțin două săli de clasă și pentru angajarea unui al doilea dascăl în Hordou³³. Conformându-se acestor dispoziții senatul bisericesc al satului, din care făcea parte și Aurel Coșbuc, fratele poetului, hotăra la 9 septembrie 1900, două luni după moartea tatălui lor, ridicarea în anul următor a unei școli noi și instituirea unui al doilea post de învățător³⁴. În acest an funcționa ca învățător, Iuliu Bugnariu, absolvent al Preparandiei din Gherla, fiul notarului satului și a fiicei celei mai mari a lui Sebastian Coșbuc, Raveca, moartă de holeră în 1873³⁵.

Cât privește biserica înălțată în 1782, aceasta era încă de la preluarea definitivă a parohiei de către Sebastian Coșbuc prea mică pentru mulțimea oamenilor satului, siliți să se înghesuie sub mica ei

³² În 1866 numărul elevilor școlii din Hordou, al cărei învățător era atunci Procopiu Rusu, era 45 (30 băieți și 15 fete) pentru ca în 1900 el să fie 117 iar în 1903 de 180, Arhivele Naționale Direcția Cluj, Fondul Episcopiei greco-catolice Gherla, 1866, nr. 1853, 1900, nr. 1289; *Schematismus cleri diocesis Szamosujváriensis greci-ritus catholicorum pre anno nato MDCCCIII*, Szamosujvárini, 1903, p.

³³ Arhivele Naționale Direcția Cluj, Fondul Episcopiei greco-catolice Gherla, 1900, nr. 1289.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Iuliu Bugnariu, *Contribuții la viața și activitatea lui George Coșbuc*, în "Arhiva Someșană" nr. 6, 1926, p. 77.

navă de lemn, în care nu se putea îngenunchea, sau să asculte liturghia în timpul marilor sărbători, afară în fata ușii și ferestrelor.

Cu toate acestea abia în februarie 1900, în ultimul an al vieții sale, popa Sebastian ajunge să trimită la Gherla, după pregătiri financiare mai lungi, planul și devizul noului edificiu de cult din Hordou³⁶. Cu doi ani mai înainte, când încep repartițiile bănești pe familii, când biserica primește o donație de pământuri din partea lui Tânase Iacob³⁷, bătrânul paroh accepta, ca coajutor, pe Iacob Pop, nepotul sau din Feldru, fiul Angelinei, care a purtat pe umerii săi povara întreprinderii. Ea nu era mai mică de vreme ce în mai 1900 satul cerea ajutorul material al Ministerului cultelor și învățământului de la Budapesta în vederea ridicării noului său edificiu de cult³⁸, ridicat în anul următor³⁹. Străbatem în acești ani o perioadă în care toate satele din împrejurimi, contaminate parcă unul de la altul, construiau sau sfințeau biserici: Feldru în 1897, Rebra în 1898, Ilva Mare în 1899, Salva, Sântioana, Sâniosif, Găureni, Romuli, Telciu în 1900.

Putem, așadar, conchide ca preotul Sebastian Coșbuc în cei peste 30 de ani ai păstoririi sale în Hordou, adaptându-se realităților locale existente mai mult decât încercând să le schimbe, a trăit în pace cu enoriașii lui. Parohia nu era foarte grea, dacă ne gândim că în 1880 ea avea 652 de suflete, ceea ce înseamnă 130 de familii, că tot atunci se înregistrează 35 de nou născuți, 25 de decese și 4 căsătorii⁴⁰. În afară de aceasta, în Hordou este înconjurat de rude apropiate: cantorul îi e frate, notarul ginere, învățătorul nepot, de rude mai îndepărtate:

³⁶ Arhivele Naționale Direcția Cluj, Fondul Episcopiei greco-catolice Gherla, 1900, nr. 1085, 1979.

³⁷ Idem, 1898, nr. 5275, 7233-4, 7377, 10786.

³⁸ Idem, 1900, nr. 1979, 4835, 4901.

³⁹ În 1903, când Hordoul avea 760 de suflete, când noua școală nu era încă construită, parohia era păstorită de Iacob Pop, în calitate de preot administrator. El avea ca și cantor pe unchiul său, Aurel Coșbuc, fratele mai mic al poetului, care, rămas în sat, a purtat grija părinților și a moștenit jumătate din casa părintească, cealaltă jumătate trecând, în 1900, fratelui său Leon, *Schemantismus...* 1903, p; C-tin Catalano, *Pagini...*, p 503.

⁴⁰ *Schemantismus...*, 1880, p 102.

fini, cumetri, cuscri. În satele vecine, un fin, doi gineri, un cuscu erau și ei preoți. El a făcut conștiincios ceea ce trebuia să facă, ceea ce au făcut tatăl și bunicul lui: utrenii, liturghii și vecernii în duminici și sărbători, boteze, cununii și prohoade, spovedanii și cuminecări, parastase și molitve, sfințirea apei și caselor la Bobotează, sfințirea holdelor la Rusalii. Născut și crescut în Hordou, cunoștea foarte bine pe oamenii satului ale căror vieți se derulau sub ochii lui, participa la bucuriile și durerile lor, împăca pe cei învrăjbiți, nășea, câteodată, tinerele perechi, cunoștea starea și traiul fiecărei familii. La rândul lui era cunoscut tuturor, i se cerea sfatul, poate chiar ajutorul în momente grele, constituie un model. Fără să fi fost genul de preot erudit care se încadrează în mișcarea culturală a zonei, trimite corespondențe ziarelor, participă la acțiuni politice, Sebastian Coșbuc nu a fost nici genul, întâlnit destul de des la mijlocul veacului, să nu predice în biserică, să nu știe să își țină rangul în afara preoției, să elimine orice distanță între el și poporul lui, să se amestece cu sila în treburile satului, să abuzeze de băutură, să aibă abateri morale, etc. Altminteri, la fel ca toți preoții ținutului său, poartă gospodărie, crește animale, ține slugi, angajează și supraveghează lucrători la coasă, sapă, seceră, vinde și cumpără la târguri de joi ale Năsăudului vecin. Moare la 7 iunie 1900, la 82 de ani ai vieții și 57 ai preoției⁴¹.

Alte trei documente ale volumului se referă la Leon Coșbuc (13 iulie 1847-9 noiembrie 1922), fratele mai mare al poetului, absolvent, din 1873, al seminarului teologic Gherla, numit preot în Leșu în 1874. În concret, este vorba despre cererea acestei comunități de a avea preot propriu, căruia ea se obliga să-i plătească, în afara porțiunii canonice și a obișnuitelor taxe stolare, o remunerație de 80, apoi printr-o hotărâre ulterioară, de 100 de florini pe an (doc. nr. 79,81). Era

⁴¹ Tabela mortuară înaintată Episcopiei Gherlei de către vicarul dr. Ioan Pop, la 15 iunie 1900, nu dă nici o informație nouă, în afară de faptul că menționează existența preotului secund, Iacob Pop și ca înmormântarea titularului parohiei a fost oficiată cu participarea a 11 preoți. Se menționează că a fost preot și în Runc și Salva dar nu este amintit și Telciul, precizat de Lucian Valea: Arhivele Naționale Direcția Cluj, Fondul Episcopiei greco-catolice Gherla, 1900, nr. 5249.

vizat în primul rând Leon Coșbuc, care va fi numit la 30 ianuarie 1874, care va păstori în Leșu 49 de ani și căruia îi va urma fiul său, Vasile⁴².

Am considerat, în fine, utilă publicarea certificatului de moralitate, emis la 20 iulie 1882, de către Grigore Moisil, Angelinei Coșbuc, cea mai mică soră a poetului, la căsătoria ei cu absolventul de teologie, Constantin Pop, preot în Herina, apoi în Feldru, cu care poetul va întreține mai târziu o interesantă corespondență⁴³. Actului îi este anexat și un extras din Protocolul botezătorilor parohiei Hordou al Angelinei Coșbuc (născută la 4 noiembrie 1862), din care rezultă că a avut ca nași pe locotenentul Ioan Miron și pe soția sa Maria, care ar putea fi și nașii de botez ai poetului.

Prezența poetului însuși în actele Episcopiei Gherlei de până la 1900 se reduce la menționarea în registrul de intrare-ieșire al arhivei, din anul 1884, a depunerii cererii sale pentru intrarea în Seminar, a cărei text însă nu s-a păstrat⁴⁴. Nu am reușit să găsim nici un inventar al bisericii și nici o conscriere a pământurilor, arabile și fânațe, ale porției canonice a parohiei Hordou, documente care ar fi putut delimita mai precis condițiile de viață ale familiei Coșbuc.

Conștienți că succintele noastre considerații introductive, deopotrivă, cele referitoare la ancheta gubernială din 1864, cele privind problematica școlară și bisericească năsăudeană, ca și cele referitoare la familia preotească Coșbuc, sunt departe de a epuiza toată bogăția informativă a actelor pe care ele le prefăteză, nu putem să nu invităm cititorul la lectura textelor înseși, singurele în măsură să îi transmită freamătul vieții oamenilor din trecut ai acestor locuri.

Simion Retegan

⁴² Vasile Coșbuc, nepotul poetului, era în 1900 teolog la Gherla, în primul an de studii: Arhivele Naționale Direcția Cluj, Fondul Episcopiei greco-catolice Gherla, 1900, nr. 2980.

⁴³ I.E. Toruțiu, *Studii și documente literare*, III, p 217.

⁴⁴ Ep. Gherla, *Catalog alfabetic intrare-ieșire*, 1884, nr. 176. Rezumarea are următorul text: „Coșbuc Georgiu, stud[ent] abs[olut] se roagă a fi primit la teologie”, nr. 4568.

II. DOCUMENTE

a. Districtul Năsăud în ancheta toponimică din 1864 a Guberniului Transilvaniei

1

Timișoara, martie-aprilie 1864
Punctele chestionarului privind toponimia

Numirile locurilor

Datele de colecțiune se estind asupra următoarelor puncte de întrebăciuni:

1. Numele comitatului, districtului, cercului, scaunului de care se ține satul. Afară de împărțirea politică a tractului, câteodată are și ținutul, jurul, o deosebită numire sau o mulțime de sate sunt sub una și aceeași numire cunoscute. Astfel de împregiurare e în conscripțiune de a se observa și [e]splica.

2. Comunitatea, opidu, care numiri are acu, care din ele e numai prin locuitorii locali și care e de țara întreagă cunoscută. E semn caracteristic că în Ardeal satele magyare și române, împregiurate de satele sase a căpătat numiri nemțești, despre care locuitorii satelor magyare și române nici că știu ceva, fiind numirea aceasta prea puțin estinsă; asemenea multe comunități sase și române au nume magyar, despre care sașii și românii încă nu știu nimic. Astfel de împregiurări pot fi în toate părțile țării locuite de locuitorii diferitelor limbi, deci sunt de a se aminti.

3. Avut-a vreodată, cândva comunitatea altă numire? Sau doară numai s-a scris altminteri numele de acum?

4. Cum se numește comunitatea de la început?

5. De unde s-a împopulat?

6. Ce se știe de comun, din tradițiuni, monuminte, semne de memorii, din memorande scrise sau tipărite, despre originea numelui și înțelesul lui, în vericare limbă ar fi locul numit?

7. Numirile topografice din otarul comunității, d.e. țiarină, tablă, aratru, întornătură, pasc, fânaș, prediu, deșiert, dumbrevă, tufiș, pădure, codru, vijeitu, termin (otar), vilă, birt; afară de comunitate: măierişte, hodaie, grădină, vinație, șianț (saxa fossa), ruină, stârpitură, poiană, dos, tumbă, colină, culme, vârf, nălțătură, podei, munte, spinarea muntelui, catenă de munte, stană, bolovăniște, baie, minerale, peșteră, vârtej, strâmtoare, cataractă (cădere de apă), fonte, puț, lac, râu, pârâu (deosebind tot numele apei, căpătat de la escurgerea unui râu principal, până la împreunarea lui cu altul), baltă, morastu, noroi, muschiu, stufărie, livadă, punte, vad, pociac, promontoriu, ș.c.l.

Problema esențială a conscrierii e ca numirile proprie ale numitelor obiecte să se prenoteze cât mai scurt și esact.

Unde se poate să se ia în atenție și aici întrebăciunea punctului al 6-lea. De aicea se ține și comemorăciunea numirilor suburbilor, părților de urbi, căilor, piețelor și stradelor, dacă în aceste zace ceva originalitate sau de sunt legate de suveniri naționale, putând despre ele astfel descoperi ceva deslușire istorică sau limbistică. La numirile țarinelor, tablelor, aratrelor, pascurilor, prediilor, livezilor, înturnătoarelor și la altele asemenea ar fi de lipsă a face despre *însușirea naturală a obiectului* respectiv o prenotare scurtă, pentru că din aceasta de multe ori se poate scoate asupra înțelesului numelui vreo deslușire d.e.: gányér, aratru apătos, neted în otarul de Szalonta; kostava, pasc frumos între munții păduroși; karako, pârâu sucitor; gyürüzug, o vijiitorie pe lângă care Bereteul formează un semicerc; ondód, pământ neted, negru, în unele locuri sec la Dobrițin; Szódob, o vale binerăsunătoare în Biharea; Tötevény, un aratru rădicat prin umplere și șanțuit în Kocsord; Ullö, apă stătătoare, nedesecabilă în Karczag; Petrisán, o pădure bătrână, sunt în ea și căprioare, în Békés; Vica, vână de apă, sunt mulți pești mărunți, în Békés; Siskadülö, aratru pe care se face multă susarcă [sic!] în Szabolcs; Megyer, cândva sat, acu numai o moară în Baranya; Adacs, prediu în otarul de Kecskemét, cândva sat; Ders, o poiană poate fi și strâpătură, în pădurea Siter în Biharia; Bágy, apă, curge foarte încet, în H. Nánás; Bakroc, puț (fântână) în tufiș la Marghita.

Se înțelege de la sine că dacă asupra comunicatelor de sub puncturile 2-6 nu s-ar putea face [e]splicări, adică acele n-ar avea loc, atunci lângă numele locului să se adauge notițele respective despre însușirea naturală a aceluiași nume.

În urma, e în interesul numirilor locurilor de sub punctul al 7-lea ca pozițiunea (căderea) geografică a obiectului menit, încă să se memoreze, numindu-se și teritoriile vecine.

[Pesty Frigyes]

2

Timișoara, martie-aprilie 1864

Explicații suplimentare a chestionarului toponimic.

Îndrumare

la colecțiunea și conscrierea numirilor locurilor patriei

Scopul e [e]splicarea și urmărirea înțelesului a tuturor numirilor locurilor în patria noastră. Pe lângă plăcerea aceea că în locuințele noastre, pricepem înțelesul de atâtea ori auzitelor locuri, împreunate cu viața noastră privată și civilă, ni se îmbie încă cu foarte mare câștig descoperirea misterului ce zace în numiri, atât în privința istorică cât și limbistică, potându-se pe calea aceasta promova interesele cele mai importante științifice.

Spre ajungerea acestui scop e de lipsă înainte de toate ca, având tot obiectul numirea topografică, să se ia în atențiune, putându-se numai astfel conscrie *întregul tesaur de numiri*. Afară de arbori și de edificii s-ar putea enumera aici mai tot obiectul nemișcător, pentru că fiecare pământior, munte, vale are una, de multe ori mai multe numiri. În acest planisat op e cel mai ponderos interes la colecțiunea numirilor, *completarea*. Așadară, în interesul ajungerii completării, nu e de ajuns a însemna numai numele comunității, ci toate numirile topografice din otarul comunității, a căror număr numai într-o singură comunitate e adesea foarte mare. Apoi nu debue la conscriere cutare nume, din cauza prea puținei însemnătăți, a-l trece cu vederea, că doar n-ar fi de folos, ma chiar e de a le consemna până la cel din urmă.

Fiind în fiecare comunitate un om doi, ma și mai mulți, cari își cunosc pământul locuinței de-amănuntul, depinde mult de la alegerea potrivită a acestor indivizi; numai acestora să li se încredințeze colecțiunea numirilor locurilor. Să se întrebe bătrânii comunității, notarii, preoții, pădurarii, vânătorii, băieșii, ș.c.l., ca unul să întreg[ască] datele celuilalt. Când n-ar fi de ajuns datele verbale, atunci pot servi de ajutor scriptele oficioase autentice, anume: indicele și cărțile despre proprietatea de posesiune a pământului (la acestea pot servi cu ajutor bun și oficiile cadastrale, găsindu-se la ele numirile de posesiune exact, deși nu de tot scurt), apoi matriculele eclesiastice, protocoalele, monografiile, ș.c.l. Cercetarea deosebită a acestor sorginți se recomandă deosebit.

Dacă datele sunt dubie, în interesul drept judecăței autenticității, să se numească font[ân]ele de unde se pot deduce datele.

Acea ce mai e de lipsă a și spre colecțiunea rezultătoare, se poate vedea și din s[ch]iema alăturată lângă această îndrumare, care e de completat. Răspunsurile se vor înscrie în test corinte, nu în format rubricat, după cum sunt întrebările în s[ch]iemă, adăugându-se atâtea coale câte va recere estinderea obiectului. După ce comunitatea, în înțelesul acestei îndrumări, a gătit la fiecare întrebare răspunsurile, încât s-a putut mai perfect, să le trimită prin autoritatea liberei cetăți Temișoara la D. Pesty Frigyes, membru al Academiei magyare, spre întrebuințare și prelucrare mai departe.

[Pesty Frigyes]

3

Bichigiu, 1 octombrie 1864

*Numirile locurilor din comunitatea Bichigiu,
Districtul Năsăudului.*

Comunitatea Bichigiu, germănește și ungurește: Bikis, de țara întreagă cunoscută, neavând nici una dată altă numire și de la început se numește Bikis; locuită cu români, ca cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei; ea [e] una dintre celea 48 comune a fostului Regiment

al 2-lea grănițieri, infanterie, acum una dintre celea 29 comune libere a Districtului Năsăud, partea nordică a Transilvaniei; se meșdește cătră răsărit cu otarul comunii Telciu și Hordou, cătră amiazăzi cu otarul comunii Runcu și Găureni, către apus cu otarul pădurilor și muntele comunii Plaiului și cătră miazănoapte cu otarul și pădurile comunii Telciu.

Granița otarului acestei comune se începe din capătul Piciorului Răchiții, unde se află pe locul comunii Bichigiu, o movilă de graniță, între comuna Telciu, Hordou și Bichigiu; de aici merge în dreapta la deal, togma peste Piciorul Oargii, Vârvul lui Botiș, Dealu Mare, Vârvu Higii, Vârvu Morii, cătră miazănoapte, unde așșderea se află o movilă de lut, în graniță, 70000 pași; de aici merge linia graniței mereu cătră miazănoapte până în vârful Zăpozii Lupului, unde se află iarăși o movilă de lut, pe locul lui Theodor Miron din Bichigiu, 600 pași, apoi preste Valea lui Radomir, drept pe acel punct unde merge plaiu comunii Bichigiului pe Piciorul lui Radomir, unde se află altă movilă de lut, pe locul lui Nechita Pop, din Bichigiu, 500 pași; de aicea merge mai departe linia preste Vârvul Fiadelelui, unde ambe Fiedelele, Săcu și cel Mare, se împreună laolaltă; de acolo merge drept în Prisloapa sau Opcina Adângă; aicea se află altă movilă de lut, 1300 pași; merge mai departe până în Peatra Calului, unde se află o movilă de lut, 900 pași; de aici mai încolo, până în Măgura Brebului, 1500 de pași, unde se află iară movilă de lut; de aci se sfârșește linia preste Tărnicioara, sub Buza Sasului, unde se află o movilă iar de lut, între meșde, cu pădurile a muntelui comunii Găureni; merge mai departe pe deasupra Poienii din Costiș, unde se află o movilă de lut; din Preluca Rotundă, 60 orgi îndărăpt, unde se află o movilă de lut; de aicea în linie dreaptă preste Înălțimea sau Vârvu Feței Măgurilor, prin pădure, până la Isvoru lui Iacob, 19000 pași; de aici până la Movila în Călugăru, de cătră pădurile comunii Plai și Buza Călugăruului numită, 6000 pași, între Plai și Bichigiu, unde opcina muntelui Muncelu a comunii Plai se începe și până în Vârvul Frășișului, unde se află altă movilă de lut făcută, 800 pași; de aici merge linia preste Vârvul Horobii, într-o depărtare de 1000 pași, unde se află o movilă făcută; de acolo, până la Dealu lui Babotă, într-o depărtare de 900 pași, unde se află iară o movilă de

lut; mai încolo preste Piciorul lui Babotă îndărăpt, până în Isvoru Ideciu, unde părăul Valea Mare se bagă în Ideciu, 400 pași; aicea îi făcută o movilă de lut, între otarele comunelor Găureni, Plai și Bichigiu și formează triplexi confinis; de aici merge linia graniței pe Ideciu de Jos, 20000 pași; de aici în linia numită Lunca Marinii până în Gura Văii Buciumașului, tot pe părăul Ideciu 80000 pași, unde se află o movilă între otarul comunelor Găureni, Runcu și Bichigiu; de aicea merge linia mai departe pe părăul Ideciu până în Valea ai Bontioaie, care se bagă în Ideciu și se află o movilă de lut; de aci merge în stânga la deal, pe părăul Valea ai Bontioaie, 5000 pași, unde se află o movilă făcută; de aici merge linia mai departe pe Piciorul Tomii, 3000 pași, până în marginea locurilor a lui Grigore Leanca, din comuna Runcu și Ioan Miron din Bichigiu, unde iară se află o movilă pe graniță; de aicea merge linia mai departe, pe cununa Dealului Hârbului; de aci mai încolo cătră miazănoapte în jos, pe Vârvul Feței Hârbului, unde în margina unei stânci, 9 pași de acolo, unde se află o movilă de graniță, 2000 pași de aci mai departe, pe piciorul dealului, între ambe părăele Valea Răchiții și Valea Hârbului, îndărăptu Piciorului Telciului numit Piciorul Răchiții; de aicea mai încolo la vale, 1200 pași, până în Obârșia Văii Răchiții, unde se află un semn de cruce pe o stâncă, în loc de movilă și formează triplexi confinio, între Bichigiu, Runcu și Hordou și de aicea mai încolo până la punctul dintâie Capul Piciorului Răchiții ajungem unde la punctul dintâie se finește granița otarului.

II-lea. Teritoriul comunei Bichigiu cuprinde în sine, după cum arată operata cadastrală, 8 riduri, cu mai multe numiri teritoriale, cu 3426 parcele, cu un venit curat 3061 florini, 55 cr. m[onedă] convent[ională] și se împărțește precum urmează:

A. Ridul sau câmpul (comuna) numit; acesta este comuna Bichigiu; singură cuprinde în sine 140 nr., cu 750 locuitori, de ambe genele, limpede români; toți aceștia de ritul gr[eco] cath[olic], se țin de mitropolia Blașului și Archimitropolia Romei.

Locuitorii acestei comune trăesc numai din ținerea vitelor și din cultivarea pământurilor, adică prin arături și cosituri; alt izvor de susținere nu au.

Această comună zace într-o locuință de-a lungul Isvorului Bichigiului și adică așa împărțită cât prescrisa apă curge cam de o parte a comunei. Râul Bichigiului are săritura lui sub Muntele Plaiului, Muncelu numit, în una cuantitate de apă puțină; în dânsul să împreună Valea Călugărilor, Bichigelu Mic, până ajunge la teritoriul comunii Bichigiu, unde prin curgerea lor se formează un râu și curge pe teritoriul acestei comuni, primind mai multe pârae în sine, până să bagă în Apa Telciului (Sălăuța).

La ridul comunii se numără numai edificele economice a locuitorilor, beserica și școala comunală, apoi grădinile pe care se află aceste edificii rădicate, înzestrate cu puțini arbori roditori; prin comună merge drumul cel mai nepracticabil pe vale în jos, până în drumul principal a Telciului; iară din comună în sus, nu se află alt drum decât pedestru către comuna Plai.

B. Moinele, ridul al 2-lea; acesta cuprinde în sine ceva pârțică de luncuță, din jos de comună de către răsărit, constătătoare din mai multe parci [sic!], cu numirea Pe Moine, numai arături; apoi alte numiri și adică: Strâmtura, pământuri de arat, cosit și pășune și îi puțin productivă; Lunca din Jos, locuri de cosit și pășune și ceva de arat, încă puțin productiv; Pe Ceie, locuri de cosit, pășune și ceva de arat; acest rid cuprinde în sine foarte puțină pădure și adică: mestecini, tufe și carpini.

Acest rid cuprinde în sine mai multe stânci și râpci, cu totul neroditoare, cam la 20 jugere; prin acest rid curge râul Bichigelu, în care se bagă Valea Plopului, Valea Ursului și Valea Rea.

C. Vârtoapele, ridul al 3-lea; acesta cuprinde în sine numirile după Valea Rea, Șiuste, Sănogi, Vârful Vârtoapelor, Dealu Ursului și Dosu Ursului, cu pământ de arătură, de cosit și pășune, mai mult neproductivă; în acest rid, afară de pădurea din Dosu Ursului, care constă din fagi, nu este altă pădure decât terset, de mai multe soiuri.

D. Valea Plopului, al 4-lea rid; acesta cuprinde în sine numirile: Valea lui Ignat, Valea Surda, Rupturi și Valea Mănăstirii, cu pământ de arat, de cosit și pășune; în teritoriul ridului acestuia nu se află pădure mare, decât terset (munuțișuri).

E. Dealu Cioroiu lui Bichigel, al 5-lea rid; acesta cuprinde în sine numirile: Obârșia, Valea Moroșianului, Zăpodea lui Ștefu, Brădățelu, Valea Zăpolespezii, Dosu Lespezii, Bichigelu Scurt, Fiedielu, Poiana Cirii, cu pământ de arat, în cea mai mare parte de pășune; în acest rid se află, parte pădure de fag mare, cu puțini brazi, parte tufișuri.

F. Dealu Cuților, al 6-lea rid; acesta cuprinde în sine numirile: Dâmbul lui Negrei, Valea Mare, Dosul Runcului, Dealu Runcului, Zăpodiile, Colnicu, Pleșile, Valea Ocnii și Dealu Cuților, cu pământ de arat, cosit și pășune; în acest rid se află, parte pădure de fag mare, parte tufiș.

G. Lunca, al 7-lea rid; acesta [cuprinde] în sine numirile: Lunca din Sus de Sat, Pe Luncă, La Râpă, Picioru lui Marțian, Dosu Fătăciunii, Valea Cărbunăriștii, Purcăreții cu Ideciu și Zăpodea, cu pământ de arat, cosit și pășune; în acest rid se află pădure de tot soiul; în acest rid este ceva mai productiv, mai cu samă de fânaș.

H. Măgura, al 8-lea rid; acesta cuprinde în sine numirile: Podereiu din Jos, Dealu lui Buriță, Piciorul Cosmii, Fața Măgurii, Valea Bontioaie, Fața Hârbului, La Bălți și Poienile, cu pământ de arat, cosit și pășune; în acest rid se află cea mai de frunte și folositoare pădure de fag pentru clădiri.

Bichigiu, în 1-a Octombrie 1864

x Vasile Simion, x Irimei Pop, x Pavel Pop: membrii comitetului comunal, prin Tănase Thodoran, notariu comunei; Mitrofan Popp, jude comunal.

4

Bistrița-Bârgăului, 31 ianuarie 1865

*Numirile locurilor din comunitatea Borgo-Bistrița,
districtul Năsăud*

Datele de colecțiune se estind în comunitatea Borgo-Bistrița, precum urmează:

ad 1. Comuna Borgo Bistrița se ține de districtul Năsăud, care mai înainte au cuprins regimentul de frontire grănițaresc român, al II-lea, cercul Borgo Prundului, sub care custau opt comunități române.

ad 2. Comunitatea Borgo Bistrița au portat din început, după cum e în toată Transilvania de comun cunoscut, și poartă și în presint numai acea numire.

ad 3. Com. B[orgo] Bistrița, nouă nu ne este cunoscut să fi avut vercândva altă numire, fără numai aceasta.

ad 4. Comunitatea noastră, după cum știm, s-au numit și mai de-nainte tot Bistrița Borgoului, care poate ș-au primit numirea de la râul ce curge prin comună, așa numit apa Bistriței, care isvorăște din muntele Bistricioara.

ad 5. După cum aprecem, cercul Borgoului, mai înainte nu au fost așa împopulat (au cuprins numai vercâteva comune, ce au fost Alsó și Felső Borgo numite); comuna Borgo Bistrița s-au înființat sub imperatoriul Iosif al II-lea, după care, venind locuitorii din celelante comune la moșii, s-au așezat, [și-au] făcut clădiri și împopulat.

ad 6. Altceva vrednic de însemnat în comunitatea noastră nu se ivește nemica, fără pe terenul al III-lea, Podereiul Piscului, fuseră în anul 1848-9, câmp de bătălie, pe care de către sud se află 1 monument, lucrat frumos, de piatră, cu [in]scripțiuni rusești, din revoluțiune, anul 1848-9, unde au picat un ofițir de la ruși (moscani).

ad 7. Otarul comunității Borgo Bistrița se îmartie în 10 numiri, table sau terene, și anume:

- a. Locul comunității Bistrița, teren nr. I, care cuprinde 375 de locuințe, ce zac aproape de râul Bistrița.
- b. Terenu al II-lea „Din Jos de Sat”, în care se află loc de fânaț, cam apătos și e tot în țarină.
- c. Terenu al III-lea „Podereiul Piscului”, loc cea mai mare parte fânat, una parte arător, apoi loc de pășiune, cu hușiag de arin și mestecăn; tot loc slab și steril, care devine tot în al 2-lea an în imaș.
- d. Terenu al IV-lea, așa-numit „Lungimea Satului”, loc arător pe care se află mai multe locuințe, înființate de la desființarea regimentului român al II-lea, de la anul 1851 încoace, care toate de terenul nr. 1 se țin și sunt alternatoare, toate cam pre lângă râul Bistrița în sus stau, unde se afla și mai multe mori de fârină și fereștrău.

- e. Terenu nr. V „Brazii Buni”, cu Dealul lui Pasăre, loc de fânaț, puțin arător, loc de mișloc, pe care se află și nește grădini cu hodăi de câmp; partea cam de cătră ost e cam hușiag, tufărie și făget, care se chiamă Tăul și Bridirciu, cu una stancă „Piatra Bridirciului”; în acest teren se află și 2 fântâni de slatină, una a comunei B.Bistrița și alta a comunei B.Tiha.
- f. Terenu nr. VI, Arșița Mare, cu Arinișu, loc muntos, de pășiune, făget, molizi și brazi, puține poieni de fânaț, cu tare multe culme de stânci, petrării sterile și anume Piatra Mare, Vârvu Arinișului, etc.
- g. Terenu nr. VII, Colibița, loc de fânaț, cu poieni prin pădure de molid, pe care se află ici și colea mai multe odăi de câmp; se află și un pârâu, Valea Măgurii, Gura Isvoarelor, apoi o culme înaltă de piatră „Petricea” numită; în acest teren se află lângă râul Bistrița mai multe mori de fârină.
- h. Terenu nr. VIII, Dialu Negru, loc muntos cu tare multă pădure de molid, brad și mai la vale și făget, puțin loc de pășiune și anume Poiana Calului, Dialu Șiregler¹, Stâncioara, Vultura și Briaza; în acest teren se află mai multe isvoară, pârăe cu culme mari de stânci, adică Isvolul Zăpezile, Șoimu din Sus și din Jos, Pârăul Maeri, Pârăul Tătărcii, cu una culme de stâncă tare înaltă, numită Piatra Tătărcii, apoi pârăul Petroasa, apă de munte, repede, cu pești, lângă care se află nește mori de ferăstrău, cu mai multe odăi.
- i. Terenu nr. IX, Dialu Alb, loc cam slab, parte fânaț, parte arător, ce devine tot în al 2-lea an în imaș; în partea de cătră sud se află nește dialuri cu pădure de fag și hușiag.
- k. Terenu nr. X, Bridireasa, loc bun de fânaț, puțin arător; în partea de cătră sud se află mai multe dialuri cu hușiag și făget: Dialu Calului, Dialu Tecii, Dialu lui Tănasia apoi Simegyia, o poiană mare în pădure, de cătră sud, de unde curge Pârăul Bridiresii; în acest teren se află mai multe grădini cu odăi de câmp.

Comunitatea Borgo Bistrița posedă, fără aceste păduri descrisă, încă și un munte, numit Strunioru, care, parte loc de pășiune, parte

¹ Șireglă, parte constitutivă a carului.

pădure, ce se mărginește de cătră ost cu râul Dorna, ce curge din acel munte.

În pădurile comunei noastre se află mai multe soiuri de animale sălbatice, adică: urși, lupi, capre, viezuri, șderi, vulpi, mâțe și iepuri, apoi și mai multe soiuri de pasări și anume: gotșe, potârnichi, fugei, etc.

Borgo Bistrița, în 31 ianuarie 1865.

Elias Csuria m.p., Maxin Niamț m.p., Mafei Orban m.p., Lazar Pavel m.p., x Simion Ilie, x Grigore Ligaroi: membrii comitetului, Ioan Laba, jude com. prin Theodor Monda [?] notar.

5

Josenii Bârgăului, 22 februarie 1865

*Numirile locurilor din comunitatea Borgo-Joseni,
cercul Bârgăului, distriptul Năsăud*

1. De distriptul Năsăud, cercul Borgoului, se ține și comunitatea Borgo-Joseni, care e învecinată de cătră răsărit cu comuna Borgo Mijloceni și acestei hotar, de cătră amiazăzi cu hotarul comunei săsești Dorolea, care se ține de distriptul Bistrița, de cătră apus cu hotarul și comuna Borgo Ruși; de cercul Borgoului se țin următoarele comune învecinate și anume, începând de cătră răsărit, cu comuna Borgo-Moroșieni, Borgo-Tiha, Borgo-Bistrița, Borgo Prund, Borgo-Suseni, Borgo-Mijloceni și apoi urmează această comună Borgo-Joseni și mai în urmă Borgo-Rus; aceste comune nu au avut nicioadtă alte numiri, fiindcă locuiesc numai români.

2. Comunitatea Borgo-Joseni nu are alte numiri, care nu numai de locuitorii acestei comune e cunoscută ci de țara întregă.

3. Nu au avut comunitatea Borgo-Joseni niciodată altă numire și nici nu au fost scris numele ei altmintrelea.

4. Comunitatea Borgo-Joseni se numește de la început tot Borgo-Joseni.

5. Numele Borgo se trage de la coloniile romane; valea aceasta e situată între Bucovina și cetatea Bistrița, într-un loc romantic și cuprinde opt comune, toate cu numele Borgo, între care e și Borgo-Joseni.

6. Locuitorii sunt numai exclusiv români și devinitori ai coloniilor Traiane și aceasta cu atât mai tare fiindcă de o colonizare mai târzie nu se află ceva scris.

7. Borgoul [î]l găsim pe la anu 1070 în istorie, în care an au bătut regele unguresc Solomon, cu Geza și Ladislau, pe cumani în Munții Borgoului.

8. Numirile topografice în hotarul comuniei Borgo-Joseni, arătura: Pământurile de sub Coastă, Fața Dealului, Părăul Slatinii, Răchiți, Dialu Hosului, Bucea cu Hologaș, Hologașul cel Mare, fânaț, arătură, pășune și pădure; Cofariu, Săcături, Capu Câmpului, In Șesu pe Groapă, Șesu cel Mare, Între Obreje, În Poduri și Bodicaiu.

9. În muntele Tameu, Dosul Tameului, din Paliul cel mare până în Negrișoara, Fața Temeului, Din Paliu cel Mare până în Isvorul Miragilor, apa Dorna și Cicera cu Dornișoara.

Toate de sub punctul 8 și 9 memorate teritore, nu se pot înfera cu nr. topografici, fiindcă toate operatele cadastrale nu se afla în comună de față.

Borgo-Joseni, 22 faur 1865

x Toder Jianca, x Vasile Șiotu, x Iuon Ilea, x Chifor Zaharia: membrii comitetului; x Toder Hogin, jude, prin Thursia, notar.

6

Mijloceni Bârgăului, 4 februarie 1865

Conspectul peste numirile locurilor din comunitatea Borgo-Mijloceni, districtul Năsăud, cercu Borgoului

1-lea. Comuna Borgo-Mijloceni se ține de districtu Năsăud, cercu Borgoului și Valea Borgoului numită. Valea aciasta e situată între Bucovina și cetatea Bistrița, într-un loc romantic și cuprinde 8 sate, toate cu numele de Borgo, între care e și Borgo-Mijloceni, care e învecinat din sus de comuna Suseni și acestei hotar, de cătră amiazăzi cu hotarul comunei săsești Dorolea, din jos sau apus cu comuna Joseni și hotarul ei și cătră amiazănoapte cu hotarul comunei săsești Iad și cu a comunei române Ilva Mică.

2-lea. Comunitatea Borgo-Mijloceni nu are alte numiri, care nu numai de locuitorii [ei] e cunoscută ci și de țara întreagă.

3-lea. Comunitatea nu a avut niciodată alte numiri, nici n-a fost scris numele ei altmintea.

4-lea. Comunitatea aceasta se numește de la început Borgo-Mijloceni.

5-lea. Comunitatea aceasta s-a împopulat de la coloniile romane.

6-lea. Locuitorii comunei acestei sunt numai exclusive români și devinitori ai coloniilor Traiane și aceasta cu atât mai tare, fiindcă de v[reo] colonizare mai târzie nu se află ceva scris. Borgo îl găsim de la anul 1070 în istorie, în care an au bătut regele Ungariei, Solomon, cu Geiza și Ladislau, pe cumani în Alpii Borgoului.

7-lea. Nimirile topografice în hotaru comunității acestea sunt și anume, arătura: pământurile În Câmpu Satului, Sub Coastă, În Șesu din Sus și din Jos de Sat și Obreaga; păscătoare și fânaț: Fața și Dosu Dealului, Fața și Dosu Slatinii, Fundăturile, Butucii Vlasii, Ursoaia, Părăul Ursoaiei, Dealu Vezurei; pădurile: Câmpu Valea Tăoarului-tufiș; păduri, codri, și anume: Dialu lui Tănase, Dosu lui Timbuș, Prisaca lui Cocrișiu, părău Sărata din Sus, Părău Ursoii, Valea Muntelui, Ciurloiu Budărianului, râu Bistrița, Valea Savrului; apoi pășune și pădure: Tomnatecu, Heniu (Enăus), Buba, Măgura Dragosteștilor, Făgețelu, Arșița lui Dragotă, părău Valea Măgurii, Valea Locurilor, Poiana lui Toader, Valea lui Toader, râu apa Bistrița, Isvoru Lung și altele.

Toate numirile acestea nu se pot aici înfăra cu nr. topogr[afici] fiindcă toate operatele cadastrale ne lipsesc, aflându-se acestea operate la c[esaru] r[egescul] Inspectorat de reclamațiune.

Borgo-Mijloceni, în 4 februarie 1865.

x Grigore Tăutu, x Vasile Pop, x Iuon Bălănean, x Iuon Monda, Macavei Sturz[...], membrii comitetului, prin Elias Buthan, notar; Andrei Orban paroch, Theodor Kotti [?] jude comunal, Elias Buthan, notar.

Prundu Bârgăului, 27 februarie 1865

*Numirile locurilor din opidu Borgo-Prund, districtul
Năsăudului*

Ad. I. Districtul Năsăudului, cercul Borgo-Prundului

Ad. II. Opidul Borgo-Prund are acum numai această numire și e cunoscut sub numele acesta prestre tot, iar din vechime să numea „Prundu Săcului”, deducțiune de la Isvorul „Săcu”, loc prundos; acest izvor isvorăște din mișlocul muntelui Heniu și curge de-lungu opidului și să escurge în apa Tiha, la podul ce trece la comuna Bistrița.

Ad. III. Cum s-au zis sub punctu II, din vechime să numea „Prundu Săcului”, iar acum să numește Borgo-Prund.

Ad. IV. Prundu Săcului.

Ad. V. Această comunitate s-au împopulat pe încet, din tempii cei barbari, pre când locuitorii acestei patrii ce-au fost limpede romani (coloniști de-a romanilor veniți sub împărăția lui Traian), goniți fiind de tot soiul de inimiți s-au tras în munți și printre păduri, căutându-și scăparea vieții și scutire în contra pradelor celor crâncene a popoarălor sălbatice ce năvălea în patrie adeseori.

Ad. VI. Numirea „Borgo” dovedește cum că în tempi, romanii singuri era locuitorii acestei patrii, au adus cu sine acest nume din Italia, deoarece aflăm prin Italia mai multe locuri care astăzi poartă încă numele „Borgo”; apoi cuvântul „Borgo” mai are și în limba franciesă însemnătatea sa, adeca oraș sau cetate¹.

Ad. VII. Teritoriul hotarului se împarte în următoarele numiri, adeca: ridul opidului, ce poartă numiri: „Pre Săcul”, pentru că zace pe lângă isvoru așa numit, apoi „Brujeni” pentru că cele mai multe familii ce locuiesc în acea parte poartă numele „Brujiu” și „Preste Vale” căci un dărăb a opidului își are estensiunea sa și preste apa ce curge de cătră Tiha și Bistrița. Afară din sat să numește: ”Zăvoiul Vrășmășenilor”, loc arător de soiul cel mai bun pre aicea, „Rātu

¹ Burg, castel, palat, cetate în limba germană.

Frijenilor”, loc cositor, Intre Văi, locuri de grădini, Gura Văii Ciorii, Coasta Luncii, Gura Părăului Sucilii, cu locuri ce umblă mai mult cosite decât arate și se află mai multe case, care tot mereu sunt locuite prin stăpânii lor. „Dealul Mondii” cu Coastele, loc cuprins cu tufiș, „Coasta Cârștii”, Săcăturile, de la locuri săci, Dealul Gancii și Dealul lui Tănasă; toate acestea numiri cuprind locuri de diversă cultură, adică arătoare, cositoare, pășcătoare și cu pădure; preste ele trec numai cărări și drumuri de câmp foarte rău conservate; din aceste ținuturi isvorăsc pârăele: Valia Cioara, Sărata din’Sus, Sărata din Jos, Părăul Dăcioiului și Părăul lui Tănasă; pe Dealul lui Tănasă în vârv înceată estinderea hotarului, parte de cătră sud și miazăzi și de acolo iarăși cătră opid întorcând trecem preste Zăpodia lui Șofron, Zăpodia Găineștilor, Poiana Lungă, Poiana Tanchii, Dealul Annii, Papău [?], Buha, Părăul Greabului, Runcu Mare, Runcișoru, Fundul Văii Ciorii, Dosul Râpei, Valea Malului, Coasta Huciului, încetează partea hotarului de cătră miazăzi și și aceste numiri cuprind în sine tot culturile de mai sus zisă, la care să observează că pădurile se află pe vârvuri și picioare de dealuri și constau numai din lemne subțiri de fag, mestecăn și sălciiș; în aceasta parte de hotar să află și un izvor sărat, unde are comuna fântâna sa de slatină, din care în toată luna și vinerea capătă fiecare locuitor al opidului slatină cât e de lipsă gratis.

Trecând apoi partea hotarului de cătră miazănoapte, începem la Dealul Bodescanilor, apoi urmează Dealul Furdui, Dealul Șdebușoi, Podereiuș Șdebușoi și Dealul Acului; aceste numiri cuprind locuri de soiul cel mai puțin roditor și sunt cuprinsă de huciag de mestecăn și să asamină numai locurile ce să pasc; locuri arătoare și de cosit să află numai prin așezături, însă foarte puține; de aici încolo să începe Fața Muntelui Heniu, Cheile Săcului, Tarnița Parângului și Muncelu, pe a căror dungă sau culme să formează granița cu comuna Leșiu; aceste preste tot sunt crescute cu arbori mari; mai pe poalele muntelui cu fagi, apoi cătră vârv cu molizi și brazi; din aceste părți de munte curg isvoarele: Valea Brujenilor, Șdebușoasa, Săcu, Valea Cicerii, Părăul Curtianului, Valea Clapii, Valea Trișcașului și Valea Gârlea; tot terenul muntelui are o stare costisă și să folosește ca pășune și

adică prin păduri să pășunează cu oi și capre iar prin poieni și goliște cu vite mari; iar lemnu să aduce, parte spre clădiri economice, parte spre vânzare. Coborând din partea muntelui iarăși cătră opid, mai avem numirile următoare, adecă: Tărnicioarele, Dialu Ciomagului, Dialu lui Forfota, Dialu Filișcăului, Dialu Rusu, Cicera, Podereiul Cicerii și Ploștina Tanchii; lângă ridul opidului aceste din urmă numiri cuprind mai cu deolaltă locuri de pășunare, cu huciag mult și să află numai unde și unde câte un loc de arat și cosit e pentru starea lor cea costisă foarte mai nu să pot cultiva; drumurile și cărările de câmp sunt rău conservate. În capătul opidului din sus să afla un pod mare, ce trece preste apa Bistrița și lângă el stă ridicat în on[oarea] lui Friederich Pampel, care au căzut în bătălia ce au avutu-o regimentul român al II-lea de frontiere grănițăresc din Ardeal cu rebelii magyari în anu 1849, un monument de piatră cioplită căruia îi lipsește toată inscripțiunea. Apoi de-a lungu opidului trece strada țării ce duce cătră Bucovina și în ținutul lui se află de present, în partea industriară, una mașină de hârtie, 2 mori de fărină maiestroase, apoi 9 mori de fărină, mai simplu construite, și 7 mori de firez, una boltă cu tot feliul de negoț și 1 ospătărie; este și stațiune poștală și residenția deregătorii de cerc; are numai una biserică de confesiunea greco-orientală, cu o școală națională pentru prunci și prunce și alta trivială, în care se introduce² și cea germană. Din strada țării, pe lângă podul Săcului, începe drumul de comunicațiune cătră Borgo-Bistrița, la care delaolaltă sunt pusă trei poduri ce trec preste apa Tihii; cam în mișlocul opidului să escurge apa Tihii în Bistrița, de unde apoi poartă ambe numele apa Bistrița; piața târgului se află lângă strada țării și lângă biserica opidană și târgul să ține în toată sâmbăta.

Tot în opidul acesta se află din sus de Isvorul Săcului, de-a stânga stradei, șanțurile ce le-au rădicat magyarii în anul 1849, spre scutirea lor, în contra inamicilor lor. Tot hotaru se mărginește cătră răsărit cu hotaru comunii Borgo-Tiha și Borgo-Bistrița, cătră miazăzi cu a comunii Dorolea, cătră apus cu a comunii Suseni și cătră miazănoapte cu hotaru comunii Leșiu din Valea Rodnei.

² Aici în sens că se predă.

Opidu zace între nește dialuri sau munți, înzestrați cu păduri și tufișuri, într-o vale romantică și are o stare în schimbătoare, nu prea netedă; locu e cam petros și preste tot puțin roditor, din care causă nici în anii cei mai roditori nu se fac atâtea bucate cât să poată îndestuli populațiunea preste tot anul.

De hotarul opidului se mai țin încă doi munți, care sunt despărțiți atât de locurile sus înșirate, cât și aceștia din urmă unul de altul. Cel dintâi este Zîmbroaia, care se află de la hotarul comunei Borgo-Moroșeni în sus și se împarte în următoarele numiri: Valea Cicerii, Prislopul Moldovanului, Prislopul Vrășmășenilor, Fața Zîmbroii, Dosu Zîmbroii, Optioara, Dealu Tihuții, Fântânelele, Cicera Corhii și Piatra Fântânelelor. Preste acest munte trece strada țării ce duce către Bucovina și să mai află încă și strada cea veche; de partea Dealu Tihuții numită, se află prediu Tihuța, unde are locuința sa maiestru de poștă și cel de drum; apoi să află rădicată 1 casarmă de gendarmi și mai multe încăperi pregătite pentru transpoartele militare; afară de aceasta, să află pre lângă strada țării 1 odae, unde este netezitoriul de drum, 2 condace, gata spre a ține ordinea în privința esecutării drumurilor, ce însă de present se află fără atari prisme; apoi sunt 3 mori de ferez și [în] prediu Tihuța să află una ospătărie pentru drumeții ce trec pe stradă; lângă stradă se află în 2 locuri nește piramide cu inscripțiuni în limba latină și magyară, care sunt rădicate deodată cu clădirea drumului și anume cea dintâi se află în ținutul pre lângă Fântâna Iancului, de-a stânga stradei, zidită de peatră asupra unui șdeab și întemeiată pe o stancă; inscripțiunea e următoare: „*Ferentz Utya. Felséges Ferentz T.S.S.K. Ditsö Uralkodása G. Bánffy György ország. Kormáya alat T.S.S.K. Ingenieur Oberstlieut. Doczy Antal Intezése. G. Bisztos Ujfali Sam. Szorgos Kudor [?] által Erdély Ország Költiségevel Épitetet 1812-1820*” și cea de-a doilea să află din sus de prediu Tihuța, iar pe partea stângă și are următoarea inscripțiune: „*Via Francisca, Gloriosa Regnante Caesare Franciso I Publico M. Transilvaniae Principatus. Aere Provam. Gubernate. Georg. com. Banffy A.B. Anno 1812 usq. 1820 Constructa. Opus moderante Rec. Archicae Mittris. Pro. Colonello Aut. A Doczy.*

Primro C. Cossio. Sam. A Ujfalye Sculpt. Ivanolsz.”. Tot terenul acestui munte e foarte cu multe dealuri, nu are șesuri nemic și locurile cele de cositură se află printre păduri împrăștiate tare, a căror proprietari siliți fiind a nutri fânul câștigat de pre ele, pe acele locu[ri] au clădit ici și colea câte o căsuță și grașduri; apoi mai pretutindeni să află cărări și drumuri de câmp, însă foarte rău conservate, ce poartă numele poienilor încotro duc, pre carele le folosesc, afară de proprietarii poienilor, și alți locuitori a văii Borgoului, spre aducerea negoțelor de lemn, ce le câștigă prin păduri.

Pădurea e cea mai mare parte de molid și brad apoi și de fag și acest munte se mărginește cătră răsărit și miazănoapte cu muntele comunei Tiha, cătră miazăzi cu muntele comunei Suseni și Moroșeni și printre acesta din urmă comună formează granița Valea Tihuții sau mai bine zis Valea Strajei, apoi cătră apus tot cu muntele comunei Moroșeni; preste dânsu curg păraiele: Lăzăroaia, Părăul Prislopului, Părău Poștii, Iliuța, Părău Tihuții, Dornișoara și Isvoru Ungurului.

Al doilea munte să numește Dalbidan și Piatra lui Orban, care să număra între munții cei mai mari și are următoarele numiri: Tărha, Sgârciu, Vârvu Ghiiciorei, Vârvu Dalbidanului, Picioru Țiganului, Tomnatecul, Prislopu Dalbidanului, Poiana Blaghi, Prelucile, Dealu Blaghi. Preste aceste numiri și anume până la Tomnatecul sunt locuri de pășune și cu pădure; în celelalte numiri se află și locuri cositoare; din numitele locuri curg isvoarele: cătră răsărit Sgârciu, cătră miazănoapte Isvou Lung, Șdeabu Sterpelor, Valea Blaghi, Colbu și Aurariu, unde se află rămășițele de băie ce-au esistat în tempi vechi, trecuți și în anul 1854 până în 1859 s-au cercat a deschide acestea băi Gotlieb Haltrich et comp., însă nesucedându-li-să a afla metal de ajuns, s-au părăsit iarăși; de aicea pășim la partea de munte Piatra lui Orban; aceasta mai are următoarele numiri: Gura Isvoarălor, Poiana Slatinii, Colibița; ape isvorăsc din aceste numiri și anume: Pănuletiu și Repedele, care ambe formează granița împrejurul acestor numiri, până ce se escurg în apa Bistriții; pre așezăturile acestor numiri se află locuri cositoare și căsi de câmp ce se locuesc periodice. Pădurea este molid și brad; să află și puțini fagi; drumuri de câmp sunt în toate

părțile însă foarte rău conservate și cu anevoie a umbla pe ele și poartă numele locului încătrău duc ele; starea locului e foarte muntoasă și cu stânci mari.

Borgo-Prund, în 27 faur 1865

Judele opidan:

x Theodor Ușieriu

Atanasiu Ușieriu, notar

8

Mureșenii Bârgăului, 6 februarie 1865

Numirile locurilor din comunitatea Borgo-Moroșeni, cercul Borgoului, districtul Năsăud

1. Districtul Năsăud, cercul Borgoului, de care să ține satul Borgo-Moroșeni, care s-a format în anul 1808, trăgându-să din comunitatea Borgo-Tiha; este așezat pe lângă drumul țării ce mere din Transilvania în Bucovina și constă din 106 casă, toate șiur pe lângă drum; e învecinată cătră ost cu Tihuța, ce e pe otaru comunității Borgo-Prund, partea a II-a, cătră sud, cu otarul Borgo-Bistrița, cătră vest cu Tiha Nouă, resp. atinenție în lungimea satului Tiha și cătră nord muntele Miroslava, pe care este una movilă, punct strategic în vârv, spre căutarea cu ochianu ingini[resc]. Satul acesta au căpătat numele Moroșeni, după una familie așa numită Moroșanu. De cercul Borgoului să țin următoarele sate: Rusu Borgoului, Borgo Joseni, Borgo Mijloceni, Borgo Suseni, Borgo Prund, Borgo Bistrița, Borgo Tiha, Borgo Moroșeni și să ține și Tihuța, unde-i poșta între Borgou și Poiana Stampii, în muntele Zîmbroaia; acestea nu au avut alte nume fiindcă locuesc numai români.

2. Comunitatea aceasta să numește de comun Borgo-Moroșeni, care e cunoscută de toată țara, din acel timp din care s-a format resp. estras din comuna Tiha.

Înainte de militarizare, până în ano 1783 s-a ținut satele cercului Borgou de comitatul Dobocii; de la înființarea institutului militar s-a lipit de Regimentul al II-lea de frontieră română, la care au fost ștabu în Năsăud.

3. Comunitatea Borgo-Moroșeni nu au avut alt nume, pentru ca locuiesc numai români.

4. De la început s-a numit comunitatea aceasta Borgo-Moroșeni din ano 1808, de când s-a format, estras din comuna Borgo-Tiha.

5. Comunitatea Borgo-Moroșeni s-a împopulat din Borgo-Tiha.

6. În comuna Borgo-Moroșeni, nici pe otaru ei nu să află monumente sau alte semne de memorii scrisă sau tipărite.

7. Numirile topografice în otarul comunității Borgo-Moroșeni, care se împart în 8 tereni (Ried) și anume: Terenu prim, de sub sat (Ostsried), loc arător, loc de munte, hotariș cu Bucovina. Terenu a doua [sic!]: pe partea de cătră nord Fața Arșiții loc de pășune, pe care să află părău Cilia. Terenu a treia: Dialu Rusului, loc de pășiune, de a doua clasă, Părău Rusului, care isvorăște din muntele Miroslava; Pădurea Braniștea, cu copaci mari de fag, prin care trec două părăie: părău Valea lui Cotruțiu și Valea Rinzișenilor, care formează granița cu otarul comunității Borgo-Tiha; trecând apa Valea Tihii, pe partea de cătră sud, în Terenu a patra, care se numește La Masereni și Tomorogani, apoi un tufiș, așa numit Pădurea Tomorogii cea Mare; pe partea de cătră Valea Tihii se află o strâmtoare și două râpi; trecând cătră ost, tot pe partea de cătră sud să află un părău Feltiniasa, pe lângă care sunt locuri de fânaț și de pășune. Terenu a cincea: Pădurea Burdii, resp. a Nebunelii, Dialu Pintii, Dosu și Fața Blajului, Pădurea Grigoroșenilor, numai cu fagi, Părău Blaju, pe care se află locuri de fânat, pășune și tufiș. Terenu a 6-a, Poiana Pripoarele, Petriciaoa, care se numește după una stancă Piatra Văsăucii, care este de un optar de milă de lungă, spre Poiana Colibița, ce e în otaru Borgo-Bistrița (adecă între muntele Bugșoia și Poiana Colibița). Terenu a 7-a: Picioru Cășariului, picior de munte în muntele Bugșoia, lângă care Isvoru Hoalbii din Bugșoia, Muntele Bugșoia, Vârvu Bugșoii, vârv de munte, Tomnatic și Măgura Sătenilor, poieni în mișlocu pădurii, Fața Muntelui Bugșoia, pădure de brad și molid, ce e graniță cu muntele Măgura Dragoșeștilor, a comunei Borgo-Mijloceni; trecând muntele în dos: Dosu Bugșoii, pădure de molid și brad, Valea Străjii, ce se numește după vremile de [de] mult, că au fost căși nemțești și le-au mâncat apa. Trecând drumul țării pe partea de cătră Tihuța în Terenu a 8-a,

cătră nord, spre muntele Miroslava se află o petrărie și drumul țării trece pe o strâmtoare pe sub petri, așa numit Părău Sunător, care curge din Poiana Priporul Rusului, Poiana Borte, locuri de fânaț, cam petroasă; pădure: Arșița Bortelor, pădure de fag; poiana Stânicica, loc de pășune sătesc; Cifleica, partea de munte a comunei Borgo-Moroșeni din muntele Miroslava, pe care pârțicică nu pot umbla numai iară vite mari (boi) pentru surupare. Toate isvoarele, părăele câte curg în otaru comunității Borgo-Moroșeni, cură în apa numită Valea Tihii, care tre[ce] prin comuna Borgo-Moroșeni; aciaastă apă are numele Valea Tihii pentru că isvorăște de la Tihuța și trece cătră cetatea Bistrița.

Borgo-Moroșieni, în 6 faur 1865

x Chirilă Hănganu, x Avram Belciu, x Dumitru Maseriu, x Florea Hănganu, membrii comitetului comunal, prin Casian Curea, notar; judele comunei: Leon Rusu, m.p.

9

Rusu Bârgăului, 25 februarie 1865

Numirile locurilor din comunitatea Borgo-Rus, districtul Năsăud

1. Satul Borgo Rus se ține de districtul Năsăud, cercul Borgo Prund, fără a avea acestea vreo deosebită numire.

2. Comunitatea Borgo Rus are 190 nr. sau casă familiare, care sunt locuitori locali și sunt de întreaga țară cunoscuți ca români, fără a fi amestecați prin alte naționalități, sase sau magyare.

3. Comunitatea Borgo Rus nu știm să fie avut vreun alt nume decât carele-l are și de presint.

4. Comunitatea aceasta se chiamă de la urzirea ei numai Borgo Rus.

5. Comuna Borgo Rus este împopulată din Dacia cu romani, care mai târziu s-au deosebit cu religiunea sau confesiunea și în Borgo-Rus au primit legea greco neunită sau orientală.

6. Despre înființarea comunității Borgo-Rus, din tradițiuni, memorii, semne de memorii, scrise sau tipărite, despre originea

numelui de comun nu se știe nemica, decât că satul se cheamă Borgo Rus și zace lângă râul numit Bistrița, carele curge din muntele asemenea numit Bistricioara către amiazăziuă; către miazănoapte se află drumul imperial care poartă numele regelui Franz.

7. Otarul comunității Borgo-Rus e împărțit în riduri, apoi ridurile în jugeri și stânjini pătrați și preste tot consta în: 644 jug. 622 stînj. □ arătură, 937 jugere, 707 orgi □ fânațe, 104 jugere, 256 orgi □ pășune, 19 jugere, 276 orgi □ pădure, 120 jugere 456 orgi □ neproductiv și tot otarul e împărțit în 14 riduri.

- a. Ridul satului, din 90 jugere roditor.
- b. Ridul În Zăvoaie, cam la 300 jugere 500 orgi □.
- c. Ridul După Dial, la 400 jugere; ambele aceste ride sunt, parte de arat, parte fânaț, locuri de dial; altele supuse vărsărilor de apă; în genere sunt pământuri în a 3 clasă.
- d. Un rid În Coasta, de 90 jugere, fânaț, loc sterp, cu surpături, jumătate pășune.
- e. Capul Câmpului și Contenita, de 30 jugere, loc de fânaț și cu una pădurice oprită, comunală.
- f. Pe Groapă, la 70 jugere, arături și puțin de fânaț, pământ de mijlocie productiv.
- g. Ridul numit Șesul din Sus, de vreo 119 jug. arătură și puține fânațe, iar locuri slabe, apătoase, de a 2-a și a 3-a clasă.
- h. Ridul În Cârpeniște, de 200 jugeri 469 orgi, loc de fânaț din care numai cel puțin e productiv și de a 2-a și a 3-a clasă și dintru acela e și pășune.
- i. Ridul În Valea Strâmbii, de 390 jugere de 80 orgi □ dintre carele jumătate este de pășune și jumătate codru, huciaguri și numai puțin cositor și acela e încă de a 3-a clasă.
- k. Ridul numit Colibița, de 250 jugere 80 orgi □, loc de fânaț din care cea mai mare parte e loc sterp și de pășiune și numai a 3-a parte cositor și și acela e de a 3-a clasă.
- l. Ridul Podereiul Bondariului, de 120 jugere, 60 st. □, loc de fânaț, tot numai a 3-a parte cositor, fiindcă celalalt e pășune și hușiag.

- m. Ridul numit După Muncel, de 250 jug. 90 st. □, pământuri cea mai mare parte arături și numai a 3-a parte fânaț, însă peste tot e loc slab, cu ariniș și numai de a 3-a clasă.
- n. Ridul Șesul din Jos, pământ arător, la 140 jugere, 130 st. □, carele sunt puține bune, cele mai multe de a 2-a și a 3-a clasă.
- o. Ridul Pământuri, tăiate cu șanțul, la 100 jugere, locuri arătoare, din care cele mai multe sunt apătoasă și supusă esundărei de apă; sunt, în parte, și de a 2-a și prima clasă.
- p. Fără de acestea riduri care se află în otarul comunei, mai posedă comuna un dărab de munte, numit Bistrișoara [sic!], 981 jugeri, 1300 st. □ pășune și 4467 jugere 800 st. □ pădure și 6 jugere neproductiv.
- r. Un fânaț, numit Dialu Tihuții, 800 jugere pădure și 400 jug. fânaț, a 3-a clasă. Alte date nu se pot descrie pentru comuna Borgo-Rus.

Borgo Rus, în 25 februarie 1865

x Lupul Cristea; x Gavril Ursache, membrii comitetului; Vasile Parasca jude com.; Iuon Prundaru not[ar].

10

Suseni Bârgăului, 30 ianuarie 1865

Numirile locurilor din comunitatea Borgo-Suseni, cercul Borgoului, districtul Năsăud

1. În districtul Năsăud, cercul Borgoului, de care se ține satul Borgo-Suseni, care e înveciant, din sus, de comuna Borgo-Prund și acestei hotar, de cătră amiazăzi cu hotarul comunei săsești Dorolea, din jos cu hotarul și comuna Borgo-Mijloceni; de cercul Borgo se țin următoarele comune învecinate, adică, începând din sus: Borgo-Moroșeni, B. Tiha, Borgo-Bistrița, B. Prund și apoi urmează comuna aceasta Borgo-Suseni, B. Mijloceni, B. Joseni și Rusu Borgoului; aceste comune n-au avut nicioadtă alte numiri, fiindcă locuiesc numai români.

2. Comunitatea Borgo Suseni n-are altă denumire, care nu numai de locuitori ei e cunoscută ci de țara întregă.

3. N-au avut comunitatea Borgo-Suseni niciodată altă numire și nici n-au fost scris numele ei altminterlea.

4. Comunitatea Borgo-Suseni se numește de la început tot Borgo-Suseni.

5. Numele Borgo se trage de la coloanele [sic!] romane. Valea aceasta e situată între Bucovina și cetatea Bistrița, într-un loc romantic și cuprinde 8 sate, toate în comuna Borgo, între care e și Borgo-Suseni.

6. Locuitorii sunt numai exclusiv români și devinitori ai coloanelor traiane și aceasta cu atât mai tare, fiindcă de o colonizare mai târzie nu se află ceva scris.

Borgoul îl găsim pe la anii 1070 în istorie, în care an au bătut regele unguresc Solomon, cu Geza și Ladislau, pe cumani în muntele Borgoului.

7. Numirile topografice în hotarul comunei Borgo-Suseni; arătura: Pământurile de sub Coastă și Leorda; pășcătoare și fânaș: Dumbrava; tufiș, pădure, codru și anume: Dialu lui Tănase, Dialu Cireșului, păraul Sărata din Sus și din Jos, Fața Cireșului, Dosu Cireșului, păraul Valea Muntelui, Valea Popii; pășune și pădure: Tomnaticul, Heniul, Săcătura Grosului, Sceaga cea Mare și cea Mică, Parâng, Tarnița Parângului, în muntele Bubadealu lui Toader, Dialu Orb, Dialu Vinului, Poiana Vinului, Poiana lui Toader, Poiana de sub Măgura, Cornu, Isvoru Lung, Vârvu Domșorii, Prelucile, Valea lui Toader, din care hotar sau munte curg toate izvoarele și pâraiele în comunele Borgoului.

Acestor mai sus pomenite de sub punctul 7 nu se pot infera nr. topografice, fiindcă toate actele cadastrale nu se află de față.

Borgo-Suseni, în 30 ianuarie 1865.

Simion Zaharie m.p., Zaharie Tănăsă m.p., x Larion Ziful, x Echim Bălan membrii de comitet; x Vasilie Andreșel jude comunal; Pavel Biafu notar comunal.

*Tiha Bârgăului, 6 februarie 1865**Numirile locurilor a comunei Borgo Tiha.*

Comuna Borgo Tiha se află sub teritoriul cercului Borgou în Prund și se ține de districtul Năsăudului. Se numește între popor o parte a comunei și Satul Nou sau Tiha Nouă, căci aceasta s-au înființat mai târziu și o fac locuitorii de la Puste și Turiac, a căror descrieri mai apriate va urma mai la vale; însa numele ei de comun cunoscut de toată țara este Tiha, ce nu au fost strămutat altmintrelea și nu s-au schimbat neci până în momentul de acum.

Populațiunea acestei comune vine de acolo după cum au fost așezate coloniile romantice aduse de Traian în anu 105, cari, parte au venit de prin Marmația, România și, parte de prin Banat și Basarabia, despre care istoria românilor transilvani nu dă deslușiri mai apriate. Apoi încât este despre poporul acesta, sunt greco-cath. și au fost până la deființarea graniței din anul 1852¹ soldați credincioși monarhului și iubitori de patrie, a căror nume de comun au fost și este grănițeri sau militari.

Această comună în privința pusețiunei sale se află în așa numita Vale a Borgoului, învecinată de cătră răsărit cu comuna Moroșeni, de cătră amiazăzi cu comuna Bistricioara, de cătră apus cu comuna Prund și în urmă de cătră miazănoapte cu muntele Heniu, dimpreună cu ramurile sale, care despare, face granița între Valea Borgoului și a Someșului, zisă și a Rodnei.

Este așezată de ambele părțile drumului împărătesc ce duce de la Bistrița la Vatra- Dorna, Câmpu-Lung și mai încolo.

Și când cineva ar voi ca să își facă o întipuire chiară despre starea comunei interne, călătorească numai prin dânsa, căci atunci condus să zicem de telegraful cel maestros, ce trece prin comuna, va ajunge la capătul satului, unde va vedea scris pre o tablă mieră²,

¹ Desființarea regimentului de graniță a avut loc prin autograful imperial din 22 ianuarie 1851.

² Albastră.

asignată pre un stâlp colorat în forma culorilor naționale române, cu litere galbene „Borgo Tiha, Districtul Năsăudului” și așa, pășind în comună, va vedea sistemul cel frumos, cel închipue casele acestei comune, aflătoare în șire frumoase de ambe părțile drumului; va vedea cancelaria comunală, înaintea căruia stă alt semn scris „Judele comunal”; cam cătră mișlocul satului școala și beserica și așa mai multe edificie frumoase; trecând prin comună de cătră apus spre răsărit și la un spațiu de $\frac{3}{4}$ mile va eși din comună, care numără.....³ de numere a caselor.

Apoi încât este pentru numirea locurilor din giurul [ei], care sunt atât arătoare cât și puține rături și cel mai mult este de pășunat.

Căutând de-amăruntul spre amiazăzi vedem o vale curgând pre la fundul (capătul) grădinilor a sus menționatei comune, care se numește apa Tiha, de la care și comuna își posedă numele acesta, care este însemnată pentru morile cele de firez și poține de făină, cari sunt un comerț bun în sfera activității poporului de acum. În această vale se mai varsă pe malul drept al ei și altă vale numită Strâmba, unde au fost mai întâi așezată comuna Tiha și locurile aflătoare pre acest loc sunt, parte arate, parte nearate și [se] numesc Rātu Vădenilor, Valea Siucenilor, Pe Vale și Preste Vale.

Dicolo de esplicata apă se rădică un dâmbuț și deasupra lui un poderei, numit Podereiul Pliscului, loc de pășunat; face granița între hotarul Bistricioarei și Tihei, dară de însemnatate pentru sângele cel mult vărsat pre dânsul pentru împărat și patrie. Se află pre acest poderei și un monument frumos a unui domn cătunesc (rus), lovit din tun în anu 1848, care însă se află mai mult în partea Borgo Bistriței, cari apoi vor ști da dovezi mai chiare despre acest monument.

Încât este partea de cătră miazănoapte a acestui hotar, este estensiunea cea mai mare, cari sunt multe și numeroase dealuri ce formează un șir de cătră apus spre răsărit. Pășind din hotarul Borgo Prundului trecem Dialu Ciomagului, Dialu Ușierilor; între ambe aceste dealuri se află așa numita valea Clapii; aceste dealuri sunt mai mult pentru pășunat și huciag.

³ Loc gol.

Mai spre răsărit, în direpțiune cu mai sus amentita comună se află altă vale, numită Valea Leordișului. Trecând Dealu Pavelenilor și Părăul Gorei ajungem în Prisăcile și Dealu Bombii, Dialu Pecintienilor [Pecinginelor?], Dealu Gușii, Poiana Talii, Dialu Halosta, Valea Oneștilor, Praporu Tăluții, Dialu Ursului, Vârvul Prislopului, Cheosu, Porcoiu, Valea Iliuța, Dialu Senenilor, Vârful Ciosii și Cohana, Merediurile și Prislopașiu, Frumușiaoa, Dialu Calului, Priporu Candrii și Zîmbu.

Dacă am numărat noi acestea dealuri și numit să aruncăm și o privire mai aproape despre ele.

Celea mai dentâi numite, afară de puține, sunt loc de pășunat, fânaț și de puțin agru, pre care se află răsfirate aci și coela câte una casă, pentru acea că își hrănesc vitele pre acestea dealuri. Pre acestea se află pădure cu lemne de foc și de alte trebuințe însă cești mai din urmă se privesc mai cu samă ca munți și margini de munte și sunt un izvor de venite după lemnele ce se află pe ele, vânzându-le, sau ca scânduri, sau ca lemn cioplit și alte forme.

Pre lângă acestea numiri a locurilor amintite aicea, mai sunt și altele care, dacă s-ar fi numit, atuncea ne-ar trebui să scriem o carte întregă.

Descriind părțile de cătră amiazăzi și amiazănoapte și partea de cătră răsărit, mai este în urmă și partea de cătră apus, care însă nu este de atâta însemnătate, aflându-se puțin loc de arat și rât însă fără numire.

S-au fost amintită despre o Tiha Nouă și un Turiac; acestea va să însemneze următoarele: de la anu 1852 s-au înființat multe edificie nouă, afară de comuna mai dinainte aflătoare, până ce în datul de astăzi stă comuna Tiha mai într-o legătură cu comuna Moroșeni. Cei ce se află pre lângă drumul țării curgător și pre de ambe părțile apei Tihă se numesc Pustași și cei aflători pre Valea Tureacului numită, se numesc Turecani și acestea ambe numiri fac Tiha Nouă.

Borgo Tiha, în 6 februarie 1865

x Tănase Gorea, x Gabriel Județiu, membrii de comitet, prin Salvan; Larion Socina, judele comunal; G. Salvan notar.

12

Budacul de Sus, 12 noiembrie 1864***Numirile locurilor din comunitatea Budacu Român,
districtul Năsăud***

ad. 1. Districtul Năsăud.

ad. 2. Comuna Budacu Român; magyarește: Olah Budak; săsește: Bleisisch Budak.

ad. 3. Comuna au purtat numele tot Budacu Românesc.

ad. 4. Comuna de la început au avut numele Budacu Român.

ad. 5. La urzirea comunii au fost numai 11 familii, dară la facerea graniței s-au înmulțit prin aducerea din satele districtului Bistrița.

ad. 6. Comuna Budacu Român au fost comună grănicerească; meritele îi sunt ca la cea din fostul regiment de graniță al II-lea.

ad. 7. Numere topografice sunt 1670, care sunt în următoarele table: a) Otarul satului, cu grădini; b) Gruiu, loc arător și cositor; c) Sub Mesteceni, loc arător și cositor; d) Din Sus de Față, loc arător; e) Pleșa și Coltău, pășune acră; f) Făgetu, pădure; g) Picioru Tissi, pădure; h) Piatra Tissi și Blidireasa, pădure; i) Pădurile Domnești, păduri și pășuni; k) Lazele Budăcenilor, fânaț; l) La Valea Carpeniu, arător.

Budacu Român, în 12 noiembrie 1864. Toma Grigore, jude com.
Prin Moldovan, notar.

13

Coșna, 14 iulie 1864***Culegerea datelor statistice peste originea
comunei Coșna***

1. Numele comitatului, districtului, cercului, scaonului de care se ține satul?

Districtul Năsăud, cercul Rodnei

2. Comunitatea, câte numiri are acum, care dintre ele e numai prin locuitorii locali și care e din țara întregă cunoscută?

„Coșna” cunoscută de locuitorii locali și de țara întreagă, iar „Todășcani” cunoscut numai prin locuitorii locali.

3. Avut-au vreodată comunitatea altă numire sau doară numai s-au scris altmintrea numele de acum?

Au avut mai nainte și numele de Todășcani.

4. Cum se numește comunitatea de la început?

Todășcani, care mai târziu și-au căpătat numire de „Coșna”, de la râul curgător prin comunitate, care asemenea se numește Coșna.

5. De unde s-au împopulat?

Dintr-o familie Todașca, care au căpătat locul de la un bătrân, anume Crăciun Todașcu, la anno 1735, cu învoirea domnului Țării Moldaviei, cu numele Șerban Cantacuzino, prin urmare toți locuitorii se trag din acea familie.

6. Ce se știe de comun din tradițiuni, monuminte, semne de memorie, din memorande scrise sau tipărite despre originea numelui și înțelesul lui în vecare limbă ar fi locul numit?

Din documente scrise de la anul 1735 se vede cum că comunitatea Coșna și-au fost căpătat numele de Todășcani, de la o familie, anume Todască, care au locuit acest pământ de la început.

7. Nimirile topografice din otarul comunității?

Fânațu, pășunea și pădurea au numirea Tebelenca și Dialu Coșnii, ce se mărginește cu ținutul comunității Candreni și Pilugani, din partea Bucovinei, apoi cu Poiana Nechitii a comunității Nepos, cu muntele Păluta și Poiana Coșnii a comunității Rodna Veche și cu muntele Bancu a comunității Parva. Pe granița Coșna curg apele Coșna și Teșna, unde se împreună la Pașiora, care servește ca graniță între Bucovina și Ardeal. Lucruri de însemnătate nu sunt altele decât că pe apa Coșna și Teșna, împreunate, se scot bârne mari de brad și molid (Catarge), care mai pe urmă, spre neguțătorie, se duc până la Constantinopol și Egipt.

Datum în comuna noastră Coșna, după cea mai bună a noastră știință și aducere aminte, în 14 iulie 1864.

x Eremie Sîngeorzan, x Grigore Juga, x Nichita Todașcu, x Iuon Todașcu, x Simion Todașcu, jude comunal, prin Larion Spinului, notar comunal.

Alunișul, 24 ianuarie 1865

*Numirile locurilor din comunitatea Găureni¹,
districtul Năsăud*

1. Districtul Năsăud, cercul procesual Zagra de care se ține comuna aceasta.

2. Comunitatea Găureni

3. Această comună își are numirea sa, după cum am apucat de la părinți, moși strămoși, nestrămutată; se scrie în cărți și hrisoave Găureni și se pronunță de poporul propriu și de români Găureni.

4. De la început comunei tot acest nume i s-au dat.

5. De unde s-au înpoporat aceasta comună? După tradițiuni și evenimentele patrii noastre se știe că atât comuna aceasta cât și celelalte comune surori de pre subt poalele munților nordici în valea Rocnii Vechi [sunt] înpoporate sau de la descălecarea colonilor italieni, aduși de împăratul romanilor Traian în această țară sau mai târziu s-au tras din câmpii și, în mișlocul patrii asupriți de invasiunile cele dese a popoarelor varvare, pe subt poalele munților, unde, așezându-se, au deschis acest loc și au înpoporat această comună; așa povestesc părinții, zicând [că] au auzit de la moși și strămoși.

6. Comunitatea Găureni își deduce numele de la poziția locului cea adâncă și ascunsă, fiindcă se află între niște dialuri pe o vâlcea ascunsă, de unde îi vine numirea Gaura.

7. Între numirile topografice a acestei comune se însamnă următoarele, după alfabet.

Bușiumașu, loc de fânaț și arător; își duce numele de la buruiana bușinis.

Brăduși, loc arător și de fânaț; îi o față înaltă, care, după cum povestesc moșii noștri, mai mult au fost înfrumusețat cu pădure de brad.

Dosul Hotarului, loc de pădure în marginea otarului de cătră comuna vecină Plai.

¹ Azi Alunișul, sat, com. Zagra, jud. Bistrița-Năsăud.

Dosul cel Mare, o pădure de fag în estindere mare.

Fața Rușii, loc arător și de fânaț, în fața soarelui.

Fața cea Mare, loc arător și pădure; o față rădicată spre nord.

Lazurile, loc de pășune, crescută odată în pădure mare, acum lăzuit de tot feliul de lemn.

Ovese, câmp arător rădicat spre nord, care se samănă de locuitorii comunei acesteia numai cu ovăz.

Podereiul Blidariului, loc arător și de fânaț, rădicat de ambele laturile; își duce numirea de la un proprietar sub acest nume.

Poiana lui Mani, loc arător și de fânaț; o față goală în mișlocul unei păduri, numită după un proprietar, oarecând, cu numele Mani.

Stâni, loc rădicat spre muntele Țibleșel, pe care șed proprietarii acestei comune cu oile.

Tufele, loc de pădure în care se află mult tufiș.

Zăpoadă, loc de cosit așezat, pentru care își ține numele.

Oficiu comunal Găureni, 24 ianuarie 1865.

Grigore Bobol, jude com.

Gavril Gavrilaş, notar com.

15

Gledin, 5 decembrie 1864

Numirile locurilor din comunitatea Gledin, districtul Năsăud, cu 984 lăcuitori; este parohie cu beserică și școală care se frecventează prin pruncii și pruncele de la 6 până la 12 ani etate, regulat

Ad. 1. Gledin, în districtul Năsăudului, cercul Monorului, de la 1764 până 1850 loc grănițesc.

Ad. 2. Comunitatea are numai o numire: Gledin, în limba poporului, altmintrilea, de la 1850 și Gledeny, poate, ungurește.

Ad. 3. Comunitatea nu au avut nice una altă numire.

Ad. 4. Comunitatea se numește de la început numai Gledin.

Ad. 5. Nu se știe; poate că după militarizarea comunii au mai venit din alte comune militărești sau din districtul Bistriței câteva familii, lângă care s-au aflat atunci într-ânsa.

Ad. 7. Comunitatea are 4068 nr. topografici. Tot otarul e împărțit în II table, între care sunt 1650 jugere, 1180 st. □ de arătură, 467 jugere 926 st. □ fânaț, 238 jugere 410 st. □ pășune, 470 jugere, 1100 st. □ pădure și 157 jugere 1129 st. □ stârpitură; otarul este foarte petros și steril.

Mai are comuna încă două fânațe și anume Poieni, care sunt măsurate la comună vecină Monor, și alt fânaț cu numele Remetea care este măsurat la comunitatea Dumbrava.

Prin mișlocul acestei comune cură un pârâu care se face din mai multe izvoară deasupra satului începânde; acesta pârâu se numește Luțiu; de cătră răsărit se mai adună încă altă vale care se numește Căpâlna; aceasta încă din mai multe izvoară curge și amândouă se întâlnesc din jos de sat și apoi laolaltă curg prin satul vecin Monor.

Comuna aceasta mai are încă un munte, depărtat de 2 zile, cu numele Paltinu și Tomnaticu; acest munte se mărginește cu Moldova și se pășunează numai vara și în lunile celea mai calde; acest munte e crescut cu pădure mare de brad; este tare petros; în-trânsu se țin lupi și urși care în tot anu mănă vite cu coarne și oi; pe acest munte sunt mai multe izvoară reci și toate laolaltă fac una vale care se numește Haita.

Alte însușiri nu mai are această comunitate.

Gledin în 5 decembrie 1864

Dionisie Porie, jude comunității.

Grigore Crainic, notariu comunității.

16

*Hordou*¹, 30 septembrie 1864

Numirile locurilor din comunitatea Hordou, districtul Năsăud

Comunitatea Hordou, germănește și ungurește Hordo, de țara întregă cunoscut, neavând nice una dată altă numire și de la început se numește Hordou, locuită cu români, ca cei mai vechi locuitori

¹ Azi Coșbuc, sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.

Transilvaniei, e una dintre cele 48 comune a fostului regiment 2-lea grănițeri infanterie, acum una din cele 29 comuni libere a distriptului Năsăud, partea nordică [a] Transilvaniei. Se meziuește cătră răsărit cu otarul comunei Rebrîșoara și puține bucate din otarul opidului Năsăud, cătră amiazăzi cu otarul comunii Salva, cătră apus cu otarul comunii Runcu și cătră amiazănoapte cu teritoarele comunelor Bichigiu și Telciu.

Granița otarului acestii comuni se începe din capătul pământului din sus a lui Ilie Ceuca, din Salva, În Lunca Mare numit, nu departe de Vadu Petrii numit, unde se află o ridicătură de pământ cam de una nălțime de 1 1/2 orgi; de acolia curge în driapta pe părăul Valia lui Jacoș în sus, până în părău Valea Șorii, unde comuna Năsăud e vecină și se află una huncă [?], ca meșde rădicată; de acolo, adică din Gura Văii Șorii curge meșdia la dial până în vârvu Bruhoi și anume pe de-asupra Râpii în vârvu Piciorului Mleşniții, unde se află una movilă de lut; de la această movilă curge meșdia drept în jos, până la pământu lui Grigore Ilie din Hordou și adeca așa cât pământu lui Grigore Ilie rămâne tot pe teritoriul comunii Hordou, unde se află și una movilă între comunele vecine tocmită; de acolo se rădică meșdia în sus, pe lângă pământul cel comunal năsăudenesc pe Picioru Fântânii numit până în Dialu Hordoului, unde iară se află una movilă de lut rădicată, unde bugnesc teritoarele comunelor Rebrîșoara, Năsăud și Hordou; de acolo curge meșdia pe cununa dialului printre pământe rebrîșorănești și hordouănești până la vâlciaua Peste Dial și anume la pământu lui Moiş Chifor din Hordou, care pământ tot curge în teritoriul Hordoului; pe acest pământ s-au aflat cam la anul 1814 una comisiune militară constătătoare din domnul major Bedeus, domnii subalterni Androni și Popp care, reanbulând și marcând meșdia au și statoritu-o în locul care se află de față. De la acest punct se începe meșdia din Dialu Piciorului Porcului, de astă parte numit, până în Valia Porcului, de ceia parte numit, și trece pe Picioru Porcului, pe lângă locul lui Grigore Greășin, care se ține de teritoriul Hordoului până în Vârvu Socetului, în a 2-lea pământ a lui Grigore Greășin, unde se află una movilă de pământ întogmită; de acolo se începe meșdia peste Tarnița Măgurii până în Picioru Măgurii, unde iară se află 2 movile de lut; de

acolo până la Vârvu Măgurii, unde se află iar una movilă întogmită; granița cu comuna Rebrîșoara se sfârșește și se începe cu Telciu. Din Vârvu Măgurii curge granița pe opcina dialului, cam la 400 pași în sus cătră Poiana Niamțului; de acolia curge granița, printre pămintele lui Cosma Someșan și Larion Cira din Hordou și Toader Rusu din Telciu, drept în vale până în părău Valea Babii, unde în crucia păraelor se află una movilă de lut întogmită; de acolo se începe granița pe Dosu Babii costiș, până în Vârvu Arșiții, la pământul lui Grigore Câmpian; de acolia curge granița drept în jos pe Dialu Babii și Vârvu Highișorii, Poiana lui Mihai, în Gura Bichigiului, trecând apa Sălăuța la Capu Piciorului Răchiții, unde se află una movilă de lut, întogmită între comunele Hordou, Telciu și Bichigiu; de la această movilă se începe granița pe Picioru Răchiții în sus până în vârvu Piciorului Telciului, de-asupra pământului a lui Mihai Chifor din Hordou, unde se află una movilă pentru 3 comune: Hordou, Bichigiu și Runcu; de acolia se începe meșda cu runcanii pe Picioru lui Greluș, respective Picioru Telciului numit, în jos, până în Valia lui Mailath, unde se află între pământu lui Greluș și păminte runcănești movilă de lut; de aicia se începe granița pe dosu de deal până în Picioru Șuliga, unde sub locul sălvenilor, a familiei Ceuca se află una movilă de lut, togmită, din 14 august 1794, prin comisiunea fostului regiment al 2-lea de graniță; de aicia venim peste Fața Mică, cam costiș la dial în Gura Părăului, ce are curgere de la Vârvu Văii Rele și apucăm Valea Mică în sus, până la întrupare părăului în Șuliga și eșind pe picior la deal venim la movila care se află în Vârvu Socetului, între 3 comune, adică: Hordou, Runcu și Salva; de acolia, fiind linia dreaptă până în Vârvu Socetului mergem costiș peste Dosu Hordoului, ajungem în Valia lui Oarcăsu, unde se află una movilă de lut întogmită și de acolia costiș, tot peste Dosu Hordoului până în Dialu Petrii la Șura Sasului, unde încă se află una movilă de lut; gătind toate aceste, mergem pe Dialu Petrii în jos până la pământul lui Domide Bocan; de acolia mergem cătră amiazăzi oblu în Valea Petrii numit[ă] și fiind aceasta în jos cătră răsărit până în apa Sălăuța, trecem aceia și venim la punctu cel dintâie.

2-lia. Teritoriul comunei Hordou cuprinde în sine, dupa cum arată operatele cadastrale, 8 riduri, cu mai multe numiri teritoriale și 3446

partide, cu un venit anual curat de 3716 florini, 7 cruceri monedă convențională și se împărtășesc [sic!] după cum urmează:

a. Ridul sau câmpul comuna numit; acesta este comuna Hordou; singură cuprinde în sine 120 nr. cu 604 locuitori de ambe genele, limpede români; toți aceștia de ritul g[reco] c[atolic] se țin de mitropolia Blașiului și de arhimitropolia Romii. Locuitorii aceștii comuni trăesc numai din ținerea vitelor și din cultivarea pământelor, adică prin arături și cosituri; alt izvor de susținere n-au.

Această comună zace într-o luncă de-a lungul apei Sălăuța și adecă așa împărțită cât prescrisa apă Sălăuța curge pe mișlocu dâșii; spre a-și putea purta societatea comunală nesmintită, servesc punți, adică mai multe lemne mari lipite deolaltă spre trecerea locuitorilor, care, când se întâmplă evenimente elementare, todeauna le spală și așa rămâne comuna, până la rădicarea altora, împărțită.

Apa Sălăuța își are săritura ei de sub dialu Șetreag numit, din granița Marmației, în cantitate de apă puțină; în dânsa se încorporează văile: Strâmba, Saba, Fiadu, Telcișoru și Bichigelu, până ajunge la teritoriul comunii Hordou, unde prin curgerea atâtor ape se formează un râu întreg.

Dacă abate această apă pe teritoriul comunii Hordou se încorporează într-înșea mai multe văi care în punctele urmânde se vor specifica.

La ridul comunii se numără numai edificile economice ale locuitorilor, beserica și școlala comunală, apoi grădinile pe care se află aceste edificii rădicate, înzestrate cu arbori roditori; prin comună vine un drum de către Marmația și curge până în comuna Salva unde se împreună cu drumul care vine de pe apa Rodnii.

b. Valea Hordoului, ridul al 2-lea; acesta cuprinde în sine una bucată de lunca din jos de comună, de cătră amiazăzi, constătătoare din mai multe partide, cu numirea: Podu Hordoului, numai arături; apoi alte numiri și adecă: Fața Petrii, cu Coasta Cornilor, pământuri, parte de arătură, parte de fânaș, pășune și puțin neproductiv; în Fața Petrii se află una gaură într-un vârv de dâmb, întogmită cu petri, togma în forma unei pignițe [sic!]; se vorbește prin bătrâni cum că ar fi fost în vremile de demult un unghi de ascuns; Dosu Hordoului, o pădure frumoasă de fag, mestecată cu puținii carpini; Clăița, cu mai

multe parcele de arat, cosit și pășunit; pe această numire se află numai puțină pădure de arin în forma nuelelor; Bălțile, Picioru Blidariului, Săcăturile, Râpa, La Cioroaie, După Valia Rea, Vârvu Bălților și Strejinoasa, apoi Dumbrava; toate aceștia numiri de arat, de cosit și de pășunit; puțin pământ se află printre ele și neroditor; Coasta Văii Rele, numai stancă, cam la 5 jugere, se formează din mai multe izvoare care curg din Dialu Râpii; la întâmplări elementare, precum toamna în anul 1864, vine această vale așa într-o mare curgere cât pornește numeroasă cantitate de pietri și rumpe pădure și acoperă cu aceștia, la eșirea ei în luncă, mai multe păminte, făcându-le neproductive și cauzează daune însemnate; drumurile provinciale încă rabdă prin stricarea apei aceștii.

În acest rid se mai află trei părae însemnate, adică: Valia Petrii, Valia Clăiții și Valia Strujinoșii, care, când curge ploaie cam tare devin în mărime și pornind petri și pământ cauzează daune însemnate.

c. Ridul nr. 3. Pleștioarele, cu numirile: Lunca din Sus, pe care se află numai arături: Poenița Uliului, tufiș așa de des cât și de pășunit numai cu greu se poate întrebuința; Podereiele, stare plăcută, dară neroditoare; Valea Glodului, Dialu Curpănuș, Locșoru și Pleștioarele, teritoare numite de arat, cosit și pășunit; are și puțină pădure de tufe pentru pari și nuele; Dosu Glodului, una pădure de fag plăcută și când s-ar conserva ar servi de clădiri economice; Valia Glodului și Părău Pleștioarelor se află curgătoare întru acest rid și sevesc numai spre adăparea vitelor.

d. Ridul Zăpodia lui Mailat cu numirile: Zăvoi, Zăpodia lui Mailat, Fața Finișului, Fața Răchiții, Fața și Picioru lui Mailat; acestea toate cu arături, fânaș și cea mai mare parte pășune; se află și pădure însemnată, adică: Dosu lui Mailat, Dosu Mic și Dosu Răchiții, apoi Predile, Fața și Dosu Finișului, Fața lui Mailat și Coasta Hontililor. În acest rid se află 3 părae curgătoare și adică: Valia lui Mailat, Valia Finișului și Valia Răchiții; toate se varsă în apa Sălăuța; Coasta Zăvoii, bolovăniș și stânci neroditoare; Zăpodia lui Mailat este un loc frumos, adevărat romantic, cu mare privighere în jurul lui, da pe lângă aceste toate, de mișloc roditor.

e. Ridul La Higa, cu numirile: Lunca Mare, drept Lunca, La Higa, Dosu Higii, Capu Lazului și Obârșia Luncii; toate de arat, cosit și pășunit; spre acest mai în urmă scop se întrebuintează mai mult, fiind foarte înzestrat cu tufiș și mestecăniș, încât cu multă trudă pe puține locuri se poate cultiva. Vârvu Higii e un vârv romantic din a căruia nălțime se văd mai multe comune vecine, precum și provinciale¹; sunt mulți mesteceni și pentru pășunit de mișloc bun. Pe acest rid se află păduri însemnate: Dosu Higii, Dosu Cerbului și Obârșia Luncii, toate de fag, obicinuite spre clădiri economice, stând sub povăța vigiilor silvanali. Valia Cerbului și Părău Luncii sunt cu puține ape curgătoare, care la eșirea lor curg în apa Sălăuța; se află și un pod peste apa Sălăuța întogmit de 3 comune: Hordou, Bichigiu și Telciu care leagă comunicația către Marmația; loc neroditor încă se află cam la 20 jugere și anume stânci și bolovani.

f. Ridul Valia lui Clim, cu numirile: Zăpodia Blagii, Valia lui Clim, Dosu lui Clim, În Laz, La Preluci, Valia Ștezii, Runcu Ștezii, Butoaia, La Mariș, Locșoru, Arșița, Măgura, Piatra Ștezii, Dialu Porcului, Socetu, Obârșia Ștezii, Runcu Ștezii și Podurile cu arături de mișloc și rele, fânațe de mișloc și rele, înzestrate cu tufișuri și mesteceni.

Dosu Ursului, Dosu lui Clim, Dosu Ștezii și Dosu Porcului, păduri vechi de fag; se țin în dânsele adeseori și animale sălbatice precum: urși, lupi, porci, capre, vulpi, epuri și șderi, dintre care, afară din capre, epuri și șderi, strică, precum la vite așa și la bucate; se prid adeseori și prin vânători, trăgând folos din piei și din puțin și de carne.

Părău lui Clim și Părău Ștezii cuprind în sine mai multe isvoare mici și așa, înformându-se văi mari, curg repede și se întâlnesc cu Sălăuța; aceștia cauzează la întâmplări elementare însemnate daune; pe aceste văi sunt și drumuri de lipsă (Nothwege) pentru strângerea bucatelor și adusu lemnelor.

Măgura e un vârv mai înalt cu tot otarul de mișloc, bun pentru pășune, dară foarte rece, asemenea unei Alpe; întru acela vârv se află o movilă între 3 otare: Hordou, Telciu și Rebrișoara și la tempuri

¹ Dinafara districtului Năsăud.

frumoase se vede una dărăbă de țară; așisderea îi vârvu Tebelești, înalt, rece, dar puțin roditor.

g. Ridul Valea Fântânii, cu numirile: Fața Fântânii, Zăpodia Ștezii, Între Văi, Purcărețu, Tăbârsaci, Ranca [?], Arii lui Chifor și Valea Largă, arături, cosituri și pășuni de osebite culturi. În acest rid se află 4 părae curgătoare, adecă: Părău Fântânii, Părău Purcăreților, Părău Runcului și Părău Tăbârsacilor, care, întrupându-se laolaltă, formează una vale însemnată care poartă la tempuri ploioase și 2 mori simple. În numirea Tăbârsaci se află una fântână cu apă foarte rece și sănătoasă. Drumuri pentru cărătura bucatelor încă se află, numai sunt foarte lesne stricătoare la timpuri când cad ploi grele, prin urmare nu-s statornice. Pădure se află în cantitate destulă, toată de fag și anume: Dosu Tăbârsacilor, Dosu Purcăreților, Dosu Runcului și Dosu Fântânii, din care se trag folos numai de clădiri economice și focărit.

h. Ridul Runcuri, cu numirile: Valea Runcului, Fundoia, La Rupturi, Valia Bruhoi, În Bruhoaia și Pe Prunduri. Acesta rid nu posedă, afară de una bucată de dos, Coasta Rupturilor numită, altă pădure însemnată, fără numai puțini mesteceni și arini; părae e numai Valia Bruhooi, care, sărind din Fundu Bruhooi, curge pe graniță între Hordou și Salva și se încorporează în apa Sălăuța.

Stânci și bolovăniș se află pe acest rid cam la 10 jugere.

Folos din pămîntele acestui rid se trage prin arături, cositură și pășunit și vine pămîntu cam rece, acru și de dos, iară rodește bucate foarte slabe.

Drumuri se află întru acesta rid numai unu, care se numește Drumul Runcului; se poate merge cu picioarele și către comuna Năsăud.

Otarul comunii e împărțit în două călcături, adică în țarină și în imaș, în schimbându-se în tot anul.

Vânătoarea și pescăria e locuitorilor aceștii comuni numai puțin cunoscută; alte isvoare de industrie sau măestrie nu se află.

Hordou, în 30 september 1864.

Nicolaus Todor, Irimie Chiffor, Tănase Mocodeanu, Grigoriu Turda, notar com.; Iftene Bugnariu, jude com.

Ilva Mare, 26 iulie 1864***Numirea locurilor din comunitatea Ilva Mare în cercul Rodna Veche, districtul Năsăudului.*****1. Numele distriptului cercului și a comunității?**

ad. 1. Comunitatea Ilva Mare se ține de distriptul Năsăudului, cercul Rodna Veche și mai multe sate sunt din vechime „someșeni”, anumiți după Valea Someșului.

2. Comunitatea câte numiri are acum și dintre ele [care] e numai prin locuitorii locali și care e de țara întreagă cunoscută?

ad. 2. Comunitatea Ilva Mare are numai numele Ilva Mare care este cunoscută de toată țara Transilvaniei și însă numai prin locuitorii proprii „săteni” se locuiește.

3. Avut-au vreodată cândva comunitatea alt nume sau numire? Sau doară numai s-a scris altmintrea numele de acum?

ad. 3. Comunitatea Ilva Mare nu au avut altă numire nici într-un chip, fără numai Ilva Mare, care e urzită din anul 1710.

4. Cum se numește comunitatea din început?

ad. 4. Comunitatea se numește Ilva Mare și s-au numit din începutul urzirei ei Ilva Mare.

5. De unde s-a împopulat?

ad. 5. Comunitatea Ilva Mare s-a împopulat din începutul urzirei ei din comuna Maeru și mai târziu din comuna Rodna Veche.

6. Ce se ține sau se știe de comun din tradițiuni, monuminte, semne de memorii, din memorande scrise sau tipărite despre originea numelui și înțelesul în vercare limbă ar fi locul numit?

ad. 6. Din tradițiuni este de comun cunoscut ca originea numelui este Ilva Mare, în limba română.

7. Numirile topografice a otarului comunei și anumit arături, fânațe, pășune, păduri, etc.?

ad. 7. Otarul Ilva Mare, resp. a aceiași comune, este despărțit în arătură, fânațe, pășune, păduri și neroditor și anumit în arături se află 4000 jugere; fânaț: 8000 jugere; pășune: 2000 jugere pădure 22000

jugere și neroditor 1000 jugere. Toate acestea, adecă câmpurile și pădurile au numirile următoare: a) Arșița Pițiiului b) Colunu c) Poiana Între Opcini d) Măgura Păltinesii e) Dealu lui Ivan f) Dealu lui Costan g) Dealu lui Hîrceag h) Dealu lui Clonposu i) Măgura lui Drăgan k) Dealu Frîu l) Obcina Colunului m) Dealu Sărceriu n) Bâțca cu Fagi o) Dealu Tălhariului p) Câmpii Tătarului, r) Dealu Drimcosu [?] s) Poiana Răchiții t) Dealu Lung u) Poiana Castauălor v) Opcina lui Siminic w) Poiana Muncielor [?] x) Dealu Calului y) Dealu Ursuței z) Dealu Pragii aa) Hrapa bb) Brașovanca cc) Măgura Rusului dd) Muntele Cornii ee) Lunciile ff) Poiana lui Galeșiu gg) Hașca hh) Săcatura ii) Făgețelu kk) Dealu Huhului ll) Pleșia mm) Arșița din Jos nn) Dealu Durnii.

Mai încolo apele sunt: 1 Părăul Calului, 2 Sâlhoasa, 3 Vinoasa, 4 Iliuța, 5 Cucureasa, 6 Valea Leșului, 7 Valea lui Leonte, 8 Ivăneasa, 9 Stanișu [?] și 10 Părăul Rusului, care toate formează apa Ilva; apoi mai încolo este apa Teșna Înpuțită, care din otarul comunității Ilva Mare curge în ducatul Bucovina.

Otarul Ilva Mare se mărginește de cătră răsărit cu Bucovina și granița este apa Teșna Înpuțită; de cătră miazănoapte cu muntele Munceii Înșirați al comunilor Nepos, Hordou et Feldru și granița este Vârful Opcinii, apoi cu muntele Cucuriasa al comunei Ilva Mică la Șiaranpauă (Reduturi); mai încolo tot de cătră miazănoapte cu otarul comunei Rodna Nouă (Șianț) pe Opcina lui Baran, Molidu Încins până în Poiana Cornii. De cătră sfîntit cu otarul comunei Rodna Veche și granița este Dealu Durnii; mai încolo cu prediul Răcilă al comunei Maeru, care prediu s-au format din otarul comunei Ilva Mare și cu otarul comunei Măgura; de cătră amiazăzi cu otarul comunei Leșiu și al Tihăi Borgoului.

Mai încolo, se află comuna Ilva Mare în proprietatea următorilor munți de pășunit și adecă: muntele Lopatna cu Rusoia lângă Vârful Omului și muntele Lala, lângă Vârful Ineului.

Cum că datele mai sus arătate privitoare la descrierea comunității Ilva Mare s-au făcut după a noastră cea mai bună cunoștință și conștiință, prin oameni esperti și bătrâni, întărim prin subscrierea numelui nostru și prin punerea sigiliului comunal.

Ilva Mare, 26 iuliu 1864.

x Iuon Scridon, în etate de 91 ani, x Nistor Popanton în etate de 103 ani; x Cornilă Zlăvoacă [?], x Iovu Constantin, membrii comunali; Iovul Oul, jude comunal; Pantelimon Lupsai, not. com.; Gavrilă Gondor colector; Ioane Gallan, paroch.

18

Ilva Mică, 19 septembrie 1864

Numirile locurilor din comunitatea Ilva Mică, districtul Năsăudului.

ad. 1. Această comunitate se află în districtul Năsăudului, cercul Sângiorgiului.

ad. 2. Comunitatea aceasta are numai una numire și anume Ilva Mică, nume cunoscut de țara întregă.

ad. 3. Comunitatea de la urzirea ei s-au numit tot Ilva Mică, însă poate în țară să se numească prin magyari Chis-Ilva sau prin sași Klein Ilva.

ad. 4. Comunitatea se numește de la început tot Ilva Mică.

ad. 5. Această comună s-au urzit pe timpul Maestății sale, Împăratul Sigismund din Brandeburg, cam la anii 1400, având case pe pârăul Ily, pe la lazurile lor și pe timpul mai sus numit s-au strâns casele toate cătră olaltă, din care s-au iscat satul și s-au numit după pârăul Ily, Ilva Mică din care s-au și înpopulat.

ad. 6. Din tradițiuni, monumente etc. nu se știe nemica.

ad. 7. Comunitatea aceasta se mărginește cătră răsărit cu otarul comunei Leșiu și Poiana; cătră amiazăzi cu otarul comunei Borgou-Ruși și al comunei săsești Iad; cătră apus cu otarul comunei Sângiorgiu și are următoarea numire topografică:

a) Șesul din Jos de Sat b) Rămetea cu Costa Rămeții și Sunătoaria
c) Vârvu Ursoiului, Tăpălăgescu, Răchițișu, Pe Față și După Răchițiș
d) Poienile Plopciș, Ernaticile, De-asupra Punții, Remeteaua și Vânățul
e) Fața Dialului, Prislopul, Valea Largă, Giurgeasca, Valia Scroafii, Petroaele, Săcăturile, Coastele Săcăturilor, Leurda f) Valea Mare,

Vârvu Văii Mari, Dealu Hornăilor, Pe Ilva g) Dialu Mare cu Fața Dialului Mare, Săcătura Marțienilor sau a lui Muscă, Valea Rea, Vârvul Dialului Mare, Șdiabul Sterp și Lunca cu Răchițele h) Valia cu Sărita, Valia Ursului, Arșița, Ceile, Săcătura Pascului și Valia Ebicicului [?] i) Bora cu Groapa Borii, Dosu Borii cu Vârvu Borii, Boreșul, Mesele, Tebelencuța, Plăiuțul, Plaiul, Valia Lupului, Plaiul cel Bătrân, Valia Plaiului și Preluca Luchii e) Tebeleanca, Făgețelul, Fruntea Paltinului, Șdiabu Leurdariului, Heniul, Vârvul Heniului, Preluca și Pupcii Darii [?] l) Dialu Măgurii cu Măgura, Piciorul Mărului, Picioru Șindililor, Lucăiasca și Pripoarele m) Strâmba Rea, Svortiul, Dialu Șincu, Vârvul Dialului cu Capul Dialului n) Dialu Captalan, Subt Dial o) Valia Șauchii, Buglezeștile și Prisaca p) Fântânelele, Dosu Fântânelelor, Săcătura cea Mare și Frăsinișul q) Săcăturicile lui Shneider [sic!], Fântâna lui Barși, Săcătura Bontăilor, Pancia și De-asupra Petrii r) Vârvurile cu Hirtișasca, Podereiele și Lunca; întru care [de la a la r] se află arături, fânață și pășune.

Păduri sunt următoarele: a) Dosu Ursoiului b) Valia Giurgească c) Dosul Ulmului d) Dosu Pleșii, cu Săcătura lui Muscă e) Valia cu Sărita, Valia Ursului, Perirea Babii, Dosu Borii, Săcătura Pascului, Lesciorul, Fruntea Paltinului, Sâlhuța, Dosu Văii Lupului și Butucii Tomii f) Strâmba Rea, Dosu Așezăturii, Dosu lui Alecsandru, Dosu Fântânelelor g) Vârvurile cu Valia Ștefănesii și Valia lui Ciurcău: întru care [de la a la g] sunt creșcuți fagi, mestecini, brad și molid.

Munți posedă comuna: a) Cucuriasa b) Vulfa c) Ineul d) Tomnaticul, cuprinși cu păduri și pășuni.

Ape sunt următoarele: a) Someșul, curge de cătră răsărit la sfințit; în capul satului din jos curge apa Ilva care vine de cătră răsărit, prin sat, într-însul.

Apa Ilva care curge sau vine de cătră Poiana și se tâlnește la podul Leșului cu apa Leșului.

În apa Someșului curge pârăul Sunătoaria.

În Ilva curg următoarele pârăie: a) Valia lui Ciurcău b) Valia Ștefănesii c) Strâmba d) Valia Scroafii e) Valia Mare f) Valia Hornăilor g) Pârăul lui Vîsmîc h) Valia lui Muscă i) Valia Lupului.

În Leșiu curg: a) Părăul Șdiabului Sterp b) Valia cu Sărita c) Valia Ursului d) Valia Arșița e) Valia Ceilor f) Valia Priporului.

Alte obiecte însemnate ad punct 7 nu se află într-o această comună.

Ilva Mică, în 19 septembrie 1864

x Vasile Eremie, x Toader Nasodean, Luca Morariu, oamenii cei mai bătrâni în comună.

x Tănase Sângeorzian jude comunal, prin Nechitia, notar comunal.

19

Leșu, 9 octombrie 1864

Nr. 115 ex 1865

Numirea locurilor din comunitatea Leșu, districtul Năsăudului în țara de coroană Transilvania

Datale și numirile locurilor din această comună se estind la următoarele:

I În districtul Năsăudului, cercul Sâgeorgiului se află satul sau comuna Leșiu, constătătoare din vro 140 de căși și grădini, locuită de vro 750 de suflete de religia greco-catolică.

Este de însemnat cum că acest sat se află în ținutul fostului Regiment al II-lea de frontieră – graniță și special se ține de valea Rodnei, râul Someș; poporul poartă atributul de nume: someșan.

II Comuna aceasta a fost și este acum numai sub numele Leșiu cunoscută și fiindcă acest sat este locuit numai de români, curați, nu poartă și alt nume secundar.

III Comuna respectivă din origine au avut tot acest nume și din vechime; precum se aude de la bătrâni, fuse împoporată prin niscari ruși, cari au clădit și una biserică aici, ce există încă și acum, însă din când în când s-a împoporat până în momentul de față prin români, adevărați cari pre la anul 1856 și-au edificat alta biserică de materia solidă, ce e demnă de însemnatate.

IV Comuna aceasta posedă un hotar muntos, păduros, petros și puțin fructiver, mai mult estins în lung, spre răsărit și se mărginește:

- a) Cătră ost cu munții Bucovinei și a Borgoului;
- b) Cătră sud cu hotarele comunelor borgovene: Tiha, Prund și Suseni.
- c) Cătră vest cu hotarul comunei Ilva Mică
- d) Cătră nord cu hotarele comunelor someșene: Poiana, Măgura și Ilva Mare.

V Numirile topografice a ridurilor din hotarul acestei comune sunt următoarele:

1. Ridul „Dialul Mare”, spre nord-vest de la comuna noastră, cu pădure rară, provăzut în partea lui de cătră ost cu un părau, așa numit Valea Runcului, ce vine de la nord spre sud în râul Leșu; acest rid este mult nefructiver.

2. Ridul „În Lazuri”, spre nord de la comună, cu pădure puțină, parcurs de la nord spre sud de un izvor cu numele „Părau Parului”, asemenea puțin fructiver.

3. Ridul „Fața Satului și Beșieniu”, cu puțină pădure, parcurs de un izvor cu numele „Blidirelu”, ce curge într-o direcțiune nord-sudică, în râul Leșu, asemenea de mișloc fructiver. Pre de-asupra acestor 3 riduri se întinde, de la apus spre răsărit, una culme de dial, cu numele „Opcina”, pre vârful căreia se află movilele de graniță între otarul nostru și al comunei Poiana.

4. Ridul „Dialul Blidariului”, ce se subîmparte în: Dialul Petrii, Arșița Blidariului și Lunca Blidariului. Sub Dialul Blidariului, spre ost-sud, se află un teren numit „Frăsiniș” ținător de acest rid; din mișlocul acestui ținut isvorăște un părau, din locul Todicanilor care curge spre sud până intră în râul Leșu [și] se numește „Blidariu”. Pădure conține acest rid cam rară însă în ostul lui se află o pădure mare de fag numită „Dosu Blidariului”. Aceste sunt de mișloc fructivere. Din sat, preste Dialul Petrii, spre nord ese un drum, cale, care din Dialul Petrii duce, pre graniță și Opcină, până în Coteanca, de-asupra comunei Măgura.

5. Ridul „Ștrionțuri” [?], ce e puțin păduros; se întinde din părau Blidariu până în Valea Seciului, începând din râul Leșu spre nord, până în Opcina și e de mișloc fructiver.

6. Ridul „Dialul Moldovanului”, de la acela rid spre nord, în marginea lui de cătră nord-vest, se află o pădure lungă, cu numele

„Dosu lui Boloca”. Tot de acest rid ținător este Fundul Săcăturii; spre nord până în Opcina și Vârvul Stejii; în acesta isvorăște Părăul de la Vârvul Stejii ce curge spre sud-vest, se împreună cu Blidariul și intră în râul Leșu, apoi Părăul de sub Dosul lui Boloca. Acesta este de mișloc fructiver.

7. Ridul „Dialul Seciului” ce se lățește de la râul Leșu spre nord, până în granița cu Măgura pre Opcina, provăzut cu puțină pădure; pre partea lui ostică apa Ara[?], în marginea apusană Valea Seciului ce ese sub Opcină în locul lui Vasile Gălan. Acesta este de mișloc fructiver și petros.

8. Ridul „Dialul Runcului” se întinde din râul Leșu spre nord până în Opcina; are pădure spre apus și tot aici părăul „Valea lui Samson” ce curge în direcțiune nord-sudică în râul Leșu. Asemenea este puțin fructiver.

9. Ridul „Poiana Puțioi” care încă se întinde din râul Leșu spre nord până în Opcină și se specifică în: Luncile din Gura Văii Glodului, Arșița Boului – acesta loc neproductiv – Poiana Puțioi, un ținut mai mare și Covătăriile. Păduri sunt la mișlocul ridului și ape sunt: Valea Boului, ce isvorăște sub Opcină și vine spre sud în râul Leșu, formând granița între ridul acesta și cel antecesor numit, Părăul Arșiții, ce vine din fântâna de la Vasile Gălan. Acest rid este de mișloc fructiver. Până de-asupra, în nordul acestui rid pre Opcina, se află granița hotarului nostru și a Măgurii, până în locul lui Chifor Horga; pre Colun în Vârvul Opcinei înceată granița cu Măgura și începe cu Ilva Mare.

10. Ridul „Preluca cu Tufele”; de aceasta se ține și Piciorul Rău; începe din râul Leșu și se întinde spre nord până în Vârvul Măgurii și Opcina. Pădure se află în Vârvul Măgurii, tăiată de un plai; iar ape sunt: Isvoru Horjii și ridul, în comun, este puțin fructiver.

11. Ridul „Gura Văii Măgurii”, se întinde din râul Leșu până în Vârvul Măgurii și Cosorul. Acesta se subîmparte în: Celariu, Mătrăguna și Vârvul Măgurii cu Cosorul, unde este granița, iar în Opcina. Pădure are multă și ape sunt: Părăul de la Fântâna Ilescului, ce vine spre sud. Acest rid este de mișloc fructiver.

12. Ridul „Dialul Frumos” cu Fruntea Dialului, a căruia margine cătră sud-vest este „Valea Cioroiului” și cătră nord Vârvul Cioroiului,

unde se află granița cu Ilva Mare. Pădurea ocupă jumătate terenul și în comun este de mișloc fructiver.

13. Ridul „Poienile” care se subîmparte în: Fruntea Tisii, Poiana Tisii, Boarta, Poiana Mărului, Poiana lui Zlăvoacă și Poiana Între Opcini. De la Vârvul Cosorului, în nordul acestui rid, se întinde granița hotarului pre Opcina cătră sud-ost până în Isvoru Rogojoasa, pre sub Ciserea lui Drăgan; de aici înceată granița cu hotarul Ilva Mare și începe granița cu Tiha, ce fuge cătră sud, prin Poiana Sâlhoasele, în mișlocul căreia se află o movilă. În ridul acesta se află preste 9 din 10 părți pădure. Ape sunt: Părăul din Poiana Mărului, ce curge spre apus; se începe din locul lui Clement Dragotă și intră în Valea Măgurii, apoi Valea Măgurii ce curge din Cosoru, în partea apusană a acestui rid a) spre sud și b) spre sud-vest, până intră în Gura Văii Măgurii în râul Leșu. Aceste poieni sunt foarte puțin fructivere, mai numai spre pășunat bune și muntoase.

Din pădurea Sâlhoasa isvorăște apa „Ciosa”; curge întâi cătră sud prin pădure și așa, luând în sine de catră nord Isvorul Tisii și de cătră sud Isvorul Rogojoasa, ce vine din hotarul borgovenilor și tot de aici, cătră nord-vest, până primește isvorul „Prislopașu”; mai încolo curge Ciosa cătră nord-vest, până primește în sine isvoru mai sus numit „Valea Măgurii”; de aici își lasa numele de Ciosa și primește numele valea sau râul Leșu, carele este râul principal în hotarul nostru și carele curge în direcțiunea apusană apoi, până ce în Lunca cu Răchiițile ese din hotarul nostru în hotarul comunei Ilva Mică.

Acum urmează ridurile ținătoare de hotarul Leșu spre sud, cătră borgoveni, și anume:

14. Ridul „Din Isvorul Prislopaș” până la Erboasa, se subîmparte în: Poiana Bondariului, Dialul Glodului, Dialul Șes, Vârvul Porcoiului, Preluca lui Ciutercă, Sub Porcoi, Poiana lui Isif, Dialul și Vârvul Erboasei și Tomorogoia. Acest rid se întinde din râul Leșu spre sud. Pădurile lui sunt: Sub Poiana Bondariului, Sub Dialul Glodului, Vârvul Purcoiului (Pre lângă Porcoi), Valea Glodului, Porcoiul, Dosul Husadișului și Vârvul Erboasii. Apele sunt: Părăul Huhului, ce curge spre nord, Valea Glodului, Isvorul Porcoiului, Erbiceaua și Erboasa; toate aceste isvorăsc în sud și curg în direcțiunea nordică, până în

râul principal, sus deseori zis. Încât e pentru folosul [său] este acest rid foarte nefructiver, păduros și muntos.

15. Ridul „Din Erboasa până în Leștior”; părțile acestui rid sunt: Muncelul, Arșița Păltinișului, Erboasa, Dialul Colibilor, Tarnița Solcanului, Tarnița lui Precub, Vârvul Petrucanilor și Dialul Leșului. Pădurile sunt: Pădurea sub Muncel, La Vârvul Muncelului, La Tarnița Solcanului, Dosu lui Șimon, La Preluci, Valea Colibilor, Părăul lui Ștefan, Coastele – de la sat spre sud-est – De la Tarnița lui Precub, De la Isvoru Suciului, De la Arșița Scorții și De la Parâng. Apele sunt: Isvorul Muntelui, Valea Colibilor, Părăul lui Ștefan și Părăul lui Miler, toate în direcțiune nordică; apoi Isvoru Leșu sau Leștior, ce ese din Vârvul Parângului, în nord-ostul Heniului, merge spre nord; este o apă foarte curată, limpede și bună de băut, intră în mișlocul comunei în râul Leșu și de la acesta se spune a fi deviat numele acestei comune. Acest rid este foarte cuprins cu păduri și nefructiver.

16. Ridul „Din Leștior până în Piciorul Gol în Făgețel”, se subîmparte în: Vârvul Heniului, Tarnița Heniului, Hurgulețul, Poiana lui Nichita Pralea, Ștefan Feldrihan și a lui Cosma Morariu, Săcătura Arsului și Lunca cu Răchițele. Păduri sunt: La Vârvul Heniului, Pădurea la Făgețel, Coasta de-asupra Satului și Valea Largă. Ape sunt: Isvorul Arsului, ce vine de la Craia Bâtrână, în nord-vestul Heniului; curge în direcțiune nord-ostică până se împreună sub Săcătura Arsului cu Leștiorul suprascris; Valea Largă, ce vine iar spre nord în râul principal. Acest rid, asemenea, este cel mai nefructiver, păduros și petros.

Granița în sudul hotarului se începe din Vârvul Ciosii până în gura Isvolului Tisii; de aicea pre Ciosa în jos până în Gura Isvorului Prislopașu, cătră sud-vest, până unde isvorăște acesta; de aici se întinde pe picior la dial până pre Vârvul Porcoiului cel Mare; de aici, pre alt picior, cătră sud-vest, până la Fântâna Erboșelii, în marginea locului lui Alexa Ciotina din Tiha; de aici pre picior la dial până în Vârvu Erboășii – pre acesta îl numesc borgovenii și Porcoiul Mic; de aici fuge granița pre picior în jos, cătră apus, până în Isvorul Părăului ce vine din locul lui Iuon Lozorca din Tiha; de aici pre picior la dial, prin Tomorogoia, pre muchea dialului, prin Muncel; de sub Tarnița Muncelului se mărginește hotarul nostru cu hotarul Prundului și înceată

granița hotarului Tiha; de aici curge granița pre lângă lacul Tăul Muncelului la Vârvul Muncelului spre apus; de aici vinea granița în Parâng, unde se taie granița cu hotarul Suseni și înceată cu Prundul; de aici fuge granița, pre picior, până în vârvul Heniului; aici se află trei mete, anume: movilele hotarelor Leșu, Suseni și Ilva Mică; de aici curge granița între hotarul nostru și Ilva Mică pre Piciorul Gol în Vale, spre nord-vest, pre la Craia Bătrână, pre Piciorul Făgețelului; de aici drept spre nord, tot pre piciorul menționat, prin Poiana lui Vasile Andron din Ilva Mică, până pre marginea de apus a locului lui Ștefan Feldrihan; de aici tot pre picior, în apus de la locul lui Cosma Morariu, prin pădure, până în Lunca cu Răchițile în apa principală Leșu, unde se împreună granița preste Șgiabul Sterp, spre nord, cu granița poienarilor ce s-au descris mai sus.

Despre fructivitatea acestui sus descris teritoriu se observează, în fine, cum că de pre acest hotar se poate trage puțin câștig spre susținerea locuitorilor, mai cu seamă în ce se atinge de bucate; deoarece cam trei din patru părți ale anului sunt îngreoețe de timpul erneli și numai a patra parte se ține de vară, fiind și clima în de comun foarte rece sau friguroasă, locuitorii se susțin mai cu seamă din economia de vite.

Cu aceasta s-au încheiat și subscris numirea locurilor.

De la oficiul comunei Leșu, în 9 octobrie 1864.

Mihailă Istrate m.p., jude comunal, M. Mălai, notar.

George Hurdis m.p., Iuon Perje, m.p., virgili silvanali.

Gavrilă Avram m.p. Iuon Buburuzan m.p. jurători.

20

Nepos, 30 octombrie 1864

Numirile locurilor din comunitatea Nepos, districtul Năsăud

ad. 1 Această comunitate se află în districtul Năsăud, cercul Sângeorgiului.

ad. 2 Comunitatea aceasta are numai o numire și anume Nepos (Vărăria), nume cunoscut în toată țara.

ad. 3 Comunitatea de la urzirea ei s-au numit Vărarăia, dară prin strămutarea ei peste apa Someșului au căpătat numele Nepos; mai multe alte numiri n-au avut.

ad. 4 Comunitatea de la început s-au numit Vărăria.

ad. 5 Această comună s-au urzit peste apa Someșului în timpul Majestății Sale Împăratului Iosef al doilea, în anul 1769, de la carele au primit și numele Nepos.

ad. 6 Din tradițiuni, monumente etc., nu se știe nemica.

ad. 7 Comunitatea aceasta se mărginește spre nord cu hotarul comunei Feldru și cu hotarul comunei Rebra Mare; spre sfințit cu hotarul comunei Rebrișoara și cătră amiazăzi cu satele vecine: Iad, Pintic și Dumitra Mare.

Hotarul acestei comuni e împărțit în 10 riduri, în care se cuprind următoarele păduri comunale, adică:

1.a) În ridul nr. 5 , Între Văi, sub nr. topogr. 1927, în mărime de 9 jugere, 618 orgi

b) Tot în acest rid, sub nr. topogr. 1935, una pădure de 6 jugere, 228 orgi

c) Una pădure de sub top. nr.	1943 de	10 jug	620	□
d) " " "	1947 de	5 jug.	550	"
e) " " "	1972 de	20 jug.	1348	"
f) " " "	1995 de	8 jug.	1272	"
g) " " "	2021 de	25 jug.	845	"
h) " " "	2037 de	37 jug.	1120	"
i) " " "	2039 de	14 jug.	487	"
k) " " "	2069 de	11 jug.	1536	"
l) " " "	2071 de	11 jug.	1182	"
m) " " "	2074 de	25 jug.	514	"
2.n) În ridul VI "	2120 de	27 jug.	258	"
3.o) În ridul VII"	2416 de	51 jug.	1246	"
p) " " "	2455 de	18 jug.	1195	"

Munți posedă comuna cu numele: Galații, Șiuvărosul și Munciei Înșirați.

Ape sunt următoarele: apa Someșului în care curg următoarele părae: a) Părau Carălor, b) Părau Corbului, c) Părau În Valia Fris

[?], d) Părău În Valia Ivașiu e) Părău În Valia Isvorului f) Părău În Valea Botoae g) Părău În Valia Grădinilor h) Părău În Valia Tinoasă.

Alte obiecte însemnate ad. pct. 7 nu se află în această comună.

Nepos, în 30 octombrie 1864

Grigore Istrate, jude, Ioane Crăciun not; x Zaharie Palagie; Toader Popp m.p.; Dănilă Angheluș, prin Istrate, jude; Nechita ... [?] m.p. subjude.

21

Cârlibaba, 4 decembrie 1865

Numirea locurilor comunității Ludvigsdorf.¹

1. Numele distriptului și a cercului de care se ține comuna?

ad. 1: Comuna Ludvigsdorf se ține de districtul Năsăudului, cercul Rodna Veche.

2. Comunitatea câte numiri are?

ad. 2: Comunitatea se numește Ludvigsdorf, Cârlibaba și Stânișoara; prin întreaga țară e cunoscut numele Ludvigsdorf.

3. Avut-au comunitatea cândva alte numiri?

ad. 3: Comunitatea asta s-au numit la urzirea ei, cam la anul 1804 „colonia Stânișoara”; minten după aceea s-au numit Cârlibaba, după numele comunei vecine Cârlibaba, ce e așezată în valea de același nume, pe partea Bucovinei; acest nume l-au purtat până cam la anu 1830 iară de atunci, călătorind Înălția Sa Ces. Reg. Prinț Iohan pe aicea, au binevoit grațios [o] a boteza cu numele Ludvigsdorf; acest nume și-l poartă acum și e cunoscut atât de locuitori cât și de țările Transilvania și Bucovina.

4. Cum se numește comunitatea de la început?

ad. 4: Stânișoara

5. De unde s-au împopulat?

ad. 5: Cea mai mare parte din Ardeal; apoi o parte din Ungaria; acum se află 66 nr., 73 familii și 400 suflete și să vorbește limba română și, puțin, cea germană.

¹ Azi Cârlibaba, sat, comună, jud. Suceava.

6. Ce să știe de comun din tradițiuni etc.?

ad. 6: Nu să știe nemica.

7. Numirile otarului?

ad. 7: Otarul se împarte în fânaț, pasc și pădure. În apa Bistrița se spală mult aur, de acea să și numește Bistrița „Auroasă”. În pârâu Rufaia [?] se află multe băi de fer. În pârâu Măgura se află căprioare. În pârâu Stânișoara e fânaț și pădure. În pârâu Diaca este o fântână minerală.

Ludvigsdorf, 4 decembrie 1865.

22

Maieru, fără dată

Culegerea datelor statistice despre originea comunei Maieru din districtul Năsăudului

1. Numele comitatului, districtului, cercului, scaunului de care se ține satul?

ad 1: Districtul Năsăudului, cercul Rodnei Vechi.

2. Comunitatea, opidul câte numiri are acu; care dintre ele e numai prin locuitorii locali și care e de țara întregă cunoscută?

ad 2: Comunitatea au avut și are și acu, numai un nume „Maieru”, care nume e de, precum de locuitorii locali, așa și de țara întregă cunoscut.

3. Avut-au comunitatea cândva altă numire sau doară s-a scris altminteri numele de acum?

ad 3: N-au avut altă numire, fără pe ungorie s-au scris Major.

4. Cum se numește comunitatea de la început?

ad 4: Maieru

5. De unde s-au împopulat?

ad 5: Nu se știe!

6. Ce se știe de comun, din tradițiuni, monumente, semne de memorii, din memorande scrise sau tipărite despre originea numelui și înțelesul lui în vercare limbă ar fi locul numit?

ad 6: Maieru

7. Numirile topografice din otarul comunității?

ad 7: De cătră răsărit, Cetatea, un deal înalt pe care se cunosc încă nește ruine de șanțuri, la culm[e]a dealului; cătră sud, lângă drumul cercului se află scaldele minerale, cu una fântână minerală de apă acră (Sauerquelle), care fântână tot de-odată servește de graniță între otarul comunei Maieru și opidului Rodna Veche. Anieșul, una apă ce curge din munții Isvorul Mare și Mirașa, de cătră nord și apus, și se sfârșește în apa Someșului, din jos de scaldele minerale mai sus pomenite; care apă poartă mai multe mori de firez și piuă, la care se gătesc scânduri și se transportează în Ungaria.

Fața Dialului Bortii și Piciorul Fântânii, printre care curge un izvor cu numire Blidăreasă, cătră răsărit și se sfârșește în Anieș.

Muncelul, un deal înalt, în stat de cătră nord, din care curge cătră sud o apșoară prin mișlocul comunei Maieru și se sfârșește în Someș.

Măgura Porcului, un dial înalt cătră apus, din care curge un părau, cătră sud ce formează granița între comuna Maier și Sângeorgiu.

Măgura din Șios [sic!], un deal înalt cu pădure de fag pe care se află 2 poieni.

Măgura Caselor, un dial înalt acoperit cu hucet, care zace vis a vis de la scaldele minerale cătră amiazăzi și se zice a fi fost în timpurile vechi multă vreme băiușag în dânsa, precum arată și sgurile aflătoare la marginile ei, unde și acuma se află semne de galerii. Prin mișlocul comunei, de cătră răsărit cătră apus, trece sau curge râul Someșu Mare.

Comuna posedă din străvechime munți și anume: Ineul Mare, Preluci și Gagi, [?] apoi Dieci, afară de hotar și Rabla, în hotar, care în timpul verii se folosesc, parte pentru pășunarea vitelor din comună, parte de fânaț.

Comuna mai posedă o parte de hotar ca predium, cu numirea Răcile, în apropiere de hotarul Ilvei Mari, cătră nord.

Pe otarul comunei Maieru, care se mărginește de cătră răsărit cu otarul opidului Rodna Veche, de cătră sud cu otarul comunei Măgura și Poiana, de cătră apus cu otarul comunei Sângeorgiu, de

cătră nord cu Munții Poieni și Mirașa a comunei Sângeorgiu, Mihăiasa a comunei Salva și Isvorul Mare al comunei Năsăud, se află pământuri de arătură, fânaț și pășiune, apoi mult pământ neproductiv și acoperit cu hiciaguri.

Leon Horga m.p. jude com.

Iacob Strâmbul, notar com.

23

Mititei, 25 ianuarie 1865

Numirile locurilor din comunitatea Mititei, districtul Năsăud

1. Districtul Năsăud, cercul procesual Sagra (Zagra) de care se ține.

2. Comunitatea Mititei

3. Această comuna își are numirea sa, după cum am apucat de la părinți, moși, strămoși, nestrămutată Mititei.

4. De al începutul comunei tot acest nume i s-au dat.

5. De când s-au împoporat această comună, după tradițiuni și evenimentele patriei noastre, se știe că atât comuna aceasta, cât și celelalte comuni surori de pre subt poalele munților nordici în valea Rocnii Vechi este împoporată sau de la descălecarea colonilor italieni, aduși de împăratul romanilor Traian în această țară sau mai târziu s-au tras din câmpii și mișlocul patriei, asupriți de invasiunile cele dese a popoarelor varvare pe subt poalele munților, unde așezându-se au deschis acest loc și au împoporat această comună; așa povestesc părinții, zicând că au auzit de la moși și strămoși.

6. Comunitatea Mititei, după denumirea ei, dedusă din limba poporului ce o locuește și după tradițiunea verbală, moștenită de la moși, strămoși, se trage de la cuvântul micuțel, pentru că comuna la început au fost foarte mică și de acolo s-au numit de comunele vecine Mititea, de unde s-au erezit numele Mititei iar locuitorii ei mititeni.

7. Între numirile topografice acestei comuni se însamnă următoarele, după alfabet:

Baraboi, câmp arător; priește foarte bine baraboiul de unde își trage numele.

Dumbrava, câmp deschis, fără păduri.

Dosu, acesta cătră miazănoapte, cu păduri.

Dialu Rotund, o culme goală, rotundă.

Dosul Poienii, crescută cu huci, în mișlocul căreia se află o Poiană.

Dosul Tăiet, pășune, crescută odată cu pădure, acum toată tăiată.

Dosul Caselor, loc crescut cu lemne ce se folosesc la edificarea caselor, de unde își trage numirea.

Fundătura, o coastă ce se află în fundul otarului.

Fântânele, loc arător în mișlocul căruia se află mai multe fântâni mici.

Falce, loc arător de una falce, mai de mult tot a unui proprietar de unde își deduce numirea.

Groapa lui Filip, un loc arător între 2 dialuri, numit după un proprietar cu numele Filip.

Gorui, loc arător și pășune, numit de la pozițiunea înfundată, isvorând de acolo.

Groapa Bugii, loc arător; își are numirea după un proprietar antic cu numele Buga.

Idișelu, loc arător și pășune, așezat lângă râul Ideci.

Costișu, loc arător ce are o față costișă, după care se și numește.

Crucea, loc arător, numit de la crucea oerecând înfiptă în acel hotar.

Locul Brațului, loc întins de-alături în forma brațelor.

Măgura, un deal înalt, rotund.

Pădurile Cânepilor, loc arător între două păduri pe care se samănă numai cânepă.

Poiana Mansului, numită de la proprietarul, oarecândva, Mansu.

Plopișu, loc arător crescut cu mai multi plop.

Popasu, loc arător, unde odihnesc călătorii obosiți.

Piciorul Uliului, loc arător; vine numirea de la o pasăre răpitoare ce se chiamă uliu.

Podul Popii, loc arător, zădit lângă locul Clestiasău [?].

Răstoci, loc arător, patul pe unde au curs râul Someș.

Săcătura, loc delos, stârpit de isvoară.

Tinoasa, loc mocirlos, plin de ape.

Valea Călinii, un părau ce desparte hotarul comunii de cătră a Mocodului.

Zăvoi, un loc țarnos, lângă Someș.

De la oficiu comunei Mititei, în 25 ianuarie 1865.

x Dumitru Miron, jude; x Iuon Onighii, x Alexe Nechitii, x Copi
[?] Popp, x Grigor [...], prin Iuon Nechitii, notar.

24

Mocod, 25 ianuarie 1865

Numirea locurilor din comunitatea Mocod, districtul Năsăudului

1. Această comună zace în raionul districtului Năsăud și a cercului procesual Sagra.

2. Comunitatea Mocod se numește și se scrie, atât de locuitorii locali, cât și de întreaga țară cu acest nume, cu atâta osebire că poporul de rând și înadins românii o numește Mocod iar sașii, nemții și ungurii Makod.

3. Aceasta comunitate, niceodată, după cum cei prezenți ne aducem aminte și am apucat, atât din cărți, cât și de la antecesorii noștri, afară de aceasta numire, alta nu au avut.

4. De la început totdeauna, încât se știe din scrisori și am erezit, de la părinți, moși și strămoși, această comună tot mereu Mocod s-au numit și se numește.

5. De unde s-au împoporat această comună, de sigur și cu date autentice, altmenterea nu putem argumenta decât se știe din istoria patriei noastre și suscesive a Văii, respective a Districtului Rocnei Vechi, că atât comuna noastră Mocod, cât și toate celelalte comune a districtului Rocnei, acum a Năsăudului, care sunt locuite limpede numai de români, sunt împopulate de la descălecarea coloniilor aduse de împăratul Traian în Dacia sau cel puțin înainte de venirea ungarilor.

6. Despre originea numelui acestei comune nu ne-au rămas de la protopărinții noștri nice o tradițiune, nice un monument sau alte semne de memorie; atâta ce știm este că se numește Mocod.

7. Nimirile topografice din otarul comunei Mocod sunt:

I a) A râurilor și păraelor:

Râul Someș ce isvorăște în Munții Răsăriteni la triplum confiniul ducatului Bucovina, Transilvania și a Ungariei, desparte comuna și otarul comunei Mocod în cât privește acestea de comitatul învecinat al Solnocului Interior și se scurge în fluviul Tisa, în Ungaria.

b) Țibleșiul; fluviu [sic!] se începe pe poalele muntelui Țibleș, marginea Ungariei, de la care își are numirea și se scură, tăind comuna Mocod în două, la marginea acesteia, în râul Someș.

c) Valea Călinei, părau; se începe din otarul comunei Mocod și Mititei, spre miazănoapte; curge spre sud, formând marginea otarului sau meta între otarele ambelor aceste comune și se varsă în râul Someș.

d) Valea Otarului; isvorăște în Vârvul Otarului comunei Mocod spre miazănoapte; formează marginea între otarele comunelor vecine Sagra, Curtuiuş, Piatra și se îneacă în fluviul Someș.

II Numirea topografică a părților otarului acestei comune:

Boldoriște, poderei rădicat în marginea râului Someș.

Bărăciune, o poiană în silvă.

Dosul Caselor [sic!]; își are numirea de la o fântână noroioasă.

Cerbea, câmp provăzut cu arădicături și așezături; se zice că odinioară, fiind acest câmp acoperit cu păduri antice, s-ar fi ținut cerbi într-însa, de la care își are numirea.

Cetatea, o arădicătură înaltă și râpoasă în mijlocul unei lunci strâmte ce formează asemănarea cu o cetățuie.

Dialul Boncei, proprietatea odinioară a unui locuitor Boncea numit.

Dialul Malului; dial înalt, țânător de piciorul muntelui Țibleș, numit după forma pământului mâlos.

Dolhaia, numită după proprietarul, oarecând Dolha.

Dâmbul Văcariului, numit de la îndelunga stăniștire cu vacile.

Dâmbul Roșiu, numit după farba¹ pământului.

Dumbrava, loc de față, stârpit de pădure.

Dumbrăvița, loc crescut cu silvă de fag și stejiar.

Fățata, câmp arător așezat în fața soarelui.

Fântâna Cornei, numit după fântâna ce poartă numele proprietarului Cornea.

Făgețelu, dâmb înalt, ținător de catena piciorului muntelui Țibleș, oarecând crescut cu lemne de fag, acum arător.

Fântâna lui Cotoc, numit după pronumele unui proprietar Cotoc.

Gruete, loc cu arădicături și gropi; arător.

Găuri, câmp arător subortit prin cursături de ape, de la care își are numirea.

Giugastru, câmp arător, Țicpiș; își poartă numele de la lemnele de jugastru, oarecând crescute pre dânsul.

Goruiu [?], câmp arător și pășune, numit de la pozițiunea înfundată între două părae isvorânde de acolo.

Între Râuri, câmp arător de cânepi; numitu de când se zice a fi fost încungiurat sub formă de insulă între Țibleș și Someș.

Calea Pietrei, numit de la calea ce duce în comuna vecină Piatra; arător.

Crucea Dolhăi, numit de la crucea oarecând înfiptă în acel otar.

Coasta Turcului; după tradițiuni verbali, erezite de la moși strămoși se numește această coastă de la bătaia avută pe timpul invasiunii turcilor.

Colnicu; numit de la pozițiunea lui elocată în forma căldării între dealuri.

Lacuri; numit după lacul nestârpit ce se află între 2 dealuri în acest câmp.

Lazul Lipovanului; numit după pronumele unui necunoscut.

Mesteceni; numit după ciretiul de mesteceni ce mai există.

Osoiul Mare și Mic, câmp arător și de pășune, provăzut cu două dealuri stătătoare din piatră de osoi, în farba Osului.

Poienița cu Bârnele; oarecând pădure de stejiar, acum câmp arător.

¹ Culoare, de la germanul die Farbe.

Podul de Piatră; câmp arător numit după un pod edificat de piatră. Răstoaca; pământ arător și locul părăsit, oarecând, al râului Someș.

Săcătura; numit de la firea pământului, lipsit de isvoară.

Tabăra; după dicteriul erezit de la protopărinți până în părinți și temporani², numit de la bătăile turcești.

Vârvul Dialului; capătul piciorului de munte, atârnat din muntele Țibleș; deal înalt în apropierea comunei, spre apus, la al căruia poale curge râul Someș.

Vătaștina; câmp întins amestecat cu rături și arături, numit de la pusețiunea umedă.

Zăvoiu, loc de apă, postat lângă râul Țibleș.

De la oficiul comunal Mocod, în 26 ianuarie 1865.

Ion Grigore, jude comunal; Ștefan Puica notar comunal.

25

Măgura, 20 august 1864

Numirile locurilor din comunitatea Măgura, districtul Năsăudului, cercul Rodnii Veche

I. Numele districtului și a cercului de care ține satul?

ad I. Satul Măgura se numește și este din urzirea sa cu acel nume, în districtul Năsăudului, cercul Rodnii Veche.

II. Comunitatea câte numiri are; care dintre ele e prin locuitorii locali și de țara întregă cunoscut?

ad II. Comunitatea are numirea sa Măgura și este conlocuită de români gr. cat. și se află în toată țara cunoscută.

III. Avut-au vreodată, cândva comunitatea altă numire sau doară numai s-au scris altmintrelea numele de acum?

ad III. Comunitatea e de la început și din urzirea sa nu au avut alt nume, fără numai Măgura.

IV. Cum se numește comunitatea de la început?

² Contemporani.

ad IV. Comunitatea de început s-au numit Măgura și se cheamă și în timpul present tot Măgura.

V. De unde s-au înpopulat?

ad V. Comunitatea Măgura s-au înpopulat din comuna Maeru și din alte comune învecinate.

VI. Ce se știe, de comun, din tradițiuni, monumente, semne de memorie, de memorande scrise sau tipărite etc. despre originea [ei]?

ad VI. Din tradițiuni, etc. se știe de comun cum că numele ei e Măgura în toate limbile patriei și se numește așa dară și acum Măgura.

VII. Numele topografice de hotaru comunității, adeca: țarina, aratu, întorsătură, pășunit, prediu, dumbrevă, tufiș, pădure, codru, hodăi, grădini, șanțuri, poeni, munți, stânci, numirea apelor, culme, vârvuri, înălțime; numirea unui râu principal până la înpreunarea unui râu cu altul, bălți, noroi, vaduri, etc.?

ad VII. Comunitatea Măgura numără 1640 numere topografice; apoi posedă în arat: 976 jugere, 573 orgi □, în fânaș: 1711 jugere, 236 orgi □; 247 jugere 114 orgi □ pășcătoare; 1174 jugere 1057 orgi □ pădure; poeni posedă și anume: Poana Guzului, Poana Borcutului, Preluca Tufii, Poenă lui Nistor, Munții Suhardu, Perșa și Poana Rătundă; stânci: Stanca Onciului, Stanca lui Bărăilă, Turnu cel Mare.

Păraie și ape: Apa Arșiții, Apa Blidariului și a Săcăturilor.

Vârvurile cele mai înalte în hotar: Vârvu Opcinii, Vârvu Măgurii și Vârvu Stejii; apoi la munți sunt: Vârvu Omului și a Rătundii; apa cea mai principală este apa Ilva care curge prin comună și se împreună cu apa Someșului la Ilva Mică; vaduri sunt: Vadul Arșiții și a Badeului.

Aceasta mărturisim noi subscrișii, după cea mai bună știință și cunoștință.

Măgura, în 20 august 1864.

x Irimie Rusti, x Ionu Basga, x Filip Romanesy, oameni bătrâni și locuitori în Măgura; x Ștefan Rusti, x Iovu Dărăban, x Nechita Borza, reprezentanții comunii, prin Rusti notar comunal; Gabriel Rusti, jude comunal.

26

Monor, 16 octombrie 1864***Numirile locurilor din comunitatea Monor, districtul Năsăud***

Ad 1. Comuna Monor se ține de districtul Năsăudului, cercul Monorului, în Transilvania și este opid.

Ad 2. Opidul Monor are acest nume de când s-a întemeiat și numai limpede, Monor; poartă acest nume în toate cele 3 limbile patriei.

Ad 3. Opidul monor n-are altă numire.

Ad 4. Opidul să numește de la început Monor.

Ad 5. Nu să știe

Ad 6. Nemica

Ad 7. Numele părților de otar a acestui opid sunt următoarele:

a) Coasta de-asupra Satului b) Copăcelu c) Șipotele d) Dosu Picuiului e) Fața Picuiului (Fața Șieuțană) f) Dosu Crucii g) Fața Crucii h) Dosu Obârșii i) Coasta Fântâniei k) Valea Mălaiului e) Zăpodia m) Curmătura n) Roșcu o) Știuleu [?] p) Plotonu r) Dosu Viilor t) Dosu Glodului u) Săcălelu [?] v) Părăul Mare z) Forcia.

Prin acest otar curge un pârâu, Luțiu.

Mai încolo se însamnă că opidul Monor mai posedă încă și 3 munți: Dealu Lat, Călimanii și Mirajii, cătră granița Moldovei, tare depărtați.

Opidul Monor, în 16 octobrie 1864.

x Pavel Drăgan, jude opidului Monor, prin Moldovan, notar opidan; Simion Țira, Ioan Niagoș, jurători.

27

Morăreni, 29 octombrie 1864***Numirile locurilor din localitatea Morăreni,
districtul Năsăudului***

ad 1-ma. Comuna Morăreni se ține de districtul Năsăud, cercul Monor, în Transilvania.

ad 2-a. Comunitatea are acum numai numele Morăreni, care numire o are de la începutul comunei iar magyarii o au numit-o Maros-Monosfalu, iar în limba germană Manosfalu, care și astăzi așa se numește, însă alte numiri n-au avut, nici nu are.

ad 3-a. Comunitatea aceasta nu au avut alt nume.

ad 4-a. Comunitatea Morăreni se numește de la început Morăreni, românește, Maros-Monosfalu ungurește.

ad 5-a. Comunitatea Morăreni (Monosfalu) s-au înpopulat prin colonizație, venind mulți locuitori din liberele districte Rodna și Bistrița, primind miliția în 1762.

ad 6-a. Din tradiție se aude că comuna Morăreni era locuită prin alții, carii, nevoind a primi statutul milităresc au eșit din comuna aceasta și s-au împrăștiat.

ad 7-a. Numirile otarului acestei comune sunt următoarele:

În Șesu din Jos de Sat: a) În capul Satului b) La Chânepci [sic!] c) La Purcarii d) Cu Capu la Rât e) Între Părae f) Beregiu g) Bărcu Căzâneștilor h) La Zăton i) Delnițele la Șanț l) Delnițele celea Lungi l) Delnițele celea Late m) Delnițele celea de 3 Brazde n) La Moghilă o) La Coastă p) Delnițele după Școală q) Delnițele după Grădini r) Delnițele din Sus de Țigani s) La Părău Losniței.

În Șesu din Sus de Sat: ș) Delnițele la Cruce u) Părău Roșu v) Locurile la Ciueșdi w) Bărcu din Sus x) La Ciucula y) Cânepiștile după Grădini z) Peste Mureș 26) La Brad 27) După Pădurea Braniște 28) Mocearea, todeauna imaș.

Pe lângă și prin sus numitu otar curge apa Moros.

Fânația la Corlățele: 29) Locurile pe Dial 30) Sub Bobâruica 31) În Corlățeaua de Sus 32) La Ciurgău 33) La Peatra 34) Poiana Bucului 35) Rupturile La Părău Corlătelii 36) Sub Arșiță.

Locurile Pe Vale: 37) Pe Staniște 38) La Hodoroaca, Rupturile.

N.B. Prin numitele fânațe curge isvoru Valea sau Părău Corlătelii și pe lângă acelia fânațe, de-a lungu, curge isvorul Sebeș, ca meșde de cătră comuna Rușii Munți.

Obsevare: Comuna Morăreni mai are încă un munte, cu numele Dealu Lat, lângă Drăgoiasa, care în tot anul se folosește pentru pășunarea vitelor, dimpreună cu comuna Rușii Munți, pentru care se plătește contribuție anuală prin Morăreni, a treia parte.

Morăreni, în 29 octombrie 1864.

Gavril Moldovanu [notar] Toma Moldovan, x Toader Dabișa, x Toader Ionașcu, x Filip Oprea, x Iuon Macavei, membrii comitetului, Nicolau Petruș, jude comunal.

28

Năsăud, 20 noiembrie 1864

Date de colecțiune a opidului Năsăud

ad 1. În care district se află opidul Năsăud?

În districtul și cercul Năsăudului și în ținutul așa numit Someș, fiindcă mai multe comune se află pre lângă râul Someș așezate, pentru ce se și numește acel ținut așa, de unde și locuitorii sunt cunoscuți de una parte mare a țării cu numele de „someșeni”.

ad 2. Câte numiri are opidul?

Opidul are și au avut numele de Năsăud, numai prin magyari și sași s-au scris „Naszod”, cu care nume au și fost cunoscut.

ad 3 și 4. Avut-au opidul mai ante altă numire?

Numai cu acest nume au fost cunoscut din început, cu observările în punctul mai sus zise.

ad 5. De unde s-au împopulat?

De la coloniile romane aduse de Traian din Italia.

ad 6. Ce se știe de comun despre originea numelui și înțelesul lui în vercare limbă ar fi locul numit?

Nu se poate ceva altu spune cu sigurăitate, decât celea zise mai ante.

ad 7. numirile topografice din otarul opidului sunt:

Opidul Năsăud se află așezat în ceva depărtare cătră nord, pre loc șes, de-a lungul râului Someș, cu 342 de numeri de casă și cu 2165 suflete, mai numai români de conf. gr. cath. și foarte puțini de alte confesiuni, ca maestri.

Opidul Năsăud au devenit la rang de opid (Marktfleck) în ano 1785 și pre la anul 1832 au primit și dreptul de 2 târguri mari pre an. Mai încolo, opidul Năsăud au fost de la introducerea institutului confinar în patria noastră ca centrul sau ca locul de ștab a Regimentului al 2-lea

român de graniță, în care calitate au rămas până la urmata desființare, când apoi au devinut opidul Năsăud, locul unei preturi, până ce în anul 1861, prin deosebita grație a Maestății sale c[esaro] r[egești], formându-se ținutul fostului Regiment al II-lea de graniță un municipiu deosebit, sub numirea de Districtul Năsăudului au devinit opidul Năsăud de loc pretorial.

În opidul Năsăud se află un Institut Preparandial, două clase gimasiale, înființate de acum, o Școală Normală cu 4 clase și o Școală de fetițe; mai încolo 2 beserici: una rom.cath. și una greco-catholică, care au fost arse în 1848/9, mai cu tot opidul.

Opidul Năsăud este centrul de comunicațiune, pre care, de una parte cu Bucovina, de altă parte cu Marmația și Deșiul, precum și cu cetatea Bistrița.

Opidul Năsăud se împarte, după măsurarea cadastrală, în următoarele riduri, adică:

I	Ridul	opidan
II	Ridul	Șesu din Sus
III	”	Curpini
IV	”	Dialu Popii
V	”	Dialu Fântânii
VI	”	Pășcăneasa
VII	”	Bruhoia
VIII	”	Groșii
IX	”	Săcăturile
X	”	Bucini
XI	”	Șesul din Jos

ad I. Ridul opidan, pre carele se află așezat opidul și se folosește parte fânaț și pometuri și parte arătură; mai încolo pre acest rid se află Strada Principală cu următoarele strade lăturale care vin către sud, adică:

- a) Strada Morii din Sus
- b) ” Popii
- c) ” lui Mihăilaș
- d) ” lui Iosifu Anii
- e) ” Morii din Jos

Mai încolo iar vin de cătră nord în Strada Principală: Strada Ciebiei, în care se bagă, în direcțiune de cătră ost spre vest, Strada Cucului.

- b) Strada Goriței
- c) ” Comoarei
- e) ” Hănțenilor
- f) ” Spitalului

Acest rid este tăiat prin pârăul așa-numit Valea Caselor, care trece mai prin mișlocul opidului în una direcțiune de la nord spre sud și are numele la început Pârăul Hustoacei, mai în jos Valea Halașteului și, când intră în opid, intră sub numele Valea Caselor.

ad II. Ridul Șesul din Sus, care poartă numele de acolo fiindcă se află spre ost de la ridul opidan; cea mai mare parte este loc așezat și numai partea nordică rădicată; se folosește, parte ca rături, parte ca loc arător; în partea de cătră sud se află cu răchiți, sădite spre întărirea țarmului pre lângă râul Someș și acest rid are următoarele subriduri:

a) Răstoci, carele își are numele de acolo căci mai de multe ori esundează râul Someș și rămân părțile celea mai așezate cu apă mai mult timp și acest fel de locuri se numesc pre aici „răstoacă” “răstoci”.

b) Hotaru, carele își are numele de acolo că se mărginește cu teritoriul comunei vecine de cătră ost și astfel de locuri care formează granița se numesc „hotar”.

c) La Glod, care nume îl poartă de acolo căci din cauza apei care vine din partea nordică rădicată este mai mult mocirlos și tinos.

d) Preste Prunduri, carele nume îl poartă de acolo fiindcă în vechime au fost partea sudică prundoasă.

e) Ciscetiu.

f) Ghejii.

În acest rid se află următoarele pârăe:

a) Valea Malului, care de la început are numele Pârăul Otărelelor și, vinind pre la un pământ mălos și la tempuri ploioasă, scoate cu sine malu apei.

b) Hotărelu, își are numele de acolo fiindcă este foarte mic și formează granița ostică, între otarul opidului Năsăud și comuna Rebrișoara.

ad III. Ridul Curpini, carele își are numele de acolo că pre acel loc s-a aflat mai de mult tufiș mare de curpini; în acest rid se află foarte mult loc neproductiv și risipituri.

Acest rid are următoarele subriduri, adică:

a) Vâlceaoa Lăriei, carele își trage numele de la un părau ce curge în una direcțiune sud-vestică în opid, pre lângă grădina unui locuitor cu numele Larii, care se bagă în Valea Caselor și Vâlcea[ua] de acolo, fiindcă pe aici un părau care vine printre două dialuri în una adâncime însemnată se numește Vâlcea.

b) Locurile, ce poartă numele de acolo fiindcă aici se află parcele multe și sunt rupte de părae de apă.

c) Comarnicile

d) Zănogi, carele nume vine de acolo că acest rid are foarte multe gropi pre dânsul și și ridicături și astfel de păminte pre aici [se numesc] Zănoagă, Zănogi.

e) Fața Curpinilor, care nume devine de acolo căci este un loc arădicat spre nord, neted și s-a aflat curpini pre dânsul, cum s-a zis, și are fața drept spre sud așezat[ă]; în cea mai mare parte acum este neproductiv.

f) Hotărelele, care nume îl are de acolo, fiindcă este partea cea mai estică a teritoriului comunei opidane Năsăud de cătră comuna Rebrîșoara; mai încolo și din acel punct de vedere că au fost mai multe păminte înconjurate, de o parte de păduri și de altă parte de deal și au format granița, sau după cum se zice pe aici „otaru” între opidul Năsăud și comuna vecină de cătră ost Rebrîșoara.

g) Vârvu Curpinilor, carele își are numele de acolo fiindcă s-a aflat tocmai la vârful sau mai bine zis la partea cea mai rădicată a pădurii de curpini.

ad IV. Ridul Dialu Popii, carele își are numele de acolo fiindcă un popă au avut pământ mare tocmai pre vârvul aceluia deal. În acest rid se află următoarele păraie:

a) Păraul	Halașteului
b) ”	Săcăturilor
c) ”	Prăhăsenilor

- d) ” Circoaiei
- e) ” Tinoasei
- f) ” Tăbloaiei, care toate se escurg mai întâi în Părăul

Halașteului, apoi mai în jos vin sub numele de Valea Caselor.

Mai încolo acest rid se află de foarte multe părae tăiat și răsipituri însemnate, care una parte a lui o fac neproductivă.

Acest rid are următoarele subriduri:

a) Zăpozile sub Coastă, carele nume devine de acolo că este îndosit de cătră parte sudică și se află până târziu primăvara cu zăpadă (neauă).

b) În Zăpozi, carele loc se află ceva mai așezat și espus cătră fața soarelui însă numele tot de la zăpadă îl are.

c) În Săcături, care nume devine de acolo că aici se află, ici și colea, câte o dărabă de pământ sec și nu produce nici un fel de fructe.

d) În Tinoasa, care nume îl are de acolo fiindcă ținutu este todeauna tinos și mocirlos.

e) Tăbloaele, care nume devine de acolo fiindcă în acest teritoriu au fost nește păduri mari și locuitorii au deschis ici și colea câte un loc și l-au arat, resp. lucrat, pre carele îl numea table.

ad V. Dialu Fântâniei, care nume devine de acolo fiindcă sub poalele acestui dial se află o fântână și prin jur nu sunt aproape fântâni; în acest rid se află celea mai mari păduri și cea mai mare parte este fânaț.

Păraele mai de frunte sunt următoarele:

- a) Părăul Hoștoaei
- b) Valea Fântâniei
- c) Părăul Runcului

Acest rid are următoarele subriduri, adică:

a) La Săcătura, care nume devine de acolo căci în acest ținut se află mai mult loc dintr-olaltă sec și neproductiv.

b) După Vârvul Bruhoaei, care nume devine de acolo căci să află preste vârvul unui deal, de la ridul Bruhoaei spre nord așezat.

c) Valea Fântâniei, care nume îl are aceste de acolo căci curge prin mișlocul lui o vale, care are numele Valea Fântâniei, de la o fântână din care se iscă acea vale.

d) Runcurile, care nume devine de acolo, căci pre acest ținut se află locuri productive, pre lângă nește părae, între păduri așezate, în ceva direcțiune nord-ostică.

ad VI. Păscăneasa, care nume devine de acolo că se află sub numele unei păduri care se numește Păscăneasa, de la un om ce au petrecut prin acea pădure cu numele Pascu.

În acest rid se află următoarele păraie:

- a) Părău Răchișilor
- b) ” Halașteului
- c) ” Ernaticilor
- d) ” Poienilor

Acest rid se folosește, parte ca rături și parte ca arături.

Subridurile acestui rid sunt următoarele:

a) Răchișu, care nume îl are de acolo ca se afla foarte multe răchiși (sălci)

b) Săcătura din Vale, care nume devine de acolo că se află pre un loc așezat; pământ sec.

c) În Halașteu, care nume devine de acolo că se află un loc așezat și o coastă pre care se află respectiva apă, ca într-un halău (troacă).

d) Ernatici, care nume devine de acolo, căci în acest ținut, deși se află spre sud și așezat, tot este cam între 2 dialuri pre unde trage un vânt nordic, rece.

e) Sub Păscăneasa, care nume devine de acolo de unde îl are și ridul întreg, precum am zis mai sus.

f) În Poieni, care nume devine de acolo căci în acest ținut au fost înainte păduri mari și ici și colea au lăzuit și acelea locuri și astfel de locuri pre aici se numesc „poiană”, „poieni”.

ad VII. Bruhoaea, care nume îl are de acolo căci în acest jur au fost în vechime păduri mari și au mers un locuitor din opid și și-a scos loc de l-a lucrat, și-a făcut casă acolo, care l-au chemat Bruhoianu (Bruhoaea).

În acest rid se afla următoarele părae:

- a) Valea Bruhoaei, care nume îl are de la rid.
- b) Părăul la Cioroi

c) Valea Pre Fața Bruhoaei, care nume devine de acolo căci curge prin fața acestui rid care este spre sud așezat.

d) Valea Zimbulei, care nume devine de acolo căci este un pământ tocmai la granița vestică acestui rid, a unui locuitor din comuna apusană Salva cu numele Zimbulea.

Acest rid are următoarele subriduri:

a) După Vârvul Cailor, care nume îl poartă de acolo căci se află spre nord, după nește vârvuri de dealuri, cari au nește forme ca caii.

b) Bruhoaea, care nume îl are de la locuitorul mai sus zis la prescrierea acestui rid.

c) După Vârvul Groșilor, care nume îl are de acolo după cum se va prescrie ridul următor.

ad VIII. Groșii, care nume devine de acolo că în acest teritoriu au fost în vechime nește păduri cu copaci de tot mari, a căror rămășiță și acum se vede ici și colea și astfel de lemne pre aici le numesc „groși”, de la grosimea lor.

În acest rid se află următoarele părae:

- a) Valea Groșilor
- b) ” Costășului
- c) Părăul Sângerîșului
- d) ” Dumbravei

În acest rid se afla foarte puțină pădure și cea mai mare parte se folosește ca arături și numai foarte puțin ca fânaț.

Acest rid are următoarele subriduri:

a) În Groși, care nume devine tot de acolo după cum s-au prescriș în genere acest rid mai ante.

b) Dosul Rupturii, care nume devine de acolo căci acest ținut se află așezat în partea nord-vestică de una ruptură de pământ (deal), ce se află cătră sud culcată.

c) În Fântânele, ce devine de acolo că în acest ținut se află foarte multe fântâni mici.

d) În Capul Costișului, care nume devine de acolo fiindcă se află în capătul (capul) unei păduri ce se află pre un teritoriu costiș, care singur se numește „Costiș”.

e) În Strejinoasa, care nume devine de acolo fiindcă aici se afla foarte multe rupturi și spini și astfel de locuri pre aici se numesc strejinoase (străjinoasă).

f) În Vlăicoaea, care nume devine de acolo, fiindcă mai întâi au avut în acest ținut un loc lucrător de om cu numele Vlaicu (Vlăicoaea).

g) În Sângerîș, care nume îl are fiindcă în acest ținut au fost mai demult păduri de sângerîș (un fel de lemn), din care și aztăzi se mai află tufiș.

ad IX. Săcăturile, care nume îl poartă de acolo căci se află ici și colea pământ sec și neproductiv.

Acest rid este o parte neproductiv și tufișuri, una parte se folosește ca agru și numai foarte puțin ca fânaț.

Întru acest rid se află următoarele păraie:

a) Valea Podului, care își are numele de acolo că curge în una direcțiune de la nord către sud pre sub un pod și la început, prin ridul Groși se numește Valea Groșilor apoi pre lângă pădurea Costișu, sub Valea Costișului.

Acest rid are următoarele subriduri:

a) În Săcături, care nume devine de acolo, după cum s-au prescriis acest rid în genere.

b) Locurile, care nume îl are de acolo fiindcă aici se află nește parcele mici, de una parte sub o pădure și de altă parte bugnesc în Valea Podului.

c) Sub Dumbravă, care nume devine de acolo că se află spre sud pre un loc mai așezat, sub o pădure de stânjiar, care pe aici se numește „dumbravă”.

d) Podul Iloaiei, care nume îl are de acolo, fiindcă se află o arădicătură oablă, în forma unui pod, spre nord, de la un loc așezat și numele Iloaie, de acolo fiindcă aici au avut un pământ mare una femee cu numele Iloaia, care au devenit de la numele bărbatului său Ilia.

ad X. Ridul Bucini, carele devine de acolo fiindcă pre acest ținut se află foarte multe plante, așa numite „buciniș”; acesta este cea mai mare parte neproductiv cu risipituri multe și pietri multe și numai partea cea mai mică se folosește ca arături și fânaț.

În acest rid se află următoarele pârae:

- a) Părăul Petrii
- b) ” Mestecenilor
- c) ” Bucinilor

Acest rid are următoarele subriduri:

a) Dumbrăvița, care nume devine de acolo că s-a aflat pre acest ținut, o arădicătură mai aproape de opid, mai demult o pădure mică de stânjar, pe aici „dumbrăviță” numită.

b) După Dumbrăviță, care nume îl poartă de acolo fiindcă acest ținut s-a aflat așezat spre nord de la Dumbrăvița pomenită, mai aproape de opid.

c) Colnicu, care nume devine de acolo că s-a aflat lângă o pădure ce s-a aflat aproape de opid, prin care trec nește drumuri și se numesc „Colnic”.

d) În Poiana Malului, care nume devine de acolo căci între nește tufiș se află nește pământ mălos și numele Poiană de acolo fiindcă pre aici este un loc gol între tufiș sau pădure și se numește „poiană”.

e) În Mestecini, care nume devine de acolo că pre acest ținut se află foarte mulți mestecini.

f) În Bucini, care nume îl are de acolo după cum s-a prescriș ridul în genere.

ad XI. Ridul Șesului din Jos, care nume devine de acolo fiindcă acest ținut se află pre un loc așezat, cu ceva parte rădicată de cătră nord, ce se află spre vest de la opid sau din jos, care rid se folosește ca râturi și arătură.

În acest rid se află următoarele subriduri, adecă:

a) Coasta Ilii, care devine de acolo, fiindcă acest ținut se află pre un loc costiș; numele Ilii, de acolo fiindcă aici au avut un locuitor un loc, pre care l-au chemat Iliia.

b) Între Văile Crucii, care devine de acolo fiindcă se află între 2 văi cari curg pre lângă o cruce.

c) Sub Dumbrăvița, care nume devine de acolo fiindcă acest ținut se află spre sud în un loc mai așezat, de cătră sud de la Dumbrăvița (pădure mică de stânjar) ce s-a pomenit în ridul mai ante.

d) Pe Coastă, care nume devine de acolo, fiindcă se află pe un loc arădicat spre nord de la opid, ce pre aici se numește „coastă”.

e) Valea Spinului, care nume devine de acolo, fiindcă acest ținut se află lângă o vale pre care se află mulți spini.

f) Podul cel Rău, care nume devine de acolo, fiindcă în ținut s-a aflat mult timp un pod ruinat rău.

g) Valea Podului, care nume îl are de acolo fiindcă acest teritoriu se află pre lângă una vale ce curge pre sub un pod și se numește Valea Podului.

h) După Valea Podului, care nume devine de acolo, fiindcă se află spre apus de la opid preste valea sus pomenită.

i) Sub Lazuri, care nume îl are de acolo fiindcă mai de mult, în vechime s-a aflat pre acest șes, de la acest ținut spre nord, un loc arădicat, cu păduri care din timp în timp s-a tăiat și curățit sau cum se zice pre aici lăzuit și ținutul mai sus însemnat s-au numit și se numește Sub Lazuri.

k) Peste Șes, care devine de acolo fiindcă ținutul se afla tocmai peste un drum, spre sud așezat de la un loc mai arădicat.

l) La Șanț, care nume devine de acolo căci la înființarea al 2-lea Regiment de graniță s-au făcut pre acest șes un șanț în care se ascundea soldații ce se afla, la semnul pus de-a da în dânsul cu tunurile, când ei esercita împușcarea cu tunurile și așadară de la acel șanț sau groapă s-a numit jurul „La Șanț”.

m) La Valea Crucii, care nume îl poartă de acolo, fiindcă prin acest teritoriu trece o vale care merge pre lângă una cruce și poartă numele Valea Crucii. de la care are și acest subrid numele.

n) Lunca Morii, care nume devine de acolo, fiindcă se află pre un dial mare un teritoriu neted așezat și de o parte este de apă tăiat și a morii de acolo fiindcă mai de mult s-au aflat aici una moară pre la care trece acea parte de apă.

o) Zăvoile, Lunca Rusului, care nume îl are de acolo fiindcă spre sud de la opid se află, aici și coalea, înconjurat de apă și taie câte un loc nisipos, lucrător și astfel de locuri pre aici se numesc „zăvoi” „zăvoile” și Lunca Rusului de acolo că între aceste locuri, sub un deal, unde are pământ un om carele îl chiamă Rusu, barem că era român.

Din toate acestea se poate vedea cum că acest ținut, atât în vechime cât și acum a fost de români locuit.

Oficiul opidan Năsăud, 20 noembrie 1864

Mihăilașiu, jude opidan.

M. Grigoriță, notar.

Mărișelu, 30 iuliu 1864

*Numirile locurilor din comunitatea Nușifalău¹,
districtul Năsăudului.*

ad 1. Comuna Nușifalău se ține de districtul Năsăud, cercul Monor în Transilvania.

ad 2. Comunitatea are acum numai numele Nușifalău, care numire o are de la începutul comunei; magyarii l-au tradus pe numele magyar: Nagy Falu. Acest nume e de țara întreagă cunoscut, apoi alte numiri nu au avut nice nu are.

ad 3. Comunitatea Nușifalău n-au avut nici una dată alte numiri.

ad 4. Comunitatea Nușifalău se numește de la început: Nușifalău, românește; Nagyfalu, ungurește.

ad 5. Comunitatea Nușifalău (Nagy Falu) nu se poate știi de unde s-au împopulat.

ad 6. În privința acestui punct nu se ști a fi fost ceva.

ad 7. Numirile otarului acestei comunități sunt următoarele, adică:

- a) Șesu de Sus de Sat b) Valea Candrii c) Portița d) Șdiabu Cioroiului
e) Poienița f) Dupa Poieniță g) Viița de Sus h) Nucetu i) După Portiță
k) Șdiabu l) Hotaru Nou m) Via mare n) Via Manului o) Poderei
p) Viița de Jos r) Între Păraie s) Dealu Contentii² ș) Poiana Frâncului
u) Coasta Nețului v) Coasta deasupra Satului x) Ciungu.

Prin acest otar curge apa Șieu.

În urmă se observează cum că această comună mai are un munte însă este deschilinit de hotaru comunei.

Nușifalău în 30 iuliu 1864

x Toader Luca, jude com., x Nicolai [...] x Iacob Mottoc, x George Târnovan, x Toader Botta, x George Mălai, membrii comitetului, prin G. Mottoc notar.

¹ Azi Mărișelu, sat, comună, județul Bistrița-Năsăud.

² conținut = oprit (pentru pășunat).

*Parva, 8 octombrie 1864**Numirile locurilor din comunitatea Parva,
districtul Năsăudului*

Comunitatea Parva, nemțește și ungurește Parva, de locuitorii locali se numește Lunca Vinului, de țara întreagă cunoscută sub [numele de] Parva și Lunca Vinului; aceste două numiri le-au avut din început și le are și astăzi; e locuită cu români adevărați; s-au împopulat cam de la anu 1700, așa cât pe la anu 1834 abia număra 21 de numeri, unde acum numă la 100 de numeri; se află una din celea 48 de comune a fostului Regiment al 2-lea grănițeri infanteri, acum una din celea 29 comuni libere a districtului Năsăudului, partea nordică a Transilvaniei.

Se mezuiește, de cătră răsărit, cu hotarul comunei St. Georgiu și Földra; de cătră amiază cu hotarul comunei Rebra Mare; de cătră apus cu una parte a hotarului rebrșorenilor, numit Lușca Cristii și de cătră nord cu muntele rebrșorenilor, Burlea și a rebrenilor, Craia.

Grănița otarului acestei comuni se începe din capătul pământului din jos a lui Paramon Scurtu, în Gura Văii numit; luând de acolo în sus pe Valea Brădățelului, merge până în locul lui Chifor Lupu, unde se află mai multe case de câmp; de acolo apucă pe altă vale, cu numele Valea Frăsinișului, oblu între Măguri, la locul lui Ștefan Scurtu din Parva; aicea apoi se află una movilă de lut între otarul rebrșorenilor, rebrenilor și parvenilor; trece de acolo costiș pe subt locul lui Gabor din Rebrșoara, apucând părăul Poienii Turdii, de unde esă drept în vervu Poienii Turdii; trece în vârvu Paltinului, de acolo apoi se află un drum tot pe deal, care drum merge la m[untele] Burlea; merge tot pe acest drum, sau de locuitori plai numit, unde de-a dreapta se află otarul parvenilor iar de-a stânga a rebrșorenilor până în Vârvu Higilor; de acolea însă coboară tot pe plai în jos, până în Prislop, unde se află mai multe locuințe de parte de otar a parvenilor iar dincolo de plai iar a rebrșorenilor; apucă de aici iar plaiu, coboară în Prislop, la locul lui

Toader Sângeorzan din Parva iar de acolo apucă puțin la deal de unde apoi se împreună acest plai cu alt plai ce coboară din muntele parvenilor, așa-numit Săcătura, coboară într-un izvor cu numele Gidra, în care izvor să află mai mulți pești așa-numiți păstrăji; apucă acest izvor la deal, trece pe lângă acelea locuri unde, de o parte de izvor, șed vara stânila (turmele) parvenilor iar de cea parte a rebrișoarenilor, ese de aici drept în vârhu muntelui Burlea; de acolo a.d. de cătră miazănoapte a acestui munte se începe un izvor cu numele Izvoru Burlei, care izvor are 2 crengi; una coboară drept în râul sau apa Rebrei, la locul preotului Florea Calini din Parva, iar cealaltă creangă la locul lui Grigore Alexi; acest din urmă izvor pe la anul 1846 s-au pornit tocmai din vârhu muntelui Burlea așa, în luna lui aprilie, de unde au desrădăcinat mai multe mii de copaci și așa cu omăt cu tot au venit până în zăvoiul numitului Grigore Alexa, unde se afla el, dimpreună cu alți 2 servitori ai săi, cu 250 de oi și capre, pe care de loc îi astupă acest izvor, de unde apoi și-au căpătat numele de izvorul cel surpat; pe acest izvor s-au surpat și de atunci încoace mai multe vite cornute a parvenilor; așarară mejdia printre rebrișoreni și parveni e pe acest izvor; după ce ajunge în râul Rebra, peste care dincolo se află muntele runcanilor și rebrenilor, cu numele Craia, ia apoi pe apă în jos, pe de care laturi se află stânci înalte, până la un zăvoi a locuitorului din Parva, Florea Rusu; de acolo apoi trece Apa Rebrii de cea parte, apucă pre alt izvor, cu numele Izvorul Ursului, pe care de o parte se află pășune și loc neroditor a parvenilor, iar de altă parte a rebrenilor, iasă drept într-o tarniță cu numele Tarnița Dușilor; aici se află una movilă de lut între otarul sângeorzenilor, muntele rebrenilor și între muntele parvenilor; tot aici este un plai ce vine de pe șireagu munților ce se întind până în Maramureș, iar apoi pe acest plai, cătră amiazi, pe lângă locul lui N. Precub, ce se numește Poiana lui Precub și pășiune[a] muntelui parvenilor, iasă tot pe acest plai oblu în muntele parvenilor, cu numele Poiana Roșie sau și Comarnici; tocmai pe marginea acestui munte se află șanțuri și ruini, unde au fost comanda pe la anu 1700; luând de acolo un deal cătră Vârhu Măgurii, unde se află pământul lui Iacob Puițieu, din Sângeorz: de acolo coboară iară în plai, de unde apoi ia plaiu în jos printre hotarele sângeorzenilor și muntele

parvenilor, coboară la Tăuțiu Boului, la locul lui Alexander Sălăgeanu; apucă de acolo oblu la deal, pe un picior, și iesă oblu în Vârvu Locurelelor, la locul lui Vasile Sălăgean; de aici apoi merge puțin pe deal către răsărit, unde se află apoi una movilă de lut, făcută între hotarul parvenilor și a sângeorzenilor, ține de aici apoi iar plaiu, pe deal, până în Vârvu Măgurii, la locul lui Toader Bohai din Parva; aici se află iar una movilă între otarul comune[lor] Földra, Sângeorgiu și Parva; merge puțin pe plai, printre otarul comune[lor] Földra și Parva, până în vârvul Semnelor; acolo iară se află una movilă între otarul c[omunei] Parva și a c[omunei] Rebrei, pe lângă locul lui Zaharie Rusu din Rebra și Florea Rusu din Parva; trece apoi peste Dosu Frăsinișului, pre subt locul lui Zaharie Rusu din Rebra, până în vârvu Zăpozii Capăilor; de acolo apucă piciorul cel cu breabăn în jos până în Zărtioaia, la locul lui Florea Rusu din Parva, unde se află în Valea Zărtioaiei, una catarcată, cam de 2 st[ângeni]; treci de aci valea numită, apuci un picior care esă în Dealu lui Goidan, printre locul lui Petre Rusu din Parva și Andrei Rusu din Rebra; de aci apoi trece costiș pe dos pe subt Dialu lui Goidan, până pe Săcățuri, printre locul lui Iuon Rusu din Parva și Andrei Rusu din Rebra; cobori apoi în jos, până în Valea Izvorului, treci aceia vale și apuci un părău la dial, până la casa lui Iacob Isip din Rebra; de acolo faci costiș peste Izvorul Moisiu, iei pe Piciorul Runcului până în vârvu Feții Crucii; luând de acolo pe piciorul cel cu afine până în Părăul Prelucii Butoaiei; cobori pe acest părău, printre locul lui Roman Scurtu și printre Dosu Șipotului, oblu în Zăvoie, la locul lui Nicolai Rusu și de acolo în râul Rebra; iei apoi iar pe râu în jos, pe lângă care se află drumul principal care vine de la Parva și merge la Năsăud, mergi tot pe apă până la Covată, la locul lui Paramon Scurtu, de unde am pornit.

Otarul comunei Parva cuprinde în sine 10 terenuri, după cum arată operatele cadastrale, iar acestea se împart în mai multe despărțimente mai mici, precum urmează:

a) Terenul (Rind) sau câmpul comuna numit; acesta este comuna Parva singură; cuprinde în sine, precum s-au arătat și mai sus, 100 numeri cu 508 locuitori de ambe secsele, limpede români; toți aceștia de rital g[reco] c[atolic], se țin de episcopia Gherlei, mitropolia Blajului și archimitropolia Romei.

Locuitorii acestei comuni trăesc numai din ținerea vitelor și din cultivarea pământului, adică prin arături și cosituri; alt izvor de existență n-au.

Această comună zace, parte pe una luncă ce se află, parte, pe nește deluțuri de-a lungu apei Rebra și adică așa îi împărțită cât râul sau apa Rebra curge drept pe mișlocul dânzei; spre a putea însă a-și purta societatea comunală nesmintit, servește un pod de lemn ce se află tocmai în mișlocul comunei.

Apa sau râul Rebra are săritura ei de subt muntele mititenilor cu numele Obârșia Rebrei, din granița Marmației, în una cantitate de apă puțină; în dânsa se încorporează sau se varsă de cătră miazănoapte Izvorul Făgetului, ce vine din muntele Rebreilor, apoi Izvorul Ursului, ce vine din Tarnița Dusului [sic!], granița cu sângeorzenii, Izvorul Smizei, ce vine din muntele Poiana Roșie, Izvorul Comanicilor, Izvorul Măguriceii, Valea Tisii și Valea Borcutului, lângă care se află una fântână cu borcut, în capătul satului din sus din [care] duc locuitorii apă de aceasta, foarte gustoasă și sănătoasă.

Alte văi ce curg în râul Rebra sunt, în partea de cătră apus și sunt următoarele:

Izvorul Negru, ce izvorăște din Burlea și se varsă în Rebra în luncile telcenilor. Alt izvor îi Izvorul Bârlei ce se varsă la locul lui Iuon Călini în râul Rebra. Mai încolo vine Izvorul Lespezii, ce vine din muntele parvenilor Căldărușa; după aceea Izvorul Rău, un izvor care mai de multe ori s-au surupat, unde acum se află gol; Izvorul Arcirișului și Gidre, un izvor care vine printre muntele parvenilor și a rebrișorenilor; prin curgerea atâtor pârăe ce se numesc izvoară se formează un râu întreg.

Dacă abate această apă pe teritoriul comunei Parva, se varsă într-însa mai multe văi, cari în punctele următoare se vor specifica.

La teritoriul (ridul) comunei se numără numai edificile economice a locuitorilor, biserica și școala comunală, apoi grădinele pe care se află acestea edificie rădicate, înzestrate cu arbori roditori ce se numesc și pomi. Prin comună vin nește drumuri și anume un drum ce coboară de la muntele Poiana Roșie, ce are 2 crengi, una creangă coboară la Sângeorgiu iar cealaltă creangă

trece prin c[omuna] Parva; alt drum vine din muntele Burlea și ambe acestea se întâlnesc la mișlocul comunei; pe acestea drumuri nu se poate umbla cu trăsuri, fără numai de mare nevoie, fără numai după ce eși din comună în jos, în partea de cătră amiazi pe acesta drum poți veni cu ori ce fel de trăsură nesmintit, cătră Năsăud și Rodna.

B) Teritoriu sau ridu II, a) Locurelelor, cu Valea Paltinului, un loc așezat, cu partea de cătră răsărit cu arături, cosituri și păscător; b) Săcăturile, un ioc cu coaste, arător și cositor; se află un lac cam de 100 st. % lung și pe atâta de lat; c) Toaca, un loc, parte de cosit, parte păduri folositoare; acest loc își are numele de la o toacă ce era acolo la anu 1750; de aici se începe Valea Paltinului pe care pe acel temp era podu făcut pe aceia vale pe care pod aduce bârne până în comună și de acolo le face plute și le aducea pe râul Rebra până în Năsăud; tot pe acela părâu aduce groși până în comună, unde apoi îi taie în moara cea de ferăstrău; d) Butucii și Secăturița, locuri de arat și de cosit d) Locurelele, un loc vecin cu Sângeorgiul, de arat și cosit; se află aici și una gaură în pământ, unde se țin adese vulpi e) Tăul Zimbrului și f) Grohotu, locuri cam de munte, mai mult numai de pășunit, puțin de cosit g) Preluca Mărului h) Casa Dumitreanului i) Sub Ponce j) La Cruce l) Între Părae m) La Varniță, toate păminte de cosit și de arat, pășune și păduri numai de fag n) Dialu Tisii cu k) Dosu Comarnicilor, pe lângă care se află 2 izvoară, unu cu numele Izvoru cel Rece, un izvor care și vara e ca iarna apa într-însu de rece, iar de ceia parte a.d. de cătra miazănoapte alt izvor, cu numele Izvoru Comarnicilor; pe acestea locuri se află pământ neroditor, cam 20 de jugere; se află puțin de arat și cosit iar cel mai mult pășuni și păduri q) Poiana lui Corman, ce îi tot de odată și munte, unde șed vara stâni de oi; se află păduri mari de brad și molid, în care se află tot feliu de vietăți sălbatice precum: urși, lupi, căpriori, vulpi șderi etc.; acestea locuri is numai de pășunit r) Fruntea Căldărușii, iară munte în care șed vara turme de oi, ciurzi de boi; locuri neroditoare, cam la 180 jugere, cel mai mult pășunit, cu păduri mari și izvoară în care se află mulțime de vietăți sălbatice s) Fața Arcirișului, un loc cam costiș, frumos, de pășunit; se află păduri mari de brazi, molid și

fag t) Gura Izvorului Lespezii; se află un zăvoi pe care cosesc iar în toate părțile se află stânci înalte iar de cătră rasărit curge râul Rebra v) Gura Izvorul sau La Cireș, loc de pășunit și neroditor, păduri mari prin care se țin multe vietăți sălbatice, precum s-a spus mai sus; pe de-a dreapta sau de cătră răsărit trece râul Rebra x) În Săcătură, munte ținător de Burlea, în care vărează 2 turme a parvenilor, una ciurdă de boi și o stavă de cai; înalt, de la râul Rebra, cam de 18000' înalt; loc mult de pășunit și păduri în care se află mulțime de vietăți sălbatice; izvoară[le] care s-au zis mai sus, toate curg în Râul Rebra y) Fața Toancei, un loc cu câmpi frumoși de arat și cosit și păscător, pe lângă care duce drumul de la muntele Burlea și coboară în sat, în Parva.

C) Teritoriu (rind) nr. 3, Poclăzi [?], cu numirile Poclăzi [?] și Arșița, Fața Toancei; locuri în partea nordică, una față frumoasă cu multe arături, cosituri și păduri, parte de fag, mestecăn, parte de molid, în care coastă din urmă se află multe vietăți sălbatice, pe sub care se află una vale, cu numele Valea Arșiții; acea vale se împreună cu altă vale, cu numele Valea Vinului; ambe aceste se varsă în râul Rebra, aproape de una fântână cu borcut; tot pe acest teritoriu vine un drum de la muntele Burlea, care coboară în c[omuna] Parva.

D) Valia Vinului, cu numirile: a) Dialu Dintre Văi, un loc în care se află mai multe gauri în care se țin vulpi; loc mai mult de pășunit, numai puțin de cosit; pădure, parte de fag, parte de carpăn b) Prislopu, una poiană frumoasă, cu câmpi roditori, ce are nume în operatele cadastrale de mustră; se află pe el câteva case de locuit; în el a fost mai înainte pădure frumoasă de brad iar acum se mai află puțină c) Higile, printre care se află una vale [ce] curge printre Prislop și Hige d) Surupatu, partea cea mai de cătră apus, meșde cu Lușca Crâstii, a rebrșorenilor, loc frumos de cosit și arat, pe lângă care vine un plai de la muntele rebrșorenilor Burlea e) Valea Vinului, una vale ce s-au zis mai sus, loc așezat între dealuri, unde se află cosituri, arături și neroditor și acela mai mult păduri de fag f) La Pod în Runc; acestea locuri îs aproape de sat, de cosit și arat, unde se află și o coastă cu stânci înalte ce se numește Coasta Dracului g) Valea Gătejelor, un

părau mic printr-o pădure mare toată de fag, ce curge din Dealu Vinului, partea de cătră amiază a comunei h) La Scaune, un loc, parte de cosit, parte de arat, pe care se află un drum ce vine de la Dialu Vinului k) La Borcuturi l) Văile Bondrișului m) Piciorul lui Iosif; pe cel dintâie se află mai multe izvoară cu borcut; locuri de arat și cosit; de esta din urmă se ține un dos care, jumătate, îi de brad.

Dialu Vinului, teritoriul al 5-lea, cu numirile Poiana lui Miron, un loc frumos, numai câmp de cosit și arat; acest loc face meșdea între rebrișoreni și parveni, unde [se] află un deal, pe care, pe de o parte se află otarul parvenilor, pe de ceia parte a rebrișorenilor iar pe deal, plaiu ce vine de la muntele Burlea b) Pripoarele, tot de Poiana lui Miron ținător, pe sub dialu numit, cu cosituri și pășuni c) Fețile d) Fântâna cea Rece e) Pomnișorii f) La Fag g) În Groapa Ursului h) În Butuci i) La Șuri l) În Buza Runcului j) Pe Groapă; toate acestea locuri frumoasă, cu rături pe care se află peste 30 de case, unde locuiesc oameni; se zice că mai de mult să fi șezut aicea parvenii și de aici apoi au coborât satu în Parva; tot pe acest loc se află o mulțime de pomi roditori, unde se află mai multe părauă care toate se varsă în râul Rebra m) Coasta cea Mare, un dos sau o pădure mare de fag, vecin cu c[omuna] Parva; în partea de cătră amiază se află și un părau ce curge în c[omuna] Parva e) Vârvu Cornului, tot de Coasta cea Mare ținător, cu arături și cosituri, pe sub care se încep nește runcuri de pășunit, până în Apa Rebrei n) La Moară; aci în Lunca, un loc așezat pe lângă râul Rebra, pe lângă care merge drumu de la Parva la c[omuna] Rebra; tot acolo se află 2 mori, una de ferăstrău și alta de fărină, cu piuă de învălit haine n) Lunca Pricii; aceasta zace de-a lungu apei Rebra pe care merge drumu cătră Năsăud; aici se află una grădină frumoasă, împregiurată cu răchiți a d. paroch Ioane Sângeorzan, în care are mai multe sămănături q) Cornul cel Mare r) Podereiul lui Bardan; aici se află una stancă înaltă cam de 100 st.□, pe lângă care se află mai mult loc de pășunit s) Runcu Cucului ș) Valea Luncii Mari t) În Arșița; toate locuri de arat, cosit și pășunit, pe care se află și puțină pădure dar toată de mestecăn.

6) Valea Brădățalului, cu numirile: a) Poiana Turzii; acest loc îi în graniță cu rebrișoreni, pe lângă care trece drumu ce vine de la m[untele] Burlea b) Între Măguri, tot de acesta țător, cu mestecat. de

locuit, arături și cosituri și cu Pădurea cea Mare, un dos de fag frumos, în care se ține adeseori urși c) Valea Brădățalului, o vale ce vine Dintre Măguri și se varsă în Apa Rebra.

7) Podul lui Birștioc, cu numirile: Runcu Ciucoaei, Gura Văii; aici se varsă Valea Brad [ățalului] în râu; pe acest loc merge drumu cătră Rebra; aici îi mejda între rebreni și parveni, a.d. această vale; Podul lui Birștioc, una față în fața soarelui pe care se află mai multe locuințe sau căși; de aici se începe o surupătură și stânci mari ca de 200 st. %, pe lângă drum, locuri mai mult de arat; Pe Șanțuri; se află un șanț; Sub Piatră, locuri de arat, cosit și pășunit.

8) Ridu Zapodilor; a) Zapodia Capăilor b) Frăsinișu c) În Scaune d) Zapodia Suciului, de arat, în meșdă cu răbrenii, pe care vin sau curg și nește văi ce se varsă în râul Rebra e) Gura Văii f) Burlogelu, un loc vecin cu satu, de arat, cosit și păduri de fag.

9) Teritoriu Izvorul, cu: a) Zăvoaele b) Zăvoiul Boului, Preluca Butoaei, Izvoru Moisiu, un loc frumos așezat, unde se află mai multe căși de locuit, cu locuri roditoare, de arat și cosit etc.

10) Rid: Dialu Paltinului, ca cel din urmă, cu numirile: Valea Burlogelului, una vale ce curge apropae de sat în râul Rebra, pe care se află numai păduri de fag b) Lunca Paltinului, zace de-a lungul Apei Rebrii c) Dialu Paltinului cu Măgura, un loc vecin cu Földra și Neposu d) Dosu Paltinului, una pădure veche de fag, mestecată cu brădet în care se află mai multe vietăți sălbatice.

Tot mai sus specificatul otar cuprinde în sine una mărime de 586 jugere 980 [jugere] arătură, 1956 jg. 980 st. □ fână; 2218 jg. 260 st. □ pășunit; 3634 jg. 953 st. □ pădure, 268 jg. 869 st. □ loc neroditor, cu un venit curat anual de 2496 fl. 2 cr. m.c.

Otarul comunei îi împărțit în 2 călcături, adecă în țarină și imaș, în schimbându-se în tot anul; vânătoarea și pascăria e locuitorilor acestei comune prea bine cunoscută iar alt izvor de subzistență n-au, fără din puțina economie ce o poartă, dar fără subces, din cauză că nu rodesc toate bucatele în tot anul și mai cu samă mălaiul.

Parva, în 8 octomvre 1864

x George Sălăgeanu, x Petre Ordace, x Iuon Alexi, membrii comunali; Natul Scurtu, jude, prin V. Strugariu, notar.

*Poienile Zagrei, 25 ianuarie 1865**Numirile locurilor din comunitatea Poeni¹,
districtul Năsăudului*

1. Districtul Năsăudului, cercul procesual Sagra de care se ține comunitatea aceasta.

2. Comunitatea Poeni.

3. Această comună își are numirea sa, după cum am apucat de la părinți, moși, strămoși, nestrămutată; se scrie în cărți și hrisoave Poeni și se pronunță de poporul propriu și de români Poeni.

4. De la începutul comunei tot acest nume i s-au dat.

5. De unde s-au împopulat această comună? După tradițiuni și evenimentele patrii noastre, se știe ca atât comuna aceasta cât și celelalte comuni surori de pre subț poalele munților nordici, în Valia Rocnii Vechi, este împoporată sau de la descălecarea colonilor italieni aduși de împăratul Traian în această țară sau mai târziu s-au tras din câmpii și, în mișlocul patrii asuprași de invaziunile cele dese a popoarelor varvare, pe subț poalele munților, unde, așezându-se, au deschis acest loc și au împoporat această comună; așa povestesc părinții, zicând că au auzit de la moși și strămoși.

6. Originea numelui acestei comune se isplca de la poiana în care s-au fundat aceasta comuna, care poiană, aflătoare pe lunca râului Țibleș, pentru ca această comună s-au numit și se numește în scrisorile cele vechi Poenile Săgrii.

7. Între numirile topogr. Acestei comune se înseamnă următoarele, după alfabet:

Dosu Otarului, pădure mare de fag, de cătră nord, lângă meta otarului Plai; își deduce numele de la otaru sau meta care se află acolo.

Dialul lui Botârlă, loc arător și de cosit cătră apus, foarte tare înalt; își deduce numele de la pozițiunea sa și de la proprietarul Botârlă din a cărui familie se mai află moșteni în comuna Sagra.

¹ Azi Poienile Zagrei, sat, com. Zagra, jud. Bistrița-Năsăud.

Dosu lui Marte, păduri de fag, numite după numele zeității păgânești a lui Marte.

Goronduri, păduri cu câmp mestecat; își deduce numele de la poziția sa.

Cocuri, loc arător, determinați² de popor, se vede că după coc (pâne micuță).

Corburi, loc de cosit; își deduce numele de la corbii ce se încuibază mai întodeauna acolo.

Lunca din Jos, loc arător; își deduce numele de la pozițiunea sa.

Poiana lui Damian, loc arător și de fânaț, de cătră amiazănoapte; și-au câștigat numirea de la poziția sa și de la un proprietar cu numele Damian din comuna noastră.

Piciorul Vartichii, loc arător și pădure mare, numit de la un proprietar ce-l chema Vartic, de care nume se află și actu în Mocod și Salva.

Valea Ulmului, loc de cosit; își deduce numele de la arborii ulmi cari s-au aflat în timpurile vechi pe acest teren.

Vârtoape, pământ arător și fânaț; își deduce numele de la poziția cea gropoasă ce o are.

Dintre apele cele mai însemnate în comuna noastră se numără:

Țibleșu, râu mergător; curge din poalele muntelui Țibleș și trece pe mișlocul otarului nostru către Sagra; numirea acestei ape se deduce de la muntele Țibleș de unde se iscază.

Valea Ulmului, pârâu mergător; se iscează din locul așa numit Valea Ulmului, de unde își capătă și numirea; curge apoi în râu Țibleș din sus de comună.

De la Oficiul comunal Poeni, în 25 ianuarie 1865.

Gabriel Vaida, jude comunal; Gavril Gavrilaş, notar.

² denumiți.

Ragla, 28 noiembrie 1864*Numirile locurilor din comunitatea Ragla*

ad 1. Districtul Năsăudului, cercul Monorului.

ad 2. Ragla.

ad 3. Ragla.

ad 4. Ragla

ad 5. Cea mai mare parte a populației au venit la militarizarea comunei din Vermeș, cu biserică cu tot, care acuma se cheamă comună săsască.

ad 6. –

ad 7. Posede, cu comuna Budacu Român în comun, în partea Otarului din Sus, loc de pădure cu numele topografici: Blidăreasa, Zapodia Largă, Izvoru Bondariului, Zapodiaroasa, Rupturile, Izvoru Negru, Sub Pietriș, Făgetu și Coltău; acestea păduri [sunt] învecinate de otarul comunei Dumitrița, Sebeș, Ardan și de otarul Budacului Român. Apoi tot în partea otarului din Sus posedază comuna Ragla numai singură loc arător, adică: La Sărătură, Pe Grueti, Rātu Putrăd, Răsoarile din Sus, Vădușișiu; apoi loc de pășune, adică: Huciul cel Des, loc cu tufe și pădurea Măguricia, După Măgurice, loc arător; Dincoace de Pădure, rosină[?].

Partea otarului din jos; loc arător: Din Cale în Sus, Pe Grueti, Răsoarile din Jos, După Losza, La Geszuni, din Cale în Jos, La Siretiu, Pe Vale; apoi loc de fână: La Calea Târgului, La Strâmbile, La Siretiu, La Rātu Orheiului, La Podu Runcului, în Păducioasele, În Delnițele cele Mari, În Târși, La Rātu Șpanului, La Loszale Budacului și la Vataștina, în vecinătatea cu otarul Orheiului; apoi loc de pășune: Dumbrava, cu tufe de mestiacăn, în vecinătate cu otarul Șoimușului și a Șieului.

Ragla, în 28 noembrie 1864

Ioan Rusu, jude supl[enat].

*Rebrișoara, 13 septembrie 1864**Numirile locurilor din comuna Rebrișoara,
districtul Năsăud, cercul Năsăud*

ad 1. Comuna Rebrișoara, lângă apa Someșului, cercul și districtul Năsăudului.

ad 2. Comuna Rebrișoara are numai acea numire și acea e, atât de locuitorii locali, cât și de țara întreagă cunoscută.

ad 3. Comuna Rebrișoara a avut de la urzirea ei tot această numire care o are și în timpul present.

ad 4. Comunitatea Rebrișoara se numește de la începutul Rebișoara și cuvântul Rebrișoara e dedus de la Rebra Mare, fiindcă numirea Rebra Mare e în originea numelui Rebrișoara.

ad 5. Numirea comunei Rebrișoara ca dedusă de la Rebra Mare; s-au împopulat înainte de invasiunea tătară; s-au împopulat din români adevărați, de care se afla atunci în patrie și s-au numit Rebra cea Mică, recte Rebrișoara, de la parăul Rebrișoara ver Rebra Mică care curge prin mișlocul comunei, specificat în fine la descrierea apelor sub lit. C. Cu mișcarea poporului, după invasiunea tătară, s-au mai înmulțit cu alți locuitori români din patrie și mai pre urmă cu români din Marmația, a căror memorie sunt în zioa de astăzi familiile Mureșianu și Mihalca, în nr., cam la 50 de familii, și așa înmulțindu-să de atunci încoace au ajuns nr. sufletelor preste 2000.

ad 6. Tradițiunea poporană e aceasta:

Sub așa numita parte de comuna de cătră nord, Gruiu numită, să fi fost oarecând, fics oblu, pe care să fi esistat una comună mică de ruși, pe care, fiind ploae multă, să fi venit Gruiu (una parte deal) care, trecând preste acea comună, să fi astupat comuna rusească, precum și locul părăului Rebrișoara, recte Gherța, care să se fi înformat tău, până în fundul Luștei, la așa numitul loc Valea Tăului, specificat în terenul IX sub lit.i, iar acum acel vârv de deal, strămutat de la locul său, cunoscut sub numele Gruiu, e locuit fiindcă se află edificii pe el.

ad 7. Hotarul comunei menționate, în mărime de: 23 14 jug. 1560 st. □ arătură, 3592 jug. 1295 st. □ fânaț, 5801 jug. 1205 st. □ pășune; 3885 jug. 1067 st. □ pădure; 694 jug. 1072 st. □ neproductiv; după operatul cadastral, se împarte în XVII terenuri și acestea în mai multe despărțăminte mai mici, în modul următor:

I. Terenul local. Acesta constă din edificaturile și grădinile locuitorilor și se împărțește în: a) Partea de pe Gherța, cu vârvu Gruului b) Partea din mișloc și c) Partea din Răsoacă.

II. Șesu din Jos. Acesta constă din despărțămintele: a) Răstoaca b) Șesu din Jos c) După Deal d) Muncelu e) Valea et Coasta Radului f) Runcu Esrcului g) Poiana lui Iacob h) Runcu lui Ștefu i) Dealu Popii.

III. Dobodea: a) Dobodea b) Dobodița c) Valea Bote d) Simnida Tudorii e) Simnida Cincuții f) Simnida lui Ciontoșiu g) Dosu Iușianului și a Șeradii, pădure de fag. h) Simnida Linului.

IV. Șerada: a) Între Șerăzi b) Fața Șeradei c) Valea Beneștei, cu pădure de fag d) Vârvu Șeradei e) Rînca Fulii f) Rînca Pârțiului g) Dosu Rîncelor, pădure de fag h) Boldu Cilioaiei i) Valea Nasodeanului [sic!].

V. Burloagele: a) Valea Porcului b) Arșița Porcului, pădure de fag c) Foșanca d) Burloagele e) Dealu Hordoului.

VI. Fața Babii: a) Valea Babii b) Căprăriștile.

VII. Brădațelu: a) Căprăriștile b) Măgura Pârțiului.

VIII. Valea Largă: a) Valea Largă b) Gura Văii c) Șghiabul Sârbului d) Dosu Văii Larga, pădure de fag e) Valea Prihodului f) Dosu Văii, pădure de fag.

IX. Lușca Cristii: a) Valea Nimigeanului b) Fața Biscațului c) Isvoru d) Căcașnicile e) Stâna Lucoaiei f) Între Rebre g) Măgura Tisei h) Prislopa i) Valea Tăului k) Plaiu l) Picioru Ursului.

X. Dealu Vinului: a) Capu Dealului b) Pe Măsea [?] c) Sub Measa [?] d) Valea Sacă e) Între Măguri f) Poiana Turzii g) Căprăriștile h) Pleșii i) Groapa Iloaei k) La Socet l) Valea Babii m) Groșii Poienii n) Măascoasa.

XI. Poiana: a) Runcu Poienii b) Dealu lui Iuon c) Străjinoasa d) Runcu lui Papeu.

XII. Colibițele: a) Burteasca b) Valea lui Mateșiu c) Între Vaduri d) Lunca lui Cirașiu e) Runcu Poienițelor f) Coasta Gușiuri, tufiș g) Coasta Băcocii [?] tufiș.

XIII. Zăpodea Frasinilor: a) Runcu lui Vlasin b) Picioru lui Cioclonțu c) Sub Râpă d) Râpa Văsieșoiei e) Pe Râpă f) Runcu Ursului g) Lazu h) Contenita i) Colnicu k) Zăpodea Caselor.

XIV. Fața Runcului: a) Dealu lui Boteanu b) Gitoldu c) Lazu Cristoei d) Dumbrăvița e) Merii Simii.

XV. Fața Rebrei: a) Chirlea b) La Vârvu Borii c) După Rebra d) Pe Lăsăteauă e) Strâmturile f) Lunca Ponii g) Șarampauăle.

XVI. Șesu din Sus: a) Șesu Rebrei b) Zăvoiu c) În Butuci d) Balta lui Răcanu.

XVII. Văile Făgetulu: a) Tinoasa Mare, tufiș b) Tinoșița, tufiș c) Bucinii din Sus d) Petroasa e) Bucinii din Jos f) Dealu Prihodiștei g) Valea Mărului, tufiș h) Prihodiștea i) Părau Podului, tufiș k) Podu l) Valea Suciului, tufiș m) Picioru Mărului, tufiș n) Valea Runcului o) Dumbrava, pădure de fag p) Tradamu q) Valea Rea r) Valea Petrei s) Peatra Vânăță.

Munți posedă comuna Rebrîșoara 3 și aceia sunt:

I Burlea, II Bătrâna, III Tău Gușatului și aceștia se împărțesc în următoarele despărțăminte:

I. Burlea: a) Zănișoarele b) Piciorul Calului c) Păscariu d) Bărbânta e) Apa Rebrei.

II. Bătrâna: a) Scăriceaua b) Bătrâna c) Bulgăru d) Paltini.

III. Tău Gușatului: a) Preluca b) Sub Peatră c) Pipirigul d) Tarnița Gușatului, cu Catinul Zânelor, unde se afla lapte de piatră.

Drumurile comunei Rebrîșoara sunt: a) Cunoscutul drum comercial al Rodnei b) Drumul comunal cătră nord, pe lângă apa Rebrîșoara, recte Gherța, care duce preste hotarul și pe sub munții comunei, prin așa-numitul loc Apa Rebrei în comuna Telciu.

Apele curgătoare în comună, precum și în jurul comunei sunt următoarele: a) Cunoscutul Someș, cel Mare, care isvorăște în munții comunei Rodna, curge de la răsărit cătră apus, se împreună cu cel mic la Deș, de unde curge cătră nord și, eșind din Transilvania, trece în Ungaria, unde la Olciova-Appathi se împreună cu Tisa b) Râul

Rebra Mare, a căruia direpțiune e prescrisă la comuna Rebra Mare
 c) Rebrîșoara, recte Gherța, care isvorăște sub munții comunei
 Rebrîșoara la așa numitul loc Căcașnicile, specificate în terenul IX,
 sub lit d, curge de cătră nord cătră sud, prin mișlocul hotarului și a
 comunei și eșind din comună se împreună cu Someșul Mare din jos de
 comuna Rebra Mare, la așa numitul loc Răstoacă, specificat în terenul
 II, sub lit. a.

Din ședința comitetului comunal.

Rebrîșoara, în 13 septembrie 1864

x Vasile Muthu, jude subst. prin Mihalca

Toma Mihalca, notar.

x Alecsa Deac, x Iacob Burdețiu, x George Bodiul, x Iuon Lupu,
 x Iuon Mare, x Vasele Ilovan, x Iacob Linul, x Avram Linul, x Iuon
 Circa, x Vartolomeu Bohaiu „membrii comitetului comunal și a
 comisiunii”, prin Mihalca.

34

Rebra, 4 septembrie 1864

Numirea locurilor, comuna Rebra Mare

ad 1. Comuna Rebra Mare se afla aproape de pârăul Rebrei,
 între comunele Parva și Rebrîșoara, în cercul și districtul Năsăudului.

ad 2. Comuna Rebra Mare are numai acea numire care atârână
 de la râul Rebra.

ad 3. Rebra Mare nu a avut altă numire, fără aceasta de la originea ei.

ad 4. Rebra Mare, de la râul Rebra care izvorăște în munții
 parvenilor în așa numitul loc Cormaia, țiindu-și direpțiunea sa de la
 nord cătră sud, se împreună cu Someșul cel Mare din sus de comuna
 Rebrîșoara, la așa numitul loc Șarampauăle.

ad 5. Comunitatea Rebra Mare, care e edificată mai înainte de
 invasiunea tătară, s-au împopulat prin români adevărați care și în ziua
 de azi locuesc într-însa, aproape la 800 de suflete.

ad 6. Se ști de comun, din tradițiunea comunală, cum că pe partea
 hotarului de cătră nord, au esistat în timpurile trecute una mănăstire

de rit greco ortodocs, de la care poartă terenul VIII numirea lui și ruinile numitei mănăstiri se cunosc și în ziua de azi. Mai încolo, se povestește de comun cum că una muere cu numele Maria, oarbă, ar fi omorât un căpitan tătar de la care să fi devastat dânsa mulțime de bani în argent.

ad 7. Hotarul comunei Rebra Mare din 1325 jug 521 st. □ arătură, 1049 jug. 652 st. fânaț, 2409 jug. 289 st. □ pășune, 2903 jug. 965 st. □ pădure, 215 jug. 873 st. □ neproductiv, e împărțit, după operatul cadastral, în VIII terenuri iar acestea în mai multe despărțăminte mai mici în modul următor:

I. Terenul Colibi, care constă din următoarele despărțăminte: a) Lazul din Jos b) Colibile Mici c) Colibile Mari d) Dealu lui Brătan e) Piciorul Corbului f) Sub Giltod g) Muncelu et Paru Voiei h) Ultoarea Mică et Mare i) Popasu k) Măru lui Iuon.

II. Terenul Alacului: a) Jugastru b) Gura Văii Carelor c) Alacu et Pătulele d) Valea Lupili e) Zăpodea Mare et Mică f) Costișu lui Dannu g) Poiana Lungă h) Săcătura i) Coasta Dracului.

III. Piciorul Lung: a) Coasta Lăsculețului b) Valea Ursului c) Valea Babii d) Valea Bidiului e) Valea Boului f) Valea Runcului g) Valea Lungă h) Părăul Zâmbriței i) Valea Gangiei k) Vâlceaua Rea l) Borta Onii m) Lespedea n) Dealu Cornei o) Groșii p) Poiana Sasa q) Dealu Mărului r) Între Văi s) Dealu Glodului.

IV. Petrișul: a) Dosu Măgliei b) Părăul lui Nechifu c) Părăul Știubeielor d) Valea Cilimonesei e) Dealu Tămăeșului f) La Laița g) Dealu Mare h) Măglă i) Poiana Sitariului k) Valea Zănoagei.

V. Valea Glodului: a) Dealu Tarniței, b) Poienile Crăciunăresei c) Greu Lacului d) Valea Lacului e) Runcșoru f) Lasa g) Dealu Cereului h) Valea Plaiului i) Dosu Fârcănițelor k) Purcărețele l) Zănoaga m) Runcu lui Gușder n) La Poiană o) Coasta Stăjerișului p) În Poieni q) La Vârvu Rău r) Comănițele s) Valea Arinilor t) La Fântâna Onii u) La Strungi v) Vatașnița x) La Piatră z) Părău Zmăului aa) Leurda bb) Găorițele cc) Valea Frasinului dd) Dealu Dumbrăvii.

VI. Dealu lui Căpotă: a) Dealu Coastei et Măgla Popciției b) Preluca Tălhariului c) Dealu lui Goidan d) Cârlișăturile Măglei e) Dealu Mare f) La Semne g) În Sărțișea h) În Izvor i) Dosu lui Căpotă k) Lopata

l) Valea Tăului m) Coasta Luncii n) Gardu Țarinii o) Lunca, Runcu et Valea lui Brătan.

VII. Fața Crutiei: a) Carpeni b) Lunca Orariului [sic!] c) Lunca Arsă d) Dosu Șipotului.

VIII. Mănăstirea: a) Lunca Mare b) Lunca Corbului c) Valea Brădățelului d) Între Măguri e) Pleșii f) Pădurea et Valea Omului g) Trifana, pădure de stejar h) Mănăstirea, pădure de fag i) Coasta cea Botească k) Părauăle Ciocăltanelor l) Lunca cu Cingii m) Valea Poienii n) Lunca cu Soci o) Valea Petriei p) În Simernă q) Lunca Petriei r) Valea Lazului Mic s) Lazu din Sus t) Valea Mananțiuului u) Părău Mihăesei v) Valea Triheșului [?] x) Coasta Caselor z) În Poderei.

Comuna Rebra Mare posedă doi munți și aceștia sunt Poiana și Detunata și se împărțesc în următoarele despărțăminte:

I. Poiana, constă din: Tarnița Dusului b) Picioru et Preluca Bradului c) Isvoru Halauălor h) Capul Craei e) Isvoru Ursului f) Arșița Sandului g) Piciorul Ursului h) Craca et Poiana Rotundă i) Isvoru Uscatului k) Piatra Stâncei l) Căprăriștile m) Așezăturile n) Isvoru cu Câmpu o) Catinii Detunatei p) Nedeea.

II. Detunata: a) Isvoru Detunatei b) Șghiabul Paltinilor c) Isvoru et Picioru Fântânei d) Isvoru Colței e) Isvoru Cupelor f) Cătinu Roșu g) Isvoru Gușatului h) Cormaia.

Comuna Rebra Mare posedă numai un drum și acela se începe din sus de comuna Rebrîșoara, la așa numitul Pod al Rebrei, din drumul comercial al Rodnei și duce peste Rebra Mare și Parva în Munții comunelor vecine Rebrîșoara, Parva, Runcu, precum și în munții descriși a comunei Rebra Mare; direpțiunea acestui drum e asemenea cu a râului Rebra, de la sud cătră nord, tot pe lângă malul râului pomenit.

Din ședința comitetului comunei Rebra mare, în 4 septembrie 1864.
Grigore Nedelie, jude; Thoma Mihalca notar

George Suciu, Ștefan Tokore [?], Iuon Anton, x Grigore Mărcoae, x Iuon Teutul, x Ștefan Grozavu, x Lupul Năstuța, x Clement Suciu, x Luca Burbea, x Calistru Ciocan, x Dumitru Rusu, membrii comitetului, prin Mihalca.

Rodna, 10 octombrie 1864

Opidul Rodna

Acesta se ține de districtul Năsăudului, cercul (procesul) Rodnei și se află, dimpreună cu celelalte 26 comunități, situat în Valea Someșului, de unde această vale vine în documintele cele vechi și sub numirea de Valea Rodnei (Rodna völgye) înainte.

Acest opid a fost mai înainte capitala unui district propriu și pentru aceia se și zice în documintele cele vechi Districtus Rodnensis, vezi Katona, Hist. Cris. Tom. IV, pagina 240, apoi Cronica lui Șincai, Iași 1853, tom II, pag. 52.

În Rodna au fost mai înainte și reședința unui protopopiat care, rădicându-se la rang de vicariat episcopesc și, după urmata strămutare la Năsăud, precum și acum de față, poartă numirea de vicariatul Rodnei. Tempul acestei strămutări nu se știe.

Despre originea primitivă a Rodnei lipsesc datele istorice, dar înpregiurarea că în giurul său se află urme de lucruri antice, ante romane, pentru câștigarea de metale nobile, nu lasă nici o îndoială că această comunitate a existat încă de pe timpul dacilor. Asemenea lucruri de urme se află și de pe timpul romanilor, precum în adevăr scrie și M.S. Ackner în opusculul „Die Römischen Alterthümer und die deutschen Burgen in Siebenbürgen” pag. 52.

De pe acest temp datează și populațiunea romană din Rodna și din toată valea de aceleși nume.

După unele opuri istorice, între care și „Revista română” 1861, sub titula Dacia Veche, să fie fost reședința lui Zamolx sau Samolcs, în munții de unde curg râurile „Samus” (acum Someș, în limba populară); Cocajon (acum Bistrița Aurie, Goldene Bistritz) Moldava și Tibiscu (Tisa) și fiindcă toate aceste râuri izvorăsc din una și aceeași catenă de munți, a căror centru e Ineul (de la igneus), în apropierea Rodnei, apoi fiindcă numele de Samus arată mare analogie cu Samolcs (Zamolx), așa e prea probabil ca reședința lui Samolcs să fi fost tocma în Rodna, în giurul cărei se aflau fodinele metalurgice și

spălătoriile de aur, apoi de unde duceau, până în vârful munților și căile a căror urme se văd și până în ziua de astăzi.

Cu privire dară la aceste jurstări, apoi în deosebire la analogia lui Zamolx cu „Samus” și că acest din urmă isvorăște în apropiere și curge tocma prin Rodna, apoi cu deschilinită privire la situațiunea acestei comunități, numai atunci și numai în acela înțeles poate deveni posibilă opiniunea autorelui despre Dacia veche, în respectul reședinției lui Zamolcs în muntele Cocajon (Găleata, nume apocrif, doară Galați; râul Cocajon isvorăște din dosu Ineului), dacă vei aplica espresiunea generală despre muntele Cocajon la cele zise mai sus despre Rodna. Ce numire au avut această comunitate pe timpul dacilor nu se știe însă pe timpul romanilor să se fie chemat „Ruconium”, deși părerile scriitorilor peste stațiunea aceasta sunt divergente; totuși, după „Tabula Peutingeriana”, apoi după datele în privința gradelor și a milelor a geografului Ptolomäus corespunde locului unde e Rodna, locului unde a fost „Ruconium”.

După unele date din cronicile Bistriței, să se fie chemat Rodna mai nainte „Rudna”, care părere, jurstare, face părerea unora despre numele „Rudava”, ce l-ar fi purtat pe timpul dacilor prea probabilă.

Încât, după tradițiune, să se fi chemat această comunitate Rucona, Rocona sau Rogona iar acum se chiamă Rodna sau, de la urmata militarisațiune, ano 1762, de când și-au luat începutu comunitatea vecină, Rodna Nouă (și Șanț numită în gura poporului, spre a face distincțiune de către aceasta și Rodna Veche (Alt Rodna, O Rodna). Poporul o numește cu numele simplu de „Rocna” sau „Rogna”; numele de „Rodna” sub care vine înainte în toate documintele vechi și în celea nouă, apoi în scriptele oficioase și sub care nume e de comun cunoscută, se ivește mai întâi în istorie la mișlocul secolului a XIII. Bonfinius în „Decade” și Rogerus în „Carmen Miserabile”, descrie soarta opidului Rodna, care s-a devastat în anul 1241 prin mongoli.

Atât după acești autori, cât și după alți scriitori mai târzii, apoi după cronicile din Bistrița, au fost Rodna, înainte de invasiunea aceasta, un oraș mare, înfloritor în industria montană, care au purtat neguțătorie intensă cu orientul, s-a folosit de monetăria sa proprie și au avut o

poporațiune de preste 40000 locuitori și marca sa proprie: vulturul cu crucea în gură (cioc).

Ruinile cele multe din teritoriul său, apoi urmele lucrătoriiilor de fodine, ce din parte încă astăzi se văd, precum și grămezile de sguri în diferite și numeroase locuri, sunt dovezi de ajuns despre starea Rodnei înainte de invasiunea mongolilor.

Înainte de 1472 s-a ținut Rodna, dinpreună cu valea de același nume de comitatul Doboca, numărându-se locuitorii între nobilii acestui comitat. Deși regele Matia, prin diploma d.d.laurini pro festo beati Emerici Ducis ano 1472 – fiind sedus – a decretat ca să se ție Rodna cu pertinențiile (Rodna Völgye) încorporată de cetatea Bistrița și poporul să nu să separeze de la acea cetate, totuși faprica încorporare au urmat la tri ani după aceasta și anume în urmarea diplomei aceluiași rege d.d. Budae, sabatto primo post octava festi corporis Christi ano 1475. Despre aceasta vezi și documentele conventului monastirei Clușului – Monostor d.d. Budae feria secta post festum assumptionis B. Mariae virginis, ano 1475.

După sunetul sus citatei diplome din 1475, au urmat acea încorporare așa ... ut praefatum opidum (Rodna) cum suis pertinentiis hospitesque et incolae earundem universis juribus libertatibus consvetudinibus, gratiis et privilegiis, quibus civitas Bistriciensis, civesque et comunitas ejusdem ab antiquo usa exstitit uti perpetuo et gaudere valeat atque possit.

Prin diploma aceluiași rege d.d. 16 calendas maii 1488, apoi prin diploma regelui Uladislau d.d. Budae in festo decolationis B. Ioannis Baptistae a. 1492 și d.d. 1 Septembris 1494 se întărește din nou acea încorporare, în sensul diplomei de ano 1475. Asemenea au edat și rege Ludovic una diplomă d.d. Budae in festo beati Ladislai regis et confessionis ano 1520, sunător despre diversele libertăți a opidului Rodna.

Prin încorporarea urmată la anu 1475 a devenit „Districtul Rodnei” o parte întregitoare a Fundului Regiu, de care s-au și ținut până la 1762, când s-a militarizat.

Rodna e situată sub 42° 38' 12'' a lungimii și 47° 22' 30'' a lățimii nordice și are o elevațiune de 1606 urme de Viena peste nivoul mării,

vezi: Verhandlungen und Mittheilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften, IX Jahrgang 1858, pag. 199.

Această comunitate se spală de râul Someș (Samius), apoi de râul „Izvor”, care ambe se împreună laolaltă cam la mișlocul comunității, de unde apoi ambele poartă numirea de Someș.

La Rodna se află mai multe fântâni și isvoară de apă acră (minerală, Sauerbrunnquellen) și anume:

a) Anieșu (ungurește Dombhát), unde se află o cârciumă și stabilimete pentru primirea oaspeților în timpul sezonului de scaldă; apoi scaldători încălzite și reci.

b) Antonia, cu scaldători reci.

c) Valea Vinului, cu scaldători reci; vezi despre acestea „Die Rodnaer Sauerbrunnen chemisch untersucht v.f. Fohlbert” în Verhandlungen und Mittheilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften, X Jahrgang 1859, pag 32 et sequent., apoi extractive și deosebi tipărit, Hermanstadt 1860.

b) La Ginișor

c) Pe Valea Ursului

d) Pe Stenzăloaia

e) La Valea Vărului și în mai multe locuri mai puțin însemnate.

În teritoriul Rodnei se află mai multe fodine metalurgice care, parte se lucră, parte stau părăsite.

Minele ce acum se lucră poartă numirea de Kiss Getzi, Ferdinandi, Caroli, Theresia, Johanni, Alt Nepomuk, Neu Nepomuk, Antoni, Tar Peter. Celea mai de curând părăsite sunt: a lui Brunetz, Lângă Strâmtoarea Dracului (Ördög szorossa, Teufels Schlucht) etc.

Fodinele ce se lucră acum produc plumb argintos-auros (Gold und Silberhaltiges Blei) și sunt $\frac{3}{4}$ proprietatea Aerariului iar $\frac{1}{4}$ proprietatea familiei Desan.

Rodna zace la poalele munților; e încongiurată de aceștia și de dealuri înalte, tăete numai prin scurgerea râurilor Someș și Isvorul.

În râul Someș se scurg următoarele râuri, râurele, văi și părae:

a) De dreapta: Valea Cornei, Valea Teiului, Valea Ursului, Valea Martei, Drogobata și Ilvanii.

b) De stânga: Valea Molidului, Valea Alunișului, Ginișorul, Valea lui Ignat, Valea Strâmturei, Isvorul (la Rodna, Valea Vatașniței) Valea Frumoasă, Părăul Putineilor, Anieșul.

În râul Izvor se scurg: Isvorul Roșu, Isvorul Băilor, acestea ambe se împreună laolaltă la „Colb” (topitoarea pentru minele Schmelzhütte), de unde mai în jos poartă numele colectiv de „Izvor” până în Rodna, unde se scurge în Someș; Valea Vinului, Valea Călinilor, Părăul Rogoazei, Părăul Găunoasei, Părăul Săcuilor, Părăul Cărbunariilor, Părăul Bohnei, Stenzăloaia, Valea Secii, Valea Ruginilor, Valea Rea, Valea Opcinii, Valea Colbului, Părăul Varului, Valea Cipului.

A. Numirile părților principale a hotarului cu subnumirile:

a) Poiana Cornii cu subnumirile: Bonascutia, Strungile lui Sarilia [?], Valea Teiului, Valea Ursului, Munczii, Peatra Râului, Blăgile, Colnicii, Săcătura.

b) Măgura cu subnumirile: Dealu Niamțului, Săliște, La Brad, Hașuri, Muncelul, Poiana Sgurilor.

c) Fântânelele, cu subnumirile: Cetate (cu ruinele unui castel) Putinei, Runcurile, Pelicariile, Vatașnița, Prislopu, Socarii [?], Valea Cipului, Politiile Varului, Zăpodiile, Cărpoaea, Opcinile, Fundoaea, Căpățâna, Ruginile, Poiana Ulmului, Hărcegoaea.

d) Poienile, cu subnumirile: Cupăriile, Săcuii, Bohna, Vârvul Lazii, Dumbrăvile, Dealul Răchiții, Arșița Mutului.

B. Munții:

1. Cuprinși în hotar:

a) Beneșu, cu subnumirile: Dealul Clinii, Dealul Stolului, Flueroasa, Dealul Băiței

b) Curățielul, cu subnumirile: Șdeabul Cioroiului, Șdeabul Stejei, Petrile Calului, Cubășelul, Șenunii cei Mici și Mari, Zăpodea Detunată, Hârosul.

c) Gaura, cu subnumirile: Peatra Bilichii, Gaura cea Mică și cea Mare, Coasta Netedă, Vârvul Ineului (aici se află o piramidă de triangulat la 7159 urme vieneze).

d) Crăciunelul, cu subnumirile: La Tăușor

e) Ciungi, cu subnumirile: La Turn, Șdeabu Mălinului, Scărișoara.

2. Afară de hotar

f) Sinverosul, cu subnumirile: Dealul Glodului, Dealul Cocoșului, Valea Neagră.

g) Păluta [?] cu subnumirile: Dealul Șneapănului (Juniapănului), Teșna, Dealul Bătrân.

f) Poiana Coșnii, cu subnumirile Valea Borcutului.

Cu privire la starea muntoasă, cea mai mare parte a hotarului e acoperită de păduri, care constau, parte din brădet, parte din făget – făgetu sue cam până la 3000', de unde de regulă se începe brădetul, care sue până la 4500'; de aici în sus se începe pășunea Alpilor, care ici-colea numai de juniapăn (Jup) *Juniperus nana* Willd et *Pinus mughus scop.* se întrerupe.

Pădurile poartă numele părților hotarului descrise mai sus, unde se află. Arborii și fructoasele ce provin în hotarul comunității Rodna sunt: Molidu – *Pinus Abies* L.; Bradu – *Pinus picea* L.; Juniapănu Mare (Jupu) – *Pinus Mughus Scopii*; Juniapănu Mic – *Juniperus nana* Willd; Tisa – *Taxus Baccata* L.; Mesteacănu – *Betula pendula* Hoffm.; Arinu roșu – *Alnus glutinosa* Gärtn; Arinu Alb – *Alnus incana* Willd; Arinu verde (Liliac) – *Alnus viridis* D.C.; sălci de mai multe specie: p. *Salix laghiniana* Willd; *Salix inyrsiniles* L.; *Salix arbuscula* L.; *Salix heterophla* Fehur; *Salix harianii* Š; *Salix retusa* L.; *Salix reticulata* L.; *Salix herbacea* var. *nivalis* Fehur; *Salix Sibiaca* Willd; *Salix viminalis* L.; *Salix purpurea* L.; *Salix grandifolia* seringe; *Salix capraea* L.; *Salix amygdalina* L.; *Salix fragilis* L.; *Salix alba* L.; plop: *Populus tremula* L.; Carpin: *Carpinus Betulus* L.; alun: *Coryllus Avellana* L.; fag: *fagus silvatica* L.; ulm: *Ulmus campestris* L. var. *montana*; tulgina: *Daphne inezereum* L.; mătrăguna: *Atropa Belladonna* L.; frasin: *Fraxinus excelsior* L.; mălinița (mălinu negru): *Ligustrum vulgare* L.; bosor (perișior): *Rhododendron mytifolium* Feh. et Kott.; afine: *Vaccinium Myrtillus* L.; afine mărunte: *Vaccinium uliginosum* L.; afine roșii (merișoare): *Vaccinium Vitis Idaca* L.; caprifoi vulgar: *Lonicera Xylosteum* L.; caprifoi negru: *Lonicera nigra* L.; soc negru: *Sambucus nigra* l.; soc roșu: *Sambucus racemosa*; călin: *Liburnum Lantori* L.; corn: *Cornus mas.* L.; sângerel: *Cornus sangvinea* L.; dirmoc vl.: *Dirmox: Virburnum opulus* L.; ederă: *Hedera melix* L.; curpen: *Clematis vitalba* L.; năprasnică: *Atragene alpina* L.;

tei: *Tilia parvifolia* Ehr.; paltin: *Acer pseudoplatanus* L.; arțari: *Acer campestre* L.; jugastru: *Acer platanoides* L.; tamariscă: *Tamarix germanica* L.; coacăză sălbatică(acriș): *Ribes grossularum* L.; acriș roșu (strugurei, ribisli): *Ribes rubrum* L.; iasmin sălbatic: *Philadelphus coronarius* L.; cireș: *Prunus avium* L.; vișin: *Prunus cerasus* L.; prune de grădină de multe variet[ăți]: *Prunus domestica* L. et *Prunus instititia* L.; mălin alb: *Prunus padus* L.; mălin roșu: *Syringa vulgaris* L.; porumbel (cotiobrel): *Prunus spinosa* L.; măr de mai multe variet[ăți] cultiv[ate], apoi sălbatic: *Pyrus malus* L.; et *Pyrus acerba* D.C.; păr, asemenea cultivat și sălbatic: *Pyrus communis* L.; scoruș: *Pyrus aucuparia* Gartn.; păducel: *Cartageus monogyna* Jugu.; ferige: *Spiraea ulmifolia* L.; mure: *Rubus fruticosus* L. et *Rubus caesius* L.; măcecas: *Rosa canina* L.; rosă de grădină: *Rosa centifolia* L.; rosă de munte: *Rosa alpina* L.; rosa galbină: *Rosa lutea* Mill.; nuc: *Juglaus regia* L.; Verigariu: *Rhamnus frangula* L.; lemn cânesc roșu: *Evonymus verrucosus* L.; scumpie: *Rhus typhina*.

Aria totală a hotarului, cu munți cu tot, conține laolaltă 18938 jugere 578 st. □.

Mai vine încă de a însemna că la Rodna se mai află și ruinele unui castel pe un vârv de deal ce se numește „Pe Cetate”, de unde-și are și numirea, despre care însă până acum, positive, nu se știe nemica.

Rodna, în 10 october 1864

Gavrilă Anca, jude opidan.

36

Șanț, august 1864

Numirea locurilor din comunitatea Rodna Nouă (Șanț), în cercul Rodna Veche, districtul Năsăudului

1. Numele distriptului, cercului și a comunității?

ad 1. Comunitatea Rodna Nouă se ține de distriptul Năsăudului, cercul Rodna Veche și mai multe sate sunt din vechime „someșeni” numite, după Valea Rodnii.

2. Comunitatea câte numiri are; care dintre ele e numai de locuitorii locali și care e de țara întregă cunoscută?

ad 2. Comunitatea Rodna Nouă se numește și „Șanț” și ambele acestea numiri sunt cunoscute de toată țara Transilvaniei și este numai de români proprietari locuită; alte numiri străine nu are.

3. Avut-au văr odată comunitatea altă numire sau doară s-au scris altmintrea numele de acum?

ad 3. Comunitatea Rodna Nouă, care se numește și „Șanț”, românește și-au căpătat numirea „Șanț” de la șanțurile care se află prin mijlocul comunității, de la Piatra Ticși [?] începute și finite în apa Someșului, în lungime de 600 de stângini, în lărgime de 2 și înălțimea de 1 1/2 stângini, făcute spre apărarea barbarelor statelor străine (tătari, turci, etc.), cu 2 baterii pentru tunurile, (o însemnătate vrednică de istorisire, tot de una dată) pregătite cu bateriile, șanțurile și întăririle în muntele „Cucuriasa”, a comunei Ilva Mică și la poalele acestui munte, așa numit „La Hoituri”, în otarul acestei comunități, de la anii cam 1650-1680.

Comunitatea Rodna Nouă este urzită de la anu 1777.

4. Cum se numește comunitatea de la început?

ad 4. Comunitatea se numește de la început Șanț; numai după ce s-a înpopulat mai tare cu locuitori din Rodna Veche, își capătă numele de Rodna Nouă.

5. De unde s-au înpopulat?

ad 5. Comunitatea aceasta s-a înpopulat din comunitatea Rodna Veche.

6. Ce se ține sau ce se știe de comun din tradițiuni, monuminte, semne de memorie, din memorande scrise sau tipărite despre originea numelui și înțelesul lui în vercare limbă ar fi locul numit ?

ad 6. Din tradițiuni este de comun cunoscut, cum că originea numelui este Șanț și Rodna Nouă, în limba română; în limba germană se numește Neu Rodna și în cea magyară Uj Rodna.

7. Numirile topografice a otarului comunității și anumit arături, fânaș, pășune, pădure și neroditor?

Ad 7. Otarul comunei Rodna Nouă (Șanț) este despărțit în: arături, fânaș, pășune, păduri și neroditori și anumit se află în arături: 200 jugere; în fânaș: 2300 jugere; în păduri: 13400 jugere; în neroditori: 200 jugere. Toate acestea și adică câmpurile și pădurile

au numirile următoare: Pe Soarte, Podereu și Plaiu Ineuțului, Dosul Cubășelului, Fața Ineuțului, Arșița Ineuțului, Arșița Petroasă, Fața Someșului, Dialu Scorușului, Opcina Crucii, Fața Suhardului, Perșinuța, Dialu Suhardului, Dosul Măriilor, Cicera Frășinișului, Dialu Glodului, În Popasuri, Dialu Hoitului, Cubavul, Fața Cirzibavului, Dosul Cirzibavului, Măgura Cirzibavului, Șesu cu Podereu Șanțului.

Mai încolo apele sunt:

Cubășelu izvorăște din muntele Ineu; curge prin mișlocul comunității în apa Someș; se află în această vale mori de firez.

Valea Blasniei izvorăște din muntele Ineuț; la începutul izvorului se află ruine de mine.

Valea Fătăciunii.

Isvorul Alb.

Isvorul Arinului.

Isvoarele: Balota, Gagi și a Smăului. Someșu Rece cuprinde, pe lângă sus atinsele pârâi, văi, încă și isvoarele Răstocile; isvorăsc de la Vârvul Omului, Măria Mare și Măria Mică, isvoarele Caprafoi, Mătrăguna, Preluci, Necitas, Gagi și au toate acestea isvoară, până în Gura Măriilor, numele Someș și de acolo în jos, numai după ce se împreună cu Măriile își primește numele Someșu Rece; sunt mori de firez în apa Someșului și toate acestea isvoară sunt păskoase și repezi.

Valia Glodului, Valia Mare, Valia Hoțului, Valia Cirzibavului, Valia Cornii.

Otarul comunității Rodna Nouă se mărginește de către răsărit cu muntele acestei comuni Stânișoara și granița este Vârvul Omului; de către miazăzi cu otarul comunei Ilva Mare și granița este Poiana Cornii, Molidu Încins, Tarnița Huhului, Coșnița și Răstocile; de cătră apus cu otarul comunei Rodna Veche și granița este La Tău și casa Savii; de către miazănoapte cu munți Gagi, Preluci a comunității Maeru și Lopatna a comunii Ilva Mare și granița este din Vârvul Omului, Bâtea lui Apostu, Tarnița Binderesoi, Isvoru Stâniei și a Smăului, Someșelu, Lunca Gagilor, Lunca Oii, Mișlocul Coastii, Vârvu Arșiții lui Pomohaci, Coama, În Valea Blasniei. Mai încolo se află comunitatea Rodna Nouă în proprietatea următorilor munți de

pășunit și adică: Muntele Ineuț-fața; muntele Făgețelu, ambii în lăuntru otarului comunității Rodna Nouă; apoi muntele Stânișoara, lângă apa Bistriții Auroasă. Lângă munții Lopata Dicei și Runcu Tunzărilor, are păduri bune și mine de fer. Cum că datele mai sus atinse, privitoare la descrierea comunității Rodna Nouă (Șanț) s-au făcut după a noastră cea mai bună cunoștință și prin oameni esperți și bătrâni, întărim prin subscrierea numelui nostru și prin punerea sigilului comunal.

Rodna Nouă (Șanț), în august 1864

Ilarion Filipoiu paroh

Andrei Grapini, jude

x Iacob Moisil, în etate de 48 ani, x Iuon Cotul, în etate de 54 ani;

x Clement Jugana, de 62 ani; x Gavrilă Popp de 75 ani; x Cilip Șotu de 79 ani; x Mihăilă Domide de 90 de ani, prin Leontin Popp, notariu comunității.

37

Romuli, 9 octombrie 1865

Relație, în sensul ordinațiunei c.r. Guvern transilvan dto Sibiu, în 7 mai 1864, nr. 6670, cerutelor puncte și întrebări, după bunăștiința bătrânilor și mai de-aproape percepătorilor de lucru, se dă această urmare.

1. Comuna Romuli se ține acum de districtul Năsăudului și cercul Năsăudului, care și mai înainte de desființarea Regimentului rom[ânesc] al 2-lia, de frontieră încă s-au ținut de stabu Regimentului Năsăud.

2. Comunitatea se numește în două feliuri: Strâmba, pentru că zace în gura unui izvor de munte, care curge pe lângă dânsa; după numele izvorului și-au căpătat acest nume, fiindcă dintre isvoarele ce curg de la munte prin comună e mai mare, Romuli; i s-au dat nume [fiind]că, umblând oarecând împăratul Ioseph prin comună, după Roma, fiind această comună mai târziu înființată și de locuitori români locuită; alte osebite numiri aceasta din sus pomenită comună nu posedă, fiindcă nu se află alte confesiuni în comună.

3-4. Alte numiri comuna n-au avut, nici odinioară, nici nu are, precum sase, germane sau altcum în limbile patriei.

5. De unde s-au înpopulat comuna aceasta? E cunoscut cum că s-au rupt de către comuna Telciu, fiind hotarul laolaltă iar până în Marmăția era o diferență de 6 mile, unde în timpul iernii era siliți drumarii a peri de frig și așa s-au așezat în mișlocul acestei depărtări comuna Strâmba.

6. Pe teritoriul hotarului comunei Strâmba nu se află alte monuminte sau ruine, afară de ce se află între hotarul Telciu și Strâmba, niște șanțuri și nu departe de granița Marmăției, din sus de Strâmba; iară șanțuri[le] din drumul de acum au una depărtare de o pătrare de oară [de] locul așa numit Pasuș, care între alte tradițiuni, poate fi că nu se află, însă după mărturisirea din auzul protopărinților ar fi fostă acest loc de apărare, adecă șanțurile în vremea tătarilor și de acolo încoace acel rid poartă nume de Pasuș, fiindcă întru acel temp nu putea trece nime granița fără de legitimație sau pas.

7. Pe teritoriul comunei Strâmba, după măsurihu în anu 1854, s-au împărțit tot hotarul în 6 riduri și anume:

I. Ridul satului, pe care zace comuna Strâmba și anume dupa înfurcirea alor trei isvoare de căpetenie, care se adună din sus de sat la numitul Podul Strâmbii, care povățuiește drumul către Marmătia; comuna este într-un loc strâmt; zace de-a lungul apei, numai cu un rând de căși; printre apă și printre rândul de căși duce drumul la Marmăția; isvoarăle, adunate laolaltă, au o linie coborâtă foarte la vale; apă repede și petroasă în care se află mai multe feluri de pește și anume; păstrăvi, lipeani etc. Minerale, scalde, reci sau calde, petri de bae nu se află. Locuitorii acestei comuni trăesc mai cu samă cu lemnăritul, osăbite feluri de fabricate: scânduri, lețuri și poște, bârne, dranițe, coveți, etc. Semănătore economice pe teritoriul hotarului Strâmbii se sădesc puține și mai cu samă ovăz, baraboi, orz, hrișcă și arareori câte puțin grâu; malaiul nu se coace nici una dinioară [!] și din sus pomenitele roduri de spic încă arareori se coc, fiindcă comuna aceasta zace pe linia Carpaților Ardelenesți sau Transilvani; pentru aceia se poate socoti a fi comuna pe un loc de cele mai muntoase ale Transilvaniei și fiind clima rece, în mustul primăverii și toamna cad brume, omeți și se strică bucatele. Comerțitul nu e pe acest drum lățit, fiindcă drumurile nu sunt regulate; prin

această comună mai adeseori, în toată săptămâna, trec evrei și români de peste graniță, din Marmația, care poartă puțină neguțatorie de mălai, grâu, săcară etc. și acestea pe acest drum neregulat; puțin se transportează și pe care însă de origin tot cam pe cai înșelați pe spate.

În ridurile hotarului acestuia, amăsurat operatelor cadastrale, se află 13129 de jugere de pădure, care constă din osăbite plase de lemn și care păduri sunt înzestrate cu mai multe feliuri de feară și anume: urși, lupi, vezuri, râși (Luxen) șderi, din care se fabrichează coamele evreilor de șiabăș. Afară de acestea, mai sunt sălbaticie, spre hrana oamenilor, capre și epuri, apoi la munți prin șghiabe și culmi de pietri și capre negre; dintre sburătoare se află: păsări [de] pădure și la munți gotce și păturnichi și alte și mai multe ce nu sunt bune de folosit, precum: vulturi, corbi etc.

Ridu II, se numește Pe la Pordeae [?], din jos de sat; către amiazăzi, unde se hotărește cu hotarul Telciului, se află Lunca cu mai multe strâmturi; loc de fânaț mocilos; se face fânul sarbăd; de la Lunca în sus, pădure; ridul întreg, cu vreo câteva preluci sau zăpozi, dintre care o parte numai prin pășunit se poate folosi; pe aceștia dialuri mari se află păduri de fag, frasinii, paltini și pădure mărunță și pe rare locuri câte un brad; acest rid trece preste apa până aici numită Strâmba; de aici în gios până în gura Someșului, Sălăuța și este puțințel loc oblu, arător, numit Șesu Sabii; de aci în sus se închipește un izvor de dialuri, care, pe lângă Șesu Sabii încă curge în gios de sat în apa Strâmbei, pe lângă care izvor de dialuri sunt multe surupături, stânci, numite Râpile Sabii, fără păduri, neproductiv.

Al III-lea rid, Ștefănița: a) Șetreavu, un deal gol și fără de pădure, pe laturia de cătră miazănoapte, pe spinarea căruia merge granița Ungariei și a Transilvaniei în sus, peste Muncelu Râios, trecând printre alte hotare până în granița Bucovinei; într-acest rid încă se află cea mai mare pădure de brad și de molid, văi adânci, pe lângă poieni și pădure mărunță, locuri de fânaț sarbăd.

Ridu IV. Lunca Strâmbii, puțină luncă, pășuni; Fața Tufelor: tot acolia de care se ține și hotarul de munte partea a II, cu pădure de

brad și molid, cu una pășune proporționată, care de origin nu se poate folosi, fără numai pe timpul verii, adică 3 luni, de pășunit.

Alte osebite semne, după cunoștința subscrișilor, ruine sau monuminte, nu cunoaștem, despre care în cunoștința relaționăm.

Romuli, în 9 octombrie 1864

x Pavel Ostace, x Pavel Ivan, x Iacob Rus, x Vasile Curtuiuş, pricepători de lucru, subscriși prin Iuon Terente, notar; Ioan Rus jude com.

38

Runcu Salvei, 28 ianuarie 1865

*Numirile locurilor din comunitatea Runcu¹,
districtul Năsăud*

1. Districtul Năsăud, cercul procesual Sagra (Zagra), de care se ține;

2. Comunitatea Runcu

3. Această comună își are numirea sa, după cum am apucat de la părinți, moși, strămoși, nestrămutată Runcu.

4. De la început comunei tot acest nume i s-au dat.

5. De unde s-au înpoporat această comună? După tradiținui și evenimentele patriei noastre, se știe că atât comuna aceasta, cât și celelele comune surori de pre sub poalele munților nordici, în Valea Rodnii Vechi este înpoporată sau de la descălecarea colonilor italieni, aduși de împăratul romanilor Traian în aceasta țară sau mai târziu s-au tras din câmpii, în mișlocul patriei asupriți de invasiunile celea dese a popoarelor varvare pe subt poalele munților, unde așezându-se au deschis acest loc și au înpoporat această comună; așa povestesc părinții, zicând că au auzit de la moși strămoși.

6. Comunitatea Runcu își are originea sa de la poziținua locului în care e așezată, adică de la adâncimea văii și dialurile ce o împresură; alt fel de tradițiuni despre numirea ei nu se știu.

¹ Azi Runcu Salvei, com. Salva, jud. Bistrița-Năsăud.

7. Între numirile topografice acestei comune se înseamnă următoarele, după alfabet:

Arșița, loc de păscătoare și e numirea de la o arsură întâmplată pe acea vreme.

Bălțile, loc de arătură și fânaț, numit de la pozițiunile celea multe, umede și apătoasă.

Buciumași, loc de fânaț; are numirea de la iarba ce se chiamă buciniș, ce crește pe acest teren.

Dâmbu Romanesc, loc de arătură; are numirea de la un proprietar cu numele Roman.

Dosul Rogosului, loc de fânaț; are numirea de la iarba numită rogos ce crește pre el.

Dosul Socilor, pădure așezată spre amiază; își are numirea de la lemnul de soci ce se află pe acela teren în abundență.

Dosul lui Balaban, loc de pădure, arătură și fânaț; își are numirea de la un proprietar sub acest nume.

Făuriștile, loc de pădure, arături și fânaț; își are numirea sa de la unii maestri de fer ce și-au purtat măestria lor pe acela teren.

Fântâna Rece, loc de arături și fânaț; își are numirea sa de la o fântână ce se află în mișlocul acestui teren, a cărui apă este peste tot rece.

Gropila, loc de arături și fânaț, cu arădi[că]turi și gropi, de la care își poartă numele.

Groapa Țapului, fânaț și pădure; se zice că mai de mult se ținea pe acest loc capre de pădure.

Iedera, loc de pășiune, a căruia iarbă este preste tot timpul verde ca iedera.

Coasta Dochii, loc de pășune înălțat, care își are numirea sa după o proprietăreasă ce au purtat acest [nume].

Coasta Satului, loc de pășune, în apropierea comunei.

Runcu Mare, loc arător și fânaț adâncat; s-au numit de la adâncimea lui.

Coastele Geziuinilor, loc de pășune și puținel fânaț; își are numirea fiindcă una dată acel teren cu pădure mare plantat, în

care s-au putut todeauna afla geziuni, precum și în zioa de astăzi, rari.

Limba Vecină, loc de arături, așezat, aproape de comună; se zice că își are numirea sa fiind odată cosaștină s-au găsit pre acela teren multe ierburi care și astăzi le zic oamenii noștri limbariță.

Mătrăguni, loc de arătură și pășiune; își are numirea de la planta veninoasă mătrăguna care și astăzi se află rar pe acesta teren de pășune.

Moghila, loc de arături; își are numele de la moghila sau meta ce se găsește între otarul Runcului și a Sagrei.

Pădurea Mare, mai demult crescută cu lemne dese și mari iar acum, jumătate o față deschisă și jumătate crescută cu huci.

Piciorul Telciului, loc de arături și fânaț; un picior de dial în apropierea hotarului comunei Telciu, preste care duce drumul de picior în comuna vecină Telciu.

Plopii, loc de arătură și puțintel fânaț pe care și în zioa de astăzi nu-l pot proprietarii stârprii de rădăcinile de plop.

Râpci, loc râpos și în zioa de astăzi.

Subt Codru, loc frumos, arătură; așezat subt o culme de dial, care oarecândva, cum se grăește, au fost o pădure mare crescută, dară acum nu se găsesc numai puțintei ciungi.

Săcături, loc numai de arături, stârpit de isvoară de apă, de la care își trage numirea.

Trestie, loc de puțintică arătură și fânaț tăos, pre care se află astăzi trestiiș.

Ungheri, loc de fânaț în fundul otarului.

Vârvu Poienii, culme de deal a terenului Poiana.

Vataștina, loc de fânaț, umed și mlăștinos.

Valia Petrii, o vale care când este povoi adună movili de petri pe locurile așezate în luncă.

De la oficiul comunal Runcu, în 28 ianuarie 1865.

Iuon Cosmii, jude comunal; Iuon Constantin, notar.

Rușii Munți, 16 octombrie 1864***Numirile locurilor din comunitatea Rușii Munți,
districtul Năsăud***

ad 1. Comuna Rușii Munți se ține de districtul Năsăud, cercul Monor în Transilvania.

ad 2. Comunitatea are acum numai numele Rușii Munți, care numire o are de la începutul comunei; magyarii l-au tradus pe numele magyar Marosoroszfalu; acest nume e de țara întregă cunoscut; apoi alte numiri nu au avut, nice nu are.

ad 3. Comunitatea Rușii Munți nu au avut nici una dată altă numire.

ad 4. Comunitatea se numește de la început, românește Rușii Munți, ungurește Marosoroszfalu.

ad 5. Comunitatea Rușii Munți s-a înpopulat din comunele, de pe Someș: Vărarea, Feldru, Ilva Mare și Mică, Borgo și din districtul Bistrița, deoarece astăzi sunt familiile Vărăreni și Vărarea, Feldrichani din Feldru, Iloveni din Ilva Mică sau Mare, Ghindenii din Ghinda, distr. Bistrița.

ad 6. Nemica

ad 7. Numirile hotarului acestei comune sunt următoarele: a) Șesu din Sus de Sat b) Șesu din Jos de Sat c) Păraile d) Hora e) La Ciurgău f) Opaciu g) Fânațele h) Pe Vale i) Gura Sebeșului k) Oasta l) În Laz m) În Noroi n) Făgetu o) În Dos.

Prin acest hotar curg apele: Sebeș și Mureș. În urmă se observează cum că comuna aceasta mai are încă un munte, anume Dealu Lat, deschilintit de comună și tare depărtat, către Moldova.

Rușii Munți, în 16 octombrie 1864

x Ciril Deac, jude com., x Iuon Ilovan, x Dănilă Zaharie, x Mihăilă Deac, comitetul comunal, prin Ștefan Vântul, notar comunal.

Zagra, 12 ianuarie 1865

*Numirile locurilor din comuna Sagra,
districtul Năsăud*

1. Districtul Năsăud, cercul procesual Sagra (Zagra), de care se ține.

2. Comunitatea Sagra și Zagra numită

3. Această comună își are numirea sa, după cum am apucat de la părinți, moși, strămoși, nestrămutată; să scrie în cărți și hrisoave Zagra și să pronunța de poporul propriu și de români Sagra.

4. De la începutul comunei tot acest nume i s-au dat.

5. De unde s-au înpoporat această comună? După tradițiuni și evenimentele patriei noastre să știe că, atât comuna aceasta, cât și celelalte comune surori de pre sub poalele munților nordici, în Valea Rodnăi Vechi, ieste înpoporată sau de la descălecarea colonilor italieni, aduși de împăratul Traian în această țară sau mai târziu s-au tras din câmpii și mișlocul patriei, asupra de invasiunile celea desă a popoarelor varvare pe sub poalele munților unde așezându-să au deschis acel loc și au înpoporat această comună; așa povestesc părinții, zicând că au auzit de la moși și strămoși.

6. Comunitatea Sagra, și Zagra numită, își deduce numele de la o mănăstire ce s-a aflat pe hotarul acestei comune numită pe acele timpuri Sacra, care mănăstire să zice că au existat în acest otar, înainte de înființarea comunei; acum au rămas numai numele câmpului pe care au fost „Dealul Mănăstirei”

7. Între numirile topografice acestei comune să însamnă următoarele, după alfabet: Alacu (Tău lui Alacu); să numește de la lacul nestrârpit ce se află în mișlocul acestui câmp.

Arinii Hurdii; se zice că arinii ce și astăzi se află pe acel câmp i-au dat numirea iar Hurdea ieste pronumele unui locuitor din comună.

Arsurile; să numește de la pădurea ce oarecândva au trebuit să ardă pe acel loc; acum e loc arător.

Buhăitoarea, o râpă adâncată asupra drumului cercual ducător la Zagra, provăzută cu stânci și crescută cu lemne mărunte, în care se ține cu plăcere buha.

Borcutu; numit de la isvorul cu apă naturală bună, ce oarecândva i-au făcut renume de borcut.

Balta Sărată, câmp arător și fânaț, numit după mocrina¹ cu apă cam sărată ce se află într-însul.

Buricău; numit după nominclatura unui om din comună.

Dealul Dumbrăvii; numit de la Dumbrava sau pădurea de stejar ce s-au aflat oarecândva în acest loc.

Dealul Malului, câmp arător și de pădure, numit de la pământul mălos din care e compus.

Dealul Jezuinilor, numit de la jezuinii ce să ținea în acel loc.

Dumbrava Morii, pădure de fag, numită de la moara aflătoare în luncă .

Dosul Lețiului, numită de la ciungirea oarecând a acestei păduri.

Dosu Ursului, numit de la urșii ce să țin în aceia pădure.

Dosul Țibleșului, pădure ce își are numele de la apa Țibleș pe a căruia coastă se află.

Dosul Mănăstirii, pădure de fag și câmp deschis, de fânaț, numit de la mănăstirea a căruia ruine aicea să mai află, care mănăstire de strămoși s-au numit Sacra, de la care își trage comuna numirea de Sagra (Zagra) iar locul împrejurul ruinelor a acestei mănăstiri să ține de proprietatea bisericii locale.

Dosul Runcului, numit după înfundătura văii învecinate; pădure de fag.

Dălbăneasa, numit de la pozițiunea cea răsfățată și în fața soarelui, de la alb, vesel sau sărin.

Fântânile Lupului, numit de la fântâna aflătoare acolo pe numele unui proprietar.

Fântâna Florii, pe numele unui Florea, de fântâna la ce se află acolo numit.

¹ Mocrină, loc apătos.

Fântâna cea de Peatră, numit de la fântâna ce se află acolo, cu petri încungiuată.

Fântâna Codrii, numită de la fântâna ce se află acolo și de la proprietaru Codrea.

Furcitur, loc de fânaț, numit de la fânațul care se face pe el.

Gropci, numit de la pozițiunea în care se află cu gropci.

Gura Mănăstirii, pământ de cositură, în apropiere unde au fost edificată mănăstirea Sacra.

Groșii cei Mari, loc arător și fânaț, numit de la pădurea cea picată în vechime.

Higea, numit de economii plugari pentru pozițiunea țapțișă și greu de suit cu trăsuri.

Între Văi, pământ arător și de cosit între două ape așezat.

Comoara, loc arător între două râpci, în a căruia apropiere și-au ascuns Pintia Tâlhariu, averile.

Corobana, pădure de fag, numită de la poziția ei; constă din mai multe adâncături și șdeaburi.

Cioroiu Lungului, numit de la cioroiu ce se află și astăzi acolo; pământ arător.

Coasta Ursului, numit de la urșii ce se află și astăzi într-însa; pădure de fag.

Coasta Glodului, pădure, loc arător și fânaț; numită de la dâmbu cel gloduros ce se află pe acel deal.

Coasta Furciturilor, câmp de fânaț, numit de la furciturile ce se fac pe ea.

Coasta Stânilor, păscătoare, numită de la folosirea ei prin pășunatu de oi.

Cetățele, numit după pozițiunea lui în forma unei citadele înălțată și înfățișând o cetățiuică naturală.

Codrișoru, piciorul Țibleșului ce se gată în mișlocul comunei Sagra, în poalele căruia se află biserica parohială și care pentru forma lui rotundă înfrumusețează comuna; numirea acestui deal se deduce de la codrul cu care oerecândva au fost crescut.

Locșoare, pământ arător, numit de la parcelele micuțe ce se află într-însul.

Moara Popii, numit după moara cu numele egal; câmp arător.

Movila subt Picioru Nevezilor, câmp numit de la movila între comuna Poieni.

Poiana Ursului; vidi Dealu Ursului.

Pisda Babilii, numit de la isvorul ce se naște din una stancă crepată din natură în forma unui nescut.

Petrișiu, câmp arător petros.

Podereie, câmp arător, numit de la pozițiunea sa.

Pleșa Riții, câmp fânaț pleșit de pădure.

Ruin, câmp arător, numit de la ruinarea unei mori.

Rugini, câmp arător ruginos.

Șgeaba Dârliei, un câmp șghebuit, numit după nomenclatura unui locuitor.

Stupini, câmp fânaț, odinioară odăi de stupină.

Șgiabu lui Marian, numit după numele proprietarului, vicaru Marian.

Tău Blidariului, un câmp fânaț, numit de la lacul ce acum au stârpit.

Tarnița, loc arător, numit după pozițiunea întărnițată ce o are.

Valea Lupului, loc lupos.

Valea Ursului, vidi Dealu Ursului.

Vad, numit de la vadu apii vecine.

Zăpodea, câmp fânaț, numit după pozițiunea lui.

Între râuriile și pâraele ce curg peste otarul acestei comune sunt:

Țibleșu, râu ce isvorăște în poalele muntelui Țibleș, de la care își are numele; trece prin mișlocul comunei și se varsă în Someș.

Țibleșelu, isvorăște în poalele muntelui Țibleș și se împreună din jos de comuna Sagra cu râul Țibleș.

De la oficiolatul comunei Sagra, în 12 ianuarie 1865

Gavril Pița, jude

Gavril Gavrilaş-not. com.

Salva, 30 august 1864*Date de colecțiune a comunei Salva*

1. În care distript să află comuna Salva?

În distriptul Năsăudului, învecinat de cătră ost cu opidul Năsăud, vest cu comuna Runcu, sud cu comuna Mititei și nord cu comuna Hordou, cu una arie de pământ de 5344 jug. 1017 st. □.

2. Câte numiri are comuna?

Acum are comuna numai anumirea sau numele Salva.

3. Avut-au vreodată comuna altă numire?

Comuna să fi avut în secli mai vechi numele său Salua, de la numele salău.¹

4. Cum să numește comunitatea de la început?

Tradițional cu numele vechi, cunoscut Salva.

5. De unde s-au înpopulat?

În secli vechi, după cum să spune și ține minte tradițiunea, să fi fost pe acest teren comunal păduri mari de stăjar care prin salăii ce poposeau aicea, în drumul lor cătră Bichigiu, care ar fi mai vechi decât Salva, s-ar fi așezat aicea, ar fi lăzuit pădurile și, din temp în temp, adunându-se mai mulți de aceia oameni, s-ar fi format una comună întregă, care apoi de bună samă și-ar fi dobândit numele de la poporeni săi.

6. Ce se știe de comun despre originea numelui și înțelesul lui, în vercare limbă ar fi locul numit?

De comun și de sigur să știe cum că numele Salva să trage, după cum s-au zis mai sus, de la Salăii, dară călătorind Împăratul Iosif II, eternă îi fie pomenirea, prin distriptul Năsăudului și aflând într-însul adevărați strănepoți a lui Romulus, înzestrați cu toate însușirile de romani, au pus numele la 4 comune din distript, adeca: Salva Parva Nepos Romulis de la care preagrațioasă numire [își] herezesc acelea 4 comune numele său, cunoscut în istoria și geografia privitoare la acest distript.

¹ salău, salăi, persoană, persoane care trec.

7 Numirile topografice din hotarul comunității care sunt?

Comuna Salva e așezată de-a lungul râului Sălăuța, întru una întindere de loc cam de 1000 de stângeni și lățime, de ambe părțile câte de 400 de stângeni. În trânsa să află 291 de familii, restrânsă în 250 de numeroșuri de casă, aflătoare în conscripțiunea din 1857, locuite de 1400 de suflete, pur români; cășile sunt mai mare parte de lemn, coperite cu draniță și paie; în mișlocul lor să rădică 2 beserici de lemn, vechi și mici, care nu pot cuprinde în sine poporul numeros și, tocma lângă pod, școala comunală, zidită în anul 1834 de material solid. Părțile comunale, despărțite prin apa Sălăuța să leagă, prin un pod de comunicațiune ce să află tocma acum în edificiul nou; prin comună trece un drum, de cătră Deș venitor, cătră Năsăud, în care se bagă apoi în cuprinsul comunii alt drum venitor de cătră Marmația și una cale de cară venitoare de cătră Runcu. Comuna să află așezată pe lângă drumurile mai sus țitate; în dânsa să mai afla 6 ulițe mici, între două dialuri.

Ridul comunei cuprinde la 650 de jug., aplecat spre cultura de arături, fânaț (grădini). După măsurarea cadastrală din 1859, să împarte otarul comunei în șapte riduri mari și anume:

1 Ridul comuna!

- 2 " Prundului
- 3 " Mocirlei
- 4 " Gropilelor
- 5 " Lunca Rotundă
- 6 " Coasta Boiții
- 7 " Iedera

Aceste riduri mari sunt subîmpărțite în alte numiri mai mici a otarului cum sunt:

a) În ridul comunei să mai chiamă încă: Ulița cea Mare, Coasta Mocirlii, Ulița Zăgranilor, Ulița Larienilor, Ulița Morilor, Coasta Gruetului, Coasta Morăreștilor, Capul Podului, Crucea Uliții, Ulița Besericilor și Ulița Hordoului.

b) În al 2-lea rid să află numirile: Din Jos de Sat, De cătră Mititei, Răchițelele, Capul Satului din Jos, Magazinul, După Strâmtură, Răstocile; toate acestea de cătră sud, în atingere cu apa Sălăuța care

se scurge, după Strâmtură, în râul Someș, prin una gură de 10 stângeni. În atingere cu râul Someș să află: Prundul Balta Plopului, La Spin, La Bărc, La Răchită; în atingere cu ridul Mocirlei, peste drumul către Năsăud, să află: Vataștina, La Cruce și Coasta Cosmii. Toată aria acestui rid ar fi de 600 jug., cultură de arătură și fânaș, de clase 1 și 2-a. Râturile sunt supusă esundării păraelor a Dumbrăvii și Vâlcelele Râtului; pe acest pământ să samănă de căpetinie mălai, săcară și puțin grâu, de una calitate și cantitate bună iar pe râturi crește un fân de mișloc bun. Acest rid se află întodeauna în țarină și în partea comunei de către sud și ost.

c) În a 3-lea rid să află: Mocirla, un șes rădicat la 100 de urme peste fața mării; pe acest rid întins și oblu, ca la 50 jug., s-au ținut de la începutul institutului de graniță mai multe adunări și eserțiții mari militare a Regimentului 2 românesc de frontieră; acolo au jurat străbunii noștri cel dintâe jurământ ca soldați sub strălucitele flamure austriace, pe la anul 1762. În partea de către sat să află o rădicătură de formă rotundă, care au fost locul de perzare a lui Todoran cu consortii săi, pentru opunerea jurământului de soldați. Pe acest punct memorat s-a construit în anul 1863 una capelă campeană de frunzari în care s-a celebrat cultul dumnezeesc, pentru consânțirea iubilelului unui seclu, la care, pe lângă veteranii grănițeri, se adunară și oaspeți străini și mari, dintre care renumitul domn doctor Vasici¹ și d. doctor Maior², pe lângă autoritățile, mari și mici, districtuale. Nu departe de acela să află țințirimurile comunale cu oasele străbunilor noștri. În partea Mocirlei de către sud se află un loc cu numele „Cetățiauă”, care, arându-să și săpându-să, să află mai multe urme de antichități, adică cărămizi, șerbe³ de oale groasă, pietri colosale, ce ar chema cu sine aducerea aminte că pe acest loc ar fi esistat cândva una cetățuie; de acoloa să rădeca Fântâna Marcului, Cioroiul Furcii,

¹ Paul Vasici (1806-1881), consilier gubernial pentru școlile ortodoxe între 1862-1868.

² Ioan Maior, consilier gubernial pentru școlile greco-catolice între 1863-1868.

³ Cioburi de la germ. die Scherben.

Poenița, Dialul Migii, Costișata, Hilbochii, La Pleșa, Lunca Taberii, Cicircuțiu, cu pământ de a 2-a și a 3-a clasă, aplecat spre sămănătură de mălai, grâu, săcară și ovăz. Pășunea are numai una singură clasă în tot otarul.

Venitul curat a claselor cultivei otarului este, după cadastru împărțit:

Arătura,	clasa	1-a	3f.	
”	”	2-a	1f. 20	[crețari]
”	”	3-a	-f 36	”
Răturile	”	1-a	4f. 40	”
”	”	2-a	2f. 20	”
”	”	3-a	-f. 42	”
Pășunea	”	singura	-f. 14	”
Pădurile	”	1-a	-f. 18	”
”	”	2-a	-f. 10	”

În ridul acesta să află păraele de căpetenie: Păraul Dumbrăvii, mezuină între otarul Salvii și Năsăudului, Valea Râtului, Valea Costișatii, Valea Hâlbochilor, Valea Cicircuțului, care curg de cătră ost spre vest în apa Sălăuța. Pădurile acestui rid constau mai din căpetenie din fagi, mestecini, arini și tufe, puțin roditor; pământul acestui rid e rădicat treptit [sic!], cu cel mai înalt vârv 1000 de urme peste fața mării, cu una arie de 700 jug.

d) În [a] 4-lea rid să află numirile singulare: Gropilele, Cicireul Mare, Fântâna Truții, Cicireul Mic, Vârvu Groșilor, Săcătura, Dosul Gropilelor, Coasta Rea, Valea Bruhooii, Valea Fătului, Valia Țâmbulii, Lunca Mare, Coasta Luncii Mari, Podereiul Luncii Mari; toate acestea cuprind în sine una arie de 800 jug., arături, cosituri, pășune și păduri. Cultura arăturii e de a 2-a și a 3-a clasă, puțin roditoare; să samănă puțin mălai, mai mult grâu și ovăz. Pădurile sunt crescute cu puțini stejeri, mai mulți fagi, mestecini, arini, tufe și plop. Dosu Bruhooii e crescut cu pădure bună de fag, de unde își trag sătenii lemne de edificiu. Valea Bruhooii face și mezuină între otarul comunal de cătră nord cu a comunei Hordou. Toate păraele acestui rid și anume Valea Gropilelor, a Cicireuțului și a Bruhooii curg cătră ost spre vest în Sălăuța.

Până aicea s-au descris ridurile postate de cătră sud ost și una parte a nordului, învecinate cu otarul Năsăudului și a Hordoului.

e) În [al] 5-lea rid se află numirile spețiale: Lunca Rotundă, Strâmtura Hordoului, Valia Petrii, Dosu Petrii, Dialu Boiții, Hrubile, Valia Pleșilor și Dosu Pleșilor, Lazul cu Pleșii, Poiana lui Stan, Dumbrava Pleșilor, Gitoarea, Coasta Vinerii. Cultura îi de calitatea și cantitatea ridului dinainte. Se observează că în acesta rid să află cele mai de frunte păduri comunale, dintre care Poiana lui Stan cu una arie de 120 de jug. și 150 orgi □; e crescută cu lemne de stăjar, la sute de mii, ce fac una avere comunei neprețuită. Celelalte păduri constau din fagi, stăjeri, carpeni, tufe, arini și plopoci. Valea Petrii, a Plopilor și a lui Stan sunt părae care isvorăsc de la furca dealurilor Iedera și Hrubile, de cătră vest și curg cătră ost în apa Sălăuța.

În [al] 6-lea rid să află pământurile cu numirea: Coasta Boiții, Măzăriștile, Poiana lui Laz [sic!], Între Vâlcele, Poiana Oara, Fântâna Ciocoaii, Gruetu, cu una arie de 600 jug., 500 st. □. Cultura e asemenea celei din ridul dinainte. În acest rid nu se află păduri, fără mai multe grupuri de tuferi de mesteacăn, plopoci, tufe, arini și spini. Valea Boiții sau a lui Salota, numită și Valea Grosului, curg de cătră vest, cătră ost și sud.

g) În a 7-lea rid, cel mai mare și mai întins dintre toate, cu una arie de 1204 de jug. 517 orgi □ cuprinde numirile: Socii, Vârvul Iederii, Iedera, Gardeșiu, Ghiezuinile, Dialu lui Borlan, Sub Coasta Romonesii, Tăușorul, Ciocâltauăle, Codeica, Vârvu Măguricii, Zăpoadele, Între Plopoci, Dialul lui Belei, Sub Dumbravă, După Dumbravă, Lăcurelele, Idecu, Măgura, Varoșia, Sub Corn, Valea Iederii; de la una înălțime a Iederii peste 1400 de urme se întinde acest rid până în comună și Valea Idecuului, cu una cultură prescrisă în ridul dinainte. Pădurile lui sunt mai de frunte cea de După Pod și la Vârvu Iederii; celelalte sunt iarăși numai grupe cum s-au zis în ridul trecut. Valea Iederii și a Zăpoadelor curg de cătră nord cătră sud; apoi a Varoșii de cătră vest cătră ost în Idecu. Toate vârvurile dealurilor sunt de una înălțime sub 1400 de urme, coperite cu vegetare de mișloc și slabă. Luncile otarului sunt de comun supusă esundării păraelor, cu vegetare bunișoară, altminterea romantică. Văile, toate curgătoare în Sălăuța, Someș și

Idecu, sunt de una natură furiată care la evenimente elementare, scoțând cu sine petri, lemne și nămol, încarcă și pustiiesc cele mai înflorite grădini, livezi și câmpuri de prin vecinătatea lor.

Toată compunerea otarului comunal e deloasă, mai mult petroasă și râpoasă, cu pământ arinos, nisipos, rece sau clicos puțin, de căpetenie călduros, cu una împărțire specială topog. de 7810 numere cadastrale. Dealurile de cătră vest sunt picioarele muntelui Țibleș, iar de cătră ost și nord a Carpaților, de cătră Marmația.

Oficiu comunal Salva, în 30 august 1864.

x Domide Ceuca, jude; Isidor Bodescu notar com.

42

Sântioana, 15 noiembrie 1864

Numirile locurilor din comuna Sântioana, districtul Năsăudului

ad 1. Comuna Sântioana se ține de distriptul Năsăud, cercul Monor, în Transilvania.

ad 2. Comunitatea are acum numai numele Sântioana, care numire o are de la începutul comunei. Magyarii l-au tradus pe numele magyar: Sz[en]t Ivány; această numire e de țara întregă cunoscută; alte numiri, afară de aceasta, nu are.

ad 3. Comunitatea Sântioana nu au avut nicio dată alte numiri.

ad 4. Comunitatea Sântioana se numește de la început Sântioana, românește, Sz[en]t Ivány, ungurește.

ad 5. Comunitatea Sântioana nu se poate ști de unde s-au înpoporat.

ad 6. În privința acestui punct nu se poate ști să fi fost ceva.

ad 7. Numirile otarului acestei comunități sunt următoarele, adică: a) Dunga Codrului, b) Fața Mare din Sus c) Dosul d) Fundoiu, e) Fața Viilor f) Dialu Curmăturii g) După Dumbravă h) Lazu Ursului, i) Pădurihea [sic] k) Fața Mare din Jos l) După Vii, m) Șeulia.

Prin acest otar curge râul Șieu.

În urmă se observează cum că comunitatea posedă și un munte, numit Fața Gardului și Cerbucu, deschilintit de otarul comunei.

De la Oficiul comunal Sântioana, 15 noiembrie 1864.

x Petru Timoce [?], x Ioane Moldovan, x George Vărăran, x Constantin Someșan, x Nechita Pavel, x George Titieana, membrii comitetului; Filip Durra, judele com., prin Mihăilă Popp, notar comunal.

43

Sângeorz, 30 septembrie 1864

Numirile locurilor din opidul St. Georgiu, în districtul Năsăudului

ad 1. Acest opid se află în districtul Năsăudului, cercul St. Georgiului.

ad 2. Opidul acesta are numai una numire și anume Sânt Georgiu, nume cunoscut de țara întregă.

ad 3. Comunitatea de la urzirea ei s-au numit tot Sânt Georgiu și nu au avut alte numiri.

ad 4. Comunitatea (opidul) se numește de la început tot Sânt Georgiu.

ad 5. Această comuna nu se știe de unde s-au înpopulat.

ad 6. Din tradițiuni, monumente, nu se știe nemica.

ad 7. Comunitatea se mărginește spre răsărit cu comuna Maieru, spre miazăzi cu comuna Ilva Mică, spre apus cu comuna Parva (Lunca Vinului) și spre miazănoapte cu muntele comunei Sânt Georgiu, Dialu Oargii și are următoarele numiri topografice, adică: a) Partea hotarului De peste Apă b) Imașu din Sus, unde se află și o fântână minerală c) Dialu Runcului d) Cucuriasa cu Frăsinișu e) Feldrișelu cu Locurelele f) Sub Măgura g) Podurile h) Cormăița i) Peste Valea Oargii: între care [de la a–i] se află arături, fânațe și pășuni; l) Arșița cu Preluca m) Pleșia cu Șesurile n) Șesu Cormăii o) Sub Scărișoara: între care [de la l – o] se află fânațe și păduri.

Păduri sunt următoare: a) Valea lui David și Valea Plopului b) Valea Rudelor c) Coasta Veireșului [?] d) Valia Cuților e) Valia Zarzului f) Dosu Feldrișelului g) Valia Dunii h) Dosu Gârciului i) Valia Măgurii k) Valia Moldișului l) Dosurile Stâncii m) Dosu Muncelului n) Dosu Pleșilor o) Valia Cabii.

Munți posedă comuna următorii: Panticile cu Mirașa, cu pădure și pășuni b) Perșa, din care o parte fânaț; puțină pădure și pășune c) Putredu cu Cisa, cu pășune și păduri.

Ape sunt următoarele: a) Someșu, care curge din hotarul comunei Șanț b) Apa Cormaia, care escurge din munții bichișenilor și vine printre muntele nostru Panticile și printre munții rebrenilor până în hotarul nostru; în hotarul St.Georgiului se mai bagă în apa Cormaia pârăul Valea Vinului, Valea Pleșilor și Valea Cormăiții și din sus de comuna St.Georgiu se bagă apa Cormaia în apa Someșului.

Din sus de comuna noastră St.Georgiu se mai bagă în apa Someșului următoarele pârăie care escurg din hotarul nostru: Valia Borcutului b) Valia Cuților c) Valia Prisăcii d) Valia lui Bucur e) Valia Largă.

Alte obiecte însemnate ad puncto 7 nu se află întru această comună.

Sângeorgiu, în 30 septembrie 1864.

Anton Sâmbulia, Vasile Oania: membrii comitetului; Scridon Spaimoc, jude comunii, Tănase Gagia [?] notar comunal.

44

Poiana Ilvei, 12 septembrie 1864

*Numirile locurilor din comunitatea Sânt Iosif¹,
districtul Năsăudului*

1. Această comunitate se află în districtul Năsăudului, cercul Sânt-Georgiului.

2. Comunitatea aceasta are numai o numire: Sânt Iosif (Poiana), nume cunoscut de țara întreagă.

3. Comunitatea de la urzirea ei s-au numit tot Sânt Iosif (Poiana) și nu au avut alte numiri.

4. Comunitatea se numește de la început tot Sânt Iosif.

¹ Azi Poiana Ilvei, sat, com. Măgura Ilvei, jud. Bistrița-Năsăud.

5. Această comună s-au urzit pe timpul Maestății Sale, Împăratul Iosif al doilea, de la care au primit și numele de Sânt Iosif și se trage din comunitatea vecină Maer, de unde s-au și înpopulat.

6. Din tradițiuni, monumente etc., nu se știe nemica.

7. Comunitatea aceasta se mărginește spre răsărit cu comuna Măgura; spre miazăzi, cu comuna Leșu; spre apus cu Ilva Mică și spre miazănoapte cu comunele Sânt Georgiu și Maer și are următoarele numiri topografice, adică: a) Șesu din Sus de Sat b) Șesu din Jos de Sat c) Coastele Dumbrăvii d) Săcătura Bimbasca e) Săcătura Guzului f) Săcătura lui Săcriă [?] g) Fața Beșeneului h) Fața Purcărețului i) Podereiul Flămândului cu Dialu Tomii e) Săcătura Crețului și a lui Alexie l) Măgura Turzii m) Dosu Feldrihanului: între care se află arături, fânațe și pășuni.

Păduri sunt următoarele: Valia Raitii b) Valia lui Toader Buta c) Valia lui Maței Buta d) Coasta Viorelelor e) Valia lui Hocneu f) Valia lui Giezuină g) Mușderimea h) Dosu Guzului i) Valia Coșiiului k) Valia Strugariului l) Dosu Petrii Mușină [?] m) Dosu Lupșenilor n) Dosu Popii.

Munți posedă comuna unul, cu numele Ineuțu, cu pădure și pășune.

Ape sunt următoare: Apa Ilvei, care escurge din otarul comunei Ilvei Mari, trece pre lângă această comună și se împreună cu apa Someș la Ilva Mică. Întru această apă a Ilvei curg următoarele părae și anume: a) Părăul Purcăreliului b) Părăul Văii Guzului c) Părăul Văii Popii d) Părăul Văii lui Horneu e) Părăul Văii lui Giezuină și f) Părăul Văii Raitii.

Alte obiecte însemnate ad puncto 7 nu se află întru această comună.

Sânt Iosif, în 12 septembrie 1864.

x Iacob Scriporu, x Toma Guzul, ca mai bătrâni a[i] comunei, prin Ursa n[o]t[a]r; Maței Popp, jude comunal.

*Șieuț, 1 noiembrie 1864**Numirile locurilor din comunitatea Șieuț,
districtul Năsăudului*

ad 1. Districtul Năsăudului, cercul Monorului, unde se află de prezent oficiul: cercual. Mai înainte acest district s-a numit Regimentul al II-lea român de graniță, care s-a desființat în anul 1851.

ad 2. Comunitatea Șieuț, în limba română se zice Șieuț, în cea magyară Kis Sajo și în cea germană Klein Schogen.

ad 3. Altă numire n-au avut.

ad 4. Să numește și s-a numit Șieuț, care nume și l-au luat de la apa Șieu, care isvorăște de sub muntele Poiana Tomii numit și curge prin satele: Sebeșu de Sus, Ruștior, Șieuț, Șieul Mare, Sântioana, Nușfalău, Bileag și la Sărățel se împreună cu apa ce vine de la Bistrița și de acolia, la Beclean, se bagă în Someș, tot cu numele Apa Șieului.

ad 5. După spusele oamenilor se vorbește că comunitatea Șieuț, pe timpurile incursiunilor varvare, au fost împopulată de puțini români și după aceia au venit din mai multe părți ale patriei și s-au colonizat aici, precum arată cognumele proprietarilor: Arciuzan, Burgovan, Baci, Boghildea, Dedan, Dumbrăvan, Câmpean, Mărginean, Moldovan, Moroșan, Năsăudean, Oltean, Someșan, Sărmășan, Vărărean, Zăgrean, etc etc., care cuvinte din rădăcina lor arată împopulațiunea a fi curat română, precum în adevăr și este.

ad 6. Nemic.

ad 7. Otarul comunei Șieuț se împarte în 16 riduri, după măsura cadastrală.

În ridul 1-iu să cuprindă comuna, care este situată în loc așezat, lângă apa Șieu. Cuprindă în sine casele, grădinile, drumurile și ulițele. În acest rid se află una moară comunală și alta la mai mulți proprietari și cuprindă tot ridul una periferie de 303 nr. topografici.

Ridul al 2-lea vine cu numele Râtu Curții; acest nume și-l are de la curia militară grănicerească care este situată în capătul

comunei de cătră răsărit; acest rid este un șes frumos, unde sub institutul de graniță un division de grăniceri (limitanei), adică compania 1-a și 2-a, în tot anul se deprindeau în exercițiu armelor, la a căroră producțiune inspecționa generali și alți șefi superiori. Produce pământul acestui rid, care este negru, petros, fân și cânepă și cuprinde 163 parcele.

Ridul al 3-lia, sub numele Dosul cătră Ruștior. Natura și pozițiunea acestui teren e oblic, vecin cu otarul Ruștiorului; în temp de un seclu au fost pădure, acum se samănă cucuruz, grâu, ovăz și produce și fân, dară acru. Natura [lui] îi petroasă, cu pământ negru și galbăn și numără 362 parcele.

Ridul al 4-lea, să numește Tăietura și Mălinișu, care este un teren muntos, mai demult cu pădure deasă care prin decurgerea timpului s-a tăiat, de unde își trage și numele Tăetura. Pământul acestui rid este negru, petros foarte și rece, cu mulți mesteceni, unde să samănă numai ovăz, care este copios și mezos și doară cel mai bun în toată patria; cuprinde 441 nr. topografici și să mărginește cu otarul comunei Ruștior, Sebeșu de Sus și cu a Gledinului.

Ridul al 5-lea, cu numirea Anașiu; aici mai înainte de 40 de ani au fost una pădure de stăjari, foarte groși și mari; acum e câmp gol de pășune; cuprinde în sine, considerată ca una parcea, care are 123 jugere și 1400 st.

Ridul al 6-lea, vine cu numele Obârșii; acest teren este costîșat, cu păraie, vecin cu otarul Gledinului. Natura acestui pământ este rece; se samănă cu grâu și ovăz; cuprinde 410 nr. topografici.

Ridul al 7-lea, să numește Dosul Gledinului, pentru că e situat în dosu comunei Gledin; conține terenul Priloagele și Vataștina; vecin cu otarul Monorului și Gledinului; se samănă: orz, alac, ovăz și produce și puțin fân, însă acru. Din ridul acesta curge un pârâu sucit, cu numele Pârâu Gledinului care în temp ploios face cu esundarea sa multă daună economilor și să varsă prin comuna Șieut în apa Șieu. Ridul acesta numără 945 parcele.

Ridul al 8-lea, sub numele Fața Cosănelelor și Odăile; teren costîșat, cu pământ negru, petros și galbin dară rece; produce grâu, cucuruz, secară, alac, orz și ovăz și fân puțin și numără 478 parcele.

Ridul al 9-lea, vine sub numele Lazuri și Ultoi. Numele și-l trage de la lăzuit, fiindcă în acest teren mai demult au fost arbori mari și mulți, precum peri și meri ultoiți, cari prin decurgerea timpului s-a cultivat în pământu arător. Din pământul acesta să vindea din parcelele proprietarilor, sub irstitutul de graniță anuatim în folosul mondurului grăniceresc¹. În timpul present nu să află din toți arborii numai un păr. În acest teren cu pământ negru și rece se face: grâu, alac, ovăz și fân acru. Să mărginește cu otarul Monorului, cu drumul cătră Monor și Uila; în periferia acestui teren să află una pădure de stăjari masivi sub numele Hânsuri, care are 41 jugere și 902 st. □ și pășune de 5 jugere și 119 st. □. Tot ridul cuprinde 1102 nr. topografici.

Ridul al 10-lea, vine sub numele Fața Viilor; cuprinde în sine: Poienile, Dialu cătră Uila, Părăul Poenilor și Râtul Viilor. Pământul acestui teren este negru și galbin. Numele și-l trage de la vii[le] care în timpuri vechi să cultiva, iar acum să samână cu: grâu, cucuruz și ovăz. Natura ridului e costișă și să mărginește cu una parte a otarului Monor și cu drumu ce trece la Batoș și Uila. Numărul parcelelor este de 559.

Ridul a 11-lea, să numește Fundături; să mărginește cu otarul Posmoșului, Uilei și Batoșului; terenu este costișat, cu pământ negru și galbin, rece și produce grâu de primăvară, ovăz și fân; conține 442 parcele.

Ridul al 12-lea, cu numele Braniște; să mărginește cu comuna Șieuț, otarul Posmoșului și Valia Șieu. Acest rid stă din următoarele: Podereiu, cu pământ negru și rece și produce ovăz; Braniștea, așa numită de la pădurea fostă cândva cu stăjari masivi, în a căroră rădăcini plugarii și în timpul present își rump fierele de plug. Natura acestui teren e petros, negru și galbin și Luncuța, așa numită de la lunca între pădure cuprinsă, cu pământ galbin și negru, petros. Acest [teren] produce: grâu, cucuruz, săcară, alac, orz, ovăz și fân; în periferia lui să află un izvor cu apă foarte sănătoasă și bună, cu numele Ciurgăul din Valea Ciorei. Tot ridul e costișat și are 1190 de parcele.

¹ Fondul așa numit de montur, consitruit în vederea acoperirii costului uniformelor grănicerilor.

Ridul al 13-lea: Pe Vale în Jos, Din Sus și Din Jos de Drum numit; să mărginește cu comuna, otarul Posmoșiului și Șieului Mare, despărțindu-l drumul țării în două părți. Natura acestui teren este petros. Din sus de drum au fost tot pământul acoperit cu nuci, de unde și până azi se numește Nucetu, care să mărginește cu pădurea Dialu, Fătiuca și Cofana, care este un promontoriu în a căruia coastă să află tufe de gutie. Lângă comună se numește una parte a acestui teren Vii, de la cultivarea vițelor de vie în timpurile vechi. Natura acestui pământ este petros, costișat, bun și cald, care produce grâul cel mai curat, precum și alte produse rurale care mângăie în tot anul cu bună speranță diligența economului. Tot în ridul acesta se află 3 mori cu două petri de fărină, dintre care una e proprietatea besericei, donată în timpurile vechi de una văduvă Odaiția numită; cu venitul anual de 150 f. v[alută] austriacă, din a căruia venit s-a edificat beserica de acum, în locul celei vechi, în anul 1834, din material solid, foarte frumoasă, cu turnu acoperit cu blech alb, în care se află 3 campane², cu orologiu. Tot ridul numără 988 parcele.

Ridul al 14-lea îl formează pădurea Dialu numit, are una estensiune de 77 jugere și 1000 st., situat de cătră miazănoapte de la comună; să mărginește cu otarul Șieului Mare. Conține numai una parcelă.

Ridul al 15-lea, să numește Coasta Hotinului; după spusa bătrânilor vechi un proprietar cu numele Hotin au sădit viță-de-vie și pomet frumos, care a fi adevărat se vede de acolo că și acum să află viță-de-vie și gutie. Are una pădure de mesteacăn în mărime de 14 jugere și 243 st., cu pășune de 10 jugere; să mărginește cu otarul Ruștiorului și cu ridul al 14-lea. Cuprinde terenu Chilii, lângă comună, care produce grâu, cucuruz și săcară; apoi Poiana, care este între două păduri cuprinsă, unde se samână grâu, cucuruz și ovăz; are pământ negru și galbin, însă rece și stă din mai multe părți de coaste cu 428 nr. topografici.

În fine, ridul al 16-lea, Peste Vale în Sus, numit; să mărginește cu Apa Șieu și cu otarul Ruștiorului. Terenu e costișat; are pământ negru

² Clopote.

dară mai mult galbin și petros; produce grâu, cucuruz și ovăz și numără 429 parcele.

Prin urmare, recapitulând toată suprafața otarului comunei Șieuț, are 7333 parcele, care cuprinde, specificându-se în arător: 1640 jugere și 1021 st.□; fânaț: 668 jugere și 45 st.□; pășune: 185 jugere și 320 st.; pădure: 133 jugere și 547 st.□.

Suma ariei productive face	2627 jug.,	333 st.
” neproductive ”	71 ”	1563 ”
Suma totală a ariei cuprinde	2699 ”	296 ”

Comuna Șieuț are 138 de căși cu împopulațiune de 865 suflete, pur români, de confesiunea greco-catolică.

Șieuț, în 1-a noembrie 1864.

x Niculae Câmpian, x Ignat Mihăilaș, x Dumitru Bacii, x Mitrofan Buta, membrii com.; x Artene Gabor, jude comunal, prin G. Rusu, notar.

46

Suplai, 23 ianuarie 1865

Numirile locurilor din comunitatea Suplai, districtul Năsăud

1. Districtul Năsăud, cercul procesual Sagra, de care se ține comuna aceasta.

2. Comunitatea Subplai și Plai numită.

3. Această comună își are numirea sa, după cum am apucat de la părinți, moși și strămoși, nestrămutată; să scrie în cărți și hrisoave Subplai și se pronunță de poporul propriu și de romani Plai.

4. De la începutul comunei tot acest nume i s-au dat.

5. De unde s-au împoporat această comună? După tradițiuni și evenimentele patriei noastre să știe că, atât comuna aceasta, cât și celelalte comune surori de pre sub poalele munților nordici în Valea Rodnei Vechi ieste împoporată, sau de la descălecarea colonilor italieni, aduși de împăratul romanilor Traian în această țară, sau mai târziu s-au tras din câmpii și mișlocul [patriei], asupriți de invasiunile cele desă a popoarelor varvare, pe sub poalele munților, unde așezându-să au

deschis acest loc și au împoporat această comună; așa povestesc părinții, zicând că au auzit de la moși și strămoși.

6. Comunitatea Subplai și Plai numită își deduce numele de la plaiu care minteni din comună să începe a trece peste munții nordici către Marmația și să cheamă și astăzi așa.

7. Între numirile topografice a acestei comune, să înseamnă următoarele, după alfabet:

Băscătești, pământ arător și fânaț, pe lunca otarului Plai; de unde i să ischează acest nume nu este cunoscut.

După Vlongi, pădure și fânaț; are numele acesta de la proprietariu acestui pământ, căruia îi ziseze Vlonga.

Dealul Cucului, pământ de arat pe un deal, care face meta între comuna Plai și Târlișui; își deduce numele de la pasărea sburătoare numită cuc.

Dosu Opcinii, pădure mare, spre apus; își deduce numele de la opcina care se trage din piciorul muntelui Țibleș.

Deluțu, pământ de arat; își deduce numele de la poziția lui cea frumoasă, rădicată către răsărit.

Dealul Întrevăilor, loc de cosit și arător; își deduce numele de la poziția lui, pentru că se află între două văi.

Fața Petroasă, pământ arător; își deduce numele de la poziția lui cea petroasă.

Frăsinișu, pământ arător, pământ de cosit și arat; să zice că pe acest loc ar fi fost pădure de frasini, care în jurul acestuia să află și astăzi astfel de lemne.

Coasta Plaiului, loc de fânaț; își deduce numele de la plaiu ce suie la munte către Marmația.

Colnicu, pășune și loc arător, numită de la pozițiunea lui, elocată în forma căldării între două dealuri.

Lunca de Jos, pământ de cosit și arat; își deduce numele de la poziția lui.

Lunca din Sus, loc de cosit; are numele de la poziția sa.

Lazurile lui Pavel, loc de cosit în nordul otarului a acesteia comune; numit după proprietariu Pavel, care au scos acest loc din păduri, începând din 1808.

Leurdiște, pământ arător și de cosit; își deduce numele de la buruiana leurda care crește în acest loc.

Măgura, pământ de arat; deal mare către nord; își deduce numele de la poziția sa.

Netedu, pământ arător; își deduce numele de la pozițiunea sa cea frumoasă, netedă și dreaptă.

Opcina Pintii, deal rădicat, păscător; să zice că pe această opcină a umblat Pinteada deseori și de acolo și-au câștigat numele.

Plaiu Bătrân, loc de cosit lângă Plaiu cel Vechi, care odinioară suia la muntele Țibleș.

Picioru Luntrii, deal rădicat către amiazănoapte, covățit în forma unei luntre.

Tău, cuprinde în sine apă nestârpitoare, pe un vârș de deal, de către apus.

Zăpodea lui Vlad, loc arător între două dealuri așezat; își deduce numele de la un proprietar care îl chema Vlad.

Apele cele mai însemnate ce se află în comuna aceasta sunt: Țibleșu, râu mergător care desparte otarul comunei în două și curge la miazăzi în apa Someș și isvorăște din muntele Țibleș; Valea Plaiului, apă mergătoare care isvorăște de sub plaiu ce trece către Marmația; curge în apa Țibleș în comuna Plai.

Oficiul comunal Subplai, în 23 ianuarie 1865.

X Arsenie Gavrițaș, judele com. prin Gavril Gavrițaș, notar.

47

Telciu, 26 septembrie 1864

Nr. 191/1864

Lăudat Oficiul cercual!

În urma emisului ecelsului regesc Guberniu, dto. Sibiu, în 7-a mai 1864, nr. 6670/1864, îndorsat cu ordinaciunea lăudatului Oficiolat cercual, din 4 august 1864, nr. 713/1864, se face umilita arătare, spre a încunoștința, respective împlini doririi domnului Frederic Pesti, precum urmează:

*Numirile locurilor din comuna Telciu,
districtul Năsăudului*

Datele de colecțiune se estind asupra următoarelor puncte de întrebațiune.

ad 1. Satul acesta să ține de districtul Năsăudului.

ad 2. Comunitatea aceasta are numai singura numire din descălecat, care încă aseminea este cunoscută tuturor locuitorilor din țara aceasta și a celor învecinate.

ad 3. Această comună nici odinioară n-au avut altă numire, fără mai dedinainte s-au scris după stilul german Telts și acum să scrie Telciu.

ad 4. Această comunitate de la început se numește Telciu.

ad 5. Această comună s-au înpopulat de sine din familiile cele dintâi, aduse pe aceste locuri de împăratul antic Traian.

ad 6. Prădându-se toate scrisorile mai vechi în ajun de revoluțiune 1848/1849 nu se poate scoate și da la acest punct de întrebare în privința originii numelui și înțelesului lui, fără care s-au mai zis mai în sus; fără cu puțință este ca acest fel de date ce privesc această delușire se vor afla în alte locuri sau archive.

ad 7. Numirile topografice din otarul acestei comunități sunt următoarele:

1. Ridu comuna

2. " Valia și Fața Babii și Poiana Niamțului

3. " Lunca cea Jencească, Gura Bichigiului, Valia Prohodiștii

4. " Dialu Mare, Valia și Dialu Morii

5. " Dialu Sircașului

6. " Valia Șiurilii, cu Dosu și Fața

7. " Valia Fiadelului, cu Dosu și Fața și Lunca Pre Apoae [?].

8. Ridu: Fiadu apa, apoi Dosu și Fața, cu deosebitele numiri: Valea Calului, Valea Șerăzii, Valea Șasă [?], Isvoru Roșu, Isvoru Poienii, Isvoru Comarnicilor și Poiana Țibleșului.

9. Ridu: Pe Sălăuța, Fața și Dialu, cu Dosu Văii Rele; Valia lui Petru, cu Dosu și Fața; Dosu Craiului, Valia Marii, Ciseria, Dumbrava, Arișoarele și Șesu Domniție[i].

10. Ridu: Pe Cruci [?], Șdiabu Popii; Staniștea; Între Ponoare; Rātu Stăgarului.

11. Ridu Trestea: Pe Față și În Fund.
12. Ridu Valea Stăgarului: Ceția.
13. Ridu Capu Câmpului: Lunca lui Niag, Coasta Stăgarului, Șdiabu Carpănului, Zăpozile cele Mari.
14. Ridu Pe Valia Poienii: În Dos și În Față; Plopoci cu vârvu.
15. Ridu: Pe Lunca, Leurda, Lăzulețu, Lunca Brătae, Valea Cinii, cu Dosu și Fața; Lunca Rusului; În Laz; La Preluca Ursului cu Isvoru Ursului; Isvoru Petrii; Isvoru Bătrân și Prislopu Frumușelii, cu munții: Lespedea sau Bătrâna, Dosu Stănigii, Obârșia Strâmbii, Bărloaia, Muncelu, cu Fața și Dosu, Dialu, apoi Oprișasca, cu Fața și Dosu.
16. Ridu Săcătura lui Traian, cu: Preluca Ursului, Dialu Bătrân, Valia, Fața și Dosu Văii Seci, Șesurile, Stâna [Stana?] Lucoae, Isvoru Bârliei.
17. Ridu Rebra, Sforăcele [?], Isvoru Negrii cu Picioru, Isvoru Alecsii, Rebrisoara cea Mică și Sacă (acestea sunt două părae de munte care curg în apa Rebra).
18. Ridu Mușinoaele; Picioru Negru, Picioru Căsoaei, Lunca și Dosu Luncii cu Frasini.
19. Ridu Buscatul, cu Fața și Dosu; Văratecele din care curge Valia Buscatului ce intră în apa Telcișoru.
20. Ridu Lunca Mare, cu Dosu.
21. Ridu Valia Luștii, Valia lui Grigore, cu Dialu, Fața și Dosu, Valia Bicișinului, Valia Lungă, cu Fața și Dosu.
22. Ridu Valia Priscăcelii, Valia Tisii, cu Fața și Dosu.
23. Ridu Valia lui Stan, cu Fața și Dosu și Vârvu Măguri, din care curge Valia lui Stan ce trece prin comună și să bagă în apa Telcișoru.

Acest hotar ține în sine, după operatul cadastral, una mărime de 2636 jugere 922 st. □ arături, 5390 jugere 896 st. □ râuri și grădini, 3677 jugere 335 st. □ pășcătoare în munți, 28748 jug. 161 st. □ păduri mari de brad, molid, frasini, paltini, fagi, tei, mesteceni, arini și alte soiuri mai mici de arbori de tot felul, apoi 460 jugere 886 st. □ loc neroditor, a suprafeții pământului.

Din lontrul acestor păduri comunale se poate trage tot felul de lemn de trebuință și de foc, dacă se vor regula drumuri, cai la munți și de se vor curăța apele și isvoarele munților în care se află peștii cei mai

de bun fel, adică păstrăvi, lipeni și alții mai mulți de soiul cel alb, iar în apa Rebra este mulțime de bicași albi, care se transportează din-trânșii la glăjăria din Gurdeu. Acum prin pădurile acestui hotar se află una mulțime de lemne de fag căzute, care dacă s-ar arde, prin întreprinzatori, s-ar scoate cenușă (potase), ba și de a-i pluti, dacă râurile acestea s-ar regula până în munți și în granița vecinei țări Marmația.

Telciu, 26 september 1864

[În lipsa] jude[lui] com., morbos: Juon Mureșan, membru comunal.

b. Crâmpieie școlare și bisericicești năsăudene

48

Năsăud, 2 februarie 1863

Vicarul Grigore Moșil către conducerea districtului Năsăud; informează despre situația locativă și conduita reprobabilă a învățătorului Laurențiu Rummel din Năsăud.

Înclintit Presidiu Districtual

La provocarea din 27 ianuarie a.c., nr. presidial 25, de a răspunde la acusa dată înaltului regiu Guberniu de docentele primar Laurențiu Rummel, în 22 novembre a.t., în contra Comisiunii administrative a fondurilor, pentru luarea cămării aflătoare în edificiul școlii din folosința dânsului, am onoare a răspunde:

Când d.docente primar, L. Rummel ar lua în dreaptă considerațiune împrejurările locale din Năsăud, unde toți funcționarii, necăpătând locuință comodă, din lipsa cortelurilor, sunt îndesușiți, când d-sa ar cugeta cu mintea mai așezată că chiar și în școală suntem foarte strâmtoriți, încât numai de nevoie debe să ne îndestulăm cu odăile date spre dispozițiune, dacă d-sale i-ar zăcea la inimă susținerea disciplinei și ordinii bune în școli, dacă s-ar interesa mai mult de bunăstarea și înflorirea ei, dacă, prin faptele sale, nu s-ar arăta numai ca un năimit, ci ar fi adevărat bărbat de școală și un conducător zelos a trebilor de învățământ, în urmă,

dacă d.Rummel n-ar fi caprițios și cerbicos în pretensiunile sale, atunci d-sa, văzând lipsa cea mare ce o are școala principală de aici, ca cămara amintită să se prefacă în o odaie de locuit pentru servitoriul școlii și pentru arest, când cerința vătămatei discipline școlastice ar duce cu sine, nu s-ar contraria a ceda acea cămară spre scopul arătat, cu atâta mai puțin nu s-ar opune unui conclud a comisiunii școl. la care și d-sa a luat parte, cu cât: 1) i s-au asigurat cortel extra, unde are cămară 2) edificiu școlii s-au cedat singur spre scopuri de învățământ, dară nu și de competență individuală pentru învățători 3) D.Rummel n-are ce pune în ea, că, precum alte familii de aici sunt mulțumite dacă au cu ce împlă o cămăruță, așa și d-sa, să poate îndestula cu cămara din cortelul unde șede, numai să fie ce pune în ea, că nici pe mine, nici pe d-sa nu ne îmbulzesc bunătățile încât să avem debuință de mai multe cămări. 4) Predecesorii d-sale încă neci atâtea localități ca dânsul n-au avut, pentru acea nu s-au plâns că n-au de ajuns competență. Cum poate d-sa pretinde mai mult decât predecesorii lui mai meritați pentru școală?

Ce se ține de celariu¹ de la școală, aflător în folosința sa, am numai de a reflecta că, deși după rezoluțiunea lăudatei comisiuni reglatoare, care a predat cu locul și grădinile școlii numai spre scopuri de învățământ, d-sale nu-i compete mai mult, totuși comisiunea n-au pretins cedarea celariului, batăr că, afară de legumi, n-are ce pune în el, dară legumile au loc și în celariul de la locuința sa. Celariile din Năsăud numai spre depositarea legumilor se folosesc, că buți de vin ori de vinars, har Domnului, nu ne îmbulzesc, afară de arendatoriul regalului de crâșmărit, prin urmare nici pe d.Rummel, că de ar avea d-sa buți cu vin ori vinars în celariu, cred că atunci n-ar merge în toate zilele regulat, înainte și după amiazăzi, în crâșma ordinară, nici ar petrece timpul prelegerilor de școală prin birturi; că, dacă n-are ore de prelegeri, barem ar trebui să meargă la școală și [să] vadă cum își îndeplinesc învățătorii și școlarii datoria sa. Însă domnia sa, când merg învățătorii și școlarii la școală, se duce la crâșmă și când se întorc de la școală, d-sa încă se întoarce de la crâșmă acasă, așa cât de multe

¹ Pivnița.

ori se întâlnesc laolaltă pe drum, școlarii cu șeful școlii. Cum că purtarea d.docent primar Rummel poate avea cea mai rea influință în moralitatea tinerimii școlastice, care îl vede mergând și venind de la crâșmă, când ar debui să fie în școală este de prisos a deduce și totuși domnia sa nu-și cunoaște ticăloșia sa, ci mai are frunte a învinui pe alții și tot într-una a denunța la locurile mai înalte și în lucruri care nu se țin de domnia sa. Ba, ce e mai dureros, că se află încă și părținitori pentru așa un individ, încât se pare că apărarea și desvinuirea celor de domnia sa acușați, nu află atâta crezământ, cât află denunțaiunile dânsului. Ori să fie d-sa român, afla-și-ar un așa sprijin, precum află ca german? Mă îndoiesc! Iar din experiență știu că un învățător român de la școala principală de aici fu pus [în] odichnă, singur din acea cauză că colonelul de atunci l-a văzut beat o dată în școală.

După ce d.Rummel acum nici nu propune nimic în școală, la care îl îndatorește regulamentul școlastic, nici nu suplinește pe învățători când e lipsă, nici supravighiază pe învățători și școlari, nici poartă de grijă altminterile de școală, așa dânsul trage leafa și emolumentele împreunate cu oficiu lui numai în zadar, prin urmare s-a făcut pentru școale de aici un individ întrecător. În acest cas mă aflu în cunoștință obligat a reflecta pe inclitul presidiu districtual la astfel de împrejurare că un individ care acum acum, necum să fie folositor școalei, ba togma provoacă spre ruina ei, ori să se transporte de aici, ori să se pună în odihnă și cu leafa întregă, că deși fondul școalei ori a statului prin pensionarea lui nu s-ar ușura, cel puțin s-ar depărta un scandal de la școală și moralitatea tinerimii ar câștiga. Iară ca cămara de sub întrebare să se ia din despozițiunea d-sale și să se îndeubințeze spre scopul sus atătat urgiază și o altă nouă împrejurare, adică a folosi, când va cere debuința, și de infirmatorie pentru școlarii morboși, că togma acum, din lipsa unui spital, am fost siliți a goli clasa a 2-a preparandială și a o ceda de spital pentru vreo câțiva școlari morboși. De nu era d.Rummel capricios și ar fi cedat camara, nu am fi fost siliți a îmbulzi pe candidați întru una odaie și celaltă a o folosi de spital, ci servea cămară și spre acest scop.

În fine, spre mai buna convingere a inclitului presidiu districual că d.Rummel în adevăr nu se îngijește de cauza școalei, serviască și scrisoarea dânsului, aici aclusă, prin care dânsul arată că nu știe cine este servitoriul școalei. Că bățar că acesta să adstrânge numai la servitu școalei, totuși dacă d-sa ar cerca mai adeseori școala, ar fi aflat că servitorul școalei e tot acel bătrân, Toader Ioan, pe care însuși domnia sa l-au fost condus încă din toamna trecută.

Năsăud, în 2 faur 1863,

Grigoriu Moisis
vicar și inspector școl.

Arh. St. Budapesta, F.266, 1863-7636.

49

Năsăud, 25 februarie 1863

Capitanul suprem al districtului Năsăud către Guberniul Transilvaniei; prezintă informații despre școlile din Năsăud și situația învățătorului Laurențiu Rummel.

Escels Regesc Gubern!

În îndeplinirea grațioasei ordinațiuni guberniale, de dto. 3 decembrie anu tr., sub nr. 28624 ex 1862, pe lângă recluderea împărțășitelor, precum și a declarațiunei făcute din partea Inspecțiunei școlare locale, la plânsoarea domnului învățător primar de la școalele normale gr.catholice locale, Laurențiu Rummel, că cum comisiunea administratoare a diferitelor fonduri grănicerești i-ar fi luat o cămară de la școale, care până acum fusesă în folosința dânsului, am onoarea a relaționa în următoarele:

În Năsăud se află trei școale districtuale sau grănicerești, întru atâta încât toate trei se susțin din veniturile operate spre acest scop prin foștii grăniceri din acest district și adică: o școală normală, de 4 clase și una de fetițe, cari se susțin din fondul școlastic înființat în anu tr. din venitul dreptului regal a comunelor grănicerești foste libere și înaintea militarisării și una de preparandie în 2 clase, care se susține, peste voia proprietarilor, din fondul de îmbrăcăminte, jertfit prin proprietari pentru ajutorarea tinerilor de pe la institute de învățământ.

Acestea trei institute se află așezate în trei clădiri deosebite, depărtate una de alta și încă, încât se poate, în cele mai rele clădiri din Năsăud, pentru că înalta Direcțiune Financială de Țară, sau din punct de vedere economic, sau fiind așa informată prin oamenii săi din loc, pentru scopuri publice a foștilor grăniceri totdeauna au asigurat cele mai rele clădiri; așa, începând a se ruina sus numitele clădiri și fiind 2 din ele, adică școala normală și cea de preparandie pustii de tot, au început a se fura din ele nu numai garduri, uși, ferestre, scânduri da și requisite mai de mare preț din școală, precum cărți, mapae geografice etc. și așa în aceste împregiurări au aflat de lipsă neîncungiuraveră Inspecțiunea școlastică de a așeza un servitor în una din aceste două clădiri, resp[ecti]ve un supraveghetor, căruia să i se poată coîncrede îngrijirea a tot peste edificii, cât și pentru requisitele în ele aflătoare și, nefiind alt loc gol, afară de o cămară, în care din parte-mi, întorcându-mă mai de multe ori pe la numitele școli, nu am văzut alta nemica decât 2 sape rele și mai mulți painjini. Această localitate au fost desemnată [de] Inspecțiunea școlastică spre a așeza în ea un servitor, resp[ecti]ve un supraveghetor, nevojnd însă domnu învățător primar Laurențiu Rummel a se supune ordinațiunei Comisiunei școlastice și a comitetului grăniceresc, resp[ecti]ve a Comisiunei fondurilor, numita localitate, până în zioa de astăzi, stă goală, desolată, iar școala pustie și espusă pradei de toate laturile.

Domnul Laurențiu Rummel, în competența sa are cuartir natural, despărțit și departe de școală, în care se află, sub un acoperiș, trei căși¹ de locuit, o cuină și o cămară; la școală ține cuprinse o pivniță, o cuină și sus pomenita cămară de ceartă; aceste trei toate închise însă goale.

După a mea părere, sus pomenita cămară nu-i cauza ci numai pretextul certeii; cauza adevărată a certeii îi păruta periclitare a drepturilor lui de învățător primar și așa de director și îi basată în historia trecutului și prezentului, adeca:

¹ Aici în sensul de camere.

În districtul acesta în tot timpul [cât] au sustat granița, inspecțiunea peste toate școlile din district, au purtat-o o comisiune școlastică, care sta din v. colonelu, ca preside, vicariu foraneu local și din învățătorul primar de la Școală normală din Năsăud. După desființarea institutului de graniță și sub sistema trecută, mai în lung temp se-au încercat învățătorul primar de a scăpa de sub Comisiunea școlastică care acum stă numai din vicar și învățătorul primar, până când i-au succes a scăpa de Comisiune și a purta singur direcțiunea; mai târziu au devenit toate institutele de învățământ din țară sub superinspecțiunea respectivilor capi bisericești, superinspecțiunea venerab. Ordinariatului din Gherla; întru acea, deslegându-se întrebarea proprietății a foștilor grănițeri din acest district și, între altele, dechiarându-se dreptul regal din cele 29 de comune a acestui district foste și înainte de militarizare libere de proprietatea lor și transpunându-li-se și în folosință, în 1 novembre 1861, numitul drept regal, acești foști grăniceri au oferat 3 din 4 părți numitului venit pentru susținerea școlilor cari se află în district și pentru întemeierea altor nouă institute de învățământ, încredințând atât superinspecționarea peste venitul școlastic, cât și peste școlile întemeiate prin ei, unui comitet, numit grăniceresc sau a fondurilor, înființat încă cu ocaziunea desființării institutului de graniță, sub presidiul vicarului foraneu local și acesta îi a 4-lea stadiu a Inspecțiunii școlastice și așa învățătorul primar care era membru a comisiunii școlastice sub sistema institutului de graniță și căruia i-au succes a se emancipa, după desființarea graniței de sub inspecțiunea vicariului, iar de când au trecut superinspecțiunea școlastică sub respectivul venerab. Ordinariat, se luptă neîncetat a-și apăra independența sa, atât în contra venerab. Ordinariat cât și în contra Comitetului grăniceresc, resp[ecti]ve a fundatorilor și patronilor școlii, se silește a eluda toate dispusețiunile acestora, iara el, fiind foarte dedat spre beție, și așa tare tâmpit la minte și nedestoinic a ținea rându, școala, care sub inspecțiunea comisiunii școlastice era cea mai înfloritoare în toată patria, astăzi se află desolată și disciplina în ea ruinată de tot, făcând fiecare ce-i place și nici unu aceia ce i se demândă; da, pe lângă ruina școlii, se

demoralisează și poporul, resp[ecti]ve foștii grănițeri și comunele foste libere din acest district, cari, fiind sgduite de lipsele cele mari ale timpului, cea mai mare parte a veniturilor comunale din dreptul de crâșmărit și adică trei din patru părți a venitului, l-au sacrificat pentru scopuri de învățământ și filantropice și, pe lângă toate aceste sacrificii, își văd școalele sale, cari până acum au putut fi de mustră, a sta, așa zicând, în o anarhie și în marginea unei ruinari totale.

Umilita mea opiniune este că din toate 4 sus pomenitele inspecțiuni școlastece, cea mai nenimerită și mai starpă de frupte e cea de astăzi și cea mai corespunzătoare au fost cea de sub institutul de graniță, adică când deprindea suprema inspecțiune peste școli o comisiune școlastică stătătoare din vicecolonelul, vicariu foraneu și învățătorul primar; pe basa aceasta și pe basa protocolului luat în comune, prin care dânsule au sacrificat 3 din 4 părți a venitului din crâșme pentru școale și așa s-au făcut fundatoare, ar fi a se restaura, după giurstările de astăzi o comisiune școlastică, care ar consta din căpitanul sau vicecăpitanul districtului, din vicarul foraneu local și doi membri aleși prin Comitetul fondurilor numit[e] grănicerești și învățătorul primar; dintre toate însă ar fi a se pune un învățător primar, ca director local, un om înzestrat cu însușirile cerute, cu care să se poată restaura disciplina școlastică, care acum e ruinată, ce cu învățătorul primar care se află acum e cu nepotință; iar ce se ține de de atâtea ori pomenita cămară, aceia să se lase a se transforma neîncungiuver în o odaie de locuință pentru un supravighitor a localităților școalstice și, decumva ar avea ceva drept de competență la aceia învățătorul primar, să i se desdăuneze în bani.

Cu distinsă stimă fiind, prea plecat căpitanul suprem a Districtului

Năsăud, în 25 februarie 1863

Alesandru Bohățel
capit. supr.

Arh. St. Budapesta, F-266, 1863-7636

Năsăud, 1 ianuarie 1864

Contract prin care biserică greco-catolică din Năsăud vinde comunității locale mai multe bunuri imobiliare ale sale.

Contract

Care s-a încheiat între curația besericească și între comuna opidană a Năsăudului, respective reprezentanții lor, în modul următor:

I. Vinde curația besericeii, respective reprezentanții ei, la comuna opidană Năsăud toate realitățile sale, precum se află în ziua de astăzi, pentru todeauna, adică pe timp etern și anume:

a) Grădina de la Zeller, de 390 st. □, sub nr. casei 15 și top. 34 și 693, cu un venit curat anual de 33 cr.m.c., de clasa primă, între vecinii: de cătră răsărit Elisabeta Zeller și de cătră apus erezii după Maftei și Petre Moariu, în ulița așa-numită a Nistorenilor.

b) Grădina de la Toader Iuon Moariu, sub nr. casei 59, lângă drumu țării, între vecinii, de cătră răsărit: Vasele și Iuon Pavel și de cătră apus Pavel Moariu, sub nr. top. 129, de clasa prima, cu un venit curat anual de 19 cr.m.c. și una mărime de 106 orgi pătrate; mai încolo parcela de agru din Răstoci, Șesul din Sus, de a II-a clasă, cu una mărime de 551 orgi pătrate și un venit curat anual de 25 cr.m.c., de sub nr. top. 783; parcela de la hotar, aflătoare sub nr. top. 1022, de 56 orgi pătrate, de clasa a II-a agru și un venit curat anual de 3 cr.m.c.; parcela de pe Gegiu, aflătoare sub nr. top. 1726, cu una mărime de 1344 orgi pătrate, de clasa a III-a, agru și un venit curat anual de 30 cr.m.c.; parcela din Fața Curpinilor, aflătoare sub nr. top. 2143, cu una mărime de 1 jugere 215 orgi pătrate, de clasa a II-a, pășune, cu un venit curat de 19 cr.m.c.; parcela tot din Fața Curpinilor, aflătoare sub nr. top. 2179, cu una mărime de 496 orgi pătrate, de clasa a II-a, pășune și cu un venit curat de 3 cr.m.c. și parcela din Pășcăniasa, în Ernatice, de sub nr. top. 3263, cu una mărime de 510 orgi pătrate, agru, de clasa a III-a, cu un venit curat de 11 cr.m.c.

c) Grădina de la Anton Ionașcu, între vecinii, de cătră răsărit: orfanii rămași după Toader Anton; de cătră apus: Dumitru, luon și Ioachim Baceșiu, aflătoare sub nr. top. 163, cu una mărime de 194 orgi pătrate, de clasa primă, cu un venit curat anual de 34 cr.m.c.; locu neroditor sub nr. top. 162; mai încolo casa din piaț de sub nr. 74, constătătoare din o tindă, două chilie de locuit, clădite din lemn și acoperite cu draniță; mai pre urmă se observează că, după contractul alăturat, din 6 martie 1860, puncto 4, are George Svoboda, fratele răposatului Anton Ionașcu, care are casa sa proprie pe această grădină, de a locui și a folosi jumătate grădina până ce va trăi dânsul și femea dânsului, Nastasia, când apoi va intra acea jumătate de grădină în proprietatea comunei opidane.

d) Grădina de la Angel Gavriluțiu, între vecinii, de cătră răsărit Pavel Gavriluțiu și de cătră apus luon L. Prăhasă, su[b] nr. top. 178, de 48 orgi pătrate de mare, de clasa primă, cu un venit curat anual de 4 cr.m.c. și cu nr. top. 177, cu una mărime de 40 orgi pătrate, loc neroditor, cu casa de su[b] nr. 83, lângă drumul țării, constătătoare din una tindă, o chilia de locuit și o cămară, clădită de lemn și acoperită cu draniță.

e) Grădina de la George Sfărea, între vecinii, de cătră răsărit Vasele Andreășiu și de cătră apus Ilie Sfărea, su[b] nr. top. 400, cu una mărime de 315 orgi pătrate, cu un venit anual de 55 cr.m.c. și 49 orgi pătrate, locu neroditor de su[b] nr. top. 399, cu casa de su[b] nr. 186/b, de lângă drumu țării, clădită din piatră și acoperită cu draniță, constătătoare din una tindă, su[b] care este un chelar zidit și două despărțemente de locuit.

f) Casa de su[b] nr. 228, de lângă Comoară, constătătoare din una tindă și două chilie de locuit, clădită din piatră și acoperită cu draniță, cu 180 st. □ loc neroditor, su[b] nr. top. 480.

g) Grădina de la Nica Marcul, între vecinii, de cătră răsărit Franțiu Boga și apus Valia Caselor, su[b] nr. top. 530, cu una mărime de 40 st. □, de clasa primă, cu un venit curat anual de 7 cr.m.c., 70 st. □ loc neroditor, su[b] nr. top. 529, cu casa din ulița dindărăpt, clădită din lemn și acoperită cu paie, de su[b] nr. top 138 și cu una mărime de 372 st.

II Comuna opidană a Năsăudului, respective reprezentanții ei, plătesc la curăția bisericii gre.cath. pentru realitățile în punctul I numite, 4000 fl.v.a., cetește patru mii florini valută austriacă și anume în tot anul cel puțin 500 fl.v.a. și de va fi cu puțință și mai mult, începând solvirea cu finea lui octombrie 1864, până se va fini întreaga datorie.

III Comuna opidană a Năsăudului, respective reprezentanții ei, se obligă a da, preste suma aceasta de 4000 fl.v.a., a depune în lada bisericii una obligațiune, cu acea condițiune de a plăti pentru suma aceasta, respective care va rămânea în tot anul, interesele de 6% la curăția bisericii.

IV Curăția bisericii se obligă a ținea un capital de 4000 fl.v.a. ca fond din a căruia interese să se poată porta spesele bisericii; așadară, la clădirea bisericii nu va pretinde comuna ca să dedice acest capital de 4000 fl.v.a. pentru spesele lor la clădirea bisericii, fără se învoiesc a rămânea acest capital neatins.

V Comuna opidană a Năsăudului, respective reprezentanții ei, se îndatoresc ca după ce se va clădi biserica cea nouă și se vor curăța rămășițele bisericii aceștii vechi și țintirimul va rămâne de piaț, de a da în piaț atâta loc la curăția bisericii pentru clădirea șetrelor, cât stau șetrele în ziua de astăzi, adică 28 $\frac{1}{2}$ orgi în lungime și 1 $\frac{1}{2}$ orgi în lățime; mai încolo se otărăște ca piatra care se va câștiga din zidurile bisericii aceștii vechi, când se va răsipi, fiind clădită cea nouă, să se întrebuinteze prin comuna opidană la clădirea unei case comunale, care să nu fie fâgădău ci, sau școală comunală, sau casă bisericească.

VI Mai încolo se oblegă ambele părți contrahente a pune laolaltă spesele ce se vor face cu închiaria acestui contract.

VII Curăția bisericii, respective reprezentanții ei, se obligă a da comunei opidane toate documentele care le au pentru acestea realități și [a] preda comunei opidane realitățile și locurile fără neci una greutate și datorie; în casu când se va ivi de acum înainte ceva datorie, se obligă curăția bisericii a o plăti singură.

VIII Realitățile se dau din partea curăției bisericii comunei opidane a Năsăudului, cu prima ianuarie 1864 în proprietate, precum și cu tragerea foloaselor lor, cu care ziua are și comuna opidană a

depune obligațiunea după suma de 4000 fl.v.a.; mai încolo să obligă comuna opidană Năsăud de la acest termin a porta spesele și darea obvenitoare pentru aceste realități.

Așa, fiind ambele părți contrahente deplin învoite, cu sensul contractului, s-a încheiat și scris de ambele părți, cu acea observare că acest contract s-a scris în duplo, din care una parte să se depună în lada besericei greco-catholice și a doua în lada comunală.

Năsăud, în 1 ianuarie 1864.

Representanții curăției besericei greco-catholice, vânzătorii: Gregoriu Moisil, vicar și paroch; Ioan Lazar, cooperador; x Vasele Catarig, x Ioan Sârbul, Theod. Anton, curator primar.

Representanții legali a comunei opidane Năsăud, ca cumpărători: x Iosef Nistor, x Ioan Sârbu, x Toader Echim, x Toader Onigoae, x Andreaș Grosu, x Dumitru Pop, x Ioan Ionașcu, x Vasele Chitul, prin Grigoriță; [...], Paramon Gazdac m.p.; Grigore Nacu m.p., Teodor Ionașcu m.p., membru comunal; M. Mihailaș, jude opidan, Grigoriță, notar.

Contractul acesta, în ședința consistorială de azi cetindu-se, în toate punctele lui s-au aprobat.

Dat în ședința consistorială, în 18 februarie 1865 în Gherla ținută, nr. 474/143 Cons.

Macedon Pop vicar general capitular Lazăr Huza, notar cons.
Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.cat. Gherla, 1864-956, f. 3-4.

51

Năsăud, 1 martie 1866

Căpitanul suprem al districtului Năsăud către Consistoriul Episcopiei Gherlei; informează despre situația fondurilor bănești ale foștilor grăniceri.

Venerabil Consistoriu diecésan!

Sub glorioasa domnitoarea împărăteasă a romanilor și mare principe a Transilvaniei, Maria Teresia, în anii 1763-1784, spre apărarea marginilor patriei și a Monarchiei întregi, s-a înființat în părțile nordice

a Transilvaniei regimentul al doilea român de graniță din 23 de comune foste libere, împreunate până atunci cu districtul Bistriței, care mai târziu au crescut la un număr de 29 comune și din 14 comune foste iobăgești din capetele nordice a comitetelor Doboca, Cluș, Turda, cari asemenea au crescut mai târziu la numărul de 15.

Aceste 44 de comune așa împreunate au format regimentul al doilea român de graniță de la mai sus numitul temp până în anul 1851.

Sub tempul până a sustat acest institut de graniță s-au compus:

I. Un fond comun, sub numirea de fondul proventelor, în care au încurs, între alte venituri, și venitul din dreptul de cârciumărit din toate aceste 44 comune militarizate, fără deosebire că fost-au acelea comune înainte de militarizare libere sau iobăgești și așa, fără deosebire că oare fost-au acel venit din dreptul de cârciumărit mai înainte proprietatea cutărei comune libere sau proprietatea înaltului Erariu, ca a domnului pământesc cutărei comune fostă iobăgească.

Destinațiunea acestui fond, precum se vede din estrasul alăturat sub A, au fost promovarea culturii acestui district militarizat și a giurului lui și, încâtva, întărirea sfintei uniri, pentru că, precum se vede din alăturatul sub B, încă din anul 1770 s-au statorit prin înaltul Consiliu c.r. belic de Curte, că pentru promovarea culturii fiilor acestui district în specie, și în genere pentru promovarea culturii poporului român cu acest district învecinat, să se înființeze în Năsăud o școală normală și un gimnaziu latinesc, spre a cărui învățământ să se dispună din Blaș 4 preoți și totodată să se susțină aceste instituții din numitul fond.

Sub tempul până a sustat institutul de graniță nu s-a putut înființa gimnaziul, ci s-a înființat o școală normală în Năsăud, împreună cu un convict¹, în care s-a propus până către anul 1821 și limba latină și s-au înființat în cinci puncte deosebite a districtului confiniar 5 școli triviale; toate acestea s-au înființat, cu deschilinită privire la necesitățile de atunci, ca în aceste școli să se crească tineri abili de a putea eși cu tempu din ei subofițiri și ofițiri harnici.

¹ Internat.

Aceste institute în organizarea sa de atunci au înflorit într-o atâta, încât pe lângă fiii acestui district erau cercetate de o mulțime de tineri din întreaga patrie, încă și de alte naționalități și confesiuni.

II. S-au fost compus un fond, așa numit de îmbrăcăminte (Montursfond) din oferte private a singuraticilor grănițeri din acest district, lăsându-se în folosul acestui fond și niște munți a căror venite era proprietatea tuturor 44 de comune grănițere și s-au compus din niște sume importante de bani ce avea înaltul regim să întoarcă mai multor grăniceri singuratici pentru vestmintele sale private ce le-au fost portat în folosul statului în mai multe taberi, în contra datoriei sale și care de altcum ar fi fost de a se împărți între singuratecii grănițeri, proprietarii acelor veștminte; acest fond cu ocaziunea desființării institutului de graniță în anul 1851 sta din un capital cam de 45000 fl. monet.convent.

Urmând din prea înaltul ordin în anul 1851 desființarea acestui institut de graniță, au rămas ca întrebare pendentă, cu multe altele, și întrebarea despre proprietatea și ulterioara destinațiune a fondului așa numit de provente. Menționat sub punctu I și a isvoarelor din care s-au înființat acel fond, iar fondul de îmbrăcăminte (Montursfond), menționat sub punctul al II-lea, a fost dechiarat prin înaltul Guvern „de proprietate nedisputaveră a foștilor grăniceri” în concreto și a singuratecilor.

După aceasta, în 13 martiu, anul 1851, spre a se consulta despre destinațiunea ulterioară a menționatului fond, și-au tramis la Năsăud plenipotențiații săi toate 44 comune foste grănicere, cu care ocaziune au abzis de la pretensiunea sa privată ce avea la numitul fond grănițerii singurateci și au satorit că și pre viitor să incurgă în numitul fond atât toate veniturile din acelea realități din care au incurs și până atunci, cât și interesurile din capitalele elocate și ca acest fond să rămână pentru toți seculii de proprietate neîmpărțiveră a tuturor foștilor grănițeri din al doilea regiment român de graniță și ca în viitor din acest fond să se agiutore cu stipendii pre la institutele de învățământ mai înalte, fiii foștilor grănițeri mai sus numiți și totodată au denumit un comitet supravighiator preste numitul fond, asemenea din sânul său, precum se văd toate acestea din alăturatul sub C.

În 27 august 1861, cu prea înalta scrisoare de mână a sacratissimei Majestății Sale, acum gloriosu domnitoriului Francisc Iosif I, resolvându-se, în parte, definitiv și întrebarea preste isvoarele ce incurgeau până a sustat institutul de graniță în fondul proventelor menționat sub numărul I și primindu-se de principiu starea dreptului de proprietate dinaintea înființării acum a desființatului regiment al II-lea român de graniță, pe basa acestui principiu s-au restituit dreptul regal de cârciumărit în proprietatea comunelor foste înainte de militarizare libere, cari sunt: Rodna Veche, Șanț, Maier, Ilva Mare, Măgura, Sângeorgiu, Poiana (Sânt Iosif), Leșu, Ilva Mică, Feldru, Vărarea (Nepos), Lunca Vinului (Parva), Rebra Mare, Rebrîșoara, Năsăud, Salva, Hordou, Bichigiu, Telciu, Romuli (Strâmba), Mititei, Runcu, Găureni, Suplai, Poieni, Zagra, Mocod, Nușifaleu (Nagyfalu) și Sântioana și, precum dovedește protocolul de transpunere alăturat în copie sub D, acea transpunere s-a și întâmplat în faptă, în 1,2,3 și 4 noiembrie 1861.

Între aceste, prin învoirea împrumutată din lunile septembrie și octombrie 1861 și din 13 și 21 septembrie 1862, s-au învoit sus atinsele 29 comune, foste mai înainte libere, ca trei din patru părți a venitului din dreptul regal de cârciumărit să intre într-un fond comun central care se va numi „Fondul școlastic distriputal central”, din care fond, înainte de toate:

a) să se organizeze și susțină și pre viitor Școala normală din Năsăud și școlile triviale cari cad pe teritoriul comunelor foste libere ce și-au recâștigat dreptul regal.

b) Școala de fetețe din Năsăud (care să poarte numele Majestății Sale Împărătesei).

c) Să se întemeieze și susțină în Năsăud un gimnasiu complet românesc, greco-catolic (care va purta numele Majestății Sale a glorios domnitorului Francisc Iosif I).

d) Să se întemeieze și susțină tot în Năsăud (încât ar ajunge poterile) un convinct pentru 100 de teneri, unde să se primească fiii foștilor grăniceri din acest district, cari vor frecventa gimnasiul din Năsăud, să se provadă cu locuință și vipt; acest institut să poarte numele a înălțimii sale, arhiducelui Rainer.

e) De va agiunge fondul să se întemeieze tot în Năsăud și o școală reală.

Spre clădirea acestor institute, afară de ofertele mai sus pomenitelor acelor 29 de comune foste libere, stătătoare din venitul dreptului regal de cârciumărit, au oferat toate cele 44 de comune, foste grănicere, cari cad toate pre teritoriul distriptului Năsăud, precum și comuna, fostă negrănițară însă așezată pre acest teritoriu: Coșna, oferează, parte bani, parte material de clădit și parte lucru, precum se văd toate aceste mai pre larg din protocolul fundațional, în original alăturat sub E, care protocol s-au transmis la locurile mai înalte spre întărire.

Cu reprezentațiunile acestui Presidiu distriptual, din 7 iuliu 1863, sub nr. 635 praes. și 3 iuliu 1863, sub nr. 636, s-au fost așternut înaltului Guvern regiu două planuri și, resp[ecti]ve, rogări a comisiunei administratoare de fondurile grănițarești, prin cari s-au fost rogat, ca să se aprobeze prin înaltele locuri planul făcut preste reorganizarea Școalei normale din Năsăud și a școalelor triviale din Sângeorgiu, Telciu etc., de o parte, iară de altă parte să li se conceadă deschiderea unui gimnasiu, deocamdată inferior, care gimnasiu sub sperati, în 4 optobre acelui an, s-au și deschis și de atunci în tot anul se înmulțește câte cu o clasă.

În urma mai sus atinselor reprezentațiuni la înalta Curte, cu grațiosul decret regesc din 4 mai 1864, sub nr. 829 aulic, ex 1864, se primesc și aprobează planurile preste reorganizarea Școalei normale și a celor triviale, se ia spre știința deschiderea gimnasiului și, ca să se poată înființa toate institutele statorite în protocolul fundațional și, ca să se poată concede gimnasiului înființat dreptu de publicitate, totodată grațios s-a demandat ca pe basa de mai multe ori pomenitului protocol fundațional să se compună un instrument fundațional, în două limbi, adică în cea română și germană și să se aștearnă Majestății Sale spre înalta sancționare. Această înaltă dispozițiune, făcându-se cunoscută respectivilor reprezentanți a comunelor grănițarești, prin grațiosul decret gubernial, sub litera F, aici în copie alăturat, dto Sibiu, 15 mai 1864, sub nr. 15694 ex 1864, numiții reprezentanți a fondurilor grănițarești școlastice, în ședința sa ținută în 18 august anului trecut

au statornicit mai de multe ori menționatul instrument fundațional și tot una dată l-au împărțășit acelu venerabil Consistoriu diecesan, prin 2 membri ai săi, unde, lându-se la o desbatere serioasă în ședința ținută în 23 august a.tr., s-au făcut unele observațiuni, resp[ecti]ve rezervări de drepturi în partea venerabilului Ordinariat, precum se vede în copia alăturată, sub G; după aceasta l-au luat a doua oară la desbatere și și-au îndreptat tot „Instrumentul fundațional” în sunetul decisiunii venerabilului Consistoriu și l-au așternut subscrisului ca să-l înainteze la locurile mai înalte spre preainalta sancționare, în sunetul mai sus lăudatului decret gubernial, care se și alătură aici sub nr. I, în 4 esemplare subscrise, precum s-a menționat mai sus, prin resp[ecti]vii reprezentanți și autentificat prin Oficiolatul distriputal, iar sub I 1/2 reprezentațiunea comitetului reprezentativ a fondurilor grănițere; se mai alătură un estras din protocolul ședinței comitetului reprezentativ grăniceresc, din 19 aprilie 1864, din care se vede că subscriitorii Instrumentului fundațional sunt adevărații reprezentanți din fostele comune a regimentului român al 2-lea de graniță, sub II; nr. III: un estras din autograful Majestății Sale, din 27 august 1861, sub nr. III; sub nr. IV un conspect peste spesele școalei normale din Năsăud; sub nr. V un conspect peste spesele școalei de fetițe din Năsăud; sub nr. VI un conspect preste spesele școalelor triviale; sub nr. VII un conspect preste spesele unui gimnasiu complet; sub nr. VIII un conspect preste pensiunile ce se plătesc din fondul școlastic central; sub nr. IX un conspect preste spesele ce se fac pre an cu administrațiunea fondului școlastic central; sub nr. X un conspect preste venitul anual al fondului școlastic central și a tuturor speselor ce se fac din acela, după conspecte de sub: IV, V, VI, VII, VIII, IX; sub XI un conspect peste învățăceii și învățăcelele cari frecventează școalele de aici; sub XII un conspect peste comunele din acest district foste grănicere și pruncii din aceste comune cari frecventează Școala normală, școala de fetițe și gimnasiul din Năsăud.

Venerabil Consistoriu!

Spre deplina cunoaștere a genezei acestui act fundațional am aflat de lipsă permiterea celor premise, după a căror permitere îmi iau onoare a atrage prea stimata atențiune a venerabilului Consistoriu

episcopesc față cu Instrumentul fundațional, de sub nr. I, următoarele:

1. Foștii grăniceri din desființatul regiment al II-lea român de graniță, locuitori în 44 de comune a acestui distript, prin reprezentanții săi legiuți, precum se vede din aclusul sub nr. II își oferă spre scopuri de învățământ fondul său privat propriu, așa numit de îmbrăcăminte (Montursfond) și-l prefac în fond de stipendii, precum se vede sub C, E și nr. I; asemenea își oferă cele 29 comune, foste și înainte de militarizare libere, trei din patru părți a venitului din dreptul regal de cârciumărit, transpus lor în proprietate și posesiune legală, după aclusul sub D, spre înființarea unui fond școlastic central, precum se vede sub E și Nr. I, precum și toate 45 de comune a acestui district oferă o mulțime de material, bani și zile de lucru debuincioase la rădicarea clădirilor de învățământ, prin urmare ei sunt fondatorii și așa patronii institutelor înființate și înființând și le compete: jus patronatus, care drept de patronat, precum va binevoi a se convinge venerabilul Consistoriu și-l rezervă în Instrumentul fundațional, sub nr. I, așa încât susțin și respectează totodată și toate drepturile venerabilului Ordinariat ce le are asupra unor asemenea institute de învățământ, tocma așa precum a statorit venerabilul Consistoriu în ședința sa consistorială ținută în 23 august a.tr. sub nr. 694, după alaturatul sub G; în urmă se respectează și „jus supremæ inspectionis” a statului, în acel înțeles și în tot cuprinsu, precum s-a demandat a se respecta prin grațiosul decret gubernial din 15 mai 1864, sub nr. 15694 ex 1844, alăturat sub F.

2. Lipsa unor institute de învățământ și necesitatea de a se înființa în Năsăud un gimnasiu, s-au recunoscut și au exprimat-o înaltul regim încă înainte de asta cu 90 de ani, precum se vede din alăturatele sub A, B și așa cred că nu-i lipsă a demonstra această necesitate mai pre larg, mai cu seamă dacă vom lua în considerațiune că în toată diecesa Gherlei nu se află nici un gimnasiu greco-catolic, da nici l școală normală de Doamne-ajută, afără de acestea de aici; dară lipsa apare și mai simțiveră dacă vom considera că în toată partea nordică a Transilvaniei nu există nici un gimnasiu, nici romano-catolic, dară cum se cade, nici protestant.

3. Precum se vede din alăturatul sub XI, acum până când gimnasiul încă sta în embriunea sa, nu are drept de publicitate, încă se află 104 școlari, în școala normală 281, în cele 3 școli triviale 184, cu totul 578 de învățăcei, care număr în sine luat dovedește destul că merita susținerea acestor institute, iar din fiii foștilor grăniceri din acest distript toate aceste școli le frecventează un număr de 217 învățăcei și învățăcele, care număr, luând în considerațiune starea cea miseră a locuitorilor acestui distript și luând în considerațiune că opidul Năsăud îi mic, abia cu o împopulațiune de 2000 de suflete, stătători cea mai mare parte din plugari, cu cvartire slabe, dovedește prea destul și învederat și necesitatea neamănaveră a înființării unui convict cu cât mai în grabă, atât din punctu de vedere a sanității, cât și a moralității și religiosității.

4. După ce stipendiile tinerilor de la școale mai înalte de dau din fondul fost de îmbrăcăminte, acum de stipendii, pomenit sub nr. II, din fondul central școlastic, după conspectul alăturat sub X, cu o economisare bună se pot funda pe rând și conserva toate institutele de învățământ statorite în Instrumentul fundațional, alăturat sub nr. I.

5. Fundatorii foști grănițeri prin fundarea acestor institute de învățământ doresc a satisface tot una dată și unei datorințe morale, a recunoștinței cătră prea înaltele persoane: Sacratissimei Majestăți Francis Iosif I, a Majestăți Sale Impărătesei și arhiducelui Rainer; în urmă.

6. Cu atât sunt mai demni a fi spriginiți din toate părțile spre a-și vedea cât mai curând deplin fundate și puse în viață toate lăudabilele lor intențiuni, fiindcă în timpul de față a materialismului, vin înainte asemenea fapte numai ca excepțiuni rare și așa cred că precum cu respect scrisul numai datoria mi-o îndeplinesc când le transpun venerabilui Consistoriu, asemenea [î]s convins cum că venerabilului Consistoriu numai simțul animei și-l va urma, împlinindu-mi oficioasa rogare ca să binevoiască și din parte-și a-și declara prin clausula scrisă sub toate 4 instrumintele fundaționale deplina sa învoire și coînțelegere cu tot contestul Instrumentului fundațional, apoi a-l așterne înaltului Guberniu regesc, dinpreună cu această a mea

representațiune cu toate aclusele., ca să se susțearnă Sacratismei Majestății Sale spre preainaltă sancționare, cu cea preaumilă rogare ca din aceste 4 esemplare a Instrumentului fundațional, după sancționare, unul să se păstreze în preainaltul archiv de Curte, al doilea în archivul înaltului Guberniu regiu transilvan, al treilea să se transpună spre conservare în archivul diecesan iar al patrulea, cu toate alăturatele și, între altele, cu protocolul fundațional alăturat sub E, să se retramită încoace spre restituire suplicanților, ca să se conserveze în archivul comitetului grăniceresc.

Cu distinsă stimă subînsemnându-mă, a venerabilului Ordinariat plecat serv

Năsăud, 1 martiu 1866

Alesandru Bohățel
căpitan supr.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr-cat.Gherla, 1871-1117, f.3-9.

52

Năsăud, 1 aprilie 1865

Grigore Moisil, vicarul Năsăudului către Episcopia Gherlei; informează despre desfășurarea examenului de iarna în școlile triviale din: Sângeorz, Telciu și Zagra.

Preavenerat Ordinariat

Esamenul de iarnă în școalele triviale s-au ținut în 25 faur în St.Georgiu, în 27 în Telciu și în 1 marte cal. nou în Zagra, la care subscrisul au luat în persoană parte. Suscrisul, voidnd după făcuta organizare a acestor școale, a se informa în persoană, atât despre rezultatul învățământului, cât și despre defectele ce ar obsta propășirii învățământului, a întreprinde călătoria, lând și pe Petri, directorile școalei normale, ca delegat din partea Comisiunei fondurilor.

Ce a aflat subscrisu despre starea acestor 3 școale triviale, se resumă în următoriu:

În St.Georgiu se află școală comunală și a 2 clasă trivială, locată în cortilul căpitanal, arendat din partea comunei spre acest scop; clasa a 3-a se află în edificiu școlii triviale. Școlarii în clasa a 2 se află 44,

în a 3-a: 41; laolaltă 84 [sic!] Esamenu dat, a fost mulțumitor, fiindcă învățătorii și-au pus toată silința a corespunde chemării sale. Școala era provăzută cu celea necesare, ce se poate mulțami d.jude cercual Toma Timoce, carele a îngrijat ca din cercul său să cerce școala contingentul prescris de școlari, precum și de a se procura table și mese pentru școlari.

În Telciu se află clasele triviale inlocate în edificiu școalei triviale, adică pentru clasa a 3-a s-au luat odaia învățătorului, cam strâmtă pentru numărul școlariilor; apoi aici a lipsit masa învățătorului și tabla; școlarii sunt, în clasa a 2-a: 24 și în a 3-a: 20. Esamenu dat n-a fost așa mulțumitor ca în St.Georgiu. Causa au fost, atât neregulata cercare a școalei, cât și că s-au luat în școală prunci nepregătiți în școala comunală.

În Zagra școala comunală și cea trivială sunt inlocate în fosta cancelarie de companie, care necidecât nu corespunde scopului, fiind odăile întunecoase, prea strâmte pentru școlari, apoi cuptoarele rele și afumătoare. Aici încă lipsește masa unui învățător, tabla și mese de școlari. În clasa a 2-a se află, 24 și în a 3-a, 28 școlari. Esamenul, din cauza neregulatei frecvențațiunii și nepregătire a pruncilor în școala comunală, n-au fost ca în St.Georgiu. Prin urmare, singura școala St.Georgiului se află în starea sa normală. Defectele observate s-au însemnat și pentru vindecarea celora s-au făcut pașii de lipsă, atât în privința învățământului, cât și a recvisitelor școlastice, ba și pentru lărgirea odăilor de instrucțiune, ca barem pe anul viitor să se poată înlătura toate pedecile la desvoltarea acestor școli.

Clasa I-a la sus numitele școli, formează clasa comunală, în carea, fără de a se ținea esamenu formal, ce nu s-a putut fiindcă aceste s-au început cu o lună mai târziu, s-a făcut din religiune și cetire. Catecheții încă și-au pus silința a face destulu chemării sale. Merită laude părintele Tanco că poartă bună grijă de școală, precum și d.jude cercual Toma Timoce.

Ca pe viitor să poată păși aceste școli, asemenea cu celea 3 clase normale, se va griji ca numai pruncii trecuți cu progres bun în școalele comunale să se primească în școalele triviale.

Năsăud, 1 aprilie 1865

G. Moisil, vicar.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F.Ep.gr.-cat. Gherla, 1865-1024.

Budacu de Sus, 30 aprilie 1865

Protopopul Ioan Ștefan către Episcopia Gherlei; informează despre situația școlilor sătești din jurisdicția sa.

Protocolul anotațiunilor luate cu ocaziunea examenelor ținute în școalele comunale a tractului

Monor, în 10 aprilie 1865

Cu ocaziunea examenului ținut s-au aflat cum că:

1. Pruncii de vârstă școlară au cercat școala în esta semestru deplin, foarte bine, adică tinerimea școlară nu s-au lenevit a frecvența, ceea ce judelei comunal și inspectorilor locali, eclesiastici și civili, le este spre osebită laudă și onoare, ca celor de la care depinde acest lucru bun și folositor.

2. În decursul examenului s-au aflat cum că pruncii școlari au învățat cu sârguință și au făcut spor în învățatură foarte bun, ceea ce pruncilor servește spre laudă pentru silința și dexteritatea ce se vede a o desfășura întru împlinirea misiunii sale. Repetițiunea în dumineci și sărbători se află a se fi ținut regulat, pentru că și repetitorii în esamen au fost numeroși și au răspuns foarte bine.

3. Grădina pomară și legumară pentru învățătura practică în grădinărie și pomărie este și se lucră cu spor și folos.

4. Starea edificiului școlar, înlontru și dinafară, este bună.

5. Recvisitele școlare sunt, precum și material de scris s-au aflat a se fi câștigat de agiuns.

6. Salariu învățătorului, după tenorul contractului, e de 75 f.v.a. anuatim, care, deși cam târziu i se plătește, totuși învățătorul cu soluțiunea salariului său se află a fi îndestulat.

Gledin, în 10 aprilie 1865

Cu ocaziunea examenului ținut se află cum că:

1. Pruncii de vârstă școlară în est semestru foarte puțini au frecventat școala și câți au cercat școala și aceia o au cercat întrerupt

și foarte neregulat, ceea ce antistiei comunale, inspecțiunei, civilă și eclesiastică școlară locale, servește spre rușine și esemplu rău, abominând adică (scandalu), pentru că grija de școală și de instituțiunea tinerimii în est semestru, între alte sarcini, o au pus cu totul la spate și cu acea nu și-a făcut triabă.

2. În decursul examenului, s-au aflat cum că pruncii școlari în est semestru au învățat foarte puțin sau așa zicând mai nemica. Pentru aceea, subscrisul însuși în acel examen se simțea rușinat. Și fiindcă și învățătoriu se află a fi avut foarte puțină grijă și de acei puțini prunci cari, întrerupt, adică când și când, au mers la școală, fiindcă și între aceia prunci s-au aflat spor foarte puțin sau mai nemica.

Repetițiunea în dumineci și în sărbători nu s-au ținut deloc, de unde se cunoaște că școala în celea mai multe zile a acestui semestru au fost tot închisă și secretă.

3. Grădina pomară și legumară lângă școală, destul de spațioasă, este, însă e espusă esundațiunii apei care prin mișlocul satului curge, pe lângă școală și mare parte din acea grădină în timpurile ploioase o au rupt și înecat, despre care daună, neci inspecțiunea civilă și eclesiastică locală, precum nici antistia comunală nu are conducere, într-atâta cât, văzând astă daună, să se îndemne a întări țărmurile de-a stânga apei, de cătră școală, cu iesle umplute cu răchiți, ca să nu poată scurma apa într-acolo.

4. Starea edificiului școlar în sine ar fi bună, și dinlontru, și dinafară însă și acest edificiu, precum și teritoriul pe care e edificat e espus esundațiunii apei, căci ruptura țărmlui apei, înalt, perpendicularer ca de 8-9 urme e de cornu edificiului cel de cătră răsărit, numai de 6 pași departe și când va mai curge repezișu apei în vreme de o esundațiune, atunci cu bună samă va surupa și terenu de sub școală, dinpreună cu școala, și o va duce cătră Vașarhei în jos, cum au dus și privada care fusese făcută lângă același corn a școalei.

5. Recvisitele școlare și material de scris niciodată nu s-au căpătat de ajuns și niciodată când au trebuit.

6. Salariul anual a învățătorului, după tenorul contractului, e de 60 f.m.c. însă nu îl capătă la timpul său și când are lipsă de el și mai are una restanție de a pretinde pentru timpul trecut: 31 f.v.a.

Șieut, 11 aprilie 1865

Se află cum că:

1. Pruncii de vârstă școlară în acest semestru, deși întrerupt și neregulat, totuși au frecventat binișor; se află că și mai bine o ar fi frecventat dacă inspecțiunea locală școlastică și antistia comunală cu mai mult zel ar fi grijit de școală.

2. Câți prunci au cercat școala, se află că au făcut spor foarte bun, ceea ce învățătorului îi servește spre onoare și laudă pentru silința pusă din parte-și și dexteritatea ce se află a o desfășura în modul propunerii obiectelor de învățatură.

Repetițiunea în dumineci și sărbători s-au ținut foarte puțin sau mai nemica, din cauză că, nici inspecțiunea locală, nici antistia comunală nu și-au ținut a fi datoare a da succesul debuncios spre acel scop.

3. Grădină pomară nu este, dară este în partea edificiului școlar de cătră apus un spațiu de loc, ca de 30-35 orgi □, acum neproductiv, care se poate, curățindu-se de petri și puindu-se pe el grămezi de pământ și de gunoi și așa rădicându-se suprafața pământului, prepara și face foarte bun pentru școala pomară și legumară, numai dacă poporu ar fi în astă privință mai sârguitor și inclitul Oficiolat cercual ar întrebuița spre acel scop măsuri impulsive.

4. Acoperământul edificiului școlar trebuie reparat sau batăr cârpit și în lontru scândurile poditurii pavimentului care sunt de tot putrede, reînnoite; ușile și zarurile, precum și unele pente de fer la țâțânele ușilor reînnoite.

5. Recvite școlare, mai cu samă material de scris, s-au căpătat cu mare greu, pentru că antistiilor comunale trebuințele școlare le zac mai mult la rânză decât la inimă.

6. Salariu învățătorului anual, în sensul contractului, e 65 f.v.a. și alta nemica; acesta însă nu i se plătește la timpul defipt, nici când are trebuință de el, pentru că din anul trecut, 1864, are restanție, adică datorie la comună 40 f.v.a. și după anul curinte, 1865, încă până acum nu i s-au plătit nemica, din care cauză acel bun învățător stă în cumpănă a resigna tot și a se mulțumi de serviciul școlar.

Sântioana, 11 aprilie 1865

Batăr că prin înștiințarea subscrisului, în scris dată, și prin inclitul Oficiolat de cercul Monorului, antistiilor comunale împărtășită, ziua sus însemnată au fost înștiințată pentru esamenele în Sântioana și Nușifalău și subscrisul au venit în Sântioana la una oară după amiază, totuși ajungând acolo, subscrisul au aflat școala închisă, dascălu dus de-acasă, parochul local dus de-acasă, așa și judele comunal nu era nicăieri; toți s-au absentat din cauză (în bună samă) căci aceștia, preștiind cum că pentru neglijența lor, vor fi să întâmpine esamenul cu cea mai mare rușine, nu s-au încumetat a sta față.

Pentru aceea inclitul Oficiolat politic de cerc e cu toată cuvenita onoare rogat ca pe judele comunal, Filip Dura și pe dascălul comunal Vasile Ursu, pentru astfel de exorbitație, să aibă bunătate a-i trage la dare de samă și a-i pedepsi cu gloaba cât îi stă în putere, căci tot deodată și subscrisul, parochului local din Sântioana îi va câșiga de la sântul Consistoriu episcopesc censura care i se cuvine.

Loc pentru școala pomară este împregiurul școlii destul de spațios însă, nici se îngrădește cum se cade, nici se lucră cum se cuvine, pentru că, nici dascălul nu pricepe lucrul grădinăriei, nici a cultiva pomi.

Nușifalău, în 12 aprilie 1865

Se află:

1. Cum că pruncii școlari curenți au cercat școala cam neglijent (cu lenevire) din cauză că și antistia comunală privește triaba școlii ca un ceva superfluum (überflüssig) însă pruncii, câți au cercat școala neîntrerupt, se află a fi făcut progres foarte bun întru învățatură, ceea ce învățătorului îi sevește spre laudă și onoare pentru silința din parte-și pusă și plinirea datoriei sale.

2. În dumineci și sărbători s-au ținut repetițiune foarte puțină și neregulat pentru că tinerimea repețiitoare n-au cercat școala și oficiu politic comunal n-au avut grijă cum să-i astrângă la școală.

3. Loc de grădină pomară și legumară este în dosul și laturea de cătră răsărit a școalei, destul de spațios, ca de 300 orgi □, însă de cătră o vecină grădină parochială de tot desgrădită și de cătră uliță

foarte rău; locul [e] sălbatic, nelucrat și necultivat, ceea ce inspecțiunei locale, civile și parohiale, antistiei comunale servește spre oprobrium (rușine) iar mai deosebi învățătorului, căci nici batăr acelea două sau trei răsaduri de pomi, răsădite de mult de antecesorii săi lângă școală, acum sălbatic, pline de păduchi spinoși, nici până astăzi nu-s curățite, necum să fie ultoite. Este un semn că învățătoriu, ca preparand absolut, sau nu pricepe acest obiect de învățatură practică, în școlile populare obligat, sau îi prea leneș întru acest lucru.

4. Edificiu școlar dinafară e în stare bună iar din lontru a) în sala școlii pavimentu e nepodit cu scânduri, pentru aceea pământul iarna degierat, degieră picioruțele pruncilor; b) cuptoriu, care-i de lespezi, e huluiț și așa rău făcut cât tot fumu îl aruncă afară în școală, care lucru se vede di pă pereții cei afumați; c) în casa dascălului soba cea de bleh și zarul la ușă sunt stricate și pavimentu rău togmit.

5. Din recvisitele școlare lipsește una tablă pentru învățător și lăduța mesei pentru învățător.

Material de scris, dă birău și notarașu învățătorului, ca și la un cerșetor colduș, tot câte o coală, așa cât acesta e silit în toate zilele când îi trebuie la școală, a cerși hârtie și cerneală.

6. Salariu învățătorului, după contract, e anuantim 56 f.v.a. din care învățătoriu capătă foarte cu greu și niciodată atunci când are presantă lipsă de el.

Ragla, în 8 aprilie 1865.

Cu ocasiunea examenului ținut în acea zi se află cum că:

1. Pruncii de școala curentă, deși unii dintre dânsii întrerupt, totuși au cercat școala binișor, căci în decursul examenului s-au aflat a fi făcut întru învățatură spor bunișor, după câtă dexteritate are și învățătoriu Vasile Păcurariu, care numai provisorie, din lipsa altui individ care să fie mai destoinic decât dânsul, s-au fost aplicat în acea școală.

2. În dumineci și sărbători se cunoaște a se fi ținut și ceva repetițiune cu pruncii repetitori, pentru că și aceștia, câți au fost de față, în examen, au răspuns din toate obiectele binișor.

3. Grădină pomară nu este, însă una pătrare de loc în laturea edificiului școlar de cătră apus, între ocolu besericii și între ulița satului, acum neproductiv, este, cu multe petri presărat și mocirlos, ca de 30-40 orgi □; acela, curățit de petri, după aceea umplut cu grămezi de pământ și de gunoi, ca suprafața pământului, după ce se vor așterne grămezile de pământ și de gunoi mestecate, să se rădice și de cătră ulița satului să se îngrădească, se poate pregăti pentru una grădină pomară foarte bună, numai dacă poporu și-ar pune silința într-adins a întreprinde acel lucru și din partea superiorității politice și bisericești să se întrebuițeze îndemnuri serioase.

4. Edificiul școlar din afară e în stare bunișoară iar din lontru e numai una sală pentru tinerimea școlară și tinda.

5. Între recvisitele școlare lipsesc masa și scaunul învățătorului și tabla școlară spre însemnarea cu creta a literelor și cifrelor; acestea trebuie facute nouă.

Material de scris învățătorul nu capătă de ajuns pentru a deprinde pruncii în orele prescrisă în obiectul scrisorii, nici la tempu când acestea trebuiesc.

6. Salariu învățătorului, după contract, e 45 f.v.a., care, nici nu i se plătește la tempu defipt, nici când are lipsă de el.

Budacu Român, 8 aprilie 1865.

1. Din 41 prunci curenți a) au frecventat în semestru acesta de iarnă in contino și neînterupt: 22 de prunci, b) din cauza morbului și alte cause escusabile: 8, c) din cause neescusabile și numai singur din cerbiciositatea părinților, cari, prețuind dobitoacele de casă mai mult decât creșterea regulată școlastică a pruncilor săi, au lenevit cursul acestui semestru, de tot: 7; d) câțiva prunci săraci, în vârsta de 6 până la 7 ani, pentru golătatea și lipsa îmbrăcămintelor de earnă, s-au transpus pe cursul de vară: 4.

Cu cei 22 școlari curenți cari in contino au frecventat școala s-au aflat a se fi făcut un spor care pe subscrisul, ca parochul aceste parochii, între altele dificultăți supărăcioase, îl foarte mângăie, ceea ce învățătorului, precum todeauna la alt fel de ocasiune, așa și astă dată, îi am de a mulțami.

2. Repetițiunea în dumineci și sărbători cu 16 repetitori nu s-au ținut, din cauză că de câte ori s-au arătat lista de lenevire antistiei comunale, todeauna au visat așa cum că aceștia au eșit din școală (adică din cea curentă) și mai încolo de școala repetitoare, adică de dumineci și sărbători n-au mai voit a ști și așa niciodată nu i-au astrâns într-adins ca în sărbători să meargă la școală.

3. Grădina pomară e spațioasă și, încât este despre partea învățătorului, foarte bine lucrată și, precum au fost înainte de anul 1848 de dânsul cultivată, așa și acum la aceea stare, prin sânguinta învățătorului care obiectul grădinăriei îl știe practice, și propune, și practica foarte bine, a o aduce.

4. Edificiul școlar din afară e în stare bună; acoperământul șindrilit din nou; numai lângă dânsul privada, nici pentru prunci, nici pentru învățător nu este, pentru că spațiul ocolului e foarte îngust; însă totuși și acolo în acea îngustire s-ar putea face, dacă poporeni ar avea batăr cât de puțină simpatie cătră școală.

În lontrul școalei, soba de fer, după moda veche oarbă, unde, focul se face pe din lontrul căminului (hornoiului sau Ofenloch), de unde focul bagă căldura în zidul hornoiului și soba, împreună cu școala, rămâne rece. Pentru soba aceea de fer ar trebui a se întoarce cu gârliciul în școală și la gârlici să se facă ușa de bleh ca prin sala școalei și nu prin hornoi sa se facă focu, cu fruste de lemne scurte, căci așa s-ar răspândi căldura în școală și nu s-ar duce prin cămin în sus.

Recvisitele școlare sunt, între care mai trebuie, în cornul salei școlare, lângă fereastra de cătră uliță, făcut un armariu triangular, care numai dinainte e de făcut din scânduri giluite și ușa cu zar, căci din dos feresc pereții școalei, ca de acolo să se păstreze toate protocoalele, cărțile școlare și hârtiele câte sunt a se conserva peste toți anii și din temp în temp.

5. Între recvisite[le] școlare mai este de lipsă a se face de nou un scaun pentru învățător iară materiale de scris, deoarece antistia comunală nu administrează la școală altmintrelea fără numai cum să dă coaja de pâne la cerșetor, subscrisul, în coînțelegere cu inspectorul civil școlastic local, care tot același e și curatoriu besericii, în est an școlastic le-am câștigat și administrat, parte ex proprio, parte din veniturile bisericesti.

6. Salariul învățătorului anual, după tenorul contractului, care există în valoarea sa din 1840 până astăzi și după care toți dascălii din astă comună s-au plătit de atunci până astăzi, e de 63 f.v.a. și venitul anual di pă una grădină de 2 care cucuruz, alta nemic; însă salariul niciodată nu i se plătește la timpul defipt și niciodată atunci când are mare trebuință de el.

Morăreni și Rușii Munți

Fiindcă în zilele sus însemnate era timpul friguros și subscrisul morbos, slăbit de boală și drumul peste acelea dialuri înalte către Mureș, foarte rău și greu, nu s-au încumetat, cu totala periclitare a sănătății, a trece cătră acelea două comune parohiale, Morăreni și Rușii Munți; acelea două școale subscrisul nu le-au putut cerca până acum. Și-au propus însă, pe 2-a lunii lui mai st.n. a merge acolo în persoană, spre a cerca acelea școale și, pe lângă alte trebi oficioase, a esamina și lua în notiță progresu ce se va afla din est semestru, precum și toată starea progresivă și materială a acelor școale populare.

Pentru care inclitul Oficiolat a cercului Monor e cu toată oficioasa onoare rogat, despre aceasta pe antistiele comunale de acolo a le încunoștința, impunându-le ca subscrisului atunci, în cele de lipsă și de trebuință să-mi fie de îndemână.

Budacu Român, 30 aprilie 1865

Ioane Ștefan
v.arhidiacon și inspector
școl. districtual.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F.Ep.Gr-cat. Gherla, 1865-1419, f. 86-89

54

Năsăud, 14 decembrie 1866

Vicarul Grigore Moisil către Episcopia Gherlei; prezintă informații despre fondurile bănești ale școlilor sătești din jurisdicția sa.

Preamărit Ordinariat episcopesc!

Încă la anul 1836 s-a asigurat esistența școalelor populare în teritoriul fostului regiment român confiniar al II-lea în Ardeal, adică

în districtul Năsăudului, ce [școlile] să rădicase încă în anul 1824, prin formarea fondurilor școlare, așa numite locale, din venitul cârciumăritului liber de toamnă, care locuitorii din comunele grănițere l-au lăsat în favoarea școalelor sale comunale, până ce s-ar întregi fondurile stipulate pentru fiecare comună.

Despre dedicarea acestui venit pe sama școalelor – la înaltă demandare – s-a făcut prin comanda militară instrumentul de lipsă și de înaltul Consiliu Belic aprobat.

Cu ocasiunea rădicării institutului confiniar în, 1851, locuitorii acestui district de nou s-au dechiarat a lăsa ca fondurile școlare începute la anul 1836, să se completeze până la suma defiptă și să se administreze prin comisiunea fondurilor spre acest scop aleasă, după principiile exprimate la înființarea lor. După aceste principie, arenda de trei luni se esarenda deschilinit; banii se elocau la privați și când suia suma la 200 fl.m.c. se scoteau de la privați și se cumpăra hârtii de stat, ceea ce și acum se observează.

În Instrumentul fundațional din 18 august 1865, sușternut la înaltele locuri spre aprobare, la punctul VI s-a făcut amintire și despre aceste fonduri locale; vasăzică că pentru dotațiunea și a învățătorilor comunelor în acest district s-au făcut pași sub institutul militar.

Asemenea de la înființarea acestor școli s-a purtat grijă, prin organele competente și pentru rădicarea edificiilor școlare în toate comunele, s-au tăiat grădini pentru cultivarea pomilor, s-au procurat recvisitele necesare, precum: table, mese, scaune, cărți etc., așa încât de present nici în o comună din district nu lipsesc aceste.

Aceasta împrejurare, tăcând alte afaceri oficioase, m-a reținut a urma grațioasei ordinațiuni din 27 făurar a.c. nr. 670 și a umbla prin sate de a stoarce de la comunele școlastice nouă instrumente donaționale în favoarea învățătorilor, deoarece asta s-a împlinit înainte de 30 ani. Dară nici aflu consult a face asta în împrejurările de față, când locuitorii acestui district, din alte cause a lor speciale, sunt rău dispuși, încât, voind a face asta, nu dă speranță de un rezultat dorit.

Iară când scrie subscrisul că în acest district s-a grijit cu 30 ani înainte pentru esistența școalelor și a docenților, nu vrea să afirme că s-a făcut totul și nu mai e de lipsă mai mult a face: Nu! Mai sunt încă de împlinit! Așa, de exemplu, înmulțirea capitalurilor fundamentale, recte suirea lor de la sumele stipulate în 1836, când era cu totul alte timpuri mai favorabile decât cele de acum. Mai încolo, îmbunătățirea plăților învățătorești în comunele mai mici a căror fonduri nu s-ar completa curând din alte isvoare.

Despre necesitatea acestor două obiecte suntem cu toții pătrunși: oficiolate, preoți și inteligență. Din partea il. Domn Căpitan Suprem mi s-a apromis sprijinul, dară spre acest scop nu e de lipsă să umble subscrisul prin sate ci la o adunare a reprezentanților comunali și a comitetului se va lua aceste obiecte la pertractare, doară cu un rezultat mai bun.

Să nu mi se adscrie dară nesuscemerea demandatelor instrumente donaționale nepăsării cătră cauza școlară; subscrisul crede a fi documentat și până acum zelul cătră școală de multe ori și cu sacrificii care cei ce se ocupă cu cauza școlară și a învățământului, nici pot și câte s-au făcut și fac, nici vor crede, dară subscrisul ca superioare școlar debe să le facă. fără de a spera și a pretinde desdăunare de la cineva.

Către finea curenteii să suscerne conspectul prescris despre starea școlilor în acest district și altul despre starea fondurilor școlare locale pentru fiecare comună.

De la Inspectoratul școlar districtual

Năsăud, în 14 decemvre 1866

Gregoriu Moisil

vicar foraneu.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F.Episcopia gr.cat. Gherla, 1866-4338

Șieuț, 27 decembrie 1866

Comunitatea greco-catolică Șieuț stabilește remunerația învățătorului școlii sale confesionale.

Protocol, din 27 decembre 1866, susceptut în urmarea grațioasei Ordinațiuni a Consistoriului, d-tto Gherla, 27 ianuarium 1866, nr. 670, precum și a grațioasei ordinațiuni a reg[escului] Guvern transilvan, de dtto 31 ianuarium 1866, 25043ex 1865, în privința statorirei unui salariu anual în această comună, definitiv pentru învățătorul comunal, precum și a altor emolumente pentru acesta și în urmă pentru statorirea unui loc pentru școala comunală.

După ce reprezentanții comunei Șieuț s-au adunat laolaltă la locul destinat și după ce li s-au făcut cauza pertractărei cunoscută, după una desbatere mai îndelungată, răspund următoarele:

1. Noi ne dechiarăm în numele comunei Șieuț, cum că vom completa fondul școlastic comunal, parte în bani gata, parte în obligațiuni de stat și private, la una sumă de 3000 fl.v.a., după a căreia interes, după completarea acestui fond, vom plăti învățătorului un salariu anual de 100 fl., scrie una sută floreni valută austriacă; restul de 80 f. [î]l vom întrebuința, parte pentru spesele școlastice, parte pentru înmulțirea fondului școlastic, poftind că în tot anul despre administrarea sa [să] ni se deie din partea fondului școlastic central rațiune.

2. Mai încolo ne îndatorăm a da învățătorului cuartir, precum și edificiu de școală și 150 st.□ pentru pomărit, precum și 6 orgi de lemne curente, spre încălzirea școalei și cuartirului învățătorului pre an, în natură ori în relut din fondul menționat.

3. Salariul ne obligăm a-l plăti învățătorului pre lângă quitantie timbrată și coramisată¹ de inspectorele școlar și parohul local la finea fiecărei luni iară lemnele în 1-a noembre [a] fiecăruia an și pentru

¹ Întărită, de la coram me, înaintea mea.

executarea acestei declarațiuni facem, pentru todeauna, pe judele comunal responsabil. Deci sistemizăm această plată [dar] pretindem ca numai acela individ să se denumească de învățător care va fi preparand absolut, cu portare morală bună și spre acel scop calificat, apoi todeauna prin escrierea de concurs.

x Ignatie Mihăilaș, x Niculae Cânpian, x Onisie Cânpian, x Gregore Șeica, x Mitrofan Buta, x Istrate Dedean, x Nechita Goțea: membrii comunii Șeiuțului, prin Gregore Rus, notar comunal.

Timoftei Oltian v. jude; George Dedean, jude comunal; Grigore Rus, notar.

Protocolul s-au încheiat și subscris

Datul ut. supra.

Ioane Ștefan,
v.arhidiacon.

Ștefan Șioimușan
paroch, ca actuant

În prezența mea de față: Salvan, jude proc[esual].]

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep. Gr.cat. Gherla, 1866-4621, f. 35-40.

56

Budacul de Sus, 30 decembrie 1866

Comunitatea greco-catolică a Budacului de Sus stabilește remunerația învățătorului școlii sale confesionale.

Protocol din 30 decembrie 1866, susceput în comuna Budacu Român, în urma grațioasei ordinațiuni a Consistoriului dto Gherla 27 ianuaru 1866 nr 670, precum și a grațioasei ordinațiuni a regescului Gubern dto 31 ianuarie 1866, nr. 25043 ex 1865, în privința statorirei salariului anual în această comună definitiv pentru învățătorul comunal, precum și a altor emoluminte pentru acesta și în urmă pentru statorirea unui loc pentru școala comunală.

După ce reprezentanții comunei Budacu Român s-au adunat la locul destinat și după ce s-au făcut cauza pertractării cunoscută, după una desbatere mai îndelungată au răspuns următoarele:

1. Noi ne declaram în numele comunei Budacu Român cum că vom completa fondul școlastic comunal prin incurgerea dreptului de cărciumărit de trei luni la una sumă de 2000 fl.v.a. din a cărui interese, după completarea acestuia fond, vom plăti învățătorului un salariu anual de 80 fl., zice optzeci fiorini v. austriacă, iar cu ramașita intereselor vom purta spesele pentru școală; poftim că în tot anul despre administrarea [lui] să ni se deie rațiuni din partea administrațiunei acestui fond. Pe lângă acesta salariu, dăm învățătorului una grădină de 2 cară de cucuruz.

2. Mai încolo ne îndatorăm a da învățătorului cuartir, un edificiu pentru școală, una grădină de pomărit în mărime de 200 orgi □ și pentru încălzirea școlaei și locuința învățătorului 6 orgi de lemne curente.

3. Salariul, ne obligăm a-l plăti învățătorului din interesele menționatului fond, pe lângă quitantă timbrată și coramisată de inspectorul școlar și domnul paroch local, la finea ficărei luni decursive iar lemnele todeauna la 1-a lunei noembre ficăru an și pentru împlinirea acestei declarațiuni facem, o dată pentru todeauna, pe respectivul jude comunal răspunzător.

4. Ne rugăm la înaltele stăpâniri de părințească îngăduire, ca după completarea fondului să rămână capitalele elocate iară la privați însă ne obligăm interesele convenite a le plăti spre plătirea învățătorului todeauna cu începutul anului ante.

Deci dară, sistemisând noi această plată, pretindem ca numai aceia învățători să se denumească în comuna noastră ca atari care vor fi preparanzi absoluți, cu portare morală, prin escriere de concurs.

x Vasile Netea, x Vasile Măeria, x Petre Irimie, Tănase Nemeș, x Toader Nemeș, x Ion S.Stegerian, x Vasile Mărginean: membr. comitetului, prin Rulian.

Vasile Budai m.p.

Acsente Eremie judex m.p.

Grigor Stegerian m.p.

Ioan Roșca, inspector școlar

După aceasta protocolul se încheie și subscie

Datum ut supra

Ioan Ștefan v.arhidiacon Ioane Moldovan, actuant
În ființa mea de față: Salvan, jude procesual

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep. Gr.cat. Gherla, 1866-4621, f. 9-10.

57

Năsăud, 18 ianuarie 1867

Curatorul bisericii greco-catolice din Năsăud, Teodor Ionașcu către căpitanul suprem districtual, Alexandru Bohățel; pledează pentru resuscitarea eforturilor comunității în vederea construirii noii biserici; se face un istoric al chestiunii și se sugerează măsuri.

Illustrissime domnule căpitan suprem!

Mulțumită grației autotputernicului Dumnezeu că am ajuns acum anul, tocma pe la botezul Domnului Christos, de când mi-am luat fiasca îndrăsneală io, umilit scrisul, a face, ca proprietar și cetățean din opidul Năsăud de religiunea greco-catolică de aici și tot una dată ca membru a comitetului îngrijitor pentru edificarea noiei beserice greco-catolice de aici, a căruia fundament s-au clădit încă în anul 1850, denumit cu decretul din 3 faur 1865, nr. 70, din care, sub 1/1, se alătură una copie, Ilustrității Voastre, următoarea:

Rogare!

Ilustrissime domnule căpitan suprem! Întru adevăr multe și nenumărate și tot una dată grele au fost afacerile Ilustrității Voastre de la acapararea frânelor noului district al nostru și mai sunt încă multe afaceri ponderoase de dus în deplinire, spre consolidarea și înfrumusețarea districtului nostru și spre fericirea populațiunii a acestuia și a națiunii române, în genere, la care toate se dorește prea înțeleapta conlucrare a Ilustrității Voastre.

Deși umilit scrisul e prea convins despre multele afaceri și fatige ce aveți a le porta, totuși își ia voia a vă îndrepta una rogare în interesul districtului nostru și în specie a comunei opidane Năsăud, basându-mă pe zelul ce l-ați arăfat todeauna în prosperarea benelui comun.

Ilustrissime! Comuna opidană a Năsăudului încă în anul 1850 la lucrările debuincioase spre a face, în locul besericii cei vechi, dearsă, care de o parte nice că era acomodată față cu viitorul acestei comune, una beserică mai acomodată, unde, atât publicul numeros din acest opid, cât și școlarii din școalele înființate și înființându-se să se poată adăposti în timpul rogațiunilor și așa încă sub sistema militară s-au pus fundamentul la aciastă beserică nouă, pe care l-au scos până la fața pământului.

De atunci s-au mai amânat mai îndelungat timp căldirea mai încolo, așteptându-se ani mai buni, dară, cu durere, necurmat au schimbat un rău și una lipsă pe altele tot de ce mai mari; câte jefuiri, aprinderi în care vro 180 familii rămase de tot miseri și fără coperiș și câte alte calamități avu de a suferi Năsăudul în timpul revoluțiunii trecute vă e chiar și Ilustrității Voastre bine cunoscut.

Mâna lui Dumnezeu au mai îndreptat asupra acestor locuitori și alte lovituri, că în anul 1850 boala de vite au mai luat foarte însemnate jertfe dintre vitele care au mai fost rămase după revoluțiune.

Au mai urmat și ani, dupăolaltă, mai mulți neroditori în care timp au fost locuitorii siliți, tot ce au mai avut și au putut agonisi să țină numai pentru cumpărarea bucatelor, ca mișlocul cel mai de căpetenie pentru viață.

Sub acestea și alte nenumărate necasuri, numai bunul Dumnezeu le poate crede celor dearsă și cu cât necas și cu câte datorii și-au putut clădi căsuțele lor și grașdurile ca să nu dejere de tot preste iarnă, ba unii nice până acum nu-s în stare a-și face ceva.

Darea cea mare de la anul 1852, cu toate aruncăturile ei, au suit, pe drept, ori nedrept, până în culmea nemai suferită; așa întocmai și speșele comunale scoase prin repartițiuni însemnate și cu esecuțiuni simțitoare, au adus pe locuitori în miserătate, ba i-au astrâns de și-au vândut din averea mișcătoare și nemișcătoare tot ce au putut.

Acestea toate și alte necasuri au stors pe locuitorii acestui opid foarte mult în privința stării materiale.

Petrecând noi așa în necasuri, ca prin nește valuri a mării, am ajuns până la anul 1864. În anul 1864, prin conclusul comitetului opidan din 13 novembre 1864 s-au consultat reprezentanții comunei opidane

besericești și politice pe care cale mai înlesnitoare s-ar ajunge scopul mai sigur la edificarea besericii cea nouă de aici, la care s-au pus fundamentul din anul 1850 și acel conclud s-au așternut laudatului oficiu cercual a Năsăudului, cu reprezentațiunea din 19 novembre 1864, sub nr. 433 ex 1864, spre mai încolo petractare.

În ședința comitetului din 29 ianuarie 1865 sub nr. 62, s-au ales un comitet îngrijitor pentru edificarea acestei beserici, constător din membrii următori: reverendissimu domn vicar, Gregoriu Moisil, ca presedinte, dd. judele opidan Gregoriu Mihăilașiu, Teodor Anton, Ioane Iazăr, Teodor Ionașcu, George Anton, Paramon Găzdacu și Nicolae Catarig și decretule respective li s-au espedat din partea oficiului opidan, spre a începe funcțiunile debuincioase.

În ședința comitetului opidan din 19 faur 1865 s-au statornicit ca beserica nouă să se facă pe fundamentul început, după planul besericii din Galați¹ și apoi acel conclud s-au împărțășit, cu reprezentațiunea din 21 faur 1865, sub nr. 112, reverendissimului vicar Gregoriu Moisil, ca presedinte a comitetului îngrijitor pentru clădirea besericii, spre a se înțelege cu un maistru care să facă conspectul speselor de lipsă și apoi, având acelea la mână, să pășească mai încolo la lucru.

S-au mai decis, cu concludul din 2 martie 1865, sub nr. 173, să se încasese capitalele besericii în rate anuale, în răstimp, de 6 ani, ca să vină mai ușor debitorilor de plătit.

Prin concludul din 23 aprilie 1865, nr. 204, s-au statorit și pus în lucrare un plan despre situațiunea acestui opid, ca apoi să se cruiască pe viitor modifițațiunile, cum și că putea-se-va face beserica pe fundamentul început.

Acestea semne dau dovada cum că comuna opidană, pre lângă toate împedcămintele nefavoritoare, cugeta cât de târziu, ori cu ce jertfe a-și face beserica cea nouă și numai până la un temp, ca să aibă casa lui Dumnezeu, unde să se roage, au debuit să repareze biserica cea veche.

Io cuget că beserica greco-catolică de aicia va avea până acum la 15000 fl.v.a., deși nu s-au făcut cunoscut bilanțu rațiunei și a averii

¹ Galații Bistriței, sat, com. jud. Bistrița-Năsăud.

din partea comunei besericești, celei politice opidane până acum și locuitorii opidului voesc a lucra, încât le va fi potința, numai să se considere cauza mai ponderos.

Comuna opidană Năsăud și anume locuitorii de religie greco-catolică vor mai jertfi ce va fi cu puțință și din averea și venitele opidane și în cel mai din urmă cas sunt convins că fiecare a fi gata a da ce va fi cu puțință, liber, din propria sa avere spre clădirea casei lui Dumnezeu, care va avea pentru viitorime spre înfrumusețarea și gloria acestui opid.

Aceia jurstare poate încă e ceva împedecare pentru că fiecarele din membrii comitetului, pre lângă ocupațiunile lor numeroase private, fiecarele are și câte 3 și 4 oficie publice și, deși poate nici unuia nu-i lipsește voia de a duce sarcinile, după puțință, însă numai din lipsa timpului pofit, poate se amână una întreprindere așa de importantă de pe o zi pe mâne.

Fiindcă și io, umilit subscrisul, cu decretul din 3 faur 1865, nr. 70, sunt ales în aceia comisiune sau comitet despre îngrijirea trebilor la clădirea besericii și, neținându-se de la constituirea ace[le]i comisiuni barem vreuna ședință, mă rog de grația Ilustrității Voastre, prin exemple îndătinate a ne stârni și anima și a ne conduce ca să ne înțelegem, încât se poate mai în grabă și a lucra ferbinte spre ducerea acestui lucru în deplinire.

Crezând astfel cum că Ilustritatea Voastră veți interveni în această cauză și, ca cap a districtului nostru, vă veți pune în fruntea acestor întreprinderi mărețe, vom ajunge mai ușor la scopul dorit, îndrănesc dar a-mi re[în]noi umilita rogare în astă privință, pre lângă cât rămân a Ilustrității Voastre supus.

Năsăud, în 20 ianuarie 1866, Teodor Ionașcu m.p.

Neștiind io, umilit subscrisul ce pași salutari ați făcut Ilustritatea Voastră în aciastă privință și văzând că comitetul îngrijitor de clădirea besericii nice în anul 1866 nu au ținut barem una consultare despre pașii ce ar fi de a se întreprinde în această cauză, m-am văzut îndemnat de a mulțami de acest post de onoare, ca să nu mi se impute pe viitor că aș fi ocupat io acest post, fără de ceva folos public.

Despre această resigurare alătur, sub 2/1 copie a ace[li]a scrisori.

Pre lângă toate acestea, totuși nu poci lăsa cu nepăsare aciastă cauză sacră a unei case dumnezești, dată de tot uitării, deși sunt convins că, după învățatura creștinească, beserica cea adevărată e anima omului și că Dumnezeu primește rogațiunea făcută cu duh umilit din anima înfrântă și smerită în tot locul și sub numele de beserică mai mult înțeleg societatea creștinească decât zidiri clădite ci cu atât mai vârtos, cu umilință și cu fiască plecare rog pe Illustritatea Voastră ca să vă îndurați a face pașii debuincioși ca cauza despre clădirea nouăi beserici de aici să se pună de la locurile competente în lucrare cu toată căldura, ca să nu rămână comuna opidană Năsăud cu beserica înapoi, spre rușinea altor niamuri din patrie și ca pe inclitul Oficiolat districtual cu aciastă să nu se arunce vre una pată neplăcută.

Pre lângă aciasta, rămân a Ilustrității Voastre umilit serv

Năsăud, în 18 ianuarie 1867.

Teodor Ioanșcu,
proprietar de pământ și
inspector silvanal districtual.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F.Ep.gr.-cat. Gherla, 1877-1075, f.55-58.

58

Sângeorz, 31 ianuarie 1867

Comunitatea Sângeorz hotărăște acordarea unei compensații bănești preotului său, în schimbul cedării unor pământuri bisericesti.

Protocolu

luat la Oficiul opidului Sângeorgiu, în 31 ianuarie 1867, în ședința comitetului comunal, prin subscrișii membrii de comitet, ca reprezentanți comunali.

Obiectu: la această ședință, înainte de toate, se prezentează domnul paroch local, Simeone Tancul, și descopere reprezentanților comunali, cum că ambele pământuri a elesiei, resp[ecti]ve parochiei

din această comună, care se află în șesul numit „Roghina Borcutului”¹, nu pot altul rămânea în folosirea de până acum, anume din cauză că cu ivirea primăverii va eși una comisiune tehnică, orânduită de către inclitul Oficiu districtual, pentru regularea pământurilor aflătoare în apropierea și în giurul fântâniei minerale, ca să se poată ori și pe care parcelă de pământ rădica edificii pentru încortelarea oaspeților, carii au început cu fiecare an, în număr mai mare a cerca scaldele minerale de aicea, prin care resp[ecti]vele păminte vin la preț bun, pentru că din censul caselor rădicate pe parcela de pământ se poate câștiga un venit anual cel puțin 5-6 ori mai mult, decum poate fi din secerișul bucatelor ori a fânului agonisit de pe aceiași parcelă de pământ. Deci din această întrevenitoare giurstare, d-l paroch local Simeone Tancul, descoperă mai încolo, cum că au subșternut un proiect măritului Ordinariat din Gherla ca pămintele de eclesie din șesul „Roghina Borcutului” să se împartă în vreo 8 parcele a 200 st.□ și după această formare să se conceadă la partide private de a clădi case, resp[ecti]ve clădiri pentru oaspeți, cari privați se vor obliga de a plăti censu de casă, sau arenda anuală pentru parcelele ocupate, însă cu acea condițiune ca pământul să rămână tot proprietatea eclesiei, adică a parochiei, care proieptare s-au aflat de bună și de măritul Consistoriu, după cum se vede din rezoluțiunea primită în astă privință. Deci d-l paroch, Simeone Tancul, aflând cu cale ca și reprezentanții comunali să se coîntealegă și învoiască la acest act descoperit, prin care se poate însemnat îmbunătăți parochia comunei acesteia pre venitor, propune ca și comitetul comunal reprezentativ să ia acest obiect în desbatere, după care să se dechiarese asemenea la învoirea sus atinsă, ca cu atâta să fie lucrul acesta unit și să se întărească de către deregătoriile superioare besericești și politice.

Antistele comunal, Alesa Mărcuș propune comitetului desbaterea și dechiararea, făcând atent ca vorbirile să fie după

¹ Vezi schița topografică anexată.

cuviință, fără ceva atacuri contrare, primindu-să răspunsul de la ori și care membru de bun, căci numai așa putem reeși cu un rezultat folositor; deci poștește rândul bun și o hotărâre temeinică, carea să se pună la acest protocol.

Comitetul reprezentativ de față, luând această propunere la desbatere, în ordine liniștită, devin între membri mai multe păreri.

O parte a membrilor află de bun proiectul d-lui paroch Tancul, unindu-se la acela, iar o altă parte nu sa învoiesc nicidecât ca pămintele acelea de eclesie să se deie la privați ca să clădească case pre dânsule pentru oaspeții de vară, spre a câștiga venituri, măcar și de-ar plăti taxa pentru parcelele de pământ pe tot anul ca arendă, deci nu sufer, deodată cu capul, ca atare lucru să se facă, ci acelea păminte de eclesie să se dea sau s.beserici sau comunei acesteia.

La această părere reflectează d-l paroch local, cum că eclesia, care e menită pentru subsistența preotului, nu se poate scurta ori nimici, căci și chiar când ar voi dânsul, legile besericești nu îngăduie o atare lucrare, prin urmare o astfel de propunere de a se face la superiorile deregătorii besericești nu este de cugetat ori de cutezat, deci să calculați mai bine despre acest obiect, căci, precum am spus, de pe pământul din Șesul Borcutului se poate trage cu mult mai bune venite decum au fost până acum și rog ori și pre care om de pricepere pentru ce să nu se înbunătățească soarta preotului? Așadară, coînțelegeți-vă mai bine despre acest lucru, băgând de samă că dacă se vor parcela acelea două locuri numai în 8 părți și acestea se vor da la privați ca să clădească pe ele case pentru oaspeții de vară, acelea partide, câștigând așa venite bune prin censu de casă, vor plăti bucuroși pe tot anul o taxă de 10 fl.v.a.; deci este sigur cum că preotul din comuna aceasta va căpăta pe tot anul câte 80 fl.v.a. și așa această favorire nu-i de împedecat.

După aceasta urmează desbaterea și mai pătrunzătoare.

Unii zic cum că pe pămintele de eclesie să rădice case pentru oaspeți, sau comuna, sau beserica și venitul de pe aceleași să fie de 2/3

a comunei sau bisericeii și a 3 parte a preotului, care obiecție de majoritate nu se află de bună și nici nu s-a primit.

La întreruperea vorbirilor se scoală notariul Maxim Halița și cere concedere de vorbire, care de loc i s-a dat: Eu cunosc bine cum că pămintele de eclesie din Șesul Borcutului nu pot altul rămânea în folosirea de până acum, adică la cultura de arătură ori fânaț, precum neci celelalte locuri din acel șes, fiind acum dispus de incl[itul] Of[iciu] districtual ca pămintele din sus numitul șes să se reguleze pentru edificarea de clădiri și cum că comisiunea tehnică este orânduită, carea cu ivirea primăverii va eși la fața locului și va efeptua regularea; deci pe pămintele de eclesie trebuie să se rădice case, căci cu înmulțirea caselor pentru oaspeții de scaldă se va aduce și stabilimentul de scaldă la un venit mai mare de arendă. Eu numai atâta doresc și voiesc ca ce vom afla mai nimerit și mai bine să se otărăscă și eu tocma pentru aceasta cuget cum că dacă privații ar clădi case pe eclesie și se vor obliga a plăti o taxă anuală ca arendă, de la care toți, după calculare, s-ar putea trage de cătră preotul local, în locul folosirii locurilor respective în tot anul un venit de 80 fl.v.a., ar fi cu mult mai bine ca această favorire a preotului să o vedem și în faptă, însă nu espusă casurilor feliurite și neplăcute, la procese și esecuțiuni etc., care lesne se întâmplă și fără voia omului; deci, încongiurând acestea, aflu eu în cugetul meu că acestea două păminte pomenite să detreacă în proprietatea comunei pe vecie și comuna să se oblige, cu contract, care să se confirme atât de deregătoria politică competentă, cât și de cătră deregătoria bisericească superioară, gătindu-se contractul respectiv în 4 esemplare spre păstrare, unul la măr[itul] Consistoriu în Gherla, a 2-lea la incl[itul] Oficiolat districtual, a 3-lea în cassa bisericii sau în arhiva oficiului parohial local și a 4-a în cassa comunală, de a solva în tot anul pe vecie, d-lui paroch local din cassa alodială a comunei un salariu de 100 fl.v.a., în rate pătrare decursive, pe lângă cvitanție legală, căci în acest mod vine, atât parochia, cât și comuna favorită, măcar nu fiecare parte de ajuns pătrunde și a se convinge despre această obiecțiune.

Această propunere o au aflat nu numai întreg comitetul de față ci singur și d-l paroch local ca cea mai nimerită și așa întreg comitetul se învoiește și unește unanime la aceasta, după care unii din membrii reprezentativi observează cum că, deorece pămintele de eclesie se vor comasa cu stabilimentul de scaldă, resp[ecti]ve pămintele lui, prin care se va înmulți venitul de arendă a borcutului, e mai pe dreptate ca salariul preotului amintit să se solveze din cassa fondului borcutului iar nu din cassa alodială comunală, care observațiune aflându-se de bună de toți, reprezentanții să și unesc unanime cu toții la aceasta.

După aceasta notariul Maxim Halița răspunde cum că acest lucru așa poate să fie, iar, dacă mai târziu va împreuna comuna fondul borcutului cu cassa comunală sau alodială, de la care lucru nimeni nu o poate împedeca, apoi de sine se înțelege cum că salariul preotului de 100 fl.v.a. se va solva din cassa alodială; deci în asta privință nu e de portat grijă, fără atâta e de însemnat ca în contractul care cumva se va închia să se pună de condițiune și acea cum că până când fondul borcutului va fi separat și înzestrat cu banii necesari pentru plățirea salariului preotului, până atunci și același salariu să se plătească din fondul borcutului, iar de când acel fond va fi contopit în cassa alodială același salariu să se plătească anumit din cassa alodială a comunei Sângeorgiu.

Finindu-se desbaterea, cu acest obiect important s-au învoit întreg comitetul reprezentativ, unanime la următoriu:

Conclus

carele constă din următoarele puncte:

a) Ca să se dea celea două păminte de eclesie din Roghina Borcutului la partide sau privați ca să clădească case pe ele, pentru care să plătească ori și ce taxă anuală, nu ne învoim nicidecum și niciodată.

b) Comuna Sângeorgiu, reprezentată de subscriii, din libera sa voință și cu coînțelegere unanimită e gata a primi ambele păminte de eclesie din șesul numit Roghina Borcutului ținătoare în proprietatea sa, pentru care:

c) Dânsa, comuna Sângeorgiu, se obligă întru vecie de a da și plăti preotului sau preoților din această parohie un salariu anual de 100 fl.v.a., în rate decursive pătrare, din cassa fondului borcutului și, când n-ar mai susta acesta, din cassa alodială comunală, condiționând cum că mai mult decât suma de 100fl.v.a. nu e obligată a solva de ar fi în parochia comunei noastre ori și câți preoți denumiți și așezați.

d) Întru consolidarea obiectului acestuia otărâm ca contractul respectiv, dacă acest protocol va fi aprobat și se va concede de cătră deregătoria besericească și politică superioară, încheierea acelu contract, să se gătească în 4 esemplare, pentru păstrare, unul la comună, unul la parohie, altul la măr[itul] Ordinarial și al 4-lea la in[clintitul] Oficiolat districtual.

e) Ambe păminte din Roghina Borcutului să fie detrecute în proprietatea vecinică a comunei Sângeorgiu, cu ziua din carea va fi întărit contractul de deregătoria politică concernentă iar solvirea salariului va fi în întreaga sumă de 100 fl.m.c. pentru anul în care s-au întărit contractul, măcar confirmarea contractului ar fi urmată la mișlocul periodului anului sau mai târziu.

Spre întărirea acestui conclus urmează subscrierile reprezentanților comunei: Nistor Pop m.p., Clement Varvari m.p., Iuon Șteopoeae m.p., Simion Mutu m.p., George Rusti m.p., Iuon Buia m.p., Eremie Baltă m.p., Nechita Ciociul m.p., Iuon Pop m.p., Iuon Nițiu m.p., Ilie Halița m.p., Luca Morariu m.p., Petru Mutu m.p., Ilie Varvari m.p., Pintelie Lazar m.p., Alesandru Lica m.p., Ilisie Mărcuș m.p., x Ștefan Nițiu, x Pantelimon Tapălaga, x Larion Armanu, x Iuon Vas.Andresi, x Gavrilă Buia, x Nechita Jarda, x Samuil Suci, x Larion Rusti, x Tanase Spaimoc, x Loghin Gagea, x Natu Floare, x Vasile Răbrean, x Larion Mărcuș, x Eremie Buta, x Casian Iuonel, x Iuon Toma Floare, x Iuon Dumitru Andresi, x Paramon Pop, x Simion Miron, x Dumitru Lipșor, x Toca Armanu, x Iacob Varvari, x George Gagea, x Costan Halița, x Clement Pop, x Ștefan Pop, x Iacob al George, x Iuon Lup Haliță, x Moise

Miron, x Precub Dumitrașcu, x Solovăstru Halița, x Alexa Alexi,
x Larion Jarda.

De nume scriitor Alesandru Șteopoe m.p. învățător comunal.

Așa s-au încheiat și subscris:

Alessa Mărcuș, jude comunal

Subscriitor și actuant: Massim Halița m.p. notar.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr-cat. Gherla, 1867-1618, f. 9-13.

Sângeorz, 6 februarie 1867.

Hotărâre a curatorilor parohiei Sângeorz, privind cedarea unor pământuri bisericesti în favoarea comunității locale.

Protocol

luat în 6 faur 1867 din partea oficiului parochial și curația besericească din comuna Sângeorgiu.

După ce subscrisului oficiu parochial s-au împărțășit de cătră antistia comunală acest protocol, după cum se vede mai sus¹, cu multe păreri și desbateri, în fine cu un conclus subscris și întărit de antistia și comitetul acestei comune, convocând curația besericească la casa parochială, în 6 faur a.c., mai întâi i s-a citit rezoluțiunea mărîtului Ordinariat, cu dto 5 ianuarie a.c. nr. 4551 ex 1866 și nr. 15 ex 1867 nouă emanată, cu îndorsatul lăudaverului for vicarial din Năsăud, 27 ianuarie a.c. nr. 50, prezentat în 30 ianuarie a.c., dat în urma proiectului nostru, după care, luându-se la strânsă desbatere acest obiect și punctele mărîtei rezoluțiuni și apoi protocolul acesta întreg, am escugetat și decis următoriu:

Conclus

a) Să se primească cu toată bunăvoința acest protocol² în tot cuprinsul lui și să se aprobeze ca un act binevenit și binemeritat, deși pct. e din conclusul acestui protocol nu se unește cu pct. 3 din mărîta rezoluțiune ep[ico]pească, căci S. Consistoriu propune a nu se da pe vecie proprietatea acelu teren, de porțiunea canonica ținător, însă aceasta față cu comuna, care este un corp moral, fără trecere din una ereditate în alta și care asemenea pe vecie se deobliga la solvirea acelei sume, deocamdată din cassa borcutului și când aceasta ar cesa sau contopi în cassa alodială comunală, atunci înca pe vecie se obligă, sine ceva condițiune, a o solvi din cassa lor alodială comunală, prin urmare nu ne putem abstrânge cu o părere deosebită, când vedem

¹ Vezi doc. nr. 58.

² *Ibidem.*

și ni se pare destul de sigură această îndatorire și fără nici un pericolu a parohiei care, dealtmintrelea și la contractul încheind, ce se propune a se face în 4 parie, se poate în toată privința și mai strâns lega cu condițiuni valide și astfel a se asigura venitorul parohiei.

b) Ce se ține de pct. 4 a măritei rezoluțiuni se deobligă din destul antistia și comitetul acestei comune în finea punctului e, sine condițione că are clădiri rădicate pe acel teren ori ba, ci acu îndată, după aprobarea contractului de supremele deregătorii concernente, numaidecât a și solva acea sumă chiar și pe acest an; așadară, ni se vede și acestei întrebări a se fi făcut destulu și a fi din deplin asigurată.

c) Punctele 5 et 6 din mărita rezoluțiune, după cum se vede din mărturisirile acelu protocol, de sine se solvează și nu se poate pricepe nici una teamă de vreo periclitate a parohiei și apoi la facerea contractului se pot aduce condițiuni legale din destul de astrânse ca adică parochia să nu-și pericliteze venitorul.

d) Punctul 7 et 8 rămân nedeslușite căci nime nu se poate supune la o atare pretensiune că, pe lângă toată acurata răspundere a tacei prefipte, după ce ar rădica superedificate sau clădiri acelea în fine, numai în dar, după un temp nedeterminat, ad lubitum parohiei să le piardă și parochia astfel să se facă de sine depositară de sudoare străină, fără nici un argument, așa zicând samavolnicește.

Deci dară acest oficiu parochial, cu curația besericească, văzând a-și fi făcut destul din meritul lucrului cererei și dorințelor măritului Ordinariat, ne rogăm a se aproba, cerând mai încolo și deslușirea acelor condițiuni ce ar fi de lipsă a se încrie la facerea contractului ce este în urma acestui act a se închia între parochie și comună, după formele legale prescise, ca așa, în fine, de ambe supremele deregătorii concernente, politică și besericească, să se afirmeze.

Așa, spre întărirea acestui conclus, urmează subscripțiunile curației besericești și a acestui oficiu parochial g.cath.

x Cosma Buia, x Iuon Larion Pop, x Solomon Șiorobetea, x Larion Isipoae: curatori besericești, x Dănilă Șteopoea, subscriși prin Alexandru Știopoea m.p., curatori; Iuon Daraban, curatore; Massim Halița m.p., curatore primar; Simion Tancul m.p. paroch și asesor consistorial.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep. Gr-cat. Gherla, 1867-1618, f. 14-15.

Ragla, 11 iulie 1868

Raport al viceprotopopului Ioan Ștefan către Episcopia Gherlei privind desfășurarea examenelor de vară din școlile juridicției sale, în anul 1868

Protocol

care s-a luat în comunele mai în jos însemnate cu ocaziunea ținerii examenului de vară a anului școlar 1868, în privința progresului învățământului, starea materială a școalelor populare, precum și a purtării morale a respectivului învățător.

Esamenele s-a[u] ținut prin scrisul v.archidiacon, în ființa de față a judeului cercual, Paramon Salvan, în comuna Nușifalău și Sântioana, în 12 iuliu, Șieuț în 2 iuliu, Morăreni și Rușii Munți în 3 iuliu, Gledin în 4, Monor în 5, Budac în 10 și Ragla în 11 iuliu 1868, unde s-a[u] aflat următoarele:

În Nușifalău, starea școlii este bună, decât mai este lipsă a o vărui, a întogmi sau a repara a doilea casă pentru învățătorul, în care până acum n-a locuit nime; este a se repara cuptoriul și vreo două mese, apoi este lipsă de una masă pentru învățătorul și un almar pentru păstrarea cărților și a altor acte ținătoare de școală.

Grădina pomară este foarte mare și bine îngrădită, însă învățătorul, din neglijenție, nu numai că n-au sămănat sămburi de tot soiul de pomet, ba nice alte legume, fără s-a aflat ca una pustietate.

Esamenul a fost foarte rău; deși învățătorul, Ioane Bartoși, au avut o purtare cam bunișoară, totuși mai multe zile în semestru, cum s-a dovedit prin spusele judeului comunal și-au purtat economia în comuna nașterii sale, Șerlinc¹, și așa dară, din toate acestea motive se propune ca acesta învățător să se delătore din postul lui și acela să se suplinească prin alt învățător abt.

¹ Scherling, azi Măgurele, sat, com. Mărișelu, jud. Bistrița-Năsăud.

În S[ân]tioana starea școalei este cam slabă, pentru că edificiu e vechi și până când a fi comuna în stare a face altă școală, este necesitate mare a se repara.

Grădina pomară este cam mică și nu prea bine îngădită, în care, deși nu se află pomet sămănat, totuși s-a aflat sămănată cu legume.

Esamenul, precum și propunerile învățătorului Mihăilă Popp a[u] fost bune însă purtarea lui morală este slabă; e dedat băuturii, în care stare apoi este ș. escesiv, prin care dă exemple rele, cât la prunci, atâta și la popor și ar fi de lipsă ca în locul lui să se înlocuiască [cu] altă învățător, cu purtare morală și provăzut cu toate cele necesare cari se poftesc de la un învățător.

Cu toate că comuna e mică însă din venitele ce le are, de nu sunt togma așa mari, totuși poate plăti un învățător abt, cu un salariu și mai bunșor.

În Șieuf, starea școalei este bună numai trebuie să se gătească și casa pentru învățător și pe podul școalei să se pună pământ și să se mai repareze unul sau altul obiect mai mic și în urmă să se îngădească.

Grădină pomară nu există, fără s-a destinat un dărab de loc lângă școală, cam de 100 orgi □, fiindcă comuna, în apropierea școalei nu are alt loc comunal, iar spre îngădirea locului destinat, s-a dispus cele necesare și învățătorului i s-au impus ca în aceea să samene tot soiul de sâmburi de pomet.

Esamenul au fost bun și se vede că învățătorul, George Suciu, și-a dat silința în propuneri; purtarea morală o are bună însă are năravu a se amesteca în trebi comunale și se propune ca, pe lângă dojana căpătată pentru atari fapte de la inclintitul Oficiolat districtual, să se mai dojenească și din partea sântului Consistoriu.

În Morăreni, starea școalei este de mișloc, pentru că edificiu este vechi, însă, dacă s-a[r] repara poate servi pentru învățământ de local; în școală lipsește una masă și un scaun pentru învățătorul.

Grădină pomară nu există nicidecum, pentru că aceea care a fost destinată ca atare o folosește d. paroch de legume, care, din lipsa altui cuartir este silit a locui în un despărțământ a acelu edificiu.

Esamenul au fost de mișloc, deși propunerile învățătorului substituat, Ioane Moldovan, care a absolvat a VII clasa gimasială

în Blaș, pentru că, cât învățătorul, atât și pruncii în decursul semestrului mai de multe ori a absentat de la școală; purtarea morală a învățătorului e de mișloc și este cam dedat băuturii, însă se propune ca să se mai lese ca substituit de învățător și mai încolo, din lipsă, că comuna este foarte mică și fără venite și nu-i în stare a plăti un învățător străin cu un salariu mai bun; de altă parte învățătorul arată talente și știință escelente pentru un învățător comunal și, dacă își va părăsi năravurile până acum avute, examenul lui poate fi foarte bun.

În Rușii Munți, starea școlii este bună și într-însa lipsește numai un almar pentru păstrarea cărților și alte scrisori ținătoare de școală.

Grădina pomară este mare și îngrădită, în care se află meri, peri și pomi sădiți și altoiți, apoi straturi de legume.

Esamenul a fost foarte bun și învățătorul, Basiliu Budurleanu, are purtare morală bună; se poate întări și pe viitor ca atare.

În Gledin, starea școlii este de altminterlea bună, în care se află și recuisitele necesare, afară de un almar care trebuie să se facă.

Grădina școlii este mare și provăzută cu pomet mare și nuc, unde se află și straturi de legume, foarte bine lucrate, numai grădina de cătră vale trebuie întărită, pentru că este teama că când va veni apa pe părău mare, din temp în temp se va surupa.

Esamenul au fost bun și propunerile învățătorului, Dumitru Onigașiu, foarte bune.

Învățătorul are purtare bună morală și poate servi în viitor ca atare.

În Monor: Școala trivială. Starea școlii [e] cam slabă, pentru că edificiul este de tot vechi, însă după reparare, mai poate servi ca atare și în școală lipsește numai un almar.

Grădina pomară este mare, numai cam slab îngrădită, în care se află și puținel pomet.

Esamenul a fost slab, deși învățătorul are purtare morală bună și și-au dat silința.

În Monor: Școala comunală. Starea școlii este bună, numai mobilele trebuie câtva reparate și se află de lipsă un almar.

Grădină pomară este, în care se află și puțin pomet, neultuit și aceea ar trebui mai bine îngădită.

Esamenul a fost foarte slab, pentru că după cum se vede, învățătorul, Mihăilă Puntea, deși are purtar bună morală, totuși în învățământ nu și-a dat nici una silință, ba nice nu are talentele recerute de la un învățător abt și timpul cel mai mult îl folosește pentru economia sa proprie; se propune dară ca în locul lui, în un opid unde se află cei mai mulți prunci spre frecventarea școalei, să se denumească alt individ abt.

În Budacu Român, starea școalei este bună, numai lipsește încă un almar și un scaun pentru învățătorul.

Grădina pomară s-a făcut în est temp foarte mare și s-a îngrădit bine și este speranță bună cum că învățătorul în toamna viitoare va sămâna tot soiul de sâmburi de pomet, la care, după cum s-a observat are foarte mare plăcere și aceasta din propria convingere; pentru că din timpul de când a servit acesta, înainte de 1848, ca învățător în comuna Budacu, a avut pomet foarte frumos, care se vede și astăzi prin grădinile proprietarilor din Budacu.

Esamenul a fost escelent, din care se vede că învățătorul, Demetru Rulian, nu numai că și-a dat silința cea mai mare, ba are și talente de învățător, precum și voe, care cu anevoe la puținii se află; are purtare morală foarte bună și este demn de a se denumi de un învățător la una scoală trivială.

În Ragla, starea școalei e bună; mai încolo nu lipsește numai un almar.

Gradina pomară este micuță însa bine îngrădită, în care se află și puțințele plante de pomet neultuite.

Esamenul a fost bun; învățătorul, Basiliu Păcurariu, are purtare morală bună și se vede ca în învățământ și-a dat toată sârguința, prin urmare poate rămânea și pe viitor ca atare.

Ragla, în 11 iuliu 1868

Paramon Salvan,

Jude procesual.

Ioane Stephan m.p.

v.archidiacon ca insp[ector]

școl[ar] district[ual].

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep. Gherla, 1868-2509, f. 2-4.

Rodna, 25 decembrie 1870

Representanții opidului Rodna dăruiesc școlii greco-catolice locale un edificiu și o grădina.

Contract de dăruire

Astăzi, la mai jos însemnata zi, noi subscrișii reprezentanți a comunei opidane Rodna Veche, după o precugetare serioasă, ne-am determinat de a dăruii școalei confesionale greco-catolică din comuna opidană Rodna Veche pe vecie, adică pentru todeauna curtea ținătoare de acela în estensiune de 345 orgi □, sub nr. topografic 736, cu toate edificele laterale aflătoare pe aceia și în urmă grădina ținătoare de acela, în estensiune de 832 orgi □, sub nr. topografic 737, care comuna le-a primit de la înaltul regim, dedate în urma decisiunii escelsului Ministeriu regesc unguresc de interne, dtto 27 iuniu 1870, nr. 9705, spre scopuri școlastece și sunt transpuse de cătră comisiunea transpunătoare, cu protocolul dtto 2 septembrie 1870, în proprietatea și factica posesiune a comunei opidane Rodna Veche, deci dară le transpunem acestea edificie, dimpreună cu grădina și curtea ținătoare de ele în staria care se află astăzi, fără nece una îndatorire, în deplină și nedisputaveră proprietate a școalei confesionale greco-catolică și tot una dată ne dăm învoirea ca să se petreacă în cărțile funduare pe numele școalei confesionale greco-catolică, fără ulterioara noastră întervenire; mai încolo dechiarăm că dăruirea aceasta nu o vom revoca-o sub nece un pretest. Senatul scolastec, în nomele școalei greco-catolică primește cu mulțiemire această donațiune și dechiară că edificie dăruite, dimpreună cu grădina și ocolul s-a și transpus în deplina și factica posesiune a școalei confesionale greco-catolică.

Și ca să fie crezământ și probământ, s-a încheiat acest act de dăruire, în 2 esemplare asemenea și s-a îmânat câte unul la fiecare parte.

Rodna, în 25 decembrie 1870.

Ilisie Stiopan m.p., Zaharie Bindiul m.p., Gabriel Sângeorzan m.p., Iovu Boldiș m.p., Toader Belciu m.p., Dănilă Gușia m.p., Gavrilă Cardan m.p., Măcsim Anca m.p., x Maștei Anisii, x Măcsim Bodorheicu, Onisim Bindiul, jude opidan, prin Ștefan Steopan m.p.; reprezentanții opidului, ca dăruitori.

Ilisie Porcius m.p., Vasile Anca m.p., Florian Domide m.p., Zacharie Pop m.p., Pantelimon Domide m.p., Ioachim Mureșian m.p., Pantelemon Lușia m.p.: membrii senatului școlar, în numele școlii confesionale greco-catolice, ca dăruitori.

Clement Lupsaiu m.p., paroh și președintele senatului confesional greco-catolic al Rodnei.

6156 szám, Magyar királyi belügyminister.

Jelen szerződés ezennel helyben hagyatik

Budán, 1871. évi Aprilis hó 1-én

A minister helyett

Zeyk Károly s.k.

állam titkar.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr-cat. Gherla, 1877, 1081, f.7.

62

Năsăud, 10 mai 1871

Tabel centralizator privind starea fondurilor bănești ale școlilor satești din districtul Năsăud.

Conspect

Despre starea averii fondurilor școlare [comunale] confesionale greco-catolice din Districtul Năsăudului, cu finea anului 1870

Nr.	Denumirea comunității	Bani gata		Obligațiuni de stat		Obligațiuni private		Depuneri la casa de păstrare Cluj		Activ		Suma	
		fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.
1	Monor	12	86	1302	-	1473	-	736	-	78	18	3602	4
2	Gledin	2	92	-	-	408	50	345	70	24	51	781	63
3	Morăreni	-	38	-	-	314	94	190	75	49	70	555	77
4	Ruși-Munți	-	31	-	-	734	84	297	35	133	38	1165	88
5	Șieuf	3	81	441	-	886	-	686	5	72	64	2089	58
6	Ragla	3	22	462	-	645	-	357	25	40	86	1508	33
7	Budacu Rom.	4	40	-	-	148	-	588	85	115	56	2126	81
8	Sântioana	-	9	1302	-	290	-	744	25	19	32	2355	66
9	Nușfalău	-	74	1648	50	362	-	169	90	21	72	2202	86
10	Borgo-Morăreni	-	22	2348	-	529	-	1267	20	31	74	4176	16
11	Borgo-Tiha	-	52	1182	-	959	-	1946	35	285	54	4373	41
12	Borgo-Bistrița	-	22	1298	-	441	-	1919	60	220	92	3879	74
13	Șanț	2	21	588	-	1371	-	1422	50	82	26	3465	97
14	Rodna	23	45	3570	-	104	-	773	5	6	24	4476	74
15	Ilva Mare	2	62	1155	-	1820	-	1074	55	58	20	4110	37
16	Măgura	1	86	577	50	1116	-	1033	35	67	16	2795	87
17	Maier	3	93	1753	50	2455	-	1581	75	87	30	5881	48
18	Sângeorgiu	1	67	2268	-	1971	-	1556	35	128	69	5925	71
19	Poiana	3	36	388	50	816	-	554	15	48	98	1810	97
20	Leșu	2	86	997	50	1413	-	820	35	56	52	3290	23
21	Ilva Mică	2	77	1102	50	2039	-	1033	85	92	34	4270	46
22	Feldru	7	4	1617	-	1456	-	1472	40	87	36	4639	80
23	Nepos	-	71	1501	50	1004	-	1333	95	60	24	3900	40
24	Parva	21	20	378	-	762	-	177	80	70	92	1409	92
25	Rebra Mare	4	98	913	50	1665	-	223	30	44	4	2850	82
26	Rebrîșoara	7	54	1407	-	1179	-	1507	50	74	72	4175	76
27	Năsăud	6	27	3889	20	1751	-	559	15	87	36	6292	98
28	Salva	2	95	2384	55	1863	-	267	95	111	78	4630	23
29	Hordou	5	81	829	50	388	-	939	20	46	56	2209	7
30	Bichigiu	3	26	714	-	1220	97	697	20	-	-	2635	43
31	Telciu	-	50	2835	-	1318	-	384	85	79	8	4617	43
32	Romuli	4	35	315	-	509	-	1153	85	30	54	2012	74
33	Suplai	1	30	210	-	317	-	251	80	22	26	856	36
34	Găureni	12	52	157	50	177	-	175	25	-	-	522	27
35	Poieni	2	56	619	50	523	-	832	90	31	38	2009	34
36	Zagra	-	95	1749	30	2716	24	969	95	156	23	5593	67
37	Mocod	12	19	882	-	1772	64	1186	65	106	50	3959	98
38	Mititei	3	5	420	-	869	-	628	95	53	16	1974	16
39	Runcu	2	28	420	-	570	57	401	55	44	909	1448	30
	Suma	174	5	43626	55	41630	70	32263	35	2828	77	120583	43

Arătare: la averea specificată în acest conspect, sub nr. poștal 12, la comunitatea B[orgo} Bistrița, amăsurat populațiunii întregi de 1859 suflete, ar avea fondul școlastic greco-catolic, după 346 suflete, numai ceva peste a 5-a parte, ce însă, pâna la escindare se poartă cumulative.

Administrațiunea fondurilor școlare confesionale distr[ictuale].

Năsăud, în 10 mai 1871 Nestor Gania percept.municip.
 și raționist a fondurilor școl.
 Teodor Ionașcu
 controlor și coraționist

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep. Gr-cat. Gherla, 1871-1358, f. 4.

63

Năsăud, 25 august 1872

Scrisoare deschisă a curatorilor bisericii greco-catolice din Năsăud către parohieni; se cere sprijinul lor pentru redemararea eforturilor în vederea edificării noii biserici; se propun măsuri concrete în acest scop.

*Cinstiților credincioși de religiunea greco-catolică
 la mânele reprezentanților ei politici*

Fiecărui om cu minte sănătoasă [î]i este cunoscut că, precum sunt fiii patriei cu averile și bunurile lor singuratece scutiți prin lege de orice vătămări și daune cauzânde din partea oamenilor ne iubitori de rândul cel bun, adică dreptate și adevăr, asemenea sunt și orice fel de societăți onorifice cu averile lor de orice fel de natură, puse sub îngrijirea strânsă a legilor stătătoare, respective a autorităților ce le reprezintă în activitate.

Ținându-se societatea credincioșilor de religiunea greco-catolică din comuna Năsăud de societățile religiunilor recunoscute prin legi, stă și dânsa sub scutul legilor, aflându-se înșirată cu averea ei sub autoritățile greco-catolice din cuprinsul Marelui Principat Transilvania, adică subordonată înaltului Scaun mitropolitan din Blaș și măritul Ordinariat greco-catolic din Gherla.

Drept aceasta, în puterea legilor sustătoare, având credințioșii bisericii greco-catolice din Năsăud, pre lângă alte realități, una avere însemnată în bani elocați, cari sunt destinați spre clădirea unei biserici nouă, corespunzătoare timpului și nefiind deplin cunoscută starea ei, și-au ales în una ședință publică mai mulți curatori bisericești care să se îngrijească cu căldură de o bună administrare a averilor și bunurilor bisericii, după prescriesele legii, cari bărbați, după ce vor fi denumiți din partea autorităților bisericești, să-și înceapă lucrările [lor] spre chivernisirea acelei averi.

De atari curatori sunt subscrișii aleși și provăzuți, cu decretele din 9 faur 1872, nr. 40, de la Oficiul vicariatului Rodnei, cari au și depus jurământul prescrist, duminică în 16 marte 1872, în biserică, înaintea altariului, adică a autotputernicului Dumnezeu.

După aceasta, la dese stăruințe a curatorilor de-abia s-au ținut ședința primă a curăției bisericești, în 12 mai 1872, în care ședință, pre lângă alte desbateri, s-au decis asigurarea capitalelor bisericii și mai întâi de toate de la aceia debitori unde sunt mai espuse pericului de a le pierde de tot sau scoate mai cu greu.

În ședința 4-lea, din 12 iuliu 1872, pentru alte afaceri, s-au cetit curatorilor statutul despre administrarea bunurilor bisericești și a beneficiilor parohiale în ținutul diecesei gr.cath. de Gherla, din 1 noembrie 1867, care e sancționat de înaltul ministru de cult și învățământ, cu grațioasa rezoluțiune din 16 noembrie 1867 nr. 14028 și care s-au împărțășit și onoratului oficiu vicarial cu circulariul diecesan 56 nr. 3180, cu 2 acluse tipărite, adică un formular pre larg în privința ducerii rațiunilor despre statul activ și pasiv și cu una învățătură detaiată, care, durere, până acum s-a ținut la întuneric.

În puterea aceluia statut, văzând curatorii bisericii, în consunet cu jurământul depus, supuși unei împovărări de tot îngreunătoare față cu averea și bunurile bisericii noastre – persoanelor și averilor lor proprie – au și decis ca să se transpună averea bisericii, spre mai mare asigurare în cassa verthaimiană a comunei grănițere din loc și pentru revederea rațiunilor de la anul de când acelea nu-s legalmente censurate, să se țină censurarea cu întervenirea esactorelui municipal, care dispusețiune s-a pus în lucrare, predându-se toate rațiunile încât

s-au potut căpăta documentate, cu rațiunile respectivilor debitori și banii de față în pomenita casă vetrhaimiană, sub responsabilitatea curatorilor Teodor Ruleanu, ca casier și rationinte și a lui Teodor Ionașcu, ca controlor, și tot una dată s-au rogat și căpitanul distriputal spre a concede întrevenirea esactorelui municipal, d. Atanasiu Ușieriu spre revederea rațiunilor de la anul de când nu sunt legalmente censurate.

Cu asigurarea capitalelor mai însemnate și în locuri mai periculoase, conform sus pomenitului statut și clausulei din obligațiuni pentru 20 de debitori s-a spesat din cassa bisericii preste 100 fr. v. a. cari acum nu aduc interese.

Banii ce vor incurge pre venitor să se elocheze la ver una casă de păstrare, ca să se poată mai ușor căpăta îndărăpt și numai sume mai mici s-au elocat aici la privați, având înainte lipsa cea mare de bucate și încă espress numai până la finea lui decembre 1872, pre lângă 7%.

De la 29 debitori din comunele vecine, ca să nu se speseze sume însemnate cu asigurarea capitalelor, s-au aflat mai cu scop de a se dezice capitalele, ca după 3 luni să le răsplătească, dimpreună cu interesele după aceea.

După informațiunile de până acum, din socotelele văzute și din împrejurări, din obligațiunile debitorilor bisericii preste suma de 25360 fr. 50 cr. v. a. sunt înoite cu finea lui decembre 1871, capitalisându-se și interesele restante de la anul 1860 încoace, dinpreună cu interesele de întârziere de 6% de la cei mai mulți debitori spre norocire, totuși, nefiind acele asigurate cu ipotecile prescise în lege, conform statutului sus citat se află multe și însemnate sume în periclu de a nu se putea scoate și prin urmare societatea bisericească, respective credincioșii de religiunea noastră gr. cath. vor suferi daune însemnate.

La acestea și alte lucruri ce stârnesc în mulțimea debitorilor numai neîndestuliri, fiind dânșii în un diceniu lasați plăcerii de a nu plăti interesele și de a se periclita și capitalele, de exemplu ca la Ioane Găsdac și Teodor Pavelia etc., nu aflăm ajutor ci mai vârtos pedece din mai multe părți, ba chiar unii și amenința pre curatorii fără sfială cu insulte.

Reverendisimul domn vicar Gregoriu Moisil, care încă e debitor la visteria bisericii, contra § 10 din statut, pre lângă suma însemnată de 675 fr., fără asigurare, numai pre lângă o cvitanță simplă, cu care cunoaște a fi dator, ca capul și reprezentantele societății bisericești creștine de ritul g.c., nici nu au aflat cu cale până acum a răspunde curăției bisericești la provocarea din 12 mai 1872, prin care s-au rogat să-și înoiască obligațiunea preste altă sumă de bani, în sumă de 98 fr. 96 cr. v.a., ca ceialalți debitori creștini.

Domnul Teodor Anthon, curatore primar și raționinte, deși au corespuns provocării din 12 mai 1872, nr. 1, așternând rațiunile despre averea bisericii, precum se vede din ratiociniu, pre lângă defeptele ce se pot ivi la revederea ratiocinilor, a rămas dator la cassa bisericii o sumă însemnată și adică la visteria bisericii cu 1300 fr. și la fundațiunea bisericii cu 3400 fr.v.a., în sumă totală de 4700 fr.v.a. cari [î]s încă neasigurați, conform statutului.

La domnul preut Ioane Lazăr se află una sumă totală de 764 fr.v.a. și, deși nu sunt periclitați, însă totuși până acum neasigurați.

După ceialaltă avere, mișcătoare și nemișcătoare, însemnată a bisericii încă nu sunt inventare făcute, nu se știe în ce constă și sub a cui responsabilitate se află.

În astfel de împregiurări, subscrișii curatorii, văzând că averea bisericii lor spre administrare încredințată, nu e, conform prescrișelor legii, asigurată, nu pot lua asupra-și responsabilitatea, conform statutului sus pomenit și jurământului depus, de nu se va îngriji întreagă societatea credincioșilor, în coînțelegera cuvenită unor creștini adevărați, a stăruii și lucra la punerea în rând bun a tuturor bunurilor și averilor bisericii.

Să ne fie iertat a ne pune întrebările:

Ce vor zice acei debitori a căror datorii s-au asigurat judecătorește pre averile, respective realitățile lor, conform obligațiunilor și statutului, când îi provoacă curăția bisericii la răsplătirea speselor avute cu întăbularea datoriei lor bisericii, primo loco pre averile lor?

Neîncungiurat cu insulte și ură nedumerită în contra curatorilor și cu încercări de isbândă, precum până acum s-au și exprimat unii amenințatori.

Ce vor răspunde acei debitori cari, neplătind interesele, se vor provoca judecătorește la răsplătirea capitalelor, dinpreună cu interesele și speze, și în urma urmelor numai prin vânzarea realităților debitorilor se vor putea scoate pretensiunile casei bisericii de la ei?

Desigur mai înfocați ca ceilalți debitori, precum până acum ne-au spus în față că nu vor fugi din Năsăud, ca până când alții vor plăti sutele și miile și ei vor plăti zecile.

Au nu este o astfel de administrare a averii bisericii îngreunătoare pentru curația bisericii și o espunere cutezătoare, deși pre dreptul de ar voi a-și împlini datorințele lor, conform legilor, statutului și jurământului?

Socotiți credincioșilor, adevărați creștini?

Vedeți și auziți din descoperirile acestea adevărate credincioșilor creștini?, având ochi și urechi, înzestrați cu duh, după asemănarea lui Dumnezeu și deșteptați-vă din amorțeală pentru numele Domnului Isus Christos, a Domnului și Dumnezeului nostru a tuturor credincioșilor și vă consultați fără patimă de o mai bună administrare nu numai a averii bisericești ci a tuturor altor soiuri de averi ce le posedem acum spre folosire.

Este dreaptă zicerea: unde e avere e putere; vai de omul sărac care, din nepăsare sau lene, stăruiește la mnezul altuia sau picătura celui avut și asemenea vai și iar de sute de ori vai de suferințele nenumărate a acelor națiuni cari din nepăsare sau comoditate nu se interesează de ajuns pentru mișloacele necesare de lipsă a existenței lor, dacă bunul Dumnezeu a pus soarta noastră în mânele noastre; acel om și acele popoară să stâng de pre fața pământului în suferință nemărginită, precum ne documentează istoriile și exemplele de toate zilele, că numai numele lor li se mai pomenesc.

Credem că doară noi nu ne voim o așa soarte prin nepăsare și comoditate?

Deci dară să ne consultăm ce este de a se întreprinde pentru fericirea noastră, să ne apucăm cu toții de lucru, să nu ne încredințăm numai pre ispravnicii noștri, că e dovadă că stăpânul care nu lucră dimpreună cu argații se stinge din rândul stapânilor.

Din aceste motive îndemnați, ne rugăm cinstiților credincioși, cari, alegându-ne de curatori ne-ați și impus această sarcină, să va consultați cu o animă și cu un cuget curat, având numai adevărul înaintea, apoi binele și fericirea comună și cu consultările și conlucrările d-voastră a ne veni în ajutor, cu cuget curat, la administrarea averii bisericii, că din contra în astfel de împrejurări, nu ne-ar rămânea altceva decât a abdice de onoarea nouă încredințată însă nesprijonită și prin aceea a ne espune cu toții sărăciei și rușinii, fiindcă de voim în adevăr a viețui ca națiune și confesiune asociați, trebuie să ne coîntelegem și să conlucrăm și într-acolo să clădim și biserica, casa lui Dumnezeu, unde, asociați în un cuget și cu o inimă să rogăm pe prea bunul Dumnezeu în toate lipsele și suferințele noastre și să-i mulțămim pentru toate binefacerile căpătate de la el.

Să urmărim și noi exemplele comunelor vecine pe care le știți bine că sunt mai puțin avute și mai slabe și totuși și-a făcut lăcașul dumnezeiesc, biserica.

Să percepem că cu cât ne-a fi averea bisericii mai puțină, cu atâta a trebui, ori din ce mișloace, a contribui mai mult, ori din ce mișloace și ori ce vom cugeta, totuși batăr după o decurgere de 20 ani ne vom apuca de clădirea bisericii de multe ori pomenită.

Cu această ocaziune alăturăm sub % încă una scrisoare din 18 ianuarie 1867¹, privitoare la pașii întreprinși spre pomirea clădirei bisericii, spre informare și mai încolo întrebuițare la consfătuirile ce se vor ținea.

Asemenea se alătură și decizia de capital a domnului Basiliu Nasuțiu pre care nu voiește a o primi spre dispunere.

Năsăud, în 25 august 1872.

Teodor Ionașcu, curator controlor; Teodor Catarig; x Iosef Nistor, prin Gillicin; Georgiu Anton, Niculai Catarig, x Toader Echim, prin M. Grigorița.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1877-1075, f. 49-52.

¹ Vezi supra Doc. nr. 57.

Năsăud, 1 septembrie 1872

Protocolul adunării parohiei greco-catolice din Năsăud prin care s-au luat o serie de măsuri în vederea impulsiei eforturilor pentru edificarea noii sale biserici.

Protocolul

ședinței comunității române de confesiunea greco-catolică din opidul Năsăud, ținută duminică la 1 septembrie 1872, sub presiunea lui Gregoriu Moisil, vicar episcopesc și paroh, portând protocolul notariul Macedon Grigorița.

Fiind de față nouăzeci și doi credincioși, numiți cu numele în protocolul original.

Judele opidan Gregoriu Mihăilașiu face pe scurt cunoscut scopul adunării de astăzi și așa sub prezidiul dânsului se constituie, privisoralminte, adunarea, după care, cetindu-se ordinațiunea Oficiului cercual dd. 1 septembrie 1872, nr. 1517, ia cuvântul d-l profesore gimnasial și preot Maxim Pop și întreabă că ține-să dânsul de parochieni ori ba, căci, dacă se ține ar avea drept să vorbească; dacă nu se ține, nu; după care, dându-i-se deslușiri din partea mai multor membrii ai adunării și mai cu seamă din partea membrului Iacob Pradanu. Ia cuvântul după aceasta d-l profesor și preot Maxim Pop și vorbește că deoarece vede că astăzi este adunarea greco-catolicilor locali, ar trebui să presideze presedintele ei natural care este todeauna parochul locului; așa ar trebui ca parochul local să vină la ședință și așa se alege una deputațiune din membrii: Iacob Pradanu, Iosif Nistor și Toader Catarig carea deputațiune, invitându-l, vine vicariul Gregoriu Moisil și ca paroch local și ocupă presiunea iar judele opidan se retrage.

După aceasta, la cererea mai multor membri, se lasă a se ceti prin notariul ședinței, scrisoarea curatorilor bisericei locale, din 25 august a.c. îndreptată către binecredincioșii greco-catolici la mâna reprezentanților lor politici¹, care scrisoare după ce s-a cetit din cuvânt

¹ Vezi supra, Doc. nr. 63.

în cuvânt, presedintele adunării, Gregoriu Moisil, își exprimă nemulțumita cu procedura făcută cu sine și cu coperatoarele său în privința celor aduse în scrisoarea curatorilor dar îngrijirea despre averea bisericii o află de bună.

După aceasta ia cuvântul profesorele gimnasial și preotul Maxim Pop și aduce înainte cum că din cele premerse se vede că fiecare dorește, de una parte una administrare esactă preste averea bisericii, iar de altă parte cu cât mai în grabă să se clădească biserica cea mult proieptată și așa face următoarea propunere:

Mai întâi de toate, să se asigure toate capitalele neasurate ale cassei bisericești, apoi să se statorească un termin în care să se scoată capitalele bisericești; apoi mai în urmă să se censurese rațiunile despre averea bisericii și despre rezultat să se raportese la timpul său.

Adunarea, după una desbatere mai îndelungată și după ce recunoaște pașii întreprinși de cuarție de buni în toată privința, otărește cu majoritate absolută de voturi următoarele:

a) Ca toate capitalele bisericești ce sunt elocate și încă neasurate, judecătorește, să se asigureze numaidecât, însă la aceasta va avea curația bisericii a chiema pre fiecare debitor înainte și a-i face cunoscut că curația este îndatorată să asigurese capitalul cu care datorește la biserică. Tot de una dată, va avea curația bisericească să lucreze întru acolo ca să se ceară asigurarea mai multor debitori deodată, ca așa speșele de asigurare să nu se urce tare pre respectivii debitori.

b) Ca capitalele bisericești, acele ce nu se vor putea asigura, numaidecât să se dezică și scoată pre calea judecătorească, iar cele asurate să se încaseze în șapte ani, începând din prima ianuarie 1873, în câte patru rate anuale, făcându-se pentru fiecare debitor câte una cărticică în care vor fi a se înfira atât toata datoria, cât și solvirile ce se vor face. La casu însă când unul sau altul dintre debitori nu ar solvi ratele de pătrariu de an determinate, neci cu finea anului, atunci [î]și va perde respectivul debitor dreptul la solvirea capitalului pre anii următori în rate și din contra de la

respectivul debitor este a se scoate odată întreg debitul; mai încolo ca banii încasânzi să nu se mai elocheze altul la oameni ci în una casă de păstrare.

c) Ca rațiunile despre administrarea averii besericești să se censureze de atunci de când acele nu au fost legalminte revăzute și, spre ivitare [sic!] de spese enorme, să se întâmple censurarea acelora prin esactorele municipal cu ajutorul curației, alegând din partea credincioșilor a acestei comunități pre dd. Gregoriu Mihăilașiu, Francisc Mihăilașiu, Iacob Pradanu și Vasiliu Tomuța, cari, nefiind datori la visteria besericii, să se îngrijească pentru acurata censurare a rațiunilor și spre acest scop să se provadă cu decrete și, dacă rațiunile vor fi censurate, să le așterne la înaltul Ordinariat episcopesc spre supercensurare și despre aceasta să raporteze credincioșilor în una ședință a tuturor greco-catolicilor.

Așa fiind tempul înintat, dechiară presedintele ședința de închisă cu acea adaugare că verificarea acestui protocol se concede curației besericești².

D. v. s.

Priesedintele:

Gregoriu Moisil m.p.

Vicar și paroch local.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep. gr.-cat. Gherla, 1877-1075, f. 61-65.

Notariu:

Macedon Grigorița

² Demersurile pentru reglementarea administrației capitalului bisericii se reiau în anul 1875, de când se păstrează lista celor 181 de debitori și depozite bancare (Casa de păstrare din Cluj: 6126 fl.; Casa de păstrare Sibiu: 1000 fl.; Banca Transilvania: 490 fl.) care datorau bisericii, în total, la 20 iunie 1875, 30515 fl. Idem, f.71-74.

Rebra, 13 mai 1874.

Hotărâre a comitetului comunal Rebra privind remunerația bănească a diverselor servicii bisericești prestate de către preotul său.

Estras

din protocolul sedinței comitetului comunal, ținută în cancelaria comunității Rebra Mare, la 13 mai 1874, sub presidiul primariului, Ștefan Nedelea.

Fiind de față membrii: Ioane Georgița, Ioane Anuțiu, Iacob Pop, Condrate Nedelea, George Suciu, Zaharia Catarig, Dumitru Rusu, Petru Văcariu, Alexa Văcariu, Alexa Capota, Nachita Nedelea, Manoilă Sloboda, Luca Danciu, George Floare, Ismael Tocore și Vasele Pavelea.

Mai înainte de a se începe ședința, fiind notariul ordinar al ședinței în oficiu absent, s-a ales cu unanimitate de notar ad-hoc, domnul membru Zacharie Catarig.

Obiectul III

Este statorirea competențelor stolare preoțești, relative la înprospătarea spre publicare a tapsei stolare care s-a aflat mai înainte sub institutul militar de graniță și în tempu de față aflătoare în us, din cauza plânsorilor venite din partea mai multor locuitori pentru încasarea acestor competențe stolare prin domnul preot de astăzi, în unele sume mai esagerate.

Fiind obiectul cel de capetenie al consultării comitetului adunat de astăzi statorirea și tot una dată publicarea competențelor stolare preoțești din cauza sus arătată și deosebi din cauză că cu 8 zile înainte de aceasta s-a publicat prin domnul preot a locului una stolă nouă, cu mult mai mare decât cea ce a fost până acum la întreaga adunare comunală, cu scopu spre a o lua la cunoștință, așa aflând cu cale primariul comunității, la cererea poporului adunat, a ordinar în privința aceasta conchemarea membrilor comitetului comunal pre astăzi

laolaltă, ca despre acest obiect de mare importanță sa se consulteze între sine și așa, atât spre îndestulirea popii, cât și spre mulcomirea poporanilor, spre a evita orice certe și alte neplăceri, să aducă la cale un conclus, care să sevească de basă la statorirea stolei preotești, astfel cât să se poată face comunității și respective domnului preot cunoscut.

Mai înainte de toate observează primariul cum că dânsul și-a esoperat mai înainte una copie despre stola preoțiască, de censură comitetului, la statorirea stolei de aici.

Asemenea produce membrul comitetului comunal, domnul Ioane Anuțiu altă copie vidimată a tapselor stolare bisericești, dto. Năsăud, 20 faur 1863, scrisă de cătră domnul vicar Gregoriu Moisil și vidimată de cătră domnul jude cercual Marian, care sunt statorite și în us în districtul Năsăudului și deosebi în Năsăud, așa precum se văd specificate în acea copie și cari competențe stolare s-au publicat în tot cuprinsul lor și în comunitatea Rebrișoara.

Presedintele ședinței propune ca din membrii adunării să se aleagă una comisiune de 6 inși spre a se consulta deosebi între sene și așa, cu ajutorul ambelor acestor documente sus pomenite, cât și pre basa usului de până acum, în privința plătirii stolei preotești în comuna noastră, să compună una tapsă stolară amăsurată timpului de astăzi care să se poată refera în ședința comitetului.

Spre acest scop fură aleși sub presiul primariului: domnul Ioane Anuțiu, Condrate Nedelea, Ioan Gavriloae, Ioan Georgița, Iacob Pop și Ismael Tocore cari, retrăgându-se în sala de consfătuire, după premearsa consultare între sene, au adus la cale, cu unanimitate, considerând toate împrejurările de astăzi, aici următoarea:

Tapsă stolară

1. Pentru cununie, promulgațiuni, atestat și înmatriculare, cu florinul vicarului cu tot, preotului: 4 fl. 80 cr.; cantorelui: 20 cr.
2. Pentru sântirea apei la naștere, cu slobozirea casei, precum și slobozirea la 40 de zile după naștere, preotului: 50 cr.
3. Pentru botesul și miruirea pruncului: gratis.
4. Pentru prohodul pruncilor până la 10 ani, preotului: 1 fl.; cantorelui: 20 cr.

5. Pentru prohodul oamenilor mari, fără citirea Evengheliilor, dar cu 3 stări, afară de celea doua, una acasă și una la groapă, preotului: 3 fl.; cantorelui: 40 cr.

6. Pentru citirea Evangheliei lui Lazar, deosebi, preotului: 30 cr.

7. Deslegarea de blestem la oameni morți, preotului: 30 cr.

8. Pentru prohodul la oameni mari și cetirea celor 4 Evanghelii (sărăcuste), preotului: 5 florini.

9. Pentru predică și luarea ertaciunii, preotului: 40 cr.

10. Pentru fiecare stare de prohod, când voește omul mai multe stări decât s-a zis mai sus sub punctul 5, preotului, câte 30 cr.

11. Pentru sântirea casei (o feștane), fie mică, fie mare, preotului: 40 cr.

12. Pentru umblatul cu crucea în ajunul botezului Domnului în bani gata, preotului: 20 cr. Aceasta se poate face în o zi de lucru, fie în orice temp, când va fi provocat (Cantorelui și fătului are să li se facă parte din partea preotului din venitul crucii).

13. Pentru ungerea de pre urmă la bolnavi (maslu), preotului 80 cr.; cantorelui: 20 cr.

14. Pentru cetirea și sântirea unei liturghii, cu toate ale omului, preotului: 40 cr.; cantorelui: 10 cr.

15. Pentru liturghia cu toate ale preotului; preotului: 60 cr.; cantorelui: 10 cr.

16. Pentru un sărindar de 40 de liturghii cetite la ori și care, cu toate ale omului, preotului 16 fl.; cantorelui: 4 fl.

17. Pentru mărturisirea, cuminecarea fiecărui creștin, precum și a deslegării și molitva, fie acea ori și unde în teritoriul comunei besericești: gratis.

18. Pentru pomelnice ce se dau după morți în dumineci și sărbători: gratis.

Reîntorcându-se comisiunea aleasă în privința aceasta iarăși în sala adunării, presedintele referează cele consultate de acea comisiune și, după ce s-a cetit adunării cuprinsul tapselor stolare acum statorite, se primiră aceste de bune, cu unanimitate de întreaga adunare, însărcinând pre primar, ca presedintele adunării, cu publicarea acestui conclud în 3 dumineci dupăolaltă întregii comunități, precum și a

decopia un exemplar a acestor tapse stolare statorite, subscris de dânsul și notariul ad-hoc a ședinței, carele va avea a le copia și purisa, apoi, provăzute cu sigilul comunității și așa unul a-l afișa în peretele cancelariei comunale, spre publică cunoștință iar cu altul a încunoștiința despre aceasta și pre domnul preot.

Ne mai fiind ceva de observat, ședința s-a închis și protocolul s-a subscris cu acea observare că în contra acestui conclud publicat, sta în voia ficăruia, în temp de 30 de zile de la publicare, a-și așterne observațiunile sale prin acest comitet comunal la locurile competente.

D.v.s.

Isac Mare m.p., Iacob Pop m.p., Ismael Tocore m.p., George Floare m.p., Ioan Gavriloae m.p., Nechita Nedelea m.p., George Suciu m.p., Condrate Nedelea m.p., Manoilă Sloboda m.p., Vasele Georgița m.p., x Alecsa Capotă, x Petre Văcariu, x Luca Danciu, prin Isac Mare m.p.

Presedintele: Ștefan Nedelea m.p. Notariul ad-hoc: Zacharie Catarig m.p.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F.Ep. gr.-cat. Gherla, 1874-3643, f.5-6.

66

Parva, 18 august 1874.

Acord între comunitatea greco-catolică a satului Parva și preotul său privind remunerația acestuia.

Pace împrumutată

Cristos, Domnul nostru învățăceilor săi le-a strigat: pace vouă! Bucuria a pătruns animile lor; astfel este ziua de 18 august a.c. care au adumbrat pre poporul credincios și dreptii fii ai bisericei de Parva, de una parte, de altă parte pre sufleteriul său, serbitor al numitei biserice și urmând psalmului „Mila și pacea s-a îmbrățișat, adevarul și dreptatea s-a sărutat”, încălziți și animați de însemnătatea sărbătoarei zilei pomenite, ambele părți, ce se vedea întră sine a fi neînțeleși, s-au înțeleș și și-au exprimat simțămintele; de una parte fii sufletești, de altă parte preotul, serbitoriul bisericei, că acele vor să

conversuiască de acum înainte. Ambele părți, poporul credincios și preotul său, dau uitării trecutul cu faptele lui de orice culoare și astăzi de una potrivă se îmbrățișează sub următoarele condițiuni:

1. Preotul subscrie că va fi adevărat părinte, luminător, deșteptător, conducător nefățarnic turmei sale cuvântătoare; subscrie că va deschide mereu Evanghelia, cartea vieții și din intrul [sic!] ei va învăța pre poporul său.

2. Pentru delăturarea orcărei neînțelegeri cu poporul său, subscrie, cu referință la prestațiunile preoțești, statorita șemă la carea a luat parte poporul, dimpreună cu consensul poporului și carea aci se specifică în următoarele:

Șemă stolară provisorie

	Preotului Cantorelui	
1 Prohodu mare cu 3 stări:	4 fl.	40 cr.
2 Prohodu mic a pruncilor până la 7 ani	1 fl.	20 cr.
3 Cununia cu trei (promulgațiuni) vestiri ...	4 fl.	20 cr.
4 Molitvele la 40 zile	50 cr.	-
5 Pentru una sfeștanie mică	35 cr.	10 cr.
6 Pentru una sfeștanie mare	70 cr.	10 cr.
7 Pentru maslu	1 fl.	30 cr.
8 Pentru una slușbă în zile comune	40 cr.	10 cr.
9 Umblatul cu crucea la Bobotează	10 cr. (și una cupă mălai)	20 cr.
10 Deslegarea la cei ce poftesc, sau acasă la sine, sau la baserică, pentru blăstămul ce și-l face omul sieși	20 cr.	-
11 Sărăcusta cu 4 Evanghelii a 1 fl. v.a.	4 fl.	-
12 Stările, fiecare stare, de la cele trei stări în sus	30 cr.	-
13 Evanghelia lui Lazar	1 fl.	-
14 Pentru un sarindar: 40 slușbe	16 fl.	4 fl.
15 Cetirea Psaltirei	-	1 fl.
16 Estrasele matriculare	1 fl.	-

Contractul acesta, dedus și precizat în cifrele care se văd, este contractul împăciuirii împrumutate, acceptat de ambele părți

contractante cu chiară espresiune că șema aici specificată numai până la organisarea întregi diecesă, adunată în sinod formal, are valoarea sa.

Condițiune de bună înțelegere și deslegată între subscrișii se statorește și aceea că din partea poporului se lasă și concede gratis la pășunea comunală a umbla 20 vite de orice soi, numai numarul de 20 nu este iertat a-l petrece din partea preotului; se înțelege de sine că numărul de 20 este statorit așa cât d. preot acest număr îl va înțelege numai la 20, nepotând a da la pășiune gratis mai multe [animale] și soiul se cuprinde în numărul acesta. Tot ce va întrece numărul acesta cade sub soarta plății.

Condițiune este, din coînțelegere purceasă, și aceea că poporul credincios ia supra sa plătirea contribuțiunei pentru pămintele porțiunei canonice din lada bisericii.

Mai încolo, cu această pace împrumutată se nimicește și se nulifică cu totul orice legătură contractuală esistintă între preot și popor, precum și cea mai nouă, adecă prestarea unei merți de ovăz și aceasta ese afară din valoare.

În urmă, legătura păcii făcută înaintea comisiunei episcopești și consistoriale, constătătoare din r[everendi]ssimul Vasiliu Pop, canonic și asesor consistorial precum și d. Lazar Huza, notar și asesor consistorial, precum și protopop onorar, aduce cu sine nimicirea condițiilor din timpul trecut și întrebuițarea actelor eşite până acum din oricare parte a contractanților, astăzi pentru todeauna le dechiară de nevalide.

Pre basa acestei păci încheiate între subscrișii, designăm de la cercările noastre față de d. preot până astăzi și dorim și ne și rugăm de venerata comisiune esmisă la noi în cauza de controversă față de preotul nostru să ducă din aceste trei esemplare de împăciuire formală între noi și preotul nostru făcută, preasânțitului d. Episcop al nostru un esemplar, ca și preasânția sa să participe bucuriei ce o au avut poporul din Parva în ziua Inschimbărei la față.

Anotăm în urmă și aceea că speșele cășiunate cu cererea comisiunei la fața locului nostru se suportează din lada comunală, fără a potea [fi] tras judele comunal la replătirea acestora.

Aceste litere de împăciuire, ambele părți, după ce un exemplar se așază în lada satului și celălalt se dă preotului ca îndreptar, le subscriem, unii cu propria mână, alții le întărim cu tragerea crucei înaintea numelui nostru.

Dat în Parva, în casa școlară, 18 august 1874

Vasile (Vartolomeu) Ordace, Grigore Ordace, Ștefan Sălăgian, Vasele Ordace, Doroftei Brândușan, Macarie Suru [?], Toader Rusu, Sebastian Ordace, Ioachim Dumitrean, Iuon Scurtul, primari; x Natul Scurtul, x Isăilă Dumitran, x Anchidim Scurtu, x Petre Scurtu, x Dimitrie Rus, x Contrate Neculai Rus, x Contrate Natu Rus, x Iuon Birte, x Vasilie Sălăjan, x Niculai Dumitran, x Iuon Nechita Scurtul, x Cosma Neculai Rus, x Dumitru Iuon Lup, x Ilie Scurtul, x Firidon Scurtul, x Gavrilă Rus, x George Sălăjan, x Petre Ordace, x Iuon Condrate Dumitran, x Larion Caciior, x Gavrilă Caciior, subscriși prin Iuon Scurtul, primar comu[nal].

Ioane Sângeorzan, preot
Emanuel Alecsy, cantore.

Înaintea noastră:

Vasiliiu Pop, canonic și comisar.
Lazăr Huza, not.cons., ca adjunct.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep. gr.-cat. Gherla, 1874-3644, f. 21-22.

c. Două generații din familia preotească Coșbuc

67

Hordou, 27 ianuarie 1852

Cerere de dispensă pentru căsătorie adresată în numele lui Clemente Nicolae din Hordou episcopului de la Blaj, Alexandru Sterca Șuluțiu, de către preotul Sebastian Coșbuc, care scrie și contrasemnează actul.

Măria Ta, prealuminate D-ne Episcoape!

Umilit scrisul, cu genunchi plecați mă rog de preasânția voastră a-mi da părințiască binecuvântare de a mă putea căsători cu Maria

Iftene Sângeorzan, cu care mă aflu, după spusa d. paroch, în a 5-a spiță de sânge.

Aceasta umilită rugare o întemeiază dânsul pe următoarele cause:

a. Noi suntem 6 prunci, rămași fără de părinți; toți laolaltă viețuim cu mare năcaz, fiindcă și moșia ni foarte puțină, așa cât, decum 6, dară nici unul nu poate a via destul.

b. Fata cu care voesc a mă căsători e singură la părinți și prin urmare, după legi, moștenitoare a averi[i] cei mișcătoare și cei nemișcătoare a părinților săi, și pentru aceia;

c. Părinții ei voesc a mă lua de ginere și a-mi da în samă toată economia casnică, fiind dânși[i] și bătrâni.

d. Afară de acestea avem și dragoste unu cătră altu și așa socotim a ne ferici.

Înoindu-mi rugarea care, fiindcă-i driaptă și vrednică de părintească băgare de samă, nici mă îndoiesc că nu se va primi; pe lângă sărutarea sfintei drepte rămân al M.Sale umilit fiu.

Hordou, 27 ianuarie [1]852

x Klemente Nicolae
June.

Cum că cauzele aduse înainte sunt drepte și vrednice de părințiască băgare de samă și ambele părți, afară de aceia că prin căsătorie nespus li se ajută și din [în]prumutată dragoste, având vârsta prin legi prescrisă, voiesc a se lua laolaltă și genialogia este cum urmează, în cunoștința preoții mărturisesc.

Iftenie cu Iftinia, frați buni.

Titiana, fata Iftiniei, cu Maria, fata lui Iftenie, vere primare

Klement, fecioru Titienii, vrea a lua pe Maria fata lui Iftenie, care-i mirelui nepoată de vară primară, mumi[i] sale vară primară.

Dat Hordou ut supra

Sebastian Koșbuc, paroch¹

Arh. Naț. Dir. Cluj, F. Ep. gr.-cat. Gherla, 1852, cutia III, nr. 36, f. 83.

¹ Cererea preotului din Hordou este recomandată episcopului din Blaj, printr-o scrisoare, din 29/17 ianuarie 1852, a vicarului Macedon Pop, prin care acesta pledează pentru acceptarea ei cu argumente foarte interesante. Iată textul ei:

Măria Voastră Ilust. D. Episcoape!

Din mai multe cause ponderoase, mai cu samă din ceva împrejurare că episcopu din Sabinu dispensă pe ai săi, care voesc a se căsători în spița

Hordou, 7 septembrie 1857

Preotul Sebastian Coșbuc către vicariatul Rodnei; cere să se intervină împotriva preotului suspendat din Bhichigiu, Basiliu Dolha, ale cărei funcțiuni le-a îndeplinit pe timpul suspendării sale dar care, contra dispozițiilor superioare, refuză să îi plătească contravaloarea a jumătate din fânul cosit în 1857 pe porția canonică din Bichigiu.

Preaonorate Vicariat!

La preaonorata demandare, sub nr. 367, să răspunde cum că scrisoarea trimisă prin cantoru din Hordo, fratelui Dolha s-au dat în

5 de sânge și cuscrie de rândul dintâie și, prin urmare, neavând episcopu Făgărașului această putere și debuind, cu îndelungata așteptare, ba damn a partiilor, a face recurs la patriarhul Romei vechi, care face sânge rău la uniți, ni-am fost luat libertate încă înainte de revoluțiune a ruga cu toată umilitatea pe Preasântiu Episcopu Lemeny, ca, în interesu sântei uniri, să esopereze ca batăr cu putere delegată să poată dispensa de la supranumitele impedimente, ci au răspuns, din mai multe cause subiective a nu fi de timp a mișca ceva în astă privință.

În anu 1850, voinđ vreo trei perechi, din demne de considerațiune cause a se casători în aceste spițe, fură oficios rugat reverendissimul d. general vicar a face doritu pas, ci prin stimata notă din același an, nr. 50, ni-au înviat la puțină patienție, cu acea însă asigurare cum că partiilor le va asigura dispensație, precum le-au și esoperat, iar în celălalt obiect, îndată ce providența ne va dărui cu archiereu, nu va întârzia a se ruga cu toată umilitatea ca deoarece nu-i bine ca episcopu din Sabinu să aibă mai mare putere decât al nostru, să se esopereze putere de a dispensa.

Pronia v-au încredințat Ilustritășii Voastre sceptru episcopesc a bisericii din acest dioces; îndurați-vă dară, după cunoscuta energie, în folosul uniunei a vă esopera acea putere care fundatorul creștinismului au dat-o episcopilor și pe, în aclusa suplică oratori, a-i dispensa, au a li-o esopera pe cunoscutele căi de astă dată, din dedusele și pe adevăr basate cause.

Sperând cum că cele putincioase se vor mișloci, sărutând dreapta, rămân cu fiască devoțiune al Ilustritășii Voastre cel mai umilit.

Năsăud, 29/17 ian. [1]852

Macedon Popp,
vicar foraneu.

mâna dânsului întru acea zi în care s-au trimis, însă întărire în scris n-au voit nicidecum a da cantorului.

Apoi, încâtu-i pentru cositu porțiunei canonice din Bikyiu, se face umilită arătare cum că fratele Dolha au cosit toată iarba cea bună, nelăsând pentru mine nemica, ba încă, înțelegând că eu aş voi a cosi nește otavă ce-i într-o grădină în sat, fără de a fi vremea de cosit, au mânat sluga și a cositu-o, zicând cum că dânsu nu-i lipsit de tot și așa n-a dat la nime din porția canonică, că-i acea a dânsului. Fratele Dolha îi cam forobraz, nu voește altor orândueli a se supune; cum aş putea eu [aranja] ceva cu dânsu?

Hordo în 10, 7-bris 1857¹

Sebastian Kosbuk

Paroch.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep. gr.-cat. Gherla, 1858-1882, f. 10.

69

Bichigiu, 19 septembrie 1857

Preotul Basiliu Dolha către vicarul Rodnei; răspunde la acuzele care i s-au adus în privința comportamentului său în timpul suspendării din oficiu și beneficiul parohiei Bichigiu, acordate, temporar, lui Sebastian Coșbuc.

La porunca vicarială din 17 a. Nr. 393, sunt silit a răspunde cum urmează:

ad punctu 1. Încâtu-i pentru erburile de cosit din portio canonica, îi adevăr cum că le-am cosit, însă cu slobozenia fratelui paroch și ad[ministrato]r Bikișului, Sebastian Koșbuk, asemnându-ne la darea

¹ Alături de scrisoarea preotului Sebastian Coșbuc se găsesc patru dispoziții ale vicarului Macedon Pop, referitoare la suspendarea temporară din oficiu și beneficiu a preotului din Bichigiu, Basiliu Dolha, mai multe acte referitoare la procesul acestuia cu cantorul său Vasile Simion, precum și o evaluare a fânului făcut în 1857 pe pământurile porțiunii canonice din Bichigiu, în valoare de 30 fl., din care jumătate se cuveneau preotului Sebastian Coșbuc, însărcinat de vicar să îndeplinească funcțiunile proțești din Bichigiu în timpul suspendării lui Basiliu Dolha.

de samă, cum că, sau să i le plătesc în bani, sau să-i dau din fân; otava i s-au cosit prin sluga mea și prin alt om adunat.

La 2. Fiind un om de multă vreme beteag, l-am cuminecat, văzându-l slab; la aceasta, ducându-mă într-o joi la Naszod, m-am tâlnit cu fratele Koşbuk și i-am adus aminte cum că omul acela poate să moară și de acolo, dacă-i va ceti sărăcustia, fiind om cu prindere bună, poate să capete ceva, zicându-i cum că de a voi ca să nu-și peardă atâta vreme, eu însumi o ași servi, nepretinzând ceva; mi-au răspuns cum că de ai avea acea bunătate, m-ași arăta tare mulțumitor.

La 3-tio. Fiind eu înaintea M[ăriei] Sale, prealuminatului domnului episcop, înșine, în 9 iulie m-am întors cătră casă, n-am putut sosi până a doua zi de S. Petru și Pavel, adică duminică dimineața, în 12 iulie și neputând așa iute trimite demăndarea M[ăriei] Sale ca să vie fratele Kosbuk să slujască, tocma întru aceea duminică, fără de aceasta, nevând nici în zioa de S. Petru și Pavel, poporu slujbă, întru atâta m-au rugat și năcășit poporu, cât am fost silit pe aceea duminică a le sluji, însă de atunci încoace nu m-am atins.

La 4-to. La acest punct încă nu sunt vinovat, că dacă nu s-ar fi dus fratele paroch Sebastian la astrucarea fratelui paroch Mălai în Leșu și nevenind până duminică dimineața, apoi eu am plecat la munte și și fratele din pricina slujbii acolo în Leșu, n-au venit până duminică sara la casa sa, prin urmare despre a lui parte nu s-au putut întru aceea duminică, până întru alta, da și lua în samă.

Bikis, în 19, 7-bris 1857.

Basil Dolha

Preot.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1858-1882, f. 14.

Hordou, 27 septembrie 1857

Preotul Sebastian Coșbuc către vicarul Rodnei; revine asupra litigiului său cu Basiliu Dolha privind folosința porțiunii canonice din Bichigiu pe timpul suspendării acestuia.

Preaonorate Domnule Vicariș!

Fratele paroch Dolha zice cum că cu slobozenia mea au cosit erburile din portio canonica Bikyului, batăr că nu-i adevărat, precum nice că ni-am fi asiminat laolaltă întru această privință. Dânsu numai atâta au zis că mi-a plăti strapația, însă ce și cu ce fel n-au hotărât, căci de ar fi hotărât ași fi fost îndestulit, însă n-am știut de ce să mă țin.

Erburile, până la hotărârea Ilustrității Sale, D. Episcop ca să nu șlujescă fr. Dolha n-au fost cosite, ci toate de atunci încoace s-au cosit, până și astăzi are polog și iarbă care o am văzut cu ochii; apoi eu, despre o parte, nefiindu-mi cunoscute erburile, despre alta dânsu au zis cum că din partea canonică n-a da la nime, căci și dânsu au slujit ca administrator în Plai și n-au pretins la clejie, n-am trimis cosași, știind că nu-i cu voaea. Deci, dacă fratele Dolha are a-mi plăti ceva, voesc a ști ce și ce fel și apoi aceasta în scris, că apoi oi crede că ne-am asemnat; pe zisa că m-oi împăca oarecum și oarecând nu mă poci încrede. Apoi dânsul și-au știut sentenția sa, eu mi-am știut datoria mia: n-am avut putere a-l slobozi în lucruri oprite de Domnul Episcop.

Hordo, în 27, 7-bris 1857

Sebastian Kosbuk
Paroch.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1858-1882, f. 13.

Gherla, 12 decembrie 1857

Consistoriul episcopal Gherla către vicarul Rodnei, Macedon Pop; se ordonă plățirea a 15 fl. de către preotul din Bichigiu, preotului din Hordou, Sebastian Coșbuc.

2475/312

Reverendissime în Christos frate!

Împăciuirea între preotul din Bikișiu, on. Vasiliu Dolha și fătul său local, Vasile Simion, făcută și prin Reverendissima Frăția Ta, sub numărul 467 a.c. aicea sus încunoștințată, se aprobează, în urmare cărei preotul Vasiliu Dolha de suspensiune absolvându-se, spre purtarea oficiului lui preotesc și folosirea beneficiului se împuternicește. Încât pentru fânul prin mai sus numitul preot din Bikișiu, ca suspens, strâns și făcut, opiniunea R[everendi]ssimei Frăției Tale se aprobează și în aceiași urmare preotului Vasiliu Dolha se impune ca fostului administratore, preotului din Hordo, onoratului Sebastian Coșbuc, să-i întoarca prețul fânului jumătate, adică 15 fl.c.m. ca ostenelele, barem încâtva să-i fie răsplătite. Mai încolo se aprobează caracterul și sințământul fostului făt Vasile Simion care, văzând scârbele escate din certele cu preotul numit Vasiliu Dolha, pentru încetarea aceloră, depuindu-și deregătoria sa, s-au rugat de ertare, cu ce s-au arătat că are mai multe sințăminte decât preotul, a cărui dregătorie părințească ar fi fost, prin un mod bun, demult a pune capăt cu împăciuire certelor născute.

Dat din ședința sântului scaun consistorial, în 12-a decembrie, anului 1857 în Gherla ținută.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1858-1882, f. 16.

Gherla, 15 mai 1858

Consistoriul episcopal Gherla către vicarul Rodnei, Macedon Pop; se ordona îndeplinirea deciziei anterioare privind plata a 15 fl. lui Sebastian Coșbuc de către preotul din Bichișiu.

Reverendissime în Christos frate!

În urmarea arătării R[everendi]ssimei Frăției Tale, despre nesupunerea preotului din Bichișiu, onoratului Vasiliu Dolha la judecata sântului nostru Scaun consistorial, de subt nr-ul 2475/312, 1857, subt nr-ul 272 a.c. aicea făcută, de nou impunem acelu preot ca, supunându-se aici atinsei judecăți consistoriale, în înțelesul aceia pe fostul, în timpul suspensiunii sale administratore în Bichișiu, preotul din Hordou, on. Sebastian Coșbuc, reîntorcându-i acestuia fânul pe jumătate, în 15 fl.c.m., după căpatarea acestei ordinațiuni, în răstimp de 8 zile să-l esconteze; ce, decumva în acest răstimp n-ar face, în acela cas, după împlinirea acestor 8 zile, de la oficiu și beneficiu, cu astă dată se suspendează; despre ce R[everendi]ssimei Frăției Tale pe sus numitul preot din Bichișiu a-l încunoștința se concede.

Dat din ședința sântului Scaun consistorial, în 15-a Mai, anului 1858 în Gherla ținută.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.Gr.-cat. Gherla, 1858-1882, f. 19.

Salva, 17 decembrie 1871.

Reprezentanții parohiei Salva către Episcopia Gherlei; se roagă pentru numirea ca paroh al lor a lui Ioan Catone, ginerele fostului lor preot, Sebastian Coșbuc, trecut în Hordou.

Preavenerat Ordinariat!

Umilit subscrișii, ca reprezentanți a comunei Salva, cădem cu umilită reverință la grația preaveneratului Ordinariat, rogându-ne cu umilință a ne lua în părințească considerațiune umilita noastră

petițiune, basată pe următoarele motive prea juste și prea adevărate:

1. Noi am înțeles cum că vacanta parohia Hordou, prin venerat ordin s-a curentat¹; tot una dată am mai înțeles cum că hordouanii nu ar voi, nece nu ar dori pre nimeni mai cu sete decât pre veteranul lor părente sufletesc, care actu este paroh în Salva, adică o.d.mn Sebastian Coșbuc și carele însuși ar dori ca să reîntoarcă iarăși la dominiul său patern, de la care a venit; de aceea ne rogăm cu toată reverința preaveneratului Ordinariat să se îndure prea grațios a denumi pre domnul Ioane Catone de paroch în comuna noastră Salva.

2. Causa noastră este justă de a ne roga de preaveneratul Ordinariat ca să se denumească de paroch în comuna noastră domnul Ioane Catone, pentru că posede toate științele necesare și numai un atare bărbat ar putea stârpi, radicalminte, toate vițiile și ar conduce poporul la gradul dorit de religiositate, spre cunoașterea și iubirea de Domnezeu și pre deaproapele.

3. Altul și cel mai just motiv ne îndeamnă ca să cerem paroch în comuna noastră pre d-l Ioane Catone, pentru că este din sânul nostru, născut în comuna noastră, cunoaște toate datenele noastre și avem mai mare confidență în domnealui decât ori în cine; acesta prin blândeția sa știut de a câștiga și animele celea mai fragede ale pruncuților noștri.

4. Ne rogăm ca preaveneratul Ordinariat să se îndure prea grațios, fără de concurs, a preda parohia noastră Salva neoordinatului preot domnului Ioane Catone, ca așa îndată să-și poată începe serviciile sale preoțești în parohia noastră, unde cu toții din animă [î] dorim și-l așteptăm cu sete.

Fiind în dulcea speranță cum că acestea motive prea juste și prea adevărate ale noastre (ca reprezentanți comunali, basericești și politici) vor fi luate în destinsă considerațiune și iubire părințească, mulțămind cu supunere pentru împlinirea tuturor rogărilor și a dorințelor noastre de până acum din partea prea veneratului Ordinariat,

¹ Parohia Hordou s-a scos la concurs prin decizia din 8 XI 1871 a Episcopiei Gherlei.

ne convingem și acum că umilita noastră rogare va avea grațiosul rezultat și pentru noi foarte înbucurător pre carele [î] așteptăm unanim cu inima palpitândă.

Pre lângă carea preagrațioasă rezoluțiune a umilitei noastre cerere, rămânem ai preveneratului Ordinariat cei mai umiliți fii.

Salva, în 17/5 decembr. 1871.

Isidor Bodescu, cantor; George Belleagu, notar comunal și curator primar provisoriu; Basiliu Nașcu, jude comunal; Clement Zăbală; Ștefan Iacob, proprietar; Iuon Onița; Ioftan Butaș; Manoil Morariu; Conon Scridon; Trifan Piciu; Ion Cleja; Vasele Ceuca; Ștefan Ceuca, Clement Petri; Nicolai Brândușia; Francis Ștefănuțiu; Tănase Ursu; Gavril Ostace; Ștefan Vârtic; Tănase Zăgrian, reprezentanți comunali și proprietari în Salva.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1871-2766, f. 8-9.

74

Salva, 18 decembrie 1871

Preotul Sebastian Coșbuc către Episcopia Gherlei; anunță demisia sa din funcția de paroh al Salvei, în favoarea ginerelui său Ioan Catone; cere acordarea parohiei Hordou.

Preavenerat Ordinariat!

Umilit subscrisul, cu fiască reverință și propensiune cad la grația preaveneratului Ordinariat, care știu cum că todeauna ascultă orările celea juste ale fiilor săi și ia în dreaptă considerațiune petițiunile lor; pentru aceea mă rog cu umilință de preaveneratul Ordinariat a-mi primi alăturata „Resignațiune” de la parochia g.c. Salva, prin care rezignez numai singur în favoarea ginerelui meu, Ioan Catone din Salva. Iar parte-mi, mă rog ca sa mi se asigneze postul de paroh în comunitatea Hordou, carea prin moartea părintelui meu, Antoniu Coșbuc a devenit vacant și s-a cerculat de cătră preaveneratul Ordinariat, cu dato de 8 novembre 1871, nr. 2442/1506.

Prea justă mi se pare cauza de a concura dupre postul acesta, pentru că aicea posed una avere frumoasă părentiască; această avere,

nefiind eu în parochia Hordou, pre lângă supravigghiarea și economisarea aceleia, mi se devastează mai cu totul.

Mai departe, fiindcă comunitatea Salva este estinsă și împrăștiată, mai ușor va putea suporta sarcina pastorală un preot tânăr, precum este ginerele meu, Ioane Catone, carele posedă toate facultățile spirituale și corporale de a sucurge în lipsele poporului și pre care-l voiește cu aclamațiune chiar și poporul întreg.

Știind cum că, precum todeauna, preaveneratul Ordinariat a luat în destinsă considerațiune orările celea juste ale fiilor săi celor sufletești, așa cred cum că și acum va fi primită în părințiasca considerațiune această dreaptă petițiune a mea.

Pre lângă cari, sărutându-vă sântitele drepte și așteptând cu ardoare ca să capăt rezultatul favoritor, rămân cu distinsă reverință și propensiune fiiască al preaveneratului Ordinariat cel mai umil fiu.

În Salva, la 18 decemvre 1871.

Sebastian Coșbuc m.p.

Paroch.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1871-2766.

75

Salva, 18 decemvre 1871.

Sebastian Coșbuc renunță la oficiul și beneficiul parohiei Salva în favoarea ginereului său, Ioan Catone.

Resignațiune

Subscrisul prin aceasta, cu mulțămită resignez de la postul de paroch g.c. din comuna g.c. Salva, condiționat numai în favoarea ginereului meu, teologu Ioane Catone din Salva, altcum [î]mi rezerv tot dreptul meu de a funcționa și mai departe ca paroch în această comunitate.

Spre a cărei întărire am subscris acest document prin numele meu propriu.

Salva, în 18 decembre 1871.

Sebastian Coșbuc m.p.

Paroch.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1871-2766, f. 5.

Năsăud, 20 decembrie 1871

Vicarul Rodnei, Grigore Moisiil către Episcopia Gherlei; recomandă acceptarea cererii parohiei Salva pentru numirea lui Ioan Catone ca preot al său, în locul lui Sebastian Coşbuc care a optat pentru parochia vecină Hordou.

Nr. 323-1871.

Preavenerate Ordinariat!

Suplica comunei parohiale Salva, din 17 [a] curentei, în carea se roagă a li se da de preot local on. Ioan Catone, teolog absolut, în casu când d-lui paroch Sebastian Coşbuc i s-ar conferi parochia Hordoului, aici alăturată sub % se susţerne umilit şi recomandă spre părtinire, din următoarele motive:

a) Actualul d. paroch Sebastian Coşbuc resemnează la parochia Salvei exclusiv numai în favoarea ginerelui său, on. Ioan Catone, teolog absolut, după cum se vede din actul resignaţiunei, din 18 [a] curentei sub %, alăturat la concursul frăţii sale pentru parochia Hordoului.

b) On. Ioan Catone, ca teolog absolut cu testimoniu lăudabil, are calităţile recerute unui preot pentru o parochie mare ca Salva şi așa comuna parochială face o alegere a preotului corespuzătoare susstătoarelor ordinaţiuni şi prescripte, prin urmare rogarea îi este justă şi demnă de consideraţiune.

c) Candidatul de preoţie d. Ioan Catone, ca născut în Salva, unde are şi posesiune, cu aceasta, pe lângă venitul parochial, mai lesne va putea subsista decât altul străin, care ar trebui să se mărginească numai la venitul parochial ce însă nu i-ar da destulă subsistenţă. Pentru on. Ioan Catone însă sunt împrejurările mai favoritoare.

Din motivele aici aduse subscrisul vicarial propune şi recomandă ca, dându-i-se d. paroch Sebastian Coşbuc parochia Hordoului, parochia Salvei să se conferească teologului absolut Ioan Catone.

De la Oficiul vicarial a Rodnei.

Năsăud, în 20-a decemvre 1871

Gregoriu Moisiil
vicar foraneu.

Arh.St. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1871-2766, f.1.

Năsăud, 20 decembrie 1871.

Vicarul Năsăudului, Grigore Moșil către Episcopia Gherlei;
recomandă numirea lui Sebastian Coșbuc,

fost preot în Salva, ca paroch al Hordoului.

Nr. 322-1871.

Preavenerat Ordinariat!

Resignațiunea la parochia Salva și rugămintea d.paroch Sebastian Coșbuc, de dtto. 18 decembrie a.c., prin care se roagă a i se confera parochia Hordoului, recte a fi repus în parochia de mai înainte, devenită vacantă prin moartea on. preot Antoniu Coșbuc și cu circulariul din 8 novembre a.c. nr. 2442/1506, până în finea unei curente curentată, alăturată aici sub % și ‰ se susțere și din partea subscrisului oficiu se sprijinesc și recomandă a lua în grațioasă considerațiune, din următoarele motive:

a) D.paroch Sebastian Coșbuc are în Hordou casa cu clădiri economice proprie, moară de făină și posesiune de pământ, din care, pe lângă venitul parohial, mai lesne poate subsista decât altul străin care ar fi silit a se îndestula numai cu puținul venit parohia

b) În parohia Hordoului nu se află casă parohială, nici clădiri economice, neîncungiat de lipsă pentru un preot străin și cu greu s-ar putea face acum, nevând comuna meșloace și fiind locuitorii, din cauza recoltei cei debile în acești ani, lipsiți de celea mai necesare meșloace a traiului. Concurintele d.paroch are casă și clădiri economice, precum s-a arătat în punctul din sus.

c) Concurintele din cauza unui morb greu, din care nu de mult s-a sculat, ca reconvașcente e încă debil și numai cu greu poate administra Salva cea împrăștiată și tăiată în două prin râul Sălăuța, care îngreunează și mai tare servițiul preutului, când din contră funcționarea în parohia mai mică și contrasă a Hordoului e mai ușoară pentru un preot bătrân și debil.

Din aste motive se află subscrisul oficiu îndemnat a propune ca parochia Hordoului să se confereze d.paroch din Salva, Sebasian Coşbuc.

Năsăud, în 20.a decemvre 1871. Gregoriu Moisiil
vicar for[aneu].

Arh.St. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1871-2766, f.1.

78

Gherla, 30 decembrie 1871.

Consistoriul episcopal al Gherlei către vicarul Rodnei; comunică numirea lui Sebastian Coşbuc ca preot în Hordou și a ginerelui acestuia, Ioan Catone, ca paroh al Salvei.

2722, 2822/1795

*R[everend]isimului Gregoriu Moisiil, vicarului Rodnei, Nászod.
R[everendi]ssime în Christos frate!*

La relațiunea Frăției Tale, dto 20 decembrie a.c. nr. 322, în care sușterni resignațiunea on.Sebasian Coşbuc la parochia Salva, în favoarea on.Ioan Catone, cerând apoi parochia vacantă a Hordoului, rescriind, Ți se face cunoscut că cu datul de azi la Hordou se denumește de administratore local on.Sebasian Coşbuc (cărui, sub % și colaționalu i se străpune, pentru care vei lua Frăția Ta, taxa cancelarială 6 fl. și aici o vei sușterne) iar la Salva se dispune de administratore local on.Ioane Catone, preot neordinat diecesan, cărui așisderea i s-a dat colaționalu pre beneficiul amintit, precum și on.Petru Vertic pre parochia Zagra, pe cari toți R[everendi]sima Frăția Ta, pe lângă confacerea inventarelor îndătinate, în o zi anumită în atinsele beneficii a-i introduce Ți se concrede, relaționând aici despre cele împlinite și sușternând aici câte un exemplar din inventariile parochiale prin nou începătorii și antistiile besericești și comunele subscriinde.

Din ședința Consistori[ului], ținută în Gherla, la 30 decembrie 1871.

Arh.St. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1871-2766, f. 7.

Leșu, 3 mai 1873

Comunitatea greco-catolică din Leșu către vicarul din Năsăud; cere să se facă demersuri la episcopia din Gherla pentru recunoașterea dreptului său de a avea și a-și alege un preot local, căruia se obligă ca, în locul obișnuitei mierțe și zile de lucru de familie, să i se acorde o remunerație de 80 fl. anual; era vizat Leon Coșbuc, fiul preotului din Hordou.

Venerabile scaun vicarial!

În urma onoratului mandat vicarial din 13 martie a.c. nr. 73, prin care s-a împărțit acestia umilită comună, grațioasa ordinațiune a sântului Consistoriu din Gherla, 4 marte 1873 nr. 544/241, cum că de ce oară această comună nu va solvi lecticalul și ziua de lucru unui preot local, aici dispunându-l după cum a fost obligata fostului preot local, sântul Consistoriu nu va dispune acestei comune preot local, fără a fi administrată din alte părți, se grăbește umilita subscrisa comună a-și așterne întru această privință, cu cel mai profund respect, următoarea rogămintă:

De ce oară această comună a fost așa nenorocită în mai mulți ani a fi administrată prin preoți străini cari, deși și-au împlinit după poteri datorințele sale, totuși, fiind dânsa sub poalele muntelui așezată, împrăștiată cu locuințele, ba mai mulți poporeni au locuința, pentru economisare, în câmp, la moșiele lor, întru una depărtare de 2-3 oare de la comună, au adus cu sine plângeri și durere, din cauză că preotul administrator n-a putut prevedea pre fiecare locuitor cu poftele celea sufletești și creștinești, din care cauză au fost silită acolo – ca să-și dobândească un preot local – de a se obliga a plăti lecticalul, adică una merță de mălai și una zi de lucru, care pre acel temp a costat una merță de mălai 50-60 cr. și una zi de lucru 20 cr., însă acest obligământ întru adevăr n-au fost compus din partea comunei cu minte sănătoasă, nece nu și-au calculat că ce poate aduce cu sine viitorul, precum s-au și întâmplat; adică, prin anii nefavoritori au eșit prețul unei merțe de măli de la 50 cr. la 3 fl. și ziua de lucru de la 20 cr. la 50 cr. și așa cu acestea toate, au devenit poporu la una sarcină foarte semțitoare și

neportabilă și spre împlinirea acestei greutăți mai mulți poporeni au fost pre calea politică executată, din care cauză s-au iscat între preot și poporeni certe și ură, precum este venerabilului Scaun vicarial prea bine cunoscut și așa din acest punct de vedere aceasta umilită comună nu se poate nice pre viitor apleca și obliga la solvirea lecticalului de una mersă și de [o] zi de lucru pentru preotul local.

Luând umilita comună ordinațiunea mai sus menționată la desbatere și calculându-și toate jurstările, atâta a unui preot teolog, precum și a ei proprie și voind din tot sufletul ca sânta casă de rugăciune, precum și poporeni să nu fie fără un păstor sufletesc local și, ca atare, să aibă și subsistența sa moderată de una, de altă parte și poporeni să nu fie de tot asupriți și însărcinați cu obligăminte iobăgești, cari ad actum nu mai există, nici nu se pot fără de ură și ceartă împlini, au hotărât în ședința ei, din 27 a l.c., unanim, cum că dacă i se va concede din partea Sântului Consistoriu dreptul de alegere a unui preot teolog, care să fie local, îi [va] solvi atăruia, pre lângă eclesia de 70 jugere, cuartil liber și grădină, stola care aduce cu sine, prin țeremonii[le] usuete, venit, minimum calculat, cu 200 fl.val.aus., una remunerație pe tot anul de 80 fl., scrie optzei fioreni în valută austriacă, ori din cassa comunală, ori prin repartiție.

Pre basa acestora mai sus zisă, [î]și ia umilita subscrisa comună libertatea a aduce înaintea venerabilului scaun vicarial deosebita rogare ca să binevoiască a așterne această profundă rogare, care se aduce de la 1000 de suflete, cari astăzi suspină și varsă lacrimi, văzându-și casa cea de rugăciune mai mult închisă decât deschisă, sântului Consistoriu[u], ca atare și părinte a unei comune parohiale văduvită, să se îndure grațios a-i concede dreptul de alegere și de a-i dispune un preot teolog, pre basa acestor mai de sus zise în cel mai scurt temp.

În urmă își mai adaogă umilita subscrisa comună și aceia rogare ca decuva sântul Consistoriu[u] ar avea în diecesa vreun preot disponibil, moralist¹ cu portare bună și bărbat apt, căruia i s-ar cuveni și concede postul de preot a unei comune, batăr de a nu fi teolog, dânsa ar fi cu

¹ Preot care nu era absolventul unei facultăți de teologie ci unor cursuri de iarnă de trei ani, așa zisul moral.

cea mai profundă umilință mulțumitoare, însă atarelui preot moralist să fie eschis afară de remunerația de 80 fl. anuală.

Așteptăm un rezultat favoritor.

Rămânem cu cel mai profund respect a venerabilului domn vicar umiliți servi.

Leșiu, în 3 mai 1873.

În numele comunei: Leon Gălățeanu, George Perșia, Dumitru Suciu, Pavel Popp, Danil Puiul, George Hurdiș, Mihăilă Istrate, Simion Perșia, Toma Zăgrean, Pantelimon Galan: repres. Comunit[ății].

Daniil Pop, primar; Ion Solcan, curator supr; Iuon Papp, făt și cantor besericesc.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1873-1150, f. 3-6.

80

Năsăud, 6 mai 1873

Vicarul Grigore Moșil către Episcopia greco-catolică a Gherlei; recomandă cererii parohiei Leșu privind numirea ca preot a lui Leon Coșbuc, cu o remunerație bănească a 80 florini anual.

Nr. 128-1873

Preavenerat Ordinariat!

Suplica comunei parohiale Leșiu, din 3 a curente, nr. 48, prin carea se roagă a i se da un preot stabil, pe lângă venitul porțiunei canonice și stolar, încă cu o plată anuală de 80 fl.v.a., aici alăturată sub % să sușterene cu acea umilită observare că, deși nu apromit mai mult pentru subsistența preotului, ca equivalent pentru lectical, decât 80 fl.v.a., totuși este un câștig că se învoiesc și la această sumă, care mai târziu se mai poate mări, după ce fondul școlastec local va mai crește ca să se facă o remunerațiune pe sama preotului pentru catechisarea școlarilor și, dacă disponândul acolo preot, va ști tracta cu poporeni săi, încât aceștia să fie îndemnați a-i îmbunătăți starea.

Suscrisul se învoiește și la aceea ca dâșii să-și aleagă pe preotul său, propunându-li-se 3 indivizi clerici absoluți spre alegere.

Și fiindcă doi clerici născuți grăniceri din districtul Năsăudului, Leon Coșbuc și Ciril Deac, absolutează teologia în vara aceasta s-ar putea candida și dâșii pentru stațiunea vacantă din Leșu prin care s-ar satisface una dorință comună a publicului din district ca adică să fie aplicați la stațiunile preoțești, preoți din district, de carii astăzi numără 9 inși de toți ce se află astăzi la teologie la Gherla, o împrejurare carea până acum nu s-a întâmplat ca să aibă atâția tineri din sânul său la teologie, încât se naște o îngrijire unde s-ar putea aplica toți aceștia în district, deoarece stațiunile celea mai bune sunt deja ocupate tot cu preoți tineri și așa dispunerea unui preot moralist în Leșu nici nu ar fi cu cale.

De la Oficiul vicarial a Rodnei.

Năsăud, în 6 mai 1873

Gregoriu Moșil
vicar

Arh. Naț., Dir. Cluj. F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1873-1150, f.1.

81

Leșu, 11 ianuarie 1874.

Declarațiune a conducerii parohiei Leșu privind acordarea unei remunerații bănești de 100 florini pentru preotul Leon Coșbuc.

Dechiarățiune

Prin care noi subscrișii reprezentanții locuitorilor de religiunea greco catolică a comunei Leșu, ne decharăm a oferi domnului Leone Coșbuc, ca preot local, pe lângă stola după usus de până acum, un ajutor anual local de 100 f., scrie una sută de fiorini va.austr., pe care ne oblegăm a-l absolvi din lada comunală, în patru rate succesive, cu aceia observare că în casu când beneficiu[i]le și stola domnilor preoți, în genere s-ar îmbunătăți și anume, ori prin dispozițiunile sântului Consistoriu, sau prin ordinațiunile naltului regim, atunci locuitorii acestei comune de religiunea gr.cat. să nu fie obligați de a solvi această sumă de 100 f.v.aust.

Leșu, în 11 ianuarie 1874.

În numele locuitorilor gr.catolici a comunei Leșu:

Din partea curăției gr.cat.: Vasile Mălai, cantor; Iuoa Pop, făt; Iuoa Cailian; Gavrilă Avram: curatori; Leon Gălățian; Georgiu Perșa; Leone Pop; Dumitru Suci; Pavel Pop; Toma Zăgrean; Mihăilă Istrate; Pantelimon Galan; Danil Dragotă; Danil Pop, primar; Maței Pop n[o]t[a]r.

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1874-360, f.3.

82

Năsăud, 15 ianuarie 1874

Vicarul Grigore Moisil către Episcopia Gherlei; recomandă acceptarea cererii parohiei Leșu pentru numirea ca paroch al lui Leon Coșbuc.

Nr. 17-1874

Preavenerat Ordinariat!

Poporeni din comuna parochială a Leșului au suplicat în 11-a curente la subscrisul Oficiu vicarial ca să li se dea de preot local stabil, neordinatul d.preot Leon Coșbuc, îndatorindu-se, pe lângă venitele parohiale din porțiunea canonică și din stolă, a-i da, în loc de lectical¹, un relut anual de una sută fiorini în valută austriacă din lada comunală, după cum din dechiarățiunea lor aici, sub % acusă, se poate vedea.

Subscrisul Oficiu și-a fost dată silința a rădica relutul acesta de la 80 fl., carii apromisese mai înainte la 120 fl., însă nu i-a succedat a scoate numai până la 100 fl.; m-am mulțămît acum o dată și cu atâta.

¹ Este vorba despre mierța de porumb și ziua de lucru anuală din partea fiecărei familii, pe seama preotului, obligație existentă în aproape toate satele foste iobăgești, greco-catolice din Transilvania, dar care nu exista în fosta graniță unde porțiunile canonice erau, în general, mari.

După ce această parohie e de trei ani fără preot, după ce asta parohie numără aproape 1000 suflete și are lipsă mai în toată ziua de preot, după ce parohiile vecine celea mai aproape sunt depărtate de Leșu câte 1 1/2 oră, așa are mai mare lipsă de preot local stabil.

Pentru aceea sus numitul preot se propune a se recomanda din partea suscrisului Oficiu vicarial preaveneratului Ordinariat ca să binevoiască a-i conferi acea parohie, după ce dânsul s-a dechiarat verbalmente, întrebat [fiind] a primi aceea parohie, la care și până acum, la cererea poporenilor de acolo s-a fost dispus pe sărbătorile nașterii și botezului Domnului a servi celea dumnezești.

De la Oficiul vicarial a Rodnei.

Năsăud, în 15 ianuarie 1874

Gregoriu Moisil

Vicar².

23 Jan. 1874

Pavel ep[iscopu]l.”

Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1874-360, f.1.

83

Năsăud, 20 iulie 1882

Vicarul Năsăudului, Grigore Moisil eliberează un certificat de moralitate Angelinei Coșbuc, în vederea căsătoriei ei.

Testimoniu de moralitate

Prin carele din partea suscrisului se adeverește cum că Angelina Coșbuc, fica legitimă a parochului din Hordou, onoratului Sebastian Coșbuc, a cercat Școala de fete din Năsăud și întru atâta s-a calificat de a putea [fi] consoarta a unui preot, după spiritul timpului prezent, a arătat o purtare morală esemplară și în treaba economică casnică a

² Rezoluția Episcopiei Gherlei, înscrisă pe cererea vicarului este următoarea: „Nou ordinatului preot Leon Coșbuc i se conferește parochia Leșului din vicariatul Rodnei, denumindu-se acolo de administrator actual local”.

dovedit pricepere destulă. Ceea ce se întărește, după cea mai bună știință și conștiință.

Năsăud, în 20 iuliu 1882

Gregoriu Moisi
vicar foraneu¹.

Arh.Naț., Dir. Cluj, F. Ep.gr.-cat. Gherla, 1882-4515.

¹ În același dosar se găsește și cererea, datată Feldru 20 iulie, a absolventului teologiei, Constantin Pop, adresată Episcopiei Gherlei pentru a primi aprobarea de a se căsători, precum și un extras din Protocolul botezașilor parohiei Hordou, al Angelinei Coșbuc din care rezultă că ea era născută la 4 noiembrie 1862, că era fca parohului Sebastian Coșbuc și a Mariei, că a avut ca nași pe Ioan Miron, locotenent și pe soția sa Maria, că a fost botezată de Anton Coșbuc, că moașă a fost Dochia Todor și că a fost vaccinată împotriva vărsatului, *Ibidem*.

Lista documentelor

a. Districtul Năsăud în ancheta toponimică din 1864 a

Guberniului Transilvaniei	52
1. Timișoara, martie-aprilie 1864	52
2. Timișoara, martie-aprilie 1864	54
3. Bichigiu, 1 octombrie 1864	55
4. Bistrița-Bârgăului, 31 ianuarie 1865	59
5. Josenii Bârgăului, 22 februarie 1865	62
6. Mijlocenii Bârgăului, 4 februarie 1865	63
7. Prundu Bârgăului, 27 februarie 1865	65
8. Mureșenii Bârgăului, 6 februarie 1865	70
9. Rusu Bârgăului, 25 februarie 1865	72
10. Susenii Bârgăului, 30 ianuarie 1865	74
11. Tiha Bârgăului, 6 februarie 1865	76
12. Budacul de Sus, 12 noiembrie 1864	79
13. Coșna, 14 iulie 1864	79
14. Alunișul, 24 ianuarie 1865	81
15. Gledin, 5 decembrie 1864	82
16. Hordoul, 30 septembrie 1864	83
17. Ilva Mare, 26 iulie 1864	90
18. Ilva Mică, 19 septembrie 1864	92
19. Leșu, 9 octombrie 1864	94
20. Nepos, 30 octombrie 1864	99
21. Cârlibaba, 4 decembrie 1865	101
22. Maieru, fără dată	102
23. Mititei, 25 ianuarie 1865	104
24. Mocod, 25 ianuarie 1865	106
25. Măgura, 20 august 1864	109
26. Monor, 16 octombrie 1864	111
27. Morăreni, 29 octombrie 1864	111
28. Năsăud, 20 noiembrie 1864	113
29. Mărișelu, 30 iuliu 1864	123
30. Parva, 8 octombrie 1864	124
31. Poienile Zagrei, 25 ianuarie 1865	132

32. Ragla, 28 noiembrie 1864	134
33. Rebrîșoara, 13 septembrie 1864	135
34. Rebra, 4 septembrie 1864	138
35. Rodna, 10 octombrie 1864	141
36. Șanț, august 1864	147
37. Romuli, 9 octombrie 1865	150
38. Runcu Salvei, 28 ianuarie 1865	153
39. Rușii Munți, 16 octombrie 1864	156
40. Zagra, 12 ianuarie 1865	157
41. Salva, 30 august 1864	161
42. Sântioana, 15 noiembrie 1864	166
43. Sângeorz, 30 septembrie 1864	167
44. Poiana Ilvei, 12 septembrie 1864	168
45. Șieut, 1 noiembrie 1864	170
46. Suplai, 23 ianuarie 1865	174
47. Telciu, 26 septembrie 1864	176

b. Crâmpie școlare și bisericesti năsăudene 179

48. Năsăud, 2 februarie 1863	179
49. Năsăud, 25 februarie 1863	182
50. Năsăud, 1 ianuarie 1864	186
51. Năsăud, 1 martie 1866	189
52. Năsăud, 1 aprilie 1865	197
53. Budacu de Sus, 30 aprilie 1865	199
54. Năsăud, 14 decembrie 1866	206
55. Șieut, 27 decembrie 1866	209
56. Budacul de Sus, 30 decembrie 1866	210
57. Năsăud, 18 ianuarie 1867	212
58. Sângeorz, 31 ianuarie 1867	216
59. Sângeorz, 6 februarie 1867.	223
60. Ragla, 11 iulie 1868	225
61. Rodna, 25 decembrie 1870	229
62. Năsăud, 10 mai 1871	230
63. Năsăud, 25 august 1872	232
64. Năsăud, 1 septembrie 1872	238

65. Rebra, 13 mai 1874.	241
66. Parva, 18 august 1874.	244
c. Două generații din familia preoțească Coșbuc	247
67. Hordou, 27 ianuarie 1852	247
68. Hordou, 7 septembrie 1857	249
69. Bichigiu, 19 septembrie 1857	250
70. Hordou, 27 septembrie 1857	252
71. Gherla, 12 decembrie 1857	253
72. Gherla, 15 mai 1858	254
73. Salva, 17 decembrie 1871.	254
74. Salva, 18 decembrie 1871	256
75. Salva, 18 decembrie 1871.	257
76. Năsăud, 20 decembrie 1871	258
77. Năsăud, 20 decembrie 1871.	259
78. Gherla, 30 decembrie 1871.	260
79. Leșu, 3 mai 1873	261
80. Năsăud, 6 mai 1873	263
81. Leșu, 11 ianuarie 1874.	264
82. Năsăud, 15 ianuarie 1874	265
83. Năsăud, 20 iulie 1882	266

Numirile Locuitorilor in comunitatei Hordou Distriktulu Nasaudu.

Comunitatei Hordou germaneste si ungueste Hordo de tiara inbrige eunoscutu noavindu nice una datã altc numire si dela incepu, tu se numeste Hordou locuitor cu romani ca ei, mai veci locuitori transilvaniei, e una deintre cele 48 comune a fostului regiune ubu 2^{la} granitiani infanteria, acuma una din cele 29 comuni libere a Distriktulu Nasaudu, partea nordica transilvaniei, se mediueste catra reseribu cu starulu comunu nicei Hebrisora si putine bucate dein starulu opidulu Nasaudu, catra amiazedi cu starulu comuni Salua, catra apusu cu starulu comuni Porceu si catra amiazedi nopte cu taritorale comuneloru Bicigiu si Felciu.

Granitia starulu acestie comuni se incepe dein capretulu pamintulu dein sus alui Ilie Beuca dein Salua in luncã mare nu midu nu de parte de vadu petri numitu, unde se afle orodicalusa de pamintu oamar in una naltime de 1 1/2 orgi, de acolia